

KUNGL. SKOGSHÖGSKOLANS SKRIFTER

BULLETIN OF THE ROYAL SCHOOL OF FORESTRY
STOCKHOLM, SWEDEN

Nr 39

Redaktör: Professor LENNART NORDSTRÖM

1963

BONDESKOGSBRUKET

*Ekonomisk undersökning grundad
på bokföring 1953—1960*

FARM FORESTRY IN SWEDEN

An economic study 1953—1960

Av

TH. STREYFFERT

och

CHR. VON MALORTIE

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AB
STOCKHOLM 1963

Förord

Den nu utförda undersökningen har föregåtts av tidigare vid den skogsekonomiska institutionen utförda undersökningar angående bondeskogsbrukets ekonomi. Med ledning av erfarenheterna från dessa har denna mera brett upplagda undersökning lagts upp i syfte att närmare belysa sambanden i bondeskogsbrukets ekonomi i olika delar av landet med olika förutsättningar för skogsbrukets bedrivande. Under samarbete med skogsvårdsstyrelserna har dessa undersökningar förlagts till Jönköpings, Gävleborgs och Västerbottens län. För Jönköpings län har undersökningen omfattat åren 1953—60, för Västerbottens län 1954—60 och för Gävleborgs län åren 1956—58.

Vid en undersökning av denna omfattning har det varit naturligt, att mångas medverkan varit behövlig. I främsta rummet vill jag då nämna mina medarbetare på den skogsekonomiska institutionen, som haft den omedelbara ledningen av arbetet såväl beträffande kontakten med bokföringsgårdarnas ägare som i fråga om den löpande kontrollen och sammanställningen av bokföringsresultaten på den skogsekonomiska institutionen. Vid planläggningen och den första tidens problemlösningar deltog dåvarande förste assistenten på institutionen Göran von Malmborg, som handhaft ledningen av institutionens tidigare undersökningar angående bondeskogsbruket. År 1956 övertogs den omedelbara ledningen av von Malmborgs efterträdare som förste assistent Sture Enge. Det därpå följande avslutande skedet ställde stora krav i samband med planläggandet och genomförandet av den mycket omfattande sammanställningen av det tidigare endast preliminärt granskade och bearbetade bokföringsmaterialet. Detta krävande arbete har genomförts under ledning av den 1958 tillträdande förste assistenten Chr. von Malortie. Denne har också medverkat vid utarbetandet av den följande redogörelsen.

Det omfattande räknearbetet och den kontinuerliga rutingranskningen har till övervägande del utförts av nuvarande kanslibiträdet på den skogsekonomiska institutionen Ingrid Bjernald. Diagrammen ha ritats av nuvarande kontoristen på institutionen Barbro Hafverkorn, som också biträtt vid maskinskrivning och kollationering.

Till alla dessa mina medarbetare vid den skogsekonomiska institutionen vill jag uttala mitt varma tack för deras värdefulla arbetsinsatser och för det aldrig tröttnande intresse, de ägnat sina uppgifter.

Skogshögskolans (företvarande skogsforskningsinstitutets) institution

för riksskogstaxering har med stort tillmötesgående ställt sina maskiner för hålkortsbearbetning till undersökningens förfogande. För värdefull rådgivning vid planeringen av hålkortsbearbetningen tackar jag fil dr. Bertil Matérn.

Ett särskilt varmt tack vill jag rikta till länsjägmästarna i de län, som deltagit i undersökningen. Mitt tack går till Åke Hallander i Jönköpings län och till Abel Olsson i Västerbottens län. Den för tidigt bortgångne Eric Persson i Gävleborgs län kan jag tyvärr ej nå med mitt tack. Det går nu också till hans efterträdare Ragnar Bovallius. Genom de nämnda länsjägmästarnas aktiva intresse och genom att de ha etablerat den förtroendefulla kontakt med skogsägarna, som varit en nödvändig förutsättning för undersökningens genomförande, ha de verksamt bidragit till denna.

Ett varmt tack vill jag också rikta till alla de länseskogsvaktare, som medverkat vid urvalet av gårdar och som generöst ställt sin tid till förfogande som kontaktmän och rådgivare till bokföringsgårdarnas ägare i sina distrikt.

En grundläggande förutsättning för undersökningens genomförande har slutligen varit skogsägarnas egen medverkan. Härvid har jag kunnat glädja mig åt Skogsägareföreningarnas intresse för undersökningen, vilket underlättat kontakten med skogsägarna. Det har fordrats ett avsevärt arbete av skogsägarna med att dag för dag noggrant bokföra samtliga uppgifter som erfordrats för att ge en rättvisande bild av bondeskogsbruket. Det vittnar om ett betydande intresse hos deltagarna, att de inte tröttnat utan fortsatt genom hela bokföringsperioden, när de ej av tvingande skäl måst sluta. Det är min förhoppning att det bidrag de härigenom givit till en bättre inblick i bondeskogsbrukets ekonomiska förhållanden skall bli till gagn för alla dem, som för sin utkomst är beroende av detta skogsbruk.

Undersökningens genomförande och resultatens publicerande har ekonomiskt möjliggjorts genom anslag från Fonden för skoglig forskning samt — beträffande Gävleborgs län — genom ett anslag från Stiftelsen Gävleborgs läns konjunkturutjämningsfond.

Skogshögskolan i december 1962

Thorsten Streyffert

Innehåll

Table of contents

	sid.
Förord — <i>Foreword</i>	3
Undersökningens syfte — <i>Scope and aim of the study</i>	7
I. Andra undersökningar angående bondeskogsbrukets ekonomi — <i>Former investigations about the economics of farm forestry</i>	8
II. Allmänna förutsättningar för skogsbruket under bokföringsperioden 1953—1960 — <i>Economic conditions of forestry in 1953—1960</i>	12
Rundvirkespriserna — <i>Roundwood prices</i>	12
Skogsbrukets arbetslöner — <i>Wages of woods labour</i>	13
III. Urvalet av gårdar — <i>Participating farms</i>	16
IV. Beskrivning av bokföringsgårdarna — <i>Relevant data about the participating farms</i>	26
Skogstillstånd — <i>The forests</i>	26
Avsättningsförhållanden — <i>Markets and transportation</i>	35
Arrondering — <i>The forest property. Division in separate woodlots</i>	37
Arbetskraft — <i>Labour</i>	37
Dragkraft — <i>Horse and tractor</i>	40
Förmögenhetsförhållanden — <i>Assets and liabilities</i>	44
V. Bokföringens uppläggning och genomförande — <i>The bookkeeping on the farm. Organization and management</i>	48
Uppläggning av bokföringen — <i>The bookkeeping adapted to the farm forestry</i>	48
Dagboken (inkomster, utgifter och avverkade kvantiteter) — <i>The Diary (incomes, expenditures and fellings)</i>	48
Arbetskraftsjournalen (arbets- och dragkraft) — <i>Diary of labour (family and hired labour, horse and tractor hauling)</i>	55
Kontroll och hjälp vid bokföringen — <i>Assistance to the farmers and checking of their bookkeeping</i>	57
Materialets bearbetning — <i>The processing of the field records at the Department of forest economics</i>	59
Gruppindelning i skogsgrupper och åkergrupper — <i>Grouping of the bookkeeping records according to size of forest holdings and agricultural land</i>	60
VI. Avverkningen — <i>Yearly cut</i>	62
Avverkningen i förhållande till tillväxten och till avverkningsförslag — <i>Yearly cut in relation to annual growth and allowable cut</i>	73
VII. Avverkningens värde — <i>Gross and net value of the yearly cut</i>	77
VIII. Skogsbrukets arbetskraft — <i>Input of labour, family and hired, on different kinds of work</i>	88

IX.	Inkomster och utgifter — <i>Income and expenditures</i>	111
	Allmänna synpunkter — <i>General</i>	111
	Inkomster, kostnader och skogsnetto — <i>Income, costs and net return</i>	113
X.	Skogsbrukets ekonomiska resultat — <i>The economic analysis</i>	140
	Allmänna synpunkter — <i>General</i>	140
	Det ekonomiska resultatet — <i>The economic and financial result</i>	142
XI.	Återväxtåtgärderna på bokföringsgårdarna — <i>Reforestation on the book-keeping farms</i>	146
XII.	Jordbruk—skogsbruk — <i>Integrated farm-forestry</i>	154
XIII.	Jämförelse med den jordbruksekonomiska undersökningen — <i>Comparison with the official appraisal of the economics of farming</i>	162
	Jämförelse mellan erhållna resultat — <i>Comparison of results</i>	165
	Intäkter och kostnader — <i>Receipts and expenditures</i>	168
XIV.	Sammanfattning — <i>Summary</i>	174
	Engelsk resumé — <i>Summary in English</i>	185
	Bil. 1. Dagbok för bondeskogar — <i>Diary of incomes, expenditure and fellings</i>	191
	Bil. 2. Arbetskraftsjournal för bondeskogar — <i>Diary of labour, horse and tractor hauling</i>	201
	Litteratur — <i>Literature</i>	205

Med detta nummer avslutas Kungl. Skogshögskolans Skrifter, som hädanefter kommer att tillsammans med Meddelanden från Statens skogsforskningsinstitut, som också upphör, utgivas som publikationen STUDIA FORESTALIA SUECICA.

This will be the last issue of Kungl. Skogshögskolans Skrifter. From now on it will be published together with Meddelanden från Statens skogsforskningsinstitut as STUDIA FORESTALIA SUECICA.

Undersökningens syfte

Bondeskogarna omfatta närmare hälften av Sveriges skogsareal och därtill den bördigaste och bäst belägna delen. Samtidigt har kunskapen om dessa skogars ekonomiska förhållanden varit bristfällig. Detta har försvårat en korrekt bedömning av dessa skogar i den allmänna diskussionen om skogsbrukets ekonomi, vilket legat i alla parterers intresse att avhjälpa.

En bättre inblick i det egna skogsbrukets ekonomi bör emellertid också öka ägarens förståelse för vad denna gren av kombinationen jord-skog kan ge, men också vad den kan göra anspråk på i fråga om andel i de gemensamma resurserna av arbetskraft och kapital för att medverka till största inkomst från hushållsenheten i dess helhet. Denna undersökning skall därför i främsta rummet tjäna skogsägarna, ej blott dem som aktivt deltagit i undersökningen utan även alla dem, som äro intresserade av att göra det bästa möjliga av sina resurser och som arbeta under likartade förhållanden som de skogsbruk, vilka ingå i undersökningen. Därför har denna förlagts till tre vitt skilda delar av landet med olika naturliga och ekonomiska förutsättningar för skogsbruket, och de undersökta objekten ha fördelats på storleksgrupper med avseende på såväl skog som åker, som avse att representera de förhållanden, som återfinnas i dessa landsdelar. Från denna synpunkt hade det varit önskligt att kunna ge undersökningen ett bredare underlag, men tillgängliga resurser ha ej tillåtit detta.

Tanken har också varit att genom denna undersökning underlätta uppgiften för de organ, som intimt samarbeta med och stödja skogsägarna för att få ut bästa möjliga resultat av deras skogsbruk, alltså främst skogsvårdsstyrelserna och skogsägareföreningarna. Den intima kännedom dessa organ redan besitta om de enskilda skogsbruken och deras ägare kan härigenom få en värdefull komplettering genom en konkret och systematisk sammanställning av de olika faktorer, som sammantagna ge upphov till det ekonomiska resultatet i alla dess skiftningar.

Slutligen har denna undersökning även haft till syfte att undersöka möjligheterna att på bred bas genomföra en skogsbokföring hos ägare, som i allmänhet ej tidigare sysslat med liknande uppgifter, i syfte att väcka deras intresse för en ekonomisk drift av deras skogsbruk och för att underlätta samordningen av detta med deras jordbruk på grundval av en gemensam driftsplan.

I. Andra undersökningar angående bondeskogsbrukets ekonomi

Systematiska undersökningar av bondeskogsbrukets ekonomi på grundval av ägarnas egen bokföring under en följd av år äro sparsamma. Andra undersökningar ha emellertid förekommit.

Den mest omfattande av dessa var i vårt land den undersökning, som utfördes vid den skogsekonomiska institutionen på skogshögskolan under ledning av civiljägmästaren GÖRAN VON MALMBORG för 1951 års rationaliseringsutredning, vilken ingår som bilaga i dess år 1957 avlämnade betänkande S. O. U. 1957:8 under rubriken »Den ekonomiska betydelsen av skogsinnehav för bruksdelar av olika storlek och ägoslagsfördelning m. m.». Denna undersökning omfattade femårsperioden 1946—1950 (1947—1951) och utfördes i sex regioner, där sammanlagt nio typområden blevo föremål för undersökning genom utdrag ur skattedeklarationerna för de flesta däri ingående fastigheterna, ca 2.400 st. Denna kompletterades genom en intervjuundersökning samt på andra vägar. Den omfattade en redovisning av inkomster och utgifter för såväl skogsbruk som jordbruk och övrig verksamhet, vilken dock ej kunde bli mera detaljerad än den summariska redovisningen i deklARATIONERNA medgav. På grundval av intervjuerna, som endast omfattade de två sista åren, erhöles uppgifter om avverkningens storlek och sortimentsfördelning samt användningen av arbetskraft och dragare i jordbruk och skogsbruk. I vissa avseenden kompletterar därför denna undersökning den nu framlagda, som emellertid framför allt omfattar mera intresserade skogsägare.

Redan tidigare hade en undersökning i Gävleborgs län utförts under femårsperioden 1936—1941 för ca 100 fastigheter. Den omfattade avverkningen och dess fördelning på avsalu- och husbehovsvirke samt användningen av arbetskraft och dragare i skogs- och jordbruket på grundval av ägarnas fortlöpande dagboksanteckningar. Även denna undersökning är av intresse för jämförelse med den nu företagna bokföringsundersökningen i Gävleborgs län. Den utfördes av länsjägmästaren i samma län E. PERSSON samt biträdande länsjägmästaren R. BOVALLIUS och har publicerats i Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1944, nr 1, »Virkesförbrukning och dagsverksåtgång».

Länsjägmästaren i Jönköpings län Å. HALLANDER har publicerat en undersökning grundad på bokföring under en följd av år vid två representati-

va gårdar i detta län och i anslutning härtill diskuterat förutsättningar och problem för bondeskogsbruket i Jönköpings län. Den har publicerats i Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1951, nr 3 under titeln »Bondeskogsbruk i Jönköpings län».

I detta sammanhang kan även nämnas den av förre länsjägmästaren i Jönköpings län W. LOTHIGUS i samarbete med civiljägmästaren N. HERLITZ utförda undersökningen över »Massa- och värdeavkastningen hos ett sydsvenskt herrgårdsskogsbruk», avseende Rödjenäs herrgård i Småland (produktiv skogsmark 670 hektar) och publicerad i Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1935, nr 1. Denna undersökning har fullföljts av civiljägmästaren H. HAMILTON som examensarbete vid skogshögskolan och publicerats i samma tidskrift 1955, nr 4 och jägmästaren CHR. VON MALORTIE på den skogsekonomiska institutionen. Den senares uppsats har publicerats i Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1960, nr 3, och har utvidgats till att omfatta en jämförelse med ett annat likartat herrgårdsskogsbruk under titeln »Försök att jämföra två herrgårdsskogsbruks driftsresultat». Undersökningen för Rödjenäs får ett särskilt värde genom den långa tid den omfattar, nämligen åren 1911—1959, samt det autentiska och noggranna bokföringsmaterialet. Den avser dock en annan fastighetstyp, herrgårdsskogsbruket, än som vanligen avses med bondeskogsbruket.

Lantbruksstyrelsens jordbruksekonomiska undersökning, baserad på ca 2 500 särskilt ur jordbrukets synpunkt utvalda bokföringsgårdar, lämnar också vissa uppgifter om skogsbrukets inkomster och utgifter, om avverkningens storlek samt om användningen av arbetskraft och dragare i skogsbruket.¹ Den är emellertid enligt sakens natur föga detaljerad beträffande skogsbruket. Den erbjuder dock möjlighet till intressanta jämförelser med den aktuella undersökningen. Civiljägmästare S. THULIN har utfört en bearbetning av den jordbruksekonomiska undersökningens uppgifter angående skogsbruket för åren 1954—59, som publicerats i Meddelanden från jordbrukets utredningsinstitut 3—61, under titeln »Avverkningen, arbetsinsatser och nettointäkter i bondeskogsbruk», vilken kommer att bli föremål för jämförelse i kap. XIII.

Statistiska Centralbyråns sammanställning av uppgifter hämtade ur ca 9 000 jordbrukares självdeklarationer angående jordbrukets kontanta inkomster och utgifter innehålla även vissa summariska uppgifter om skogsbrukets bruttointkomster, medan utgifterna för skogen ingå i ett konto för löner. Denna är därför av mindre intresse i detta sammanhang.

Bondeskogsbruket har även varit föremål för undersökningar i våra nordiska grannländer.

¹ Kungl. Lantbruksstyrelsens Meddelanden. Ser. B. Lantbruksavdelningen. »Räkenskapsresultat från svenska lantbruk».

I Norge har A. LANGSÆTER 1942 lagt fram en undersökning av inkomster, utgifter och avverkning vid 29 storskogsbruk under femårsperioden 1933—38 grundade på uppgifter erhållna genom en enquete, vilken undersökning publicerats i Meddelelser fra Det Norske Skogforsøksvesen 1942 under titeln »Regnskapssammendrag for en del privatskoger 1933—1938». Nyligen har, likaledes i Norge, en analys av 12 gårdars bokföring utförts av A. THORMODSÆTER och E. ELSTRAND, som ger en god inblick i olika gårdars förutsättningar, och som publicerats i Norges Landbrugsøkonomiske Institutt, Særmelding nr 17. »Driftskombination Jordbruk—Skogbruk».

I Finland har bland andra A. PIHA på grundval av bokföringsresultaten från detta lands jordbruksekonomiska undersökning utfört en undersökning omfattande åren 1925/26—1936/37 med titeln Maatlametsälöiden liikejäämä ja sen rakenne (tysk resumé: Der Betriebsüberschuss der finnischen Guts- und Bauerwälder und seine Struktur), publicerad i Acta Forestalia Fennica nr 49 (1942). Av samma författare har även publicerats en undersökning under titel Metsätulot ja maatilan pääoman muodostus (tysk resumé, Waldeinkünfte und Kapitalbildung in Landwirtschaftlichen Betrieben) Acta Forestalia Fennica nr 65 (1957), i vilken skogsinkomsternas betydelse för finansiering av investeringarna i jordbruket belyses. Tidigare ha SAARI 1929 och OSARA 1935 undersökt olika sidor av bondeskogsbruket i Finland.

Slutligen har i Danmark A. HOWARD GRØN utfört en undersökning angående »Omsætningsbalance og Nettofortjeneste i dansk Skovbrug», vilken framlagts till den fjärde nordiska skogskongressen i Danmark. Köpenhamn 1935.

Från övriga länder kan framför allt nämnas den stort upplagda undersökningen av bondeskogsbrukets tillstånd, skötsel och virkesavkastning i Baden av K. ABETZ »Bäuerliche Waldwirtschaft», 1955. I England undersöker den skogsekonomiska institutionen vid Imperial Forestry Institute i Oxford privatskogsbrukets ekonomi vid ett 80-tal egendomar med en sammanlagd skogsareal av ca 30 000 hektar, synbarligen huvudsakligen planterad skog. Hittillsvarande publikationer hänföra sig till skogsbrukets kostnader, »Survey of Private Forestry Costs. England and Wales». (Stencil.)

Även i U.S.A. föreligger ett stigande intresse för bondeskogarnas problem. Sålunda har vid Harvard University i samverkan med Northeastern Forest Experiment Station ett antal (9 st) bondeskogsbruk i Nya England analyserats genom upprättande av olika alternativ beträffande skogsskötselns intensitet och alla därmed förenade konsekvenser beträffande samordningen med ägarens jordbruk, skogsavkastningens storlek och bedömda inkomster och utgifter för de undersökta fastigheterna vid olika alternativ. Denna undersökning har publicerats som Harvard Forest, Bulletin No. 26, »Economic

Analysis of Farm Forest Operating Units» av S. L. BARRACLOUGH och E. M. GOULD, Jr., Petersham, Mass. 1955.

I en annan omfattande undersökning publicerad vid forskningsinstitutet Resources for the Future, Washington D.C. 1962, har CH. H. STODDARD under titeln »The small private forest owner in the United States», lagt fram en ingående analys av det mindre, privata skogsbrukets förutsättningar, tillstånd och problem i Förenta Staterna mot bakgrunden av dessa skogars stora betydelse för detta lands virkesförsörjning.

II. Allmänna förutsättningar för skogsbruket under bokföringsperioden 1953—1960

Enär skogsbruk och jordbruk i bondeskogsbruket äro förenade i samma hushållsenhet påverka de varandra ömsesidigt. Detta är särskilt påtagligt beträffande utnyttjandet av de gemensamma resurserna, främst arbetskraft och kapital. Av samma orsak kommer också utfallet av jordbruksdriften att påverka avverkningsuttagen, medan konjunkturerna i skogsbruket påverka investeringarna i jordbruket. Härvid är dock att märka, att med hänsyn till prisregleringen för jordbruksprodukterna de varierande driftsresultaten i jordbruket främst ha sin grund i skörderesultatens beroende av väderleken.

När det gäller att bedöma de ur bokföringsundersökningen framgående resultaten av skogsdriften och särskilt dess växlingar år från år, är det framför allt konjunkturerna för skogsprodukterna samt de på lång sikt stigande arbetslönerna, som tilldra sig uppmärksamhet.

Rundvirkespriserna

Konjunkturerna för skogsprodukter kan bäst avläsas i rundvirkespriserna. Vi begränsa oss i det följande till prisen för huvudsortimenten, timmer och massaved.

Sedan de med andra världskriget förenade exporthindren och prisregleringarna efter fredsslutet avlösts av mera normala förhållanden uppnådde även rundvirkespriserna 1946 en högre och till synes normal nivå. I förhållande till förkrigsåren och omräknade till konstant penningvärde lågo emellertid dessa priser något högre. Koreakriget medförde en världsomfattande stegring av priserna, framför allt på råvaror, vilket ledde till en exceptionell uppgång av prisen på våra skogsprodukter och därmed också av rundvirkespriserna, som därigenom undergingo en markant stegring även räknat i oförändrat penningvärde. Hur denna prisstegring och den följande prisnedgången satt sin prägel på 1950-talets konjunktur för våra skogsprodukter visas närmare i tab. II:1. Det framgår härav också, att bokföringsåren 1953—1960 utmärkts av betydande växlingar i rundvirkesprisen, vilka övervägande haft en nedåtgående tendens, vilken varit så mycket mera påtaglig, om priserna omräknas i fast penningvärde.

Beträffande sågtimret har prisnedgången varit särskilt stor åren 1956

Tab. II:1. Priser för 8" furutimmer och sulfitved vid Ume älv (utsorterat) och vid Finnerödja 1938—1960.¹

Prices for sawlogs of pine, 8", at river mouth in northern Sweden (Ume river) and at truck road in southern Sweden (Finnerödja) 1938—1960.

År (hösten) Year	Furutimmer 8" ob. Sawlogs of pine, 8"				Sulfitved hb. Pulpwood of spruce, peeled				Partiprisindex Wholesale price index, all commodities 1960 = 100
	Ume älv		Finnerödja		Ume älv		Finnerödja		
	Öre per kubf toppmått Öre per cub.ft. cylinder measure				Kronor per m ³ t Sw. Crowns per m ³ stacked wood				
	a)	b)	a)	b)	a)	b)	a)	b)	
1938	58	171	50	147	9,03	26,56	8,23	24,21	34
1946	118	211	138	246	24,25	43,30	21,10	37,68	56
1949	157	242	152	234	21,00	32,31	20,00	30,77	65
1950	226	328	241	349	41,00	59,42	42,00	60,87	69
1951	373	410	354	389	67,00	73,63	65,00	71,43	91
1952	298	310	265	276	38,50	40,10	40,00	41,67	96
1953	313	344	285	313	42,00	46,15	40,00	43,96	91
1954	332	369	303	337	47,00	52,22	47,00	52,22	90
1955	326	351	298	320	48,00	51,61	48,00	51,61	93
1956	269	274	260	265	43,75	44,64	43,50	44,39	98
1957	274	277	292	295	39,00	39,39	39,50	39,90	99
1958	240	247	229	236	35,25	36,34	35,00	36,08	97
1959	263	271	260	268	38,00	39,18	39,00	40,21	97
1960	275	275	295	295	43,00	43,00	47,00	47,00	100

a) Löpande priser. — *Actual prices.*

b) Omräknade till 1960 års partiprisnivå. — *After conversion with wholesale price index. Base year 1960.*

¹ Streyffert, T., Utvecklingstendenser beträffande rotvärden och priser på skogsprodukter. Skogshögskolans Skrifter nr 33, 1960. Kompletterad för 1959 och 1960.

och 1958 med en viss återhämtning 1959, som kvarstod 1960. För massaveden ägde prissänkning rum åren 1956—1958 med viss återhämtning 1959 och 1960. I båda fallen stannade priserna 1960 avsevärt under 1955 års nivå. På grund av avverkningens fördelning på rotposter och leveransvirke, för vilka betalningen inflyter under olika år, samt under inflytande av en viss anpassning av avverkningarna till konjunkturerna har prisnedgången för rundvirket tydligast kommit till uttryck i en nedgång i skogsbrukets inkomster åren 1956 och 1959, såsom närmare skall framgå i det följande (kap. IX).

Skogsbrukets arbetslöner

Den övervägande nedåtgående tendensen för rundvirkespriserna under bokföringsperioden bör ses mot bakgrunden av de stigande arbetslönerna i skogsbruket, vilka framgå av sammanställningen i tab. II:2, som också

Tab. II:2. Arbetsinkomsten för skogsarbete vid avverkning samt för lantarbetare och industriarbetare 1950—1960.¹

Average wages for woods labour, farm labour and industrial workers (average) 1950—1960.

År ² Year	Huggare Cutter		Körare Teamster		Lant- arbetare	Industri- arbetare (Medeltal)	Konsument- prisindex 1949 = 100
	N.S.	S.S.	N.S.	S.S.	Farm labour	Industrial workers (Average)	Price index Consumers' goods
	Kronor per dag Sw. Crowns per day						
1950	20,48	15,70	39,26	25,48	15,00	22,72	101
1951	26,85	18,84	48,27	29,45	17,30	27,52	117
1952	39,22	26,75	68,18	37,78	21,70	32,64	126
1953	36,04	27,06	60,95	40,40	22,00	34,32	128
1954	37,10	28,43	64,05	42,78	22,40	35,84	129
1955	39,22	31,67	68,18	46,62	24,80	38,80	133
1956	41,34	33,17	71,28	49,05	26,00	42,16	139
1957	43,46	35,17	75,41	50,89	28,32	44,64	145
1958	45,58	36,04	77,48	52,65	29,84	45,36	152
1959	45,58	38,22	76,44	54,23	31,28	47,44	153
1960	48,76	42,08	81,61	60,77	34,64	50,56	159

N.S. Norra Sverige — Northern Sweden

S.S. Södra Sverige — Southern Sweden

¹ Streyffert, T., Utvecklingstendenser beträffande rotvärden och priser på skogsprodukter. Skogshögskolans Skrifter nr 33, 1960. Kompletterad för 1959 och 1960.

² Beträffande huggare och körare avses motsvarande avverkningssäsong (1950 = 1949/50, etc.).

återger löner för lantarbetare och industriarbetare under perioden 1950—1960.

Även om man kan anta att en viss förhöjning av den individuella arbetsprestationen ägt rum under perioden i fråga, framför allt genom att motorsågen kommit till allmän användning under denna tid, har detta ej kunnat motverka de stigande lönekostnaderna. Under perioden 1950—1960 ha skogsarbetarnas inkomster uttryckta i oförändrat penningvärde stigit med 52 % för huggare och 32 % för körare i genomsnitt för norra Sverige och 70 % för huggare och 51 % för körare i södra Sverige. Detta motsvarar en stegring med i medeltal resp. 4,3 % och 2,8 % per år i norra Sverige samt 5,5 % och 4,2 % i södra Sverige. Med hänsyn till att Arbetsmarknadsstyrelsen uppger produktionsstegringen vid huggning och körning i storskogsbruket i norra Sverige till ca 2 % årligen i genomsnitt under senare tid (1945—1955) har denna produktionsstegring ej varit tillräcklig för att uppväga höjningen av skogsarbetarnas löner under samma period, framför allt ej i det mindre skogsbruket.¹ En betydande rationalisering har emellertid ägt

¹ Skogsbrukets arbetsmarknad. SOU 1956:36. Stockholm 1956.

rum på andra områden av skogsarbetet, framför allt genom skogsbilvägnätets utbyggnad och avverkningarnas mekanisering — förutom genom införande av motorsågar även genom maskinell barkning m. m., genom förbättrad planering av avverkning och transporter, etc. Likväl har detta endast vid långt driven rationalisering kunnat motverka de stigande lönekostnaderna. På längre sikt lär detta över huvud ej kunna ske vid nuvarande av industrien initierade tempo vid lönestegringen.²

Bondeskogsbruket befinner sig emellertid i den fördelaktiga positionen att det endast indirekt är beroende av de stigande arbetslönerna, så vitt ägarna själva eller deras familjemedlemmar utföra avverkningsarbetet. Å andra sidan göres det gällande, att bondeskogsbruket givetvis också har krav på ökade arbetsinkomster i takt med levnadsstandardökningen inom andra näringsgrenar och att det dessutom får betala högre priser än storskogsbruket åt skogsarbetare (huggare) på grund av den mera tillfälliga anställningen. Även bondeskogsbruket blir i stigande omfattning beroende av lejd arbetskraft.

² Streyffert, T., Skogsbruket och den tekniska utvecklingen. Svenska skogsvårdsföreningens tidskrift nr 3, 1959.

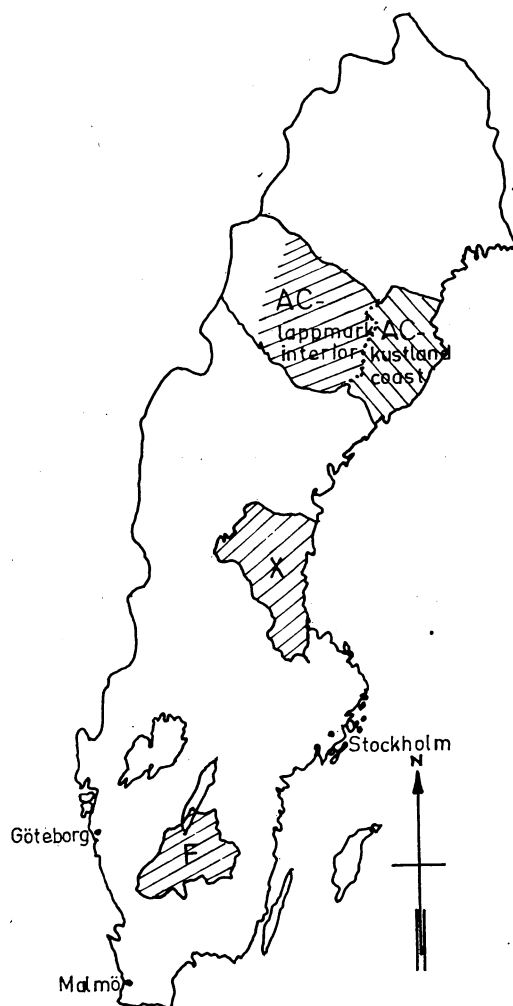
III. Urvalet av gårdar

Vid planläggningen av bokföringsundersökningen befanns det lämpligt att i första hand välja Jönköpings län, där den skogsekonomiska institutionen redan utfört vissa undersökningar av bondeskogsbrukets ekonomi. Som naturlig komplettering härtill utvaldes i norra Sverige Västerbottens län, medan Gävleborgs län fick representera ett väl balanserat skogslän i övergången mellan södra och norra Sverige (Fig. 1—4).

Principerna för urvalet av bokföringsgårdar ha diskuterats med representanter för skogsvårdsstyrelserna i respektive län. Härvid har man kommit till en samstämmig uppfattning härom.

Den ledande principen har varit, att bokföringsgårdarna så vitt möjligt skola utgöra ett representativt uttryck för bondeskogsbruket i respektive län vad beträffar fördelning på storleksgrupper i fråga om skog och jord samt allmänna förutsättningar för skogsbrukets bedrivande med avseende på tillgång på arbetskraft, ekonomi och skogstillstånd m. m. På grund av det begränsade antalet bokföringsgårdar — ett hundratal i varje län — har emellertid den önskvärda representativiteten måst bli begränsad. Särskilt framträdande är detta beträffande den minsta storleksgruppen, omfattande gårdar med upp till 25 hektar skogsmark. Denna har blivit starkt underrepresenterad, i det att man ansett att dessa gårdar, som merendels också ha en liten åkerareal, ej äro representativa för det egentliga bondeskogsbruket, som jämte jordbruket bör möjliggöra sina ägares försörjning. Av samma anledning kan bokföringsresultaten för dessa gårdar inte heller representera något medeltal för denna grupp, i det de med den allmänna kännedom man äger om skogsskötseln på de minsta skogarna äro avsevärt bättre skötta än medeltalet för gruppen.

Detta hör emellertid samman med en annan princip, som man måst tillämpa vid urvalet av gårdar, hänförande sig till ägarna. Det har nämligen inte varit möjligt att genom lottning eller annat objektivt förfarande utvälja gårdarna ur de olika storleksklasserna. Det har från början stått klart, att endast ägare med dokumenterat intresse för sitt skogsbruk skulle vilja underkasta sig det arbete, som är förenat med bokföringen. Samtidigt krävdes sinne för noggrannhet. Det slutliga urvalet av gårdar inom resp. storleksgrupper fick därför överlätas till länsskogsvaktarna, som även vid bokföringens genomförande varit till ovärderlig hjälp som rådgivare till skogs-

AC = Västerbottens län - county
 X = Gävleborgs län - county
 F = Jönköpings län - county

Fig. 1. Län inom vilka bokföringsundersökningen företagits.
 Location of the counties in which the present study was undertaken.

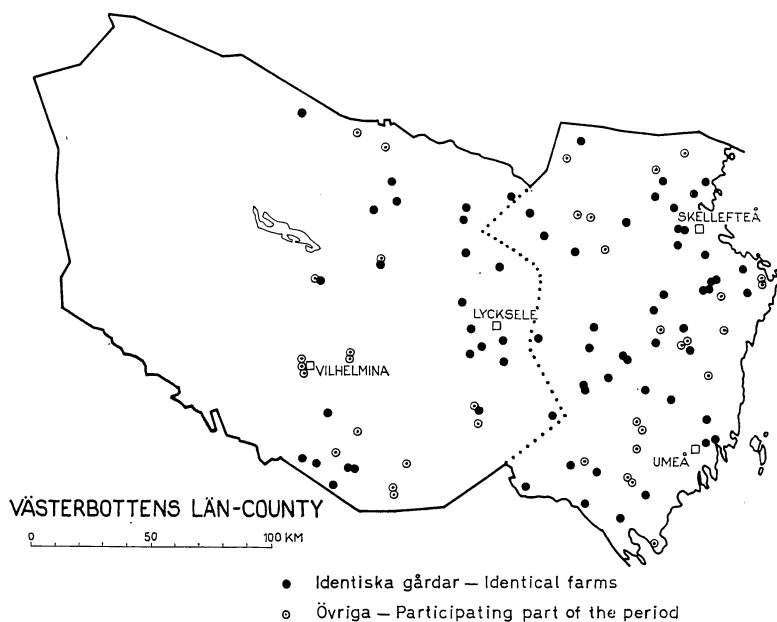

Fig. 2. Gårdar deltagande i bokföringsundersökningen i Västerbottens län.
Location of farms participating in this study in Västerbotten county.

ägarna och som kontaktmän mellan dessa och den skogsekonomiska institutionen.

Vid detta urval har också eftersträfvats att få en jämn fördelning av bokföringsgårdarna över länen, vilket närmare kan utläsas av kartorna fig. 2—4. Dessa visa, att den geografiska fördelningen av gårdarna i stort sett är god. På grund av de avvikande förhållandena i Västerbottens lappmark och kustland komma dessa vid bearbetningen att när så påkallas hållas skilda.

De fordringar man härigenom måst ställa på bokföringsgårdarnas ägare ha inneburit ett positivt urval. De ur bokföringen framgångna resultaten representera därför ej något genomsnitt för bondeskogsbruket i resp. län utan närmast vad en intresserad ägare vid genomsnittliga förutsättningar kunnat få ut av sitt skogsbruk under den period, som varit föremål för undersökning, och vad han lagt ned för att tillförsäkra sig denna eller en ännu bättre avkastning på lång sikt. Så till vida torde de härigenom vunna resultaten i själva verket ha ett ännu större intresse än statistiska medeltal.

För att ge en bättre föreställning om vad detta positiva urval innebär ha länsstogvaktarna ombetts att med hänsyn till den ingående erfarenhet de förvärvat om skogsägarna i sina distrikt »betygsätta» dessa med hänsyn till deras intresse och kunnsighet som skogsskötare. Följande sammanställning är ägnad att ge en viss uppfattning om det positiva urval, som förelegat (Tab. III:1).

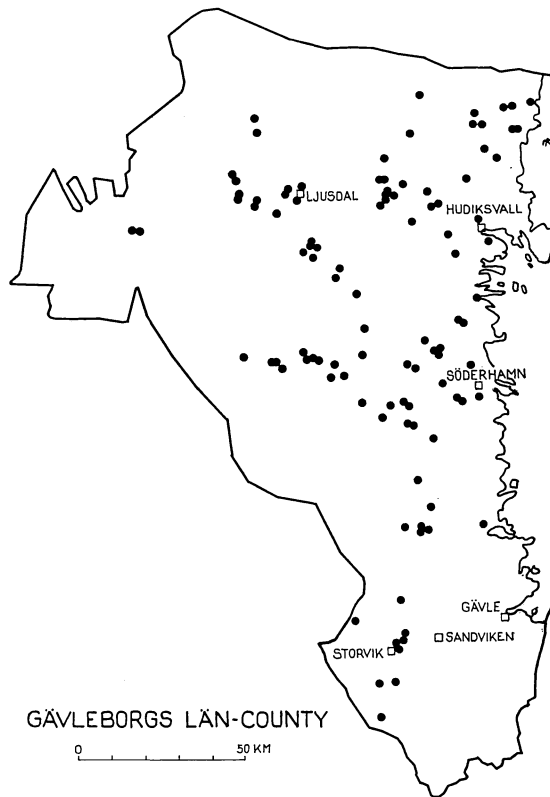

Fig. 3. Gårdar deltagande i bokföringsundersökningen i Gävleborgs län.
Location of farms participating in this study in Gävleborg county.

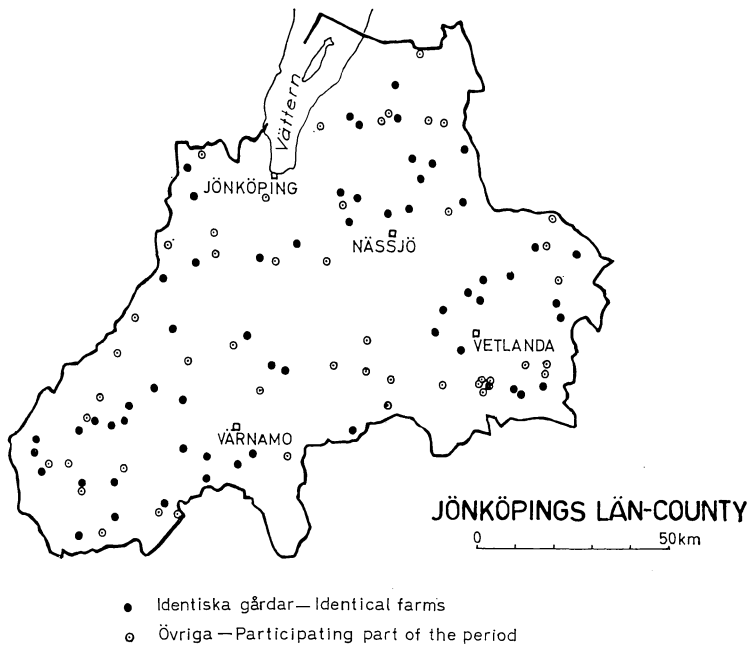

Fig. 4. Gårdar deltagande i bokföringsundersökningen i Jönköpings län.
Location of farms participating in this study in Jönköping county.

Tab. III:1. Bokföringsgårdarnas ägare grupperade efter bedömning av deras kvalifikationer som skogsskötare.

Kvalifikationer som skogsskötare	Jönköpings län ¹		Gävleborgs län ²		Västerbottens län ¹	
	Antal gårdar	%	Antal gårdar	%	Antal gårdar	%
Mycket goda skogsskötare	9	15	23	24	22	30
Goda skogsskötare	31	52	41	44	25	34
Medelgoda (genomsnittliga) skogsskötare	20	33	30	32	25	35
Sämlre skogsskötare	—	—	—	—	1	1
Dåliga skogsskötare	—	—	—	—	—	—
Summa	60	100	94	100	73	100

¹ Identiska gårdar — *Identical farms*

² Samtliga gårdar — *All the bookkeeping farms.*

Det äger också sitt intresse att söka konstatera, huruvida skogsinnehavets storlek har något samband med skogsskötselintresset. För den skull har detta intresse även bedömts för skogsägarna i olika skogsgrupper såsom framgår av tab. III:2.

Tab. III:2. Kvalifikation som skogsskötare, medeltal för skogsgrupperna. (Antal gårdar inom parentes.)

Län County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens län ¹ (1954—60)	2,8 (4)	2,1 (16)	2,1 (29)	2,0 (19)	1,6 (5)
Lappmarken ¹	— (1)	— (1)	2,5 (11)	2,3 (9)	1,8 (4)
Kustlandet ¹	3,0 (3)	2,0 (15)	1,8 (18)	1,7 (10)	— (1)
Gävleborgs län ² (1956—58)	2,4 (9)	2,3 (18)	1,9 (27)	2,1 (31)	1,9 (9)
Jönköpings län ¹ (1953—60)	1,7 (9)	2,3 (23)	2,3 (24)	2,0 (4)	—

—1.5 Mycket goda skogsskötare

1.6—2.5 Goda skogsskötare

2.6—3.5 Medelgoda (genomsnittliga) skogsskötare

3.6—4.4 Sämlre skogsskötare

¹ Identiska gårdar — *Identical farms*

² Samtliga gårdar — *All the bookkeeping farms.*

Här framgår tydligt, att skogsägare med större skogsinnehav i genomsnitt bedömts vara bättre skogsskötare än de mindre. Vid den senare analysen i kap. IX och XI kan dock inte något bevis härför lämnas. Det är tvärtom tydligt, att de större skogsägarna sämre hinner med det föreslagna programmet än de mindre. Här kan den åsikt skogsvårdsstyrelsen tidigare haft inverkat på länsskogvaktarnas bedömning, nämligen att den skogsägare, som höjer sitt virkesförråd och sparar skog är att betrakta som god skogsskötare. Samtidigt torde den personliga aktiviteten i skogsvården och det personliga intresset och därmed kontakten med länsskogvaktarna ha inverkat på bedömningen. Ett större skogsinnehav kräver i större utsträckning och oftare den kontakten än ett mindre, om båda skall ligga på samma nivå vid skogsskötseln.

Ännu i ett annat avseende har det befunnits lämpligt att göra en avvikelse från genomsnittliga förhållanden. Detta hänför sig till tillgången till egen arbetskraft på gårdarna. Det ansågs nämligen vara väsentligt för undersökningen, att ägaren skulle bruka gården själv, och att han inte skulle ha avsevärt nedsatt arbetsförmåga. Det har dock ej kunnat undvikas, att i en del fall det mesta av gårdens avverkning av olika anledningar säljs på rot. Detta representerar emellertid i viss mån de verkliga förhållandena och berör blott ett mindre antal av de gårdar, som brukas av ägaren. Det bör emellertid observeras, att så som förhållandena utvecklats sig, ett ökande antal särskilt av de mindre fastigheterna inte längre brukas av ägarna, vilket kan inverka på skogsbrukets bedrivande, bl. a. genom att rotförsäljningarna inta en förhållandevis större andel av avverkningen. Detta kommer ej till uttryck genom urvalet av bokföringsgårdarna.

Det förhållandet, att samtliga bokföringsgårdar brukas av ägaren, innebär att de representera det sambruk mellan jord och skog, som ger bonde-skogsbruket dess egentliga karaktär. Med hänsyn härtill hade det varit värdefullt att låta bokföringen omfatta även jordbruksdriften. Av flera skäl har detta ej låtit sig göra. Uppgiften hade blivit för betungande för de flesta bokföringsdeltagarna, för vilka redan skogsbokföringen inneburit en upppoffring. Härtill kommer att den jordbruksekonomiska undersökningen bör handhavas av sakkunskap på detta område, vilken visserligen skulle kunnat anlitas av den skogsekonomiska institutionen men göra uppgiften mycket mera komplicerad. Med hänsyn till att lantbruksstyrelsen genom sin jordbruksekonomiska undersökning täcker detta område och därvid även inhämtar vissa uppgifter om skogsbruket har det därför ej ansetts erforderligt att medtaga jordbruket vid denna undersökning.

Även när man begränsar undersökningen till skogsbruket har det med hänsyn till tillgängliga resurser ej varit möjligt att medtaga flera gårdar än som behövts för att resultatet skulle bli tillräckligt rättvisande för att erbjuda underlag för bedömningar och diskussion. Även i detta fall medger

Tab. III:3. Totala antalet gårdar i medeltal per år (A) och antalet identiska gårdar (B) fördelade på skogsgrupper.

Total number of bookkeeping farms, average per year (A), and number of farms participating throughout the whole period, identical farms, (B), distributed according to size of forest holdings.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares											
	—25		25—50		50—100		100—200		200—		Summa Total	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Västerbottens (1954—1960)	4	4	18	16	36	29	24	19	8	5	90	73
Lappmarken Interior	1	1	1	1	14	11	12	9	7	4	35	26
Kustlandet Coast	3	3	17	15	22	18	12	10	1	1	55	47
Gävleborgs (1956—1958) ...	9	9	18	17	27	26	31	29	9	9	94	90
Jönköpings (1953—1960) ...	11	9	33	23	34	24	6	4	0,4		84	60

ej materialet att dra säkra slutsatser beträffande enskilda storleksgrupper. Resultaten för dessa får snarast ses som ett försök att ge en mera differentierad bild av bondeskogsbruket än vad enbart ett medeltal kan ge. I den mån en viss »gång» i materialet kan konstateras är detta givetvis ägnat att göra denna bild mera tillförlitlig.

Till de tidigare meddelade uppgifterna om antalet i bokföringen deltagande gårdar skall här mera detaljerade uppgifter tillfogas. Av tab. III:3 och III:4 framgår, att antalet bokföringsgårdar varierat under bokföringsperiodens olika år. En del skogsägare ha tröttnat eller av olika orsaker ej kunnat fullfölja bokföringen, medan andra ha tillkommit. Facit härav har varit en tendens till avtagande antal. Härigenom omfattar inte det samlade bokföringsresultatet samma gårdar under hela perioden. Enär det ofta är önskvärt att redovisa resultaten från sådana gårdar som deltagit under hela perioden ha vissa serier utarbetats endast för dessa gårdar, i det följande benämnda *identiska gårdar*. Övriga serier ha utarbetats under medtagande av samtliga gårdar för att utnyttja även dem, som ej kunnat delta under perioden i dess helhet. För Gävleborgs län, där bortgången under de tre år bokföringsperioden omfattat varit obetydligt, ha skilda serier ej utarbetats.

Av tab. III:5 framgår närmare bokföringsgårdarnas representativitet för olika storleksgrupper med avseende på skogsmarksinnehavet i resp. län. Det framgår härav, att den minsta storleksgruppen, — 25 hektar, är starkt underrepresenterad i förhållande till »övriga enskilda skogar». Även nästa storleksgrupp, 25—50 hektar, är underrepresenterad i Västerbotten och Gävleborgs län. Övriga storleksgrupper äro i motsvarande grad överrepresenterade. Detta bör hållas i minnet vid bedömning av uträknade medeltal

Tab. III:4. Antalet deltagande gårdar (= bokslut) under olika år fördelade på skogsgrupper.

Number of farms participating in bookkeeping in different years distributed according to size of forest holdings.

År Year	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Total
Västerbottens län — Västerbotten county						
1954	5	20	36	23	9	93
1955	5	20	38	25	9	97
1956	5	19	38	25	9	96
1957	5	18	36	23	8	90
1958	4	18	35	23	6	86
1959	4	18	35	23	8	88
1960	3	15	32	23	7	80
Samtliga år Total	31	128	250	165	56	630
Därav lappmarken Thereof Interior	7	7	96	82	49	241
Därav kustlandet Thereof Coast	24	121	154	83	7	389
Gävleborgs län — Gävleborg county						
1956	9	17	27	32	10	95
1957	9	18	27	31	9	94
1958	9	18	26	29	9	91
Samtliga år Total	27	53	80	92	28	280
Jönköpings län — Jönköping county						
1952/53	11	42	47	8	1	109
1954	11	37	40	7	1	96
1955	11	36	39	7	1	94
1956	11	33	37	5	—	86
1957	12	30	27	7	—	76
1958	10	28	28	6	—	72
1959	10	28	28	6	1	73
1960	9	27	28	5	—	69
Samtliga år Total	85	261	274	51	4	675

för samtliga bokföringsgårdar, i den mån dessa medeltal äro beroende av storleken av de i medeltalen ingående skogsbruken.

Medelarealen av såväl skog som åker inom resp. skogsgrupper redovisas i tab. III:6 och jämföres med enligt jordbruksräkningen 1951 approximativt uträknade medeltal för länen. Därav framgår att bokföringsgårdarnas medelareal för Västerbottens och Gävleborgs län ligger vid ca 100 hektar och i Jönköpings län vid 55 hektar skog. Motsvarande länsmedeltal för skogsbruk i förening med jordbruk i enskild ägo (ej bolag) äro resp. ca 54, 49 och 31

Tab. III:5. *Fördelning av bokföringsgårdarna skogsareal på skogsgrupper. Fördelning av »Övriga enskilda skogar» i länen inom parentes.¹*

Bookkeeping farms distributed according to size of their forest holdings. Distribution of total area of private forest land (not including company lands) in parenthesis.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares					
	—25 ha	25—50 ha	50—100 ha	100—200 ha	200— ha	S:a
Västerbottens Lappmarken ... <i>Interior</i>	25	44	971	1 653	1 937	4 630
Kustlandet <i>Coast</i>	47	538	1 383	1 623	236	3 827
S:a	72 1% (9%)	582 7% (17%)	2 354 28% (27%)	3 276 38% (25%)	2 173 26% (22%)	8 457 100% (100%)
Gävleborgs	148 2% (10%)	648 7% (15%)	1 907 19% (26%)	4 532 46% (24%)	2 528 26% (25%)	9 763 100% (100%)
Jönköpings	187 6% (20%)	881 28% (32%)	1 649 52% (27%)	463 14% (11%)	— — (10%)	3 180 100% (100%)

Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

¹ Enl. Jordbruksräkningen 1951.

Tab. III:6. *Medelareal per gård av skog och åker i olika skogsgrupper. Average acreage of forest land and cultivated land in farms distributed according to size of forest holdings.*

Län County	Period	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares									
		—25		25—50		50—100		100—		Samtliga Average	
		Skog For- est land ha	Åker Cult. land ha	Skog For- est land ha	Åker Cult. land ha	Skog For- est land ha	Åker Cult. land ha	Skog For- est land ha	Åker Cult. land ha	Skog For- est land ha	Åker Cult. land ha
Västerbottens	1955—59	18,2	7,4	37,1	7,6	72,8	7,1	182,9	6,0	101,1	6,8
Länsmedeltal	(1951) ¹	13,0	5,1	37,1	6,2	71,8	6,2	178,9	5,7	53,5	5,7
Gävleborgs	1956—58	16,4	7,8	37,9	10,3	70,9	10,6	167,3	15,1	100,6	12,2
Länsmedeltal	(1951) ¹	10,7	5,3	37,6	8,7	72,3	10,8	187,7	13,7	49,0	8,1
Jönköpings	1955—59	20,7	8,3	38,5	9,7	67,9	11,8	122,2	9,6	55,1	10,4
Länsmedeltal	(1951) ¹	13,6	5,8	36,4	7,6	67,5	10,0	170,0	19,8	31,3	7,2

Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

¹ Enl. jordbruksräkningen 1951. Medeltal för fastigheter med både skog och åker.

hektar. Den tillhörande åkerarealen är för bokföringsgårdarna i medeltal 6,8, 12,2 och 10,4 hektar. Därav framgår att särskilt i Västerbottens län jordbruket är av allt för ringa storleksordning för att ge full försörjning åt ägaren och hans familj, medan i Jönköpings och Gävleborgs län läget är bättre. Under sådana omständigheter är det anmärkningsvärt att skogstillgångarna, enligt vad senare skall visas, utnyttjas synnerligen försiktigt.

I detta sammanhang är det av intresse att konstatera, att den genomsnittliga åkerarealen inom resp. skogsgrupper är nästan densamma oberoende av skogsinnehavets storlek. Detta framgår närmare av tab. III:6. Emellertid förekommer inom detta genomsnitt en rätt avsevärd spridning som närmare skall visas i det följande (tab. V:2).

Det förhållandet, att åkerarealen endast obetydligt stiger med skogsinnehavets storlek — i Västerbottens län ej alls — innebär, att de i det följande redovisade skillnaderna i bokföringsresultaten för de olika skogsgrupperna i huvudsak få hänföras till skillnaderna i skogsinnehav.

IV. Beskrivning av bokföringsgårdarna

I föregående avsnitt har bokföringsgårdarnas fördelning på olika storleksklasser samt ägoinnehavets fördelning på skog och åker redovisats. I det följande skall bokföringsgårdarna närmare beskrivas i olika avseenden, som äro av betydelse för rörelsens ekonomiska resultat.

Skogstillstånd

Kännedom om skogstillståndet på de individuella fastigheterna samt om avverkningen från dem är i bondeskogsbruket alltså mycket otillfredsställande. En strävan gör sig emellertid gällande att förbättra denna kännedom genom upprättandet av enkla skogsvårdsplaner. Vid tiden för skogsbokföringens igångsättande voro emellertid sådana skogsvårdsplaner sällsynta och förekommo endast i undantagsfall hos de i bokföringen deltagande gårdarna. Av denna anledning ansågs det nödvändigt att snarast förse samtliga bokföringsgårdar med en skogsvårdsplan, vilket också genom tillmötesgående av skogsvårdsstyrelserna kunde genomföras efter måttet av dessa organs personella resurser. Upprättandet av en skogsvårdsplan för de i skogsbokföringen deltagande gårdarna kunde härigenom utlovas av den skogsekonomiska institutionen, som också intill ett visst belopp (75:— kr) betalade kostnaden härför. Någon annan ersättning har ej kommit de i bokföringen deltagande skogsägarna till del.

Beträffande Västerbottens län har ett något avvikande förhållande förelagat, så tillvida som lappmarkslagen föreskrev att varje hemman i lappmarken skulle ha en skogshushållningsplan till efterrättelse för skogsbruket. Även för bokföringsgårdarna i Västerbottens lappmark fanns därför sådana planer. Dessa voro merendels äldre samt av växlande beskaffenhet. För att få mera enhetliga uppgifter om dessa gårdars skogsinnehav insamlades därför genom länsskogvaktarna uppgifter från 1957 års fastighetstaxering rörande skogstillståndet, varjämte en ungefärlig uppskattning av virkesförråd, bonitet och tillväxt ägde rum även för dessa gårdar.

Beträffande skogstillståndet föreligga i skogsvårdsplanerna uppgifter angående skogsmarkens areal och virkesförråd samt dess fördelning i Jönköpings och Göteborgs län på åldersklasser, i Västerbottens kustland enbart i huggningsklasser. På denna grundval har beräkningen av tillväxten och

Tab. IV:1. Virkesförråd på bokföringsgårdarna jämfört med virkesförrådet enligt riksskogstaxeringen (bättre hälften) för närmast motsvarande bonitet.

Volume of growing stock on bookkeeping farms compared with data from the better half area of the National forest inventory on the corresponding site class.

Län County	Bokföringsgårdarna Bookkeeping farms		Riksskogstaxeringen (bättre hälften) ² National forest inventory (better half)		
	Idealbonitet Site class ¹	Virkesförråd per ha Volume of growing stock per hectare m ³ sk/ha	Idealbonitet Site class	Virkesförråd per ha Volume of growing stock per hectare	
				vid växttid at rotation	m ³ sk/ha
	m ³ sk ¹	m ³ sk/ha	m ³ sk ¹		
Västerbottens					
Lappmark	2,6	50	2,5 (VI)	100 år	46
Interior				120 »	54
Kustland	3,0	66	3,0 (V—VI)	100 »	60
Coast				120 »	71
Gävleborgs	4,0	102	4,0 (IV—V)	100 »	90
				120 »	107
Jönköpings	5,7	107	6,0 (III)	80 »	116

¹ m³sk = volume of growing stock given in cubic metres with bark. The site class is defined by roman figures — I, II, ... VIII — I representing the best site class with an ideal growth of 10,5 m³sk, VIII the lowest site class with a growth of 1,2 m³sk. The site class may also be defined by the corresponding growth in m³sk.

² Genomsnittsvärden av produktionsöversikter med jämn åldersklassfördelning för motsvarande boniteter.

lämplig avverkning samt erforderliga skogsvårdsåtgärder upprättats. Efter- som virkesförrådet uppskattats genom okulärtaxering och tillväxten beräk- nats med ledning av riksskogstaxeringens tillväxtprocenter kunna avvikel- serna för de enskilda fastigheterna sannolikt vara betydande. Som genom- snitt för ett flertal fastigheter torde de dock kunna ge god upplysning om gruppernas olika skogstillstånd samt återspegla väl skogsvårdsstyrelsernas planläggningsresultat.

Här skall en redovisning lämnas för *bonitet och virkesförråd* på bokfö- ringsgårdarna. För Lappmarken ha länsskogvaktarna endast uppskattat virkesförrådet och boniteten efter allmän kännedom av gårdarna och äldre planer. Dessa uppgifter få sitt särskilda intresse genom att jämföras med motsvarande uppgifter från riksskogstaxeringen, varvid jämförelsen gjorts med nyligen publicerade produktionsöversikter, där tillståndet å den »bättre hälften» av riksskogstaxeringens material legat till grund. Jämförelsen av- ser så vitt möjligt samma bonitet och samma geografiska område som bok- föringsgårdarnas.¹ Tab. IV:1.

¹ Nilsson, N. E., Riksskogstaxeringens produktionsöversikter. Meddelanden från statens skogsforskningsinstitut. Band 50. Nr 1. 1961.

Härav kan utläsas, att bokföringsgårdarnas virkesförråd nära överensstämmer med den bättre hälften av riksskogstaxeringens material vid konstruerad jämn åldersklassfördelning å samma bonitet vid en omloppstid av 100—120 år. Endast i Jönköpings län ligger virkesförrådet något under produktionsöversiktens siffra för 80 års omloppstid.

Förenämnda material omfattar emellertid alla skogsägarekategorier. Det har därför sitt intresse att komplettera denna jämförelse med ytterligare en jämförelse med bonitet och virkesförråd per hektar för gruppen »Övriga enskilda» som motsvarar bondeskogarna (se nedan).

Län	Bokföringsgårdarna		Riksskogstaxeringen övriga enskilda skogar	
	Bonitet	m ³ sk/ha	Bonitet	m ³ sk/ha
Västerbottens				
Lappmark	2,6	50	2,64	66,4
Kustland	3,0	66	3,03	75,8
Gävleborgs	4,0	102	3,78	105,7
Jönköpings	5,7	107	5,66	116,5

Det framgår härav, att medelboniteten för bokföringsgårdarna nära överensstämmer med medelboniteten för övriga enskilda skogar. Under sådana förhållanden kan det synas oväntat, att virkesförrådet per hektar är lägre på bokföringsgårdarna än genomsnittet för övriga enskilda skogar med hänsyn till att bokföringsgårdarnas ägare, som tidigare visats, äro mera intresserade skogsskötare än genomsnittet av skogsägare. Härtill kan sägas, att enbart virkesförrådet per hektar ej är någon utslagsgivande mätare på skogsskötsel och skogshushållning, i det bl. a. väl genomgallrade skogar tendera att sänka virkesförrådet per hektar under i övrigt lika förhållanden. Åldersklassernas fördelning inverkar även.

För att belysa detta, har skogsvårdsplanernas resultat sammanställts skogsgruppsvis. Huvudsakligen skall här areal- och virkesförrådsfördelningen visas.

Fig. 5 visar, att åldersklassfördelningen på bokföringsgårdarna i *Jönköpings län* inte är jämn. Härvid kan dock konstateras att skogsgruppen —25 hektar med uppskattad bonitet 6,1 m³sk per hektar ansluter sig bäst till den normala åldersklassfördelningen vid 80-årig växttid, medan överskottet av gammal skog över 80 år framträder mest markant för skogsgruppen med över 100 hektar skogsmarksinnehav, som har en bonitet av 5,0 m³sk per hektar. I genomsnitt ha bokföringsgårdarna alltså underskott på ungskog och överskott på gammal skog. Virkesförrådet visas åldersklassvis på diagram fig. 6. Härvid är det påfallande, att virkesförrådet upp till 60 år motsvarar bon III av den bättre hälften (slutenhetsgrad 0,89—0,80) av riks-

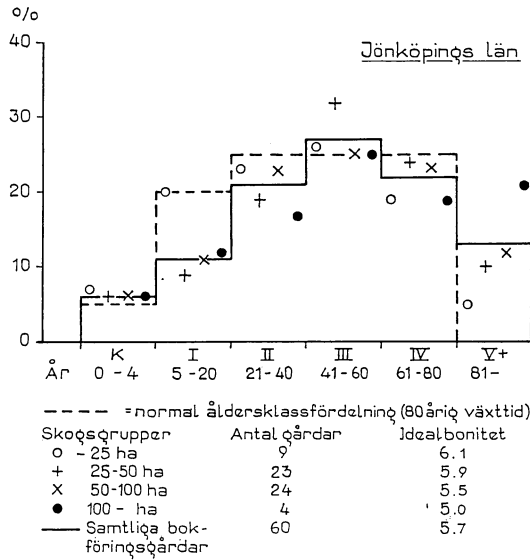
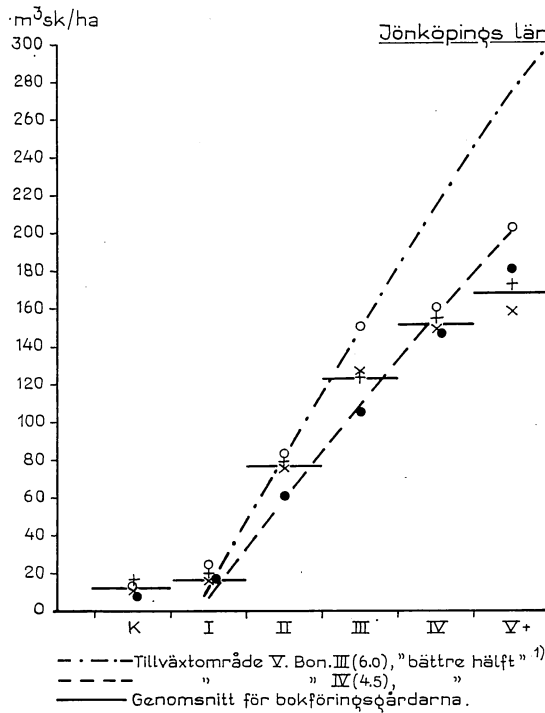

Fig. 5. Arealfördelning på åldersklasser. — Distribution of age classes.

¹⁾ Nilsson, N.E. Riksskogsstatistikens produktionsöversikten.

Fig. 6. Virkesförrådet inom de olika åldersklasserna. — Volume, m³sk per hectare in the different age classes.

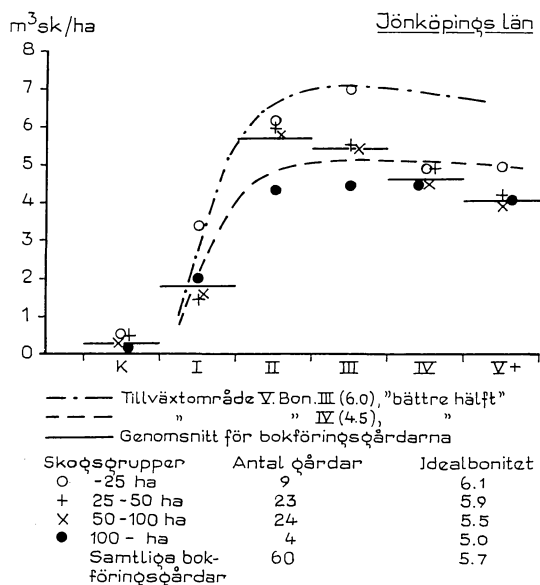

Fig. 7. Tillväxten inom de olika åldersklasserna. — Annual growth, m^3sk per hectare, in the different age classes.

skogstaxeringens material, medan virkesförrådet i åldersklasserna över 60 år är mycket lägre. Både lägre bonitet i de äldre bestånden, en stark utglesning i dessa och en viss systematisk underskattning av virkesförrådet torde här samverkat till dessa resultat. Även tillväxten visar samma tendens, såsom fig. 7 visar. I Gävleborgs län finns också ett visst underskott på skog upp till 40 år. Överskottet på kalmare är delvis beroende på stormfällning i januari 1954. Denna kommer snart att utjämna bristen i första åldersklassen. Ett liknande överskott av gammal skog som i Jönköpings län finns inte. Virkesförrådet kan betecknas som normalt men även här finns i relation till den »bättre hälften» sjunkande tendens i de äldre åldersklasserna. Detta kan ha sin orsak i att de äldre bestånden äro väl genomgallrade med en tendens till en viss utglesning över 80 år. För Västerbottens läns kustlandsgårdar har i skogsvårdsplanerna fördelningen av areal och virkesförråd enbart skett i huggningsklasser. En beräkning av tillväxten åldersklassvis var alltså ej möjlig. Tillväxt och avverkningsförslag har redovisats endast som slutsiffror för hela fastigheten. Här nedan skall huggningsklassernas areal redovisas och jämföras med genomsnittsvärden enligt riksskogstaxeringen och med en över åldern konstruerad normalskog (tab. IV:2).

Huggningsklassfördelningen enligt riksskogstaxeringen 1941 redovisas på första raden. Om man förutsätter en normal åldersfördelning inom huggningsklasserna, vilket skett på tabellens två sista rader och som givetvis

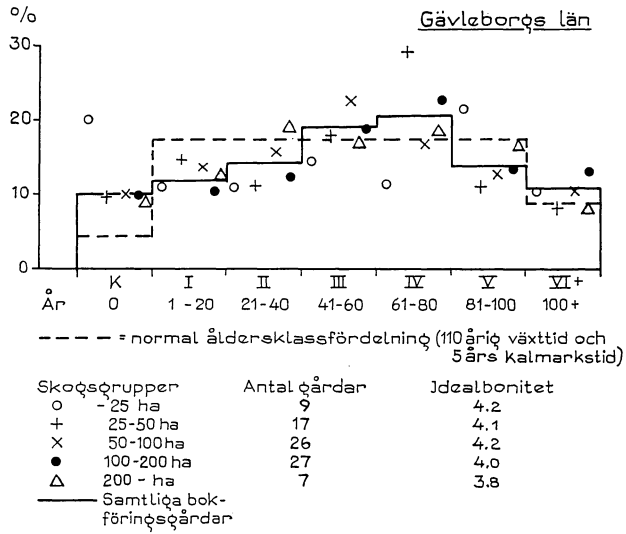

Fig 8a. Arealfördelning på åldersklasser. — Forest area distributed between age classes.

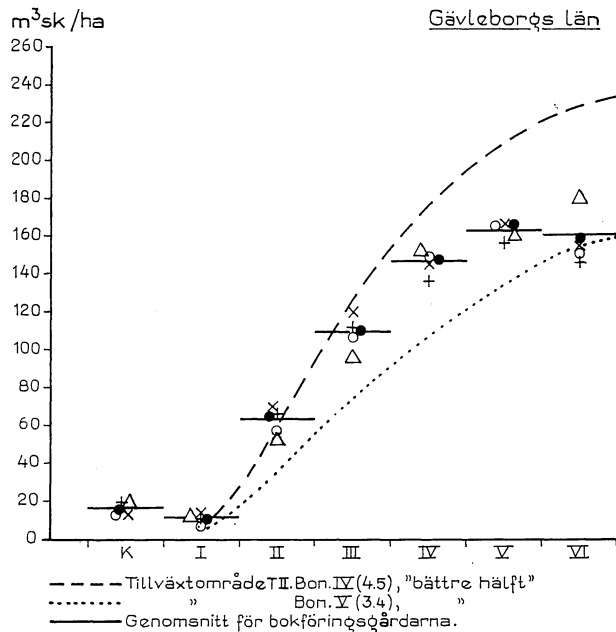

Fig. 8b. Virkesförrådet inom de olika åldersklasserna. — Volume, m³sk per hectare, in the different age classes.

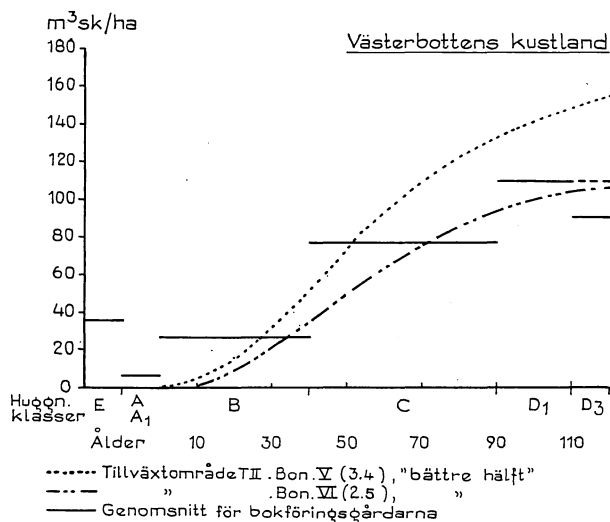

Fig. 9. Virkesförrådet inom de olika huggningsklasserna. — Volume, m^3sk per hectare, in the cutting classes.

Huggningsklasser. — Cutting classes.

A Kalmarek. — Clearcut area.

B Rönjningsgallringsskog. — Young stands (thinning without economic profit).

C Gallringsskog. — Middle-aged forests in thinning stage.

D1 Äldre skog som t. v. bör behandlas med beståndsvårdande huggning. — Old forest, nearly mature.

D3 Avverkningsmogen skog. — Old forest, ready to cut.

Tab. IV:2. Huggningsklasser i % av arealen.

Västerbottens kustland

Huggningsklass	A	B	C	D:1	D:3	E	%
Riksskogstax. 1941 »Övriga enskilda skogar»	10	31	44	11	4	—	100
Bokförings- gårdarna							
Antal							
— 25	(4)	6	11	19	46	18	—
25—50	(15)	8	12	54	17	8	100
50—100	(16)	18	9	34	21	11	7
100—200	(8)	14	17	50	14	9	2
Samtl. bokförings- gårdar	(43)	14	13	41	17	11	4
Vid konstruerad normalskog 120 år växttid + 10 år kalmarekstid	8	31	38	15	8	—	100
År	K=10	1—40	41—90	91—110	111—(120)		

Förklaring av huggningsklasser se fig. 9.

Tab. IV:3. Virkesförrådet per hektar i olika skogsgrupper. m³sk.Volume of growing stock on farms with forest holdings of different size. m³sk per hectare.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens					
Lappmark — Interior ¹	54	34	51	52	47
Kustland — Coast ¹	79	84	69	56	54
Gävleborgs ¹	88	99	101	106	98
Jönköpings ²	106	112	103	105	

¹ Samtliga bokföringsgårdar. — All the bookkeeping farms.² Identiska gårdar. — Identical farms.

endast kan vara ungefärlig, kan man konstatera en viss likhet med de 1941 redovisade procenttalen för huggningsklasserna. Bokföringsgårdarna visar i alla skogsgrupper underskott på ungskog, medan gallringsskog finns i normal utsträckning med undantag för den minsta skogsgruppen (—25 ha). Denna kompenseras dock här av överskott i D:1 skog och framförallt i D:3 skog.

Den normala kalmarken (vid en väntetid av ca 10 år) är 8 % av arealen. Här finns det alltså ett överskott i skogsgrupperna 50—100 ha och 100—200 ha. Detta samt den relativt höga andelen av restskog förklarar att det genomsnittliga virkesförrådet inte är högre än 66 mot det genomsnittliga enligt riksskogstaxeringen av 76 m³sk per hektar. Detta belyses även i fig. 9.

Analysen av virkesförrådet låter förmoda, att detta på bokföringsgårdarna vid upprättandet av skogsbruksplanerna blivit försiktigt uppskattat vid den okulärtaxering, som använts härvid, i jämförelse med riksskogstaxeringen, som noggrant redovisar virkesförrådet intill 0 cm vid bröst-höjd.

Frågan om virkesförrådets storlek på gårdar med olika skogsinnehav tillhör dem, som tilldragit sig intresse i den skogsekonomiska diskussionen. Det har därvid varit en allmän uppfattning, att gårdar med de minsta skogsinnehaven på grund av sin svaga ekonomi och skogsbrukets underordnade ställning i ägarens hushållning anlitas hårdare än på gårdar med större skogsinnehav och ägnats mindre intresse beträffande skogsvården.

Beträffande de i bokföringen deltagande gårdarna kan något klart samband mellan skogsinnehavets storlek och virkesförrådet per hektar ej konstateras, såsom närmare framgår av sammanställningen i tab. IV:3. Detta gäller även om den minsta storleksklassen, intill 25 hektar. I själva verket kan en viss tendens i motsatt riktning skönjas beträffande bokföringsgårdarna i Västerbottens kustland. Detta får ej tagas som uttryck för ett allmängiltigt förhållande utan hör närmast samman med att även ägarna till

Tab. IV:4. Årlig tillväxt och bonitet på bokföringsgårdarna.
Annual growth and site class of bookkeeping farms

Län County	Bokföringsgårdarna Bookkeeping farms			Riksskogstax. Bättre hälften. Tillväxt i % av boniteten ³ National forest inventory. Better half. Growth in relation to site ³ %
	Bonitet	Tillväxt	Tillväxt i % av boni- tet	
	Site class m ³ sk	Annual growth m ³ sk	Growth in relation to site	
Västerbottens Lappmark ¹ Interior	2,6	1,4	55	85
Kustland ¹ Coast	3,0	1,8	60	
Gävleborgs ² Jönköpings ¹	4,0	3,4	85	93
	5,7	4,4	77	98

¹ Identiska gårdar. — *Identical farms.*

² Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

³ Kalkylerad för en omloppstid av 100 år. — *Calculated at a rotation of 100 years.*

de smärre skogsbruken bland de i bokföringen deltagande gårdarna äro intresserade skogsskötare.

Uppgifterna om *tillväxten* på bokföringsskogarna få sitt intresse genom att jämföras med uppgifter om boniteten. Så vitt möjligt vill man även jämföra dessa med riksskogstaxeringens uppgifter. Ett försök härtill har gjorts i tab. IV:4.

Tab. IV:5. Idealbonitet i olika skogsgrupper. m³sk per hektar.
Site class of forest land on farms with different size of forest holdings.
m³sk per hectare.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — <i>Forest area, hectares</i>					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Samtliga gårdar — <i>All the bookkeeping farms</i>						
Västerbottens Lappmark — Interior ...	2,5	2,5	2,6	2,5	2,4	2,5
Kustland — Coast	3,0	3,3	3,0	2,9	3,1	3,0
Gävleborgs	4,2	4,1	4,2	4,0	3,8	4,0
Jönköpings	6,1	5,9	5,7	5,3	5,2	5,7
Identiska gårdar — <i>Identical farms</i>						
Västerbottens Lappmark — Interior ...	2,5	2,5	2,8	2,8	2,3	2,6
Kustland — Coast	3,1	3,2	3,0	2,9	3,1	3,0
Jönköpings	6,1	5,9	5,5	5,0	—	5,7

Det framgår härav att tillväxten på bokföringsgårdarna i förhållande till boniteten skulle vara påtagligt lägre än vad som kunnat konstateras för motsvarande geografiska områden och boniteter i den bättre hälften av riksskogstaxeringens material, förutsatt jämn åldersklassfördelning vid en omloppstid av 100 år. En viss förklaring till detta ges av de låga virkesförråden i de äldre bestånden.

Det förhållandet att tillväxten på bokföringsgårdarna i Västerbottens län och särskilt dess lappmark alltjämt är nedsatt på grund av kvarvarande gammal och oväxtlig skog torde förklara en del av den stora skillnaden i förhållande till vad som redan vid nuvarande skogsskötsel kan uppnås även i dessa trakter vid en mera gynnsam åldersklassfördelning. Med hänsyn till att ägarna av bokföringsgårdarna enligt vad tidigare visats av länsskogvaktarna bedömts som påtagligt bättre än medeltalet förefaller det sannolikt, att tillväxten på bokföringsgårdarna blivit försiktigt uppskattad. Detta bör hållas i minnet när senare (kap. VI) jämförelse göres mellan tillväxt och avverkning på bokföringsgårdarna.

Det är slutligen av intresse att veta, om någon skillnad i bonitet föreligger mellan gårdar med olika skogsinnehav som bakgrund för bedömningen av olika skogsgrupper. Uppgifter härom ha sammanställts i tab. IV:5. Man finner därav, att en viss tendens till sänkning av boniteten vid stigande skogsinnehav kan konstateras, tydligast i Jönköpings län, ehuru inte heller där särskilt framträdande. För Västerbottens lappmark kan någon sådan tendens ej utläsas ur detta material.

Avsättningsförhållanden

Avsättningsförhållandena bestämmas väsentligen av avståndet till flottled eller bilväg, så till vida som leveransvirket prissättes vid flottled eller bilväg.

För Jönköpings län, där flottleder saknas, bestämmas avsättningsförhållandena för leveransvirket enbart av avståndet till bilväg. För rotposterna erbjuder här konkurrensen från de talrika inlandssågverken goda avsättningsförhållanden för sågtimret. Medelavståndet till sågverk är för bokföringsgårdarna i Jönköpings län endast 4,6 km (15 km i Gävleborgs län). Beträffande massaveden har i hela Sydsverige avsättningsläget ogynnsamt påverkats av massaindustriens ofullständiga utbyggnad i förhållande till skogstillgångarna. Den utbyggnad av massaindustrien, som påbörjats under senaste åren, har ej hunnit nämnvärt påverka resultatet under bokföringsperioden.

Beträffande Gävleborgs län liksom Västerbottens län äro flottlederna alltjämt huvudtransportleder för virket men en betydande andel, framförallt

Tab. IV:6. Medelkörväg till bilväg i meter, resp. flottled (i km).

Average haul to truck road in metres, and to river bank (in kilometres).

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Västerbottens Lappmark ¹	1 300 (5,0)	1 000 (2,5)	1 280 (1,8)	1 000 (3,8)	1 975 (3,8)	1 281 (2,8)
Interior						
Kustland ¹	670 (—)	860 (2,8)	1 320 (7,1)	1 370 (4,1)	1 800 (1,5)	1 150 (5,0)
Coast						
Gävleborgs ²	460 (3,1)	820 (5,5)	930 (3,4)	1 080 (6,1)	1 190 (6,0)	940 (5,1)
Jönköpings ¹	290	350	570	550	—	440

¹ Identiska gårdar. — *Identical farms.*² Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

i Västerbottens kustland och i Gävleborgs län transporteras direkt till industrien med lastbil. Inlandsindustrien i Västerbottens lappmark, huvudsakligen smärre sågverk, har ej någon större betydelse för avsättningen från bokföringsskogarna i dessa trakter.

För att erhålla ett uttryck för avsättningsläget för bokföringsgårdarna har för varje fastighet medelavståndet till flottled och/eller bilväg beräknats som det med skogsarealen för varje till fastigheten hörande skifte vägda köravståndet till dessa leveransplatser så som närmare framgår av tab. IV:6. Därav kan utläsas, att (skogs)bilvägarna i Jönköpings län bilda ett tätt utbyggt transportnät, åtminstone så vitt detta framgår av medelkörvägen till bilväg. I Västerbottens och Gävleborgs län är avståndet till bilväg avsevärt kortare än till flottled, men å andra sidan måste virket i allmänhet transporteras till flottled. Denna transport underlättas emellertid genom att den kan ske per bil. Att avståndet till flottled är större i kustlandet än i lappmarken bekräftas här. Avståndet till bilväg ökas i stort sett med stigande skogsinnehav, medan avståndet till flottled ej visar någon bestämd tendens i förhållande till skogsinnehavets storlek.

Ehuru ej utgörande ett direkt mått på avsättningsläget har avståndet från bostaden till skogen betydelse för åtkomligheten. Eftersom varje fastighet i regel har mer än ett skogsskifte, har ett medelavstånd beräknats som det med skogsarealen vägda körvägsavståndet till varje skiftes medelpunkt. I vissa fall ha dock skiften, som ligga avlägset från gården, en fåbod, som av ägaren kan användas vid arbeten på skogen. Detta är ofta fallet i Gävleborgs län, där också medelavståndet till skogsskiftena är störst, såsom närmare framgår av tab. IV:7. Som man kan vänta är avståndet minst i Jönköpings län, i medeltal under 1 km.

Tab. IV:7. Medelavstånd till skogsskiften från bostaden i meter och antal skiften i medeltal (inom parentes).

Average distance from farm house to forest property, in metres, and number of separate blocks for each forest property (in parenthesis).

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — <i>Forest area, hectares</i>					Samtliga Average
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	
Västerbottens Lappmark ¹	1 450 (3)	2 500 (2)	2 900 (3)	2 400 (3)	5 700 (4)	3 100 (3)
Interior Kustland ¹	1 300 (3)	2 000 (3)	2 800 (4)	2 200 (3)	1 800 (2)	2 300 (3)
Coast Gävleborgs ²	1 500 (2)	5 300 (3)	4 400 (3)	8 200 (4)	13 000 (5)	6 400 (3)
Jönköpings ¹	500 (1)	1 000 (2)	900 (2)	1 300 (2)	—	900 (2)

¹ Identiska gårdar. — *Identical farms.*

² Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

Arrondering

En bristfällig arrondering av skogen kommer till uttryck i skogsinnhavets uppsplittring på flera skiften, ofta av olämplig, långsmal form.

Det har ej varit möjligt att i denna undersökning närmare ingå på olägenheterna av en bristfällig arrondering, sådana dessa kunnat konstateras även för en del av bokföringsgårdarna. En sådan uppgift fordrar en speciell undersökning, vilken därför har planerats vid den skogsekonomiska institutionen på ett annat material. För bokföringsgårdarna har det emellertid ett visst intresse att känna antalet skiften vid varje bokföringsenhet, som i regel utgöres av en fastighet. Uppgifter härom ha redan lämnats i tab. IV:7.

Om man samtidigt tar del av tidigare återgivna uppgifter om medelavstånd till bostaden och till leveransplats samt att vissa skiften måste ha en sämre belägenhet än medeltalet för fastigheten är det uppenbart, att dessa merendels ej kunna komma i åtnjutande av samma skötsel som mera lättåtkomliga skiften. Från sådana skiften ske också avverkningarna till förhållandevis större del i form av rotposter.

Arbetskraft

Ägarna och familjemedlemmar

Förutsättningen för deltagande i bokföringen var från början, att ägaren själv skulle svara för huvuddelen av arbetet på gården. Denna förutsättning är uppfylld med få undantag, då under bokföringens gång någon för-

Tab. IV:8. Ägarnas ålder (år 1959).
Average age (in 1959) of owners of bookkeeping farms.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Västerbottens Lappmark Interior	58 (1)	64 (1)	47 (11)	50 (9)	44 (4)	49 (26)
Kustland Coast	48 (3)	45 (15)	47 (18)	49 (10)	47 (1)	47 (47)
Jönköpings	46 (9)	52 (23)	51 (24)	56 (4)	—	51 (60)

Identiska gårdar. — Identical farms.

Antal gårdar i parentes. — Number of farms in parenthesis.

Tab. IV:9. Manlig arbetskraft (år 1959) över 16 år utöver ägaren, samt hemmavarande barn under 16 år per gård.

Man power (not hired) besides the owner, and children less than 16 years on the farm.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
	Manlig arbetskraft per gård över 16 år utöver ägaren Man power (not hired) on the farm, besides the owner					
Västerbottens Lappmark Interior	1,0	—	0,5	0,2	0,5	0,4
Kustland Coast	—	0,1	0,4	0,3	1,0	0,3
Jönköpings	0,6	0,7	0,9	1,2	—	0,8
	Hemmavarande barn under 16 år per gård Children less than 16 years on the farm					
Västerbottens Lappmark Interior	—	—	1,6	0,8	1,3	1,2
Kustland Coast	—	1,7	1,2	1,0	3,0	1,3
Jönköpings	1,7	1,1	1,2	0,3	—	1,2

Identiska gårdar. — Identical farms.

Antal gårdar se tab. IV:8. — Number of farms see table IV:8.

ändring inträtt, t. ex. på grund av sjukdom eller särskilt tidskrävande uppdrag som nämndeman eller dylikt.

En annan förutsättning var, att ägarens arbetsförmåga inte skulle vara nedsatt med mer än ca 20 %. När arbetskraft med mindre arbetsförmåga använts, vilket förekommit i ett fåtal fall, har arbetstiden reducerats. Så t. ex. kan en åldrig familjemedlem (oftast ägarens far) ha hjälpt till med

röjningsgallring och upparbetning av husbehovsved. Den använda tiden har då reducerats till full arbetsförmåga. För att få ett begrepp om ägarnas ålder har den räknats ut för de olika skogsgrupperna som framgår av tab. IV:8. Ägarens medelålder är överlag rätt hög.

I tab. IV:9 har en sammanställning gjorts över manlig arbetskraft jämte ägaren över 16 år på gårdarna. Denna är utan synbar lagbundenhet fördelad på gårdar med skogsinnehav av olika storlek. På bokföringsgårdarna är emellertid tillgången på sådan arbetskraft större i Jönköpings län än i Västerbottens län. (För Gävleborgs län ha uppgifter ej insamlats.)

Barnantalet under 16 år per gård kan också utläsas av tab. IV:9. Det är lågt och hänger ej enbart samman med att en del av barnen är äldre utan också med att barnantalet är ganska lågt per familj. Med hänsyn till ägarnas höga medelålder finns det få efterträdare på gårdarna. Om man räknar med att hälften av barnen under 16 år är pojkar och hälften av den manliga arbetskraften över 16 år utöver ägaren utgöres av söner, som stanna på gården, så är det endast i Jönköpings län, som man kan beräkna att en hemma- varande son kan överta gården. I verkligheten är rekryteringen av jordbrukare ej heller i detta län tillfredsställande.

Även kvinnor och barn delta i mindre omfattning i skogsarbete. Barn används i viss utsträckning vid plantering och lättare skogsvårdsåtgärder som röjningsgallring och hyggesrensning. Arbetsprestationerna torde vara starkt varierande. Men insatsen av barn har varit av så ringa omfattning, att den inte spelar någon roll vid redovisningen för den använda arbetskraften.

Främmande arbetskraft

På bokföringsgårdarna förekommer ej någon fast anställd arbetskraft som dräng, ladugårdskarlar el. dyl. Däremot förekommer ofta en i begränsad omfattning tillfälligt lejd arbetskraft, som i skogsbruket betalas kontant, oftast efter ackordslön men också efter timlön. Omfattningen av denna arbetskraft i skogsbruket på bokföringsgårdarna skall närmare redovisas vid redogörelsen för bokföringsresultaten (kap. VIII). Prissättningen för denna arbetskraft är ofta oberoende av kollektivavtalet. I en del fall äro priserna för tillfälligt lejd arbetskraft högre, eftersom de fördelar, som äro förknippade med kollektivavtal, t. ex. mera stadigvarande anställning, hjälp med bostad o. s. v., saknas. Vid den aktuella undersökningen har det visat sig, att ersättningen för tillfälligt lejd arbetskraft i många fall är lägre än kollektivavtalet föreskriver. Detta beror emellertid som tidigare nämnts på att det i många landsbygdsområden finns ett visst överskott på arbetskraft, mest bestående av äldre människor, som visserligen inte ha heltidsarbete men gärna ha någon syssla, där de själva kunna bestämma arbetstakten. Lönefordringarna äro då ofta låga. I vissa fall förekommer arbetsbyte. I ett rationaliserat skogsbruk är det ofta svårt att ordna in sådan till-

Tab. IV:10. Antalet hästar 1959 (A) och traktorer (B) per gård.
Number of horses (A) and tractors (B) on the bookkeeping farms.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares											
	—25		25—50		50—100		100—200		200—		Samtliga Average	
	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B	A	B
Västerbottens Lappmark ¹	1,0	—	1,0	—	0,2	0,2	0,8	0,2	0,5	0,3	0,7	0,2
Kustland ¹	0,3	—	0,5	0,5	0,8	0,3	0,8	0,4	1,0	1,0	0,7	0,4
Jönköpings ²	0,8	0,4	1,0	0,7	1,2	0,5	0,3	0,8	—	—	1,0	0,6

¹ Identiska gårdar. — *Identical farms.*

² Samtliga gårdar. — *All the bookkeeping farms.*

fällig arbetskraft i arbetsprocessen, och den blir följaktligen ej utnyttjad i trakter, som domineras av sådana skogsbruk. Nämnas bör dock, att även domänverket av sociala skäl sökt tillhandahålla arbete åt denna arbetskraft.

Dragkraft

Förekomsten av häst och traktor har inventerats på bokföringsgårdarna. Resultatet av denna inventering framgår av tab. IV:10.

Hästen är fortfarande den vanligaste dragkraften. De gårdar, som inte ha häst, ha i stället traktor, men en del gårdar, inte endast större sådana, kunna ha både häst och traktor. Detta är särskilt förhållandet i Jönköpings län, där inte mindre än 26 gårdar av 60 vid inventeringen år 1959 hade både häst och traktor. Detta får anses vittna om att både jordbruket och skogsbruket skötas med en hög insats av dragkraft, måhända stundom med en högre insats, än som är strikt ekonomiskt.

Förekomsten av traktor motiveras främst av jordbrukets behov medan, som det skall visas längre fram vid redovisningen av bokföringsundersökningens resultat (kap. VIII), användningen av traktor i skogsbruket är obetydlig. Kravet på lättframkomlighet i terrängen begränsar ännu användningen i skogsbruket av den egentliga jordbrukstraktorn. Specialbyggda skogstraktorer ha av naturliga skäl ej kommit till användning i bondeskogsbruket, men kunna möjligen med tiden introduceras genom skogsägareföreningarnas medverkan. En annan utvecklingslinje, som går ut på att konstruera en jordbrukstraktor med bättre framkomlighet i terrängen, har ännu ej lett till önskat resultat. Hästen är därför alltjämt den dominerande dragkraften i bondeskogsbruket, så som detta är representerat genom bokföringsgårdarna. Gårdar, som endast äga traktor, ha därför sett sig nödsakade att leja för körning av timret till väg, som är farbar för traktor eller lastbil.

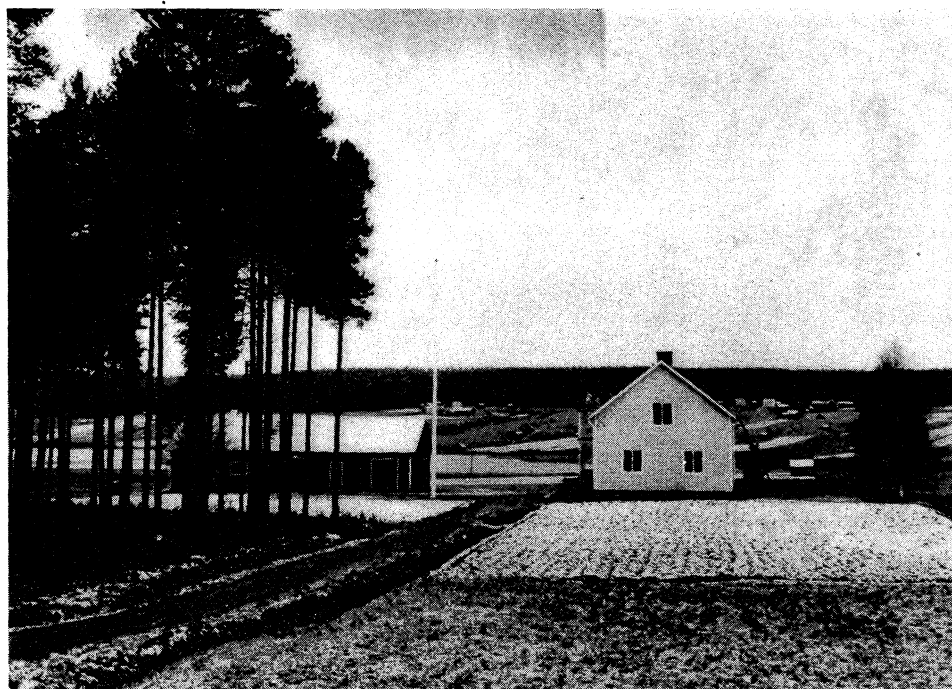

Fig. 10. Mindre skogsgård (20 hektar skog) i Västerbottens läns kustland. Burträsk socken.
Small farm in Västerbotten county, Coast. 20 hectares forest land.

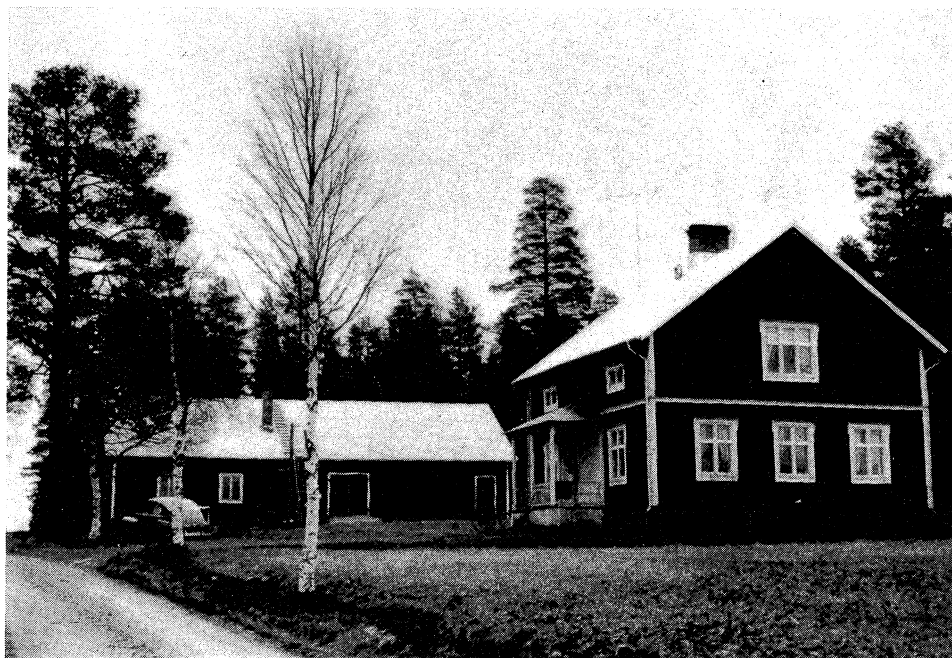

Fig. 11. Medelstor skogsgård (75 hektar skog) i Västerbottens läns kustland. Burträsk socken.
Middle-sized farm in Västerbotten county, Coast. 75 hectares forest land.

Fig. 12. Mindre skogsgård i Gävleborgs län. Ljusdals socken. 3 hektar åker, 25 hektar skog.
Small farm in Gävleborg county. 3 hectares agricultural land, 25 hectares forest land.

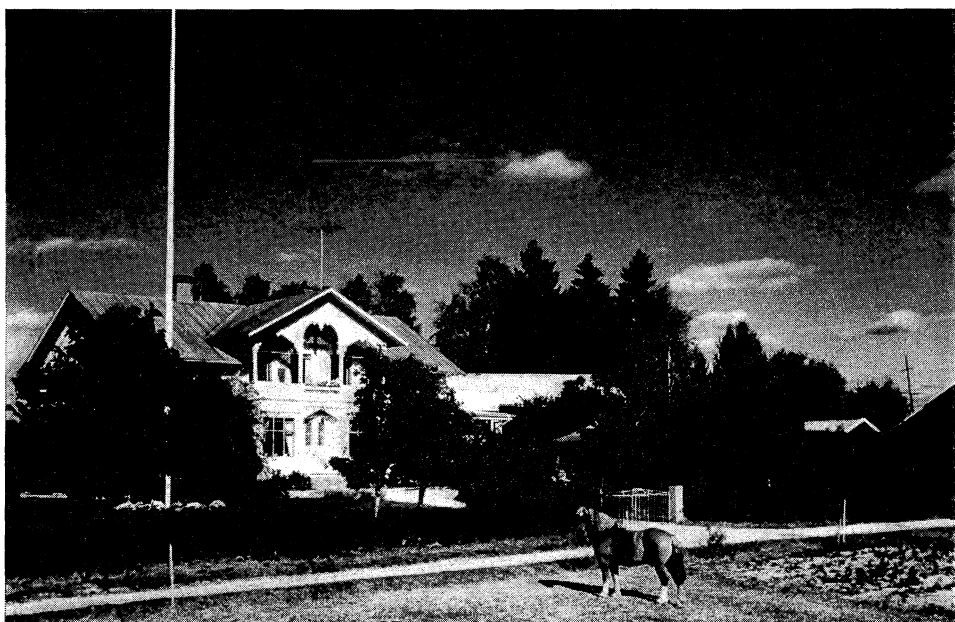

Fig. 13. Större skogsgård i Gävleborgs län. Ljusdals socken. 10 hektar åker, 440 hektar skog.
Big farm in Gävleborg county. 10 hectares agricultural land, 440 hectares forest land.

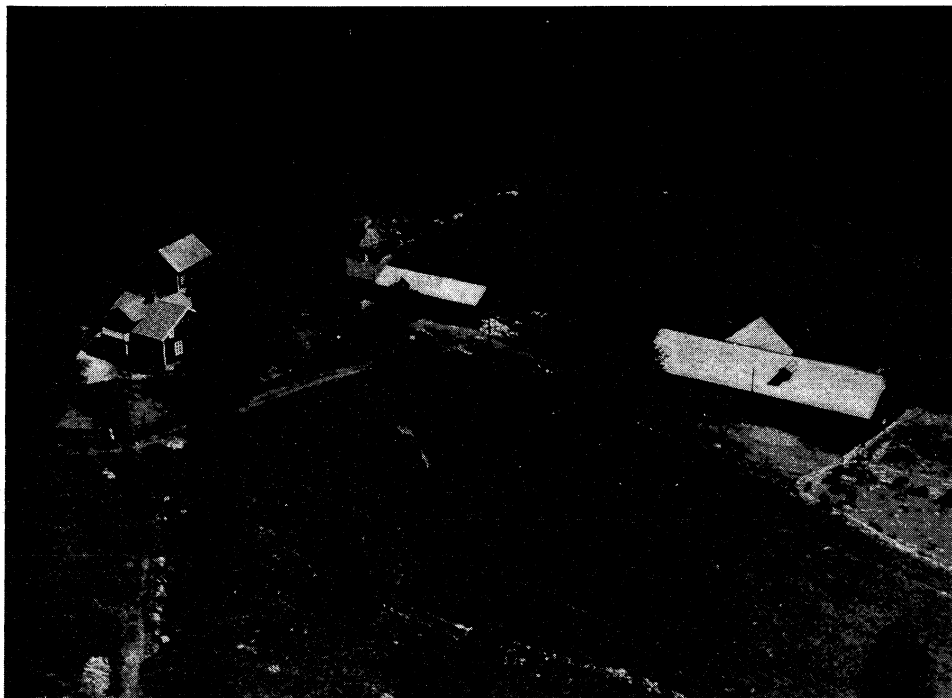

Fig. 14. Mindre skogsgård i Jönköpings län. Näsby socken. Åker och betesmark 11 hektar, skog 22 hektar.
Small farm in Jönköping county. 11 hectares agricultural land, 22 hectares forest land.

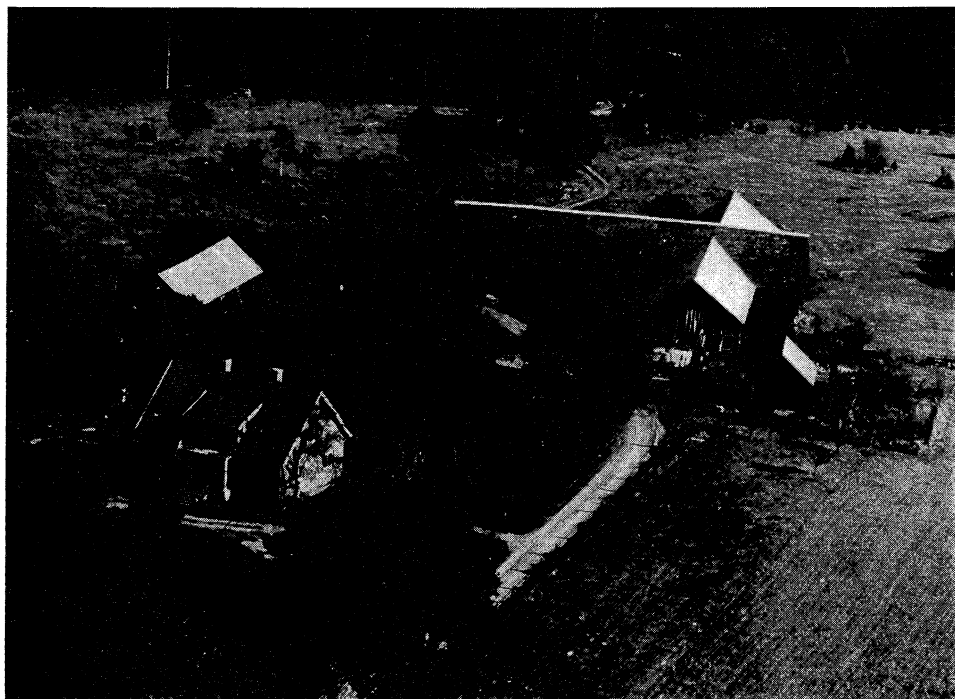

Fig. 15. Större skogsgård i Jönköpings län. Vetlanda socken. 29 hektar åker och betesmark, 105 hektar skog.
Big farm in Jönköping county. 29 hectares agricultural land, 105 hectares forest land.

Det kan tilläggas, att förekomsten av traktor även har en psykologisk bakgrund, i det den gör arbetet på gården lättare och mera tilltalande. Den tar ej heller någon arbetskraft i anspråk för sin skötsel, så som fallet är med hästen.

Förmögenhetsförhållanden

Det har ofta gjorts gällande, att bondeskogsbruket på grund av svag ekonomi bedreves med lägre kapitalinsats framför allt i fråga om virkesförråd, än övriga skogsägaregrupper. I det föregående har visats, att virkesförrådet per hektar skogsmark på bokföringsskogarna nära överensstämmer med medeltalet för den bättre delen av skogarna i resp. län. Likväl kan det vara av ett visst intresse att som bakgrund till de uppgifter, som skogsbokföringen lämnar om driften på denna grupp av skogar, känna ytterligare något om ägarnas förmögenhetsförhållanden.

Den helt dominerande andelen av skogsägarnas förmögenhet utgöres av deras fastighet med levande och döda inventarier. Den övriga förmögenheten består nästan helt av banktillgodohavanden. Under senare år har innehavet av personbil tillkommit. Bilen ersätter nu hästskjutsen och är framför allt i glesbygderna i norr nödvändig för gårdens drift.

I tab. IV:11 har en sammanställning gjorts av fastigheternas värden på grundval av deras taxeringsvärden. Värden för skogsmark och växande skog angivas särskilt. Visserligen svara taxeringsvärdena blott ofullständigt mot fastigheternas saluvärden, som oftast ligga något högre, men det är dock av ett visst intresse att se, vilket kapital som är bundet i det kombinerade jord- och skogsbruket. En betydande del av detta representeras av värdet av skogen. Värdet av växande skog och skogsmark redovisas även per hektar. Det framgår härav att detta värde stiger med sjunkande storlek på skogsinnehavet. Detta har uppenbarligen ett visst samband med det vid stigande skogsinnehav försämrade avsättningsläget. Inverkan härav är mindre i Jönköpings län.

För värdering av levande och döda inventarier ha ungefär samma normer använts som vid självdeklaration. Sålunda har en mjölkande ko värderats till 1 000 kronor, en kviga till 600 kronor, en häst (med vissa variationer) till 2 000 kronor samt traktorer och redskap till låga försäljningsvärden. Värdena äro följaktligen att uppfatta som minimivärden. Tillsammans med övrig förmögenhet redovisas värdet av levande och döda inventarier i tab. IV:12. Man finner härav, att värdet av levande och döda inventarier blott obetydligt stiger med stigande skogstillgång, vilket torde sammanhänga med att inte heller åkerarealen därmed ökar nämnvärt. Mera anmärkningsvärt är, att övrig förmögenhet (banktillgodohavanden o. dyl.) ej visar något påtagligt samband med skogsinnehavets storlek.

Tab. IV:11. Fastighetstaxeringsvärden och taxeringsvärden för växande skog och skogsmark samt belåning av fastighet.

Assessed value of the bookkeeping farms, and value of forest land and growing stock. Loans in percentage of assessed value of farms.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
	Fastighetstaxeringsvärden kr. per gård Assessed value of the farm (Sw. Crowns)					
Västerbottens Lappmark Interior	22 000	50 000	33 000	43 000	67 000	42 000
Kustland Coast	27 000	38 000	44 000	50 000	67 000	43 000
Gävleborgs	32 090	45 000	75 000	121 000	176 000	94 000
Jönköpings	58 000	75 000	109 000	162 000		92 000
	Värdet av växande skog och skogsmark (kr/ha) Assessed value of forest land and growing stock (Sw. Crowns per hectare)					
Västerbottens Lappmark Interior	164	134	199	174	115	156
Kustland Coast	239	246	212	197	159	208
Gävleborgs	577	542	585	606	529	577
Jönköpings	1 302	1 097	1 059	1 127		1 094
	Lån i % av fastighetens taxeringsvärde Loans in percentage of assessed value of the farm					
Västerbottens Lappmark Interior	14	—	35	22	29	27
Kustland Coast	22	66	25	18	18	33
Jönköpings	35	16	20	29	—	21

Fastigheternas taxeringsvärden innesluta även byggnaderna. Därför kan det vara av intresse att känna något om byggnadernas beskaffenhet, varför ett försök till bedömning härav gjorts vid besök på gårdarna. Denna bedömning har visserligen blivit rätt schablonmässig, men kan dock ge en viss uppfattning om tillståndet hos denna för gårdens ekonomi och särskilt för dess investeringsbehov viktiga del av rörelsen. Uppgifterna härom ha sammanställts i tab. IV:13 i Västerbottens och Jönköpings län.

Det framgår härav, att särskilt bostadshusens tillstånd är något bättre än genomsnittet för resp. landsdelar. Ett visst samband med skogstillgången kan också konstateras, i det en viss ehuru oregelbunden tendens till stigande underhållsstandard föreligger med stigande skogstillgång, särskilt beträffande bostadshusen.

Tab. IV:12. Levande och döda inventarier samt övrig förmögenhet.

Livestock, farm movables and other assets on the bookkeeping farms.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — <i>Forest area, hectares</i>					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
	Levande och döda inventarier (kr) <i>Livestock and farm movables (Sw. Crowns)</i>					
Västerbottens Lappmark <i>Interior</i>	17 000	5 000	12 000	15 000	14 000	13 000
Kustland <i>Coast</i>	13 000	17 000	17 000	18 000	18 000	17 000
Jönköpings	21 000	21 000	23 000	26 000		22 000
	Övrig förmögenhet (bank, m. m.) <i>Other assets (bank, etc.)</i>					
Västerbottens Lappmark <i>Interior</i>			12 000	17 000	13 000	14 000
Kustland <i>Coast</i>	9 000	14 000	18 000	11 000	5 000	13 000
Jönköpings	7 000	8 000	10 000	10 000		9 000

Tab. IV:13. Byggnadernas tillstånd.

Maintenance situation of the farm houses.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — <i>Forest area, hectares</i>					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
	Bostadshusen — <i>Residence houses</i>					
Västerbottens Lappmark — <i>Interior</i> ...	3,0	2,0	2,2	2,6	2,3	2,3
Kustland — <i>Coast</i>	3,0	1,9	2,2	2,6	2,0	2,3
Jönköpings	2,8	2,9	2,5	2,3		2,7
	Ekonomibyggnader — <i>Barns and stables</i>					
Västerbottens Lappmark — <i>Interior</i> ...	3,0		3,3	2,6	3,3	2,9
Kustland — <i>Coast</i>	3,0	2,9	3,0	2,5	3,0	2,9
Jönköpings	2,4	2,7	2,4	3,0		2,6

1. Nybyggd — *Newly built*
2. Nyrenoverad — *Newly renovated*
3. Genomsnitt för länet — *Average for the county*
4. Sämre än medeltalet — *Below average*
5. Mycket sämre — *Much below this average*

Tab. IV:14. Antal personbilar 1959 (inkl. herrgårdsvagnar) per gård.
Number of cars on the bookkeeping farms.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200-	Samtliga Average
Västerbottens						
Lappmark	1,0	—	0,7	0,8	0,3	0,7
Interior						
Kustland	—	0,3	0,5	0,5	1,0	0,4
Coast						
Jönköpings	1,0	0,8	1,0	1,0		0,9

Förekomsten av personbilar på bokföringsgårdarna framgår av tab. IV:14. Därav kan utläsas, att Jönköpings län har de flesta bilarna, i det endast 10 % av bokföringsgårdarna sakna personbil. I Västerbottens kustland är gårdarna sämst rustade med bilar, som endast innehas av 40 % av bokföringsgårdarna.

Förmögenhetsförhållandet bestämmes emellertid också av skulderna. Den i tab. IV:11 lämnade sammanställningen av dessa bygger på uppgifter inhämtade genom personliga förfrågningar hos ägarna. Det har ej ansetts motiverat att mera detaljerat ingå på detta ämne. Skulderna utgöras dels av in-teckningar i fastigheterna, dels av lån för driftens upprätthållande. Lång-givare äro de vanliga kreditinstituten, för in-teckningslån i fastighet jord-bruuskassorna och hypotekföreningarna.

In-teckningslån finnas hos de flesta bokföringsgårdarna. Någon påtaglig tendens att avbetala in-teckningslån finnes ej, i det dessa betraktas som en naturlig beståndsdel i gårdens ekonomi. I vissa fall, framför allt vid mindre gårdar och hos äldre ägare, lever dock alltjämt den uppfattningen kvar, att man helst bör stå utan skulder och även äga fastigheten helt. De i tab. IV:11 redovisade uppgifterna om lånens genomsnittliga andel av taxeringsvärdet på bokföringsgårdarna antyda, att belåningsmöjligheterna i fråga om in-teckningslån i fastigheterna blott äro ofullständigt tagna i anspråk, så långt dessa uppgifter insamlade 1959 från bokföringsgårdarna äro representativa för dessa rätt växlande förhållanden.

V. Bokföringens upplägning och genomförande

Upplägning av bokföringen

Efter konferenser med representanter för skogsvårdsstyrelsen, skogsägareföreningar och Jordbrukets utredningsinstitut m. fl. planlades en skogsbokföring att äga rum i Jönköpings län för att utröna de praktiska möjligheterna att genomföra en sådan bokföring i större skala samt dess lämpliga upplägning. Denna försöksbokföring tog sin början den 1 oktober 1952. Med ledning av därvid utvunna erfarenheter vidtogos vissa ändringar av bokföringens upplägning samt av anvisningarna till deltagarna att tillämpas från den 1 januari 1954. Samtidigt ändrades bokföringsåret till kalenderår med början den 1 januari 1954. Ytterligare smärre ändringar i anvisningarna till deltagarna vidtogos, sedan erfarenheter vunnits av försöksbokföringen 1952/53 och 1954. Dessa ändringar voro emellertid ej av den naturen att nämnvärt påverka jämförbarheten med tidigare år, särskilt om man tar hänsyn till de övriga felkällor, som ej kunna undgås vid det praktiska utförandet av en bokföringsundersökning.

Bokföringsundersökningen grundar sig på en av deltagarna i dagboksform kontinuerligt utförd redovisning av inkomster, utgifter och avverkade kvantiteter samt av den vid skogsdriften använda arbets- och dragkraften. De härför använda dagböckerna äro två, Dagbok för bondeskogar, i det följande kallad dagboken, samt Arbetskraftsjournalen. Deras förande har skett med ledning av i det föregående omnämnda anvisningar till deltagarna.

I det följande skall först dagbokens olika poster närmare redovisas, därefter arbetskraftsjournalens.

Dagboken (inkomster, utgifter och avverkade kvantiteter)

Upplägningen av dagboken framgår i detalj av de dagboksformulär och motsvarande anvisningar, som återfinnas som bil. 1.

Beträffande redovisningen av *avverkade kvantiteter* kan följande anföras.

Det rätta införandet av alla förekommande sortiment och de därtill hörande beloppen beredde, framför allt i början, vissa svårigheter. Det visade sig därför nödvändigt att vidtaga vissa förenklingar. Sålunda har ej skilts

mellan olika barkningsgrad. Medeltalen av priserna per enhet virke inkludera alltså även variationerna i barkningsgrad. Avsikten har varit, att den avverkade virkesmassan skulle tas upp i sin helhet. Det har dock förekommit, att redovisade kvantiteter inte inkludera de vid inmätningen gjorda avdragen för minskat sågutbyte på grund av röta, krök eller dylikt. Då emellertid avdragen äro små — de nå sällan 2 % av virkesmassan — kan vid bedömningen av den verkligt avverkade virkesmassan bortses härifrån. Införandet av avverkade kvantiteter har skett i de mått, vari de inmätts. För specialsortiment, som sålts per styck, t. ex. stolpar, ha kompletterande måttuppgifter infordrats från skogsägarna, varigenom en omräkning till m³f på bark kunnat företagas.

Försäljningen av rotposter redovisas i skogskubikmeter, m³sk, som vid beräkning av virkesmassan jämföras med de till kubikmeter fast mått, m³f, på bark omräknade sortimenten. De omräkningstal, som använts vid omräkningen till fast mått av de olika sortimenten, äro utarbetade i samråd med skogsstyrelsen m. fl. och motsvara i stort sett de omräkningstal, som även använts vid den Jordbruksekonomiska undersökningen. De återfinnas i tab. V:1. Ett mindre fel uppstår genom att hänsyn till hyggesavfallet ej tagits vid omräkning till m³sk. Detta fel är emellertid obetydligt, enär hyggesavfallet ofta upparbetas till husbehovsved.¹

Under rubriken Övriga sortiment har redovisats försäljningen av lövtimmer och lövmassaved samt även julgranar, ris o. s. v. och även tjära. Dessa senare produkter ha emellertid haft mindre omfattning.

Där det förekommit förädling och därmed försäljning av sågade varor ha dessa vid den fortsatta bearbetningen av materialet förts samman med barrtimret, vilket motiverats genom dess ringa omfattning.

Även slipers ha ofta sålts i redan färdigsågat skick. Dessa ha förts under specialsortiment.

Under *skogsbrukets inkomster* redovisas endast kontanta inkomster. I de fall då försäljning av skog på rot ägt rum, och köpesumman inbetalats genom flera dellikvider, upptagas dessa visserligen som kontantinkomster i vanlig ordning, men därjämte redovisas även det totala beloppet, vilket i detta fall i sin helhet införts bland inkomsterna det år, som rotposten såldes. Inkomsten vid eventuell avverkning av försålda rotposter samt på annan skog införes under härför avsedd rubrik, Inkomst av arbete i annans skog och på egna rotposter. Inkomster i jordbruket eller från annat arbete utanför den egna fastigheten eller över huvud taget från andra källor ha ej medtagits i denna bokföring, om också betydelsen härav i vissa fall kan vara stor och därför av intresse för bedömningen av ägarens ekonomi i dess hel-

¹ Kuberingen av rotposter, som stämplats genom skogsvårdsstyrelsens försorg, har i Västerbottens län intill 1962 skett enligt beräkningsgrund, som givit något lägre resultat än det verkliga. Detta kan bidra som förklaring till det högre rånettovärdet för bokföringsskogarna i Västerbottens län i förhållande till domänverkets skogar.

Tab. V:1. Omräkningstal till m^3f p.b. (m^3sk).

Sortiment	Västerbottens och Gävleborgs län		Jönköpings län	
	Mått	Omräkn.-siffra	Mått	Omräkn.-siffra
Barrtimmer	f^3to ib f^3tr , f^3fl ib	0,042 0,034	f^3to ib	0,044
Lövtimmer			f^3to ib f^3mi ib	0,045 (björk) 0,040 („)
Stamblock Fanér, plywood	f^3to ib f^3fl , f^3mi och f^3tr ib	0,040 0,035	f^3to ib f^3mi ib	0,042 0,038
Barrmassaved	m^3t (2 m hb) (2 m rb) (2 m ob) f^3tr , f^3fl , och f^3mi ib	0,80 0,75 0,70 0,034	m^3t (2 m hb) (2 m rb) (2 m ob)	0,80 0,75 0,60
Lövmassaved	m^3t (3 m rb) (3 m ob) f^3tr , f^3fl och f^3mi ib	0,68 0,68 0,034	m^3t (3 m rb) (3 m ob)	0,68 0,68
Props			m^3t hb m^3t rb	0,80 0,75
Brännved	m^3t 1:a löv; pann- ved m^3t långved	0,65; 0,60 0,55	m^3t 1:a löv; pann- ved m^3t långved	0,65; 0,60 0,55

Dessutom har för sågad vara f^3 omräkningstalet 0,063 använts. Slipersämnen och stolpar ha beräknats enligt specifikationerna.

het och skogsbrukets andel däri. Andra undersökningar kunna som inledningsvis omnämnts lämna ledning härvid.

Under sortimentet Ved på inkomstsidan ha under tidigare år även upptagits små poster av röjningsved, som sålts på rot till s. k. fritidshuggare. Skogsägarens ersättning härför har utöver själva arbetet för röjningsgallringen endast varit en blygsam ersättning för själva veden. På det viset ha röjningsgallringar i mindre omfattning kunnat utföras utan kostnad för skogsägaren.

Utöver intäkter från leveransvirke och rotposter har en kolumn för statsbidrag förts på inkomstsidan. Här ha de kontanta bidrag tagits upp, som lämnats från skogsvårdsstyrelsen för vägbyggnad, dikning, röjning, plantering etc. För lappmarkerna föreskrives utsyning genom skogsvårdsstyrelserna. Detta bidrag i form av fri stämpling har inte tagits upp här, då heller inga kostnader uppstå. Under 1958 användes en del av konjunkturutmättningsfonderna för bidrag till ungskogsröjning.

Andra penningbelopp, som av ägaren ofta ansetts som inkomster från skogen och redovisats som sådana, t. ex. premier för god skogsvård, reseersättning för deltagande i skogsägareföreningens sammanträden o. dyl., ha ej medtagits. De skulle ej nämnvärt påverka resultatet.

Slutligen skall nämnas, att på grund av de för Västerbottens län tillämpade principerna för uppgörande av mätbeskeden för leveransvirket priset för flottat virke redovisats utsorterat, varför kostnaderna för flottning och sortering samt för biltransport till flottled upptagits som motposter på utgiftssidan. Detta bör ihågkommas vid den följande behandlingen av skogsbrukets inkomster och utgifter.

Som *skogsbrukets utgifter* redovisas förutom kontanta utgifter även de utgifter, som utgå in natura och genom s. k. arbetsbyte. Samtliga utgifter fördelas på ett antal konton, som äro desamma som bruka användas i det praktiska skogsbruket. Följande konton återfinnas i skogsbokföringen: avverkning, förädling, skogsvård, vägar, diken, inventarier och allmänna omkostnader. Därjämte redovisas som utgift skogsägarnas betalning av insatser i skogsägareföreningen, som dock vid den följande bearbetningen ej medtagits bland kostnaderna.

Det har i en hel del fall varit svårt för skogsägaren att fördela kostnaderna rätt, vilket krävt granskning av varje kostnadspost och kontinuerlig kontakt med deltagarna i bokföringen. Särskilt i gränsfall, t. ex. röjningsgallring i ungskog, där en del gagnvirke har upparbetats, ha svårigheter uppstått. Den ganska breda textkolumnen för förklaringar av kostnadskaraktären har inte alltid utnyttjats tillräckligt. Utgifternas uppdelning i kontant, natura och arbetsbyte har däremot ej varit svår. Utgifter in natura ha till en del förekommit vid röjningsgallring och hyggesrensning, där vedutfallet varit en form av betalning för arbetet. (Jämför ovan).

Utgifterna för arbetsbyte ha krävt en särskild granskning. Det har nämligen förekommit, att timantalet avser körningstimmar med häst eller traktor, medan arbetsbytestimmar av skogsägaren skola återgäldas i form av enbart mänsklig arbetskraft, som då motsvarar en större åtgång i tid räknat.

Beträffande de särskilda kostnadsposterna kan följande anföras.

Den ojämförligt största kostnaden hänför sig till *avverkningen*. Denna redovisas under fyra underavdelningar, nämligen huggning, körning, aptering och tillsyn m. m. samt kojor, vägar m. m.

Kostnaden för huggning ger ej anledning till kommentarer. I kostnaden för körning ingår vid vedförsäljning även transport från upplaget vid bilväg till köparen, om den inte utförts av skogsägaren själv. Ofta skulle inte veden vara säljbar utan framkörning till köparen. I Västerbottens län redovisas här kostnaden för flottning, sortering och eventuell kostnad för bilkörning till flottled enligt ovan.

Särskilda utgifter för aptering ha för det mesta upptagits endast när det rört sig om särskild skogspersonal, som kommit ut till avverkningsplatsen för aptering eller tillsyn, t. ex. en förman från skogsägareföreningen eller dylikt. Har den tillfälligt lejda arbetskraften själv apterat, så ingår betalningen för detta som ett dolt element i ersättningen för huggningen. Samma förhållande råder angående den egna arbetsinsatsen på avverkningen. Timmarna ha för det mesta skrivits på huggning och tidsåtgången för aptering har i regel ej särskilts. Denna kostnadspost har därför blivit avsevärt lägre än i storskogsbruket.

Kostnaden för kojor och vägar har också blivit låg i förhållande till storskogsbrukets motsvarande kostnad. Behovet av särskilda avverkningsbostäder är nämligen ej stort i bondeskogsbruket, där den egna bostaden eller fäbodan kan utnyttjas vid avverkningarna och basvägarna kunna iordningställas och underhållas av ägaren själv med en måttlig tidsåtgång.

Kostnaden för *förädling* avser den försågning, som i vissa fall äger rum av utfallet av sågtimmer eller en del därav, t. ex. för egna byggnadsändamål men även för försäljning. Omfattningen av denna rörelse är obetydlig, men av principiella skäl bör en redovisning ske även för denna kostnads-post.

I övrigt inrymmas i kostnader för förädling sågens drift, löner till sågningsarbetare och för körning till stapelplats, kostnader för stapling och inmätning av det sågade virket. Är varken skogsägaren eller annan arbetskraft redovisad för förädling i arbetskraftsjournalen, ha utgifterna för förädlingen, som ofta sker i form av legosågning, tagits upp som en kostnads-post utan någon motsvarande tid för lejd arbetskraft i arbetskraftsjournalen. Arbetskraften på en annans sågverk kan ju inte heller betraktas som av skogsägaren lejd arbetskraft. När däremot ägaren själv varit med vid sågning har det antagits, att han har haft egen husbehovssåg eller anlitat någon annans husbehovssåg mot betalning och betalat såglönen direkt till de av honom själv tillfälligt anställda arbetarna. Exakt arbetsåtgång för förädling har i detta fall endast redovisats för ägaren och familjemedlemmar, ej för tillfälligt lejd arbetskraft.

Utgifter för *skogsvård* ha delats upp på tre poster:

- Hyggesrensning, bränning och markberedning
- Sådd, plantering och plantskogsröjning
- Röjningsgallring i ungskog

Ett särskiljande av de två första kostnadsposterna för återväxtåtgärder är av ett visst intresse men saknar större betydelse, eftersom man inte heller genom denna uppdelning får en uppdelning av kostnaderna för främjande av naturlig förnygring och för skogsodling. Vid bearbetningen ha därför dessa båda poster ej längre hållits åtskilda. Under kostnader för röjningsgallring i ungskog ingå utgifter för lejd arbetskraft och röjningsaggregat.

En del av röjningsveden har ofta upparbetats, antingen av främmande arbetskraft som ersättning för röjningsarbetet eller som husbehov för ägaren eller också — men i mindre utsträckning — som leveransved. Kostnaden för fällningen har i så fall förts på röjningsgallring och kostnaden för upparbetning på avverkning. Den härmed förenade uppdelningen av arbetsmomenten vid röjningsgallring har vållat vissa svårigheter. I en del fall har det med all sannolikhet ej varit ekonomiskt att upparbeta röjningsvirket, men ändå har avverkningskontot belastats med kostnaden härför. I allmänhet har alltså inte lönsamheten bestämt gränsen mellan röjningsgallring och avverkning utan själva övergången från fällningsarbete till upparbetningsarbete.

Beträffande kostnaderna för *vägar* och *diken* ha endast de kontanta utgifterna för ägarna redovisats. Här komma ofta ej statsbidragen med som inkomstpost, då dessa betalas till vägsamfälligheter o. dyl. direkt från skogsvårdsstyrelsen. Uppdelningen av kostnaderna på nybyggnader och underhåll har av naturliga skäl inte alltid kunnat göras skarpt. Någon skillnad har därför ej heller kunnat göras vid bearbetningen. Underhållet av skogsvägar ombesörjer ofta vägsamfälligheten och diken torde för det mesta skötas av skogsägaren själv, eventuellt med hjälp av familjemedlemmarna.

Kostnader för *inventarier* ha också redovisats skilt på underhåll och nyanskaffning. För skogsägaren har det ofta varit svårt att veta, vad som skulle föras hit. Enligt anvisningar skola hit föras alla redskap och verktyg speciellt anskaffade för skogsdriften. Större nyanskaffningar som för motorsåg, timmerkälkar eller dylikt ha tagits upp med hela sitt anskaffningsvärde på en gång. Vad som anskaffas för hästen, såsom tömmar, beslag o. dyl. har ansetts komma på jordbruket. Hästtimmarna ha däremot värderats efter vissa normer, liksom traktortimmarna, där underhåll och tillbehör äro inkluderade. Det är givet, att fastigheten förfogar över en viss utrustning som användes både för jordbruk och skogsbruk. I vissa fall har hästen behållits endast för att göra tjänst i skogen, och det vore då riktigt, att skogen i sådana fall skulle bära en betydligt högre kostnad, eller att hästtimmarna skulle beräknas högre. Undersökningens underlag räcker emellertid ej för tillämpning av olika normer vid denna fördelning av kostnaderna.

Till *allmänna omkostnader* ha förts stämpling genom skogsvårdsstyrelse eller andra kostnader för arbetsledning och administration, skogsbrandförsäkring m. m. Det bör observeras, att i familjeföretag som bondeskogsbruket många åtgärder ej räknas som arbete eller kostnader. Det egna arbetet med administration och planläggning har sällan tagits upp i dagboken. En post, som inte heller har kommit med, är skogens andel i utgiften för telefon. Samtal med köparna, skogspersonal m. m. avse åtgärder för skogsdriften. Det är svårt att avgöra, till vilket belopp denna kostnad skall upptagas men den torde kunna beräknas till mellan 50 och 100 kronor per år, bero-

ende på antal köpare och ägarens intresse för en detaljerad skogsvård. Utgifterna för allmänna omkostnader äro av ovan antydda skäl ej jämförbara med t. ex. domänverkets eller bolagens utgifter i denna grupp, då administration och planering för skogen av många skogsägare uppfattas mera som en hobby eller fritidssysselsättning och någon egentlig arbetsledning ej förekommer ens vid lejd arbetskraft.

Under *insatser* ha utom insatspengar i skogsägareföreningen (2 % på leveransvirkets värde tills man uppnår ett visst belopp per ha skogsmark) ofta uppförts även de lån, som skogsägarna tecknat för att finansiera skogsägareföreningarnas egna industrier (s. k. industrilån). Detta utgör ej kostnader i egentlig bemärkelse, men skogsägarna uppfatta det som en investering för skogsprodukternas säkra avsättning. De ha däremot ej medtagits vid sammanräkning av kostnaderna och sammanställning av resultaten.

I dagboken finns ett särskilt uppslag för *inkomst av arbete i annans skog och på egna rotposter*, som redovisas ganska ingående, både i kronor, mansdagsverken (md) och dragkraftsdagsverken (dd). I textkolumnen skall arbetsgivarens namn m. m. angivas.

Redovisningen av dagsverken för arbete i annans skog har i detta fall blivit rätt ofullständig, varför dessa uppgifter ej kunnat utnyttjas vid den vidare bearbetningen. I övrigt knyter sig största intresset till inkomsten i kronor. När det gäller rotposter på den egna skogen ha skogsägarna ofta åtagit sig en del av utdrivningen, antingen huggning eller körning, i en del fall bådadera. Arbetskraftsåtgången härför har även förts i arbetskraftsjournalen och är därför lättare att kontrollera än beträffande arbete på annans skog. Men inkomsten på utdrivning av rotposter från den egna skogen är ofta ett pris som beräknats per m³sk, och motsvarar alltså ej en prissättning efter ackordsprisavtal. Är priset på rotposten högt, accepterar skogsägaren ofta en relativt låg förtjänst på utdrivningen. Övertar han utdrivningen av rotposten i egen regi och anställer en man för arbetet, så skall även dennes arbetsinsats redovisas och lönen till denne ej frändragas brutobeloppet från rotpostsäljaren till skogsägaren utan föras på utgiftssidan (lejd arbetskraft för avverkning). Härigenom får man med all arbetsinsats på den egna skogen och alla utgifter för den.

I dagboken redovisas förutom nu nämnda uppgifter angående avverkade kvantiteter, inkomster och utgifter även husbehovsvirket samt in- och utgående lager av upphugget virke.

Husbehovsvirket redovisas med sina kvantiteter av resp. sortiment. En anteckningskolumn lämnar plats åt särskilda uppgifter, t. ex. om husbehovsveden kommer från ungskogsröjningar eller dylikt, om husbehovsvirket är sågat eller ej, om det skall användas för ombyggnad eller nybyggnad o. s. v.

Utgående lagret den 31/12 och *ingående lagret* den 1/1 redovisas. Som

lager betecknas de huggna virkeskvantiteter, som i mer eller mindre upp- arbetat skick skola säljas på leverans eller som skola köras hem som husbe- hovsved eller -virke. Ingående lager kommer alltså med sin kvantitet att antingen ingå i årets försålda virkesmängd eller föras över till husbehov.

Lagerredovisningen har rätt ofta varit den del av bokföringen, som av skogsägarna ansetts vara den mest besvärliga. Den är troligtvis också be- häftad med en del fel, som dock i viss mån utjämnas genom plus- och mi- nusföring. Det är mera sannolikt, att lagret har varit för lågt uppskattat eller också inte uppförts alls, än motsatsen. Då lagerhållning i viss mån korresponderar med arbetskraftsjournalen har därigenom en viss kontroll på virkeskvantiteten vid lageruppskattningen kunnat ske. Huggningstim- marna på hösten måste således motsvaras av en post utgående lager o. dyl.

Arbetskraftsjournalen (arbets- och dragkraft)

Arbets- och dragkraftens användning på den egna skogen har redovisats skild på följande slag av arbeten:

Avverkning

Egna rotposter

Övrig avverkning (leverans och husbehov)

Diverse (aptering, tillsyn, avmätning, etc.)

Förädling

Skogsvård

Kulturarbeten (hyggesrensning, bränning, markberedning, skogsodling, plantskogsröjning, m. m.)

Röjningsgallring

Grundarbeten och inventarier

Underhåll och reparationer

Nybyggnad och nyanskaffning

Allmänna arbeten

Administration

Diverse (stämpling, skogsindelning, m. m.)

Arbetskraften redovisas vidare skild på manlig, kvinnlig och barn, egen arbetskraft och lejd etc., så som närmare framgår av Bilaga 2, som visar ar- betskraftsjournalens uppställning och anvisningarna för dess förande. Be- träffande dragkraften skiljes på häst och traktor, egen och lejd. Denna re- dovisning av arbets- och dragkraften på olika slag av arbeten överensstäm- mer nära med dagbokens redovisning av kostnaderna på motsvarande un- deravdelningar.

Arbeten för vägar och diken ha i arbetsjournalen förts till Grundarbeten och inventarier utan att hållas isär, medan de i dagboken redovisats skilda (vid bearbetningen dock sammanslagna).

Allmänna arbeten uppdelas i arbetskraftsjournalen i Administration och Diverse, t. ex. stämpling och skogsindelning. På dagbokens utgiftssida däremot är motsvarande kolumn benämnd Allmänna omkostnader. Det har varit avsikten, att arbetskraftsjournalens timmar för allmänna arbeten skola motsvara dagbokens kolumn för allmänna omkostnader.

För framtida bokföringssystem vore det en stor fördel, om redovisningarna av arbetskraft och utgifter i pengar motsvara varandra även i undergrupperna.

Beträffande kolumnen för *skogsvårdsstyrelsens personal* i arbetskraftsjournalen ha tjänstemännen upptagits under de arbeten, de varit sysselsatta med, rådgivning och stämpling under allmänna arbeten, röjningsstämpling i ungskog under ungskogsröjning, etc. Har det rört sig om ett arbetslag har detta redovisats som tillfälligt lejd arbetskraft, även om skogsvårdsstyrelsen eller skogsägareföreningen haft hand om arbetsledningen.

Som fullgod arbetskraft har ansetts alla män över 16 år. Effektiviteten varierar givetvis mycket. Där arbetskraftsförmågan varit uppenbart mindre än normal, t. ex. hjälp av en gammal familjemedlem vid röjning, har ett reducerat timantal redovisats.

I arbetskraftsjournalen har också avsetts, att skogsägarna skulle föra in bilkörning för skogens räkning angiven i km. Detta har tyvärr ofta blivit bortglömt, varför vi i det följande ej har kunnat redovisa bilkörningens omfattning i bondeskogsbruket. Bilkörningen representerar givetvis en kostnad och belastar de olika konton, för vilka bilen använts. Jämfört med den stora kostnad, som rese- och traktamentsersättning utgör i storskogsbruket och som belastar kontot för de allmänna omkostnaderna, är denna kostnads-post av naturliga skäl obetydlig i bondeskogsbruket, även om alla färder skulle ha redovisats exakt. I Norrland är visserligen avstånden till skogskiftena långa, men man färdas då ofta med häst till skogen även om man inte kör timmer, varvid hästen får stå i skogen och vänta. I de flesta fall torde dock endast de dragartimmar tagits med i redovisningen, då hästen användes som dragare och inte enbart för persontransport.

I övrigt har arbetskraftsjournalens kolumnuppställning visat sig vara rätt besvärlig för en del skogsägare, då den med de många kolumnerna och förkortningarna möjliggör felföring. Vid kontrollen ha dock felföringar ofta kunnat upptäckas genom jämförelse med dagbokens utgifter o. dyl. (En enklare uppställning har den jordbruksekonomiska undersökningen använt, och denna skulle kunna kompletteras med uppdelning av det skogliga arbetet.) Förkortningar äro ofta vilseledande, även om det på varje sida har tryckts teckenförklaring. Att t. ex. samma förkortningsbokstav D (diverse) förekommer två gånger, avseende två olika arbetsåtgärdsgebit, har i en del fall blivit vilseledande. Att benämna en kolumn med »diverse» är överhuvud taget alltid farligt, om den inte skall samla en mängd blandade upp-

gifter, som i många fall mycket väl kunde specificeras. Dessutom är det onödigt att sätta »m. m.» i kolumner som ett tecken på att också andra åtgärder kunna komma ifråga att föras i denna kolumn. Det är bättre med en fyllig littereringstabell, där de olika åtgärderna äro uppförda och förklarade. En sådan, kanske något för knapphändig, littereringstabell skickades ut till deltagarna. Det visade sig emellertid, att den inte har använts alltför flitigt, utan man har låtit sig nöja med gissningar och »m. m.» tecken i kolumnerna.

Kontroll och hjälp vid bokföringen

I det föregående har påpekats, att det vid förändret av böckerna har funnits en hel del felföringsmöjligheter. Därtill kom att de flesta av deltagarna inte voro vana vid något slag av bokföring. Det var därför den personliga kontakten med deltagarna och den kontinuerliga kontrollen, som gjorde genomförandet av undersökningen möjlig. Kontrollen skedde centralt från Stockholm (skogshögskolan) men under samarbete i de olika länen, där en jägmästare från skogsvårdsstyrelsen var kontaktman och distriktslänskogvaktarna voro behjälpliga med rådgivning och med insamlandet av böckerna. Den personliga kontakten med deltagarna och kännedomen om gårdarnas förhållanden var en viktig förutsättning för att tolka bokföringsuppgifterna rätt vid den årliga kontrollen. Det var planerat, att den personliga kontakten från Stockholm skulle upprätthållas genom besök varje år för att säkerställa en viss kontinuitet. Tyvärr kunde dessa resor av olika orsaker ej genomföras varje år, utan i genomsnitt endast 3 à 4 gånger på 6 år. Detta hade till följd en starkare avgångsfrekvens än beräknat — åtminstone de första åren. Besöken voro relativt korta, en à två timmar per gård. I en del fall var det även möjligt att få ett visst begrepp om skogens utseende och dess skötsel. Men i de flesta fall voro besöken begränsade till samtal i bostaden beträffande bokföringsfrågor samt skogsägarens personliga synpunkter. Det skall understrykas, att dessa personliga kontakter även av deltagarna ansågos som mycket värdefulla. Många ha gett uttryck härför. Dessa personliga kontakter gjorde det sedan lättare att från Stockholm i brev eller per telefon ställa frågor angående bokföringen, vilka annars lätt hade kunnat uppfattas som kritik. Vid kontrollen har det visat sig, att telefonsamtal varit en bättre form av förfrågningar än brev, då brev ofta blevo obesvarade eller besvarades lång tid efteråt, ofta först efter påstötning. Därigenom försenades ibland kontrollarbetet och sammandragen från bokföringarna.

Insamlandet av böckerna avseende ett visst år skedde i regel under första kvartalet påföljande år. I Västerbottens län insändes böckerna genom skogs-

vårdsstyrelsen, i Jönköping och Gävleborgs län även per post direkt till skogshögskolan. Under vårmånaderna april och maj fick ca 15 % av deltagarna, som fortfarande inte hade kommit in med böckerna, uppmanas att sända böckerna, varvid en viss kontinuitet kunde konstateras. Det var nämligen ungefär samma deltagare, som varje år voro försenade med sina böcker. Att dessa sent inkomna böcker varit mindre tillförlitliga än de som inkommo i tid, har inte med säkerhet kunnat konstateras. Det var i vissa fall just för att böckerna skulle bli fullt korrekta, som en del inte sände böckerna i tid.

För att i någon mån möjliggöra en bedömning av graden av osäkerhet, som vidlåder en undersökning av denna art, skall i det följande ytterligare något nämnas om kontrollarbetet, sådant det var organiserat vid den skogsökonomiska institutionen.

Kontrollen innebar en kritisk granskning av uppgifterna. Där uppgifterna föreföllo osannolika kontaktades skogsägaren, vilket resulterade i klarläggning och rättelse. Granskningen avsåg förhållandet mellan sortimentspris och kvantitet, mellan arbetskraft och avverkad virkesmängd, kostnadsfördelning och ev. glömda utgiftsposter t. ex. återanskaffning av verktyg, skogsbrandsförsäkring m. m. Uppgifter angående lejd arbetskraft och motsvarande betalning på utgiftssidan granskades. För granskningen av arbetsprestationen innebar ett varierande användande av maskiner en viss svårighet. Om t. ex. motorsåg användes — vilket blev mer och mer vanligt under undersökningsperioden — blev arbetsprestationen åtminstone fördubblad. Det hade därför varit bra, om i arbetskraftsjournalen även angivits användningen av motorsåg. En annan svårighet var att skilja mellan traktortimmar och timmar, där t. ex. markberedningsaggregat kom till användning. Var aggregatet traktordrivet har det inte varit lätt att uttröna, om det har kommit med i böckerna eller ej. Ofta har markberedning skett på entreprenad och betalats per hektar i efterhand. Markberedning på hösten har ibland betalats först nästa år. I sådana fall har endast själva kostnaden men inte arbetstimmarna kommit med i redovisningen. Samma förhållande har förekommit vid röjningsgallring och vid dikning, när röjningsaggregat (motorröjningssåg) och dikningsmaskiner kommit till användning.

Efter kontroll, granskning och sammanställning av uppgifterna erhöll varje gård ett utdrag med ett följebrev. Då alla gårdars resultat förelågo fördes dessa upp på särskilda listor, och även dessa skickades ut till alla deltagarna tillsammans med ett följebrev och en arealuppställning för samtliga bokföringsgårdar i länet. Härigenom fingo deltagarna möjlighet att följa bokföringens resultat från år till år och jämföra sina egna gårdar med andra av motsvarande storleks- och ägoförhållanden. Denna service till deltagarna var samtidigt avsedd att hålla deras intresse vid makt och

inspirera till eventuella förbättringar, resp. ge möjligheter att göra vissa kalkyler om gårdarnas skogligna ekonomi. För en särskilt långt gående jämförelse med andra gårdar har emellertid varnats, då grundförutsättningarna på de olika gårdarna ha varit rätt olika, även om arealsiffrorna kanske lågo nära varandra. Det har visat sig, att flera av deltagarna blivit mer medvetna om att det även vid ägandet av skog rör sig om en företagsekonomisk rörelse i stället för att i skogen endast se en säker sparbössa, från vilken man tar ut vid behov men i övrigt låter den växa.

Samarbetet med länsskogvaktarna på distrikten var för undersökningen synnerligen värdefullt. Ofta kunde dessa med sin lokalkännedom ge goda förklaringar på vissa vid bokföringen uppkommande frågor. Dessutom ha de själva varit angelägna om att deltagarna i deras distrikt skulle få den hjälp de behövde för en noggrann och korrekt bokföring.

Materialets bearbetning

Redan efter de första tre årens bokföring med manuell bearbetning och sammanställning av materialet på olika skogs- och åkergrupper planerade man på den skogsekonomiska institutionen att bearbeta materialet med hjälp av hålkort. Då det emellertid blev byte i arbetsledningen på hösten 1958 blev en provkörning på hålkort ej aktuell förrän våren 1959. Härvid framkom följande.

1) En månadsvis uppläggning av arbeidskraftsredovisningen skulle visserligen ge god inblick i arbetsinsatsens fördelning på olika arbeten i skogsbruket under olika tider av året, men hålkortsstansningen skulle härigenom fördyras så väsentligt, att man måste avstå från månadskort och i stället använda årskort.

2) Uppgifterna begränsades så att inte mer än 8 kort för varje gård skulle behövas. Antalet utvidgades sedan till 9 kort.

3) Kortens uppläggning skulle ske efter riksskogstaxeringens mall, så att korten med lätthet skulle kunna sorteras och tabuleras i skogshögskolans tabulator.

4) Stansningen och sorteringen skulle efter möjlighet utföras med hjälp av egen personal och maskiner, vilket också möjliggjordes genom stort tillmötesgående från dåvarande skogsforskningsinstitutets sida.

Provkörning med hålkort skedde med material från år 1956 inom Jönköpings län. Resultatet var i stort sett tillfredsställande. Vissa ändringar, framför allt för korten 5 till 9 angående arbeidskraften, vidtogos. Därigenom erhöles möjlighet att beräkna arbetsåtgång per avverkad kvantitet. Arbete på rotposter, övrig avverkning och förädling skiljdes åt.

Stansningen av uppgifterna skedde för Jönköpings län hösten 1960 och med erfarenheterna härav för de övriga länen våren 1961.

Det kan tilläggas, att det utan hålkortsbearbetning ej varit möjligt att med rimlig arbetsåtgång genomföra den detaljerade bearbetning av materialet som nu kan framläggas i det följande.

Gruppindelning i skogsgrupper och åkergrupper

Den viktigaste gruppindelningen är den efter skogsarealen på sätt tidigare redovisats (tab. III:3 och III:4). Redan från början hade gårdarna utvalts efter storleksordning beträffande skogsinnehavet. Genom skogsvårdsplanernas upprättande och sedan 1957 den nya fastighetstaxeringen verkställdes, uppstodo vissa avvikelser från den ursprungligen redovisade arealen. En undersökning gav vid handen, att skogsvårdsplanernas arealuppgifter angående skogsmarken voro de mest tillförlitliga, medan åkerarealen var bättre redovisad enligt 1957 års fastighetstaxering. I vissa fall tillfrågades skogsägarna direkt. Den kultiverade betesvallen skulle ej vara med i åkerarealen. Vissa gränsfall voro emellertid ofrånkomliga och fingo bedömas från fall till fall, mest med hänsyn till arbetsinsatsen. Arealgruppernas gränser äro därför något flytande. På de gårdar, som sakna skogsvårdsplaner, kan även skogsmarksarealen vara felaktigt uppskattad. Ensidighet till över- eller underskattning har dock ej kunnat konstateras.

Vissa förändringar i gruppernas sammansättning ha under åren skett genom avgång av en del gårdar, i enstaka fall genom att gårdar tillköpt en viss areal skogsmark. Om gårdens skogsekonomi därigenom i väsentlig grad blev förändrad, men gården fortsatte med bokföringen, erhöll den ett nytt nummer.

Det har redan vid redogörelsen för bokföringsgårdarna påvisats, att vissa skogsgrupper äro så svagt representerade, att man ej kan draga allt för långtgående slutsatser av deras resultat. Detta är särskilt fallet med den minsta skogsgruppen, intill 25 hektar skogsmark, som är underrepresenterad även i förhållande till förekomsten av denna grupp inom bondeskogsbruket i resp. län.

Om man inom skogsgrupperna indelar gårdarna efter åkerarealen erhåller man den fördelning, som återges i tab. V:2, varvid är att märka att denna redovisar hela antalet bokslut. (Antalet gårdar i genomsnitt per år erhålles genom att dividera med bokföringsperiodens längd).

Det är naturligt att det begränsade materialet tvingar till särskild försiktighet, när det gäller att dra slutsatser av dess fördelning på åkergrupper inom skogsgrupperna. Det har likväl syntts motiverat att söka belysa inflytandet även av åkerarealens storlek, så långt detta låter sig göra. I vissa grupper synes materialet kunna bidra här till. Även beträffande övriga grupper kan deras samlade resultat ge viss ledning.

Tab. V:2. Antalet bokslut fördelade på åkergrupper inom skogsgrupperna.
 Number of bookkeeping years distributed according to area of cultivated land within groups of different size of forest holdings.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares																							
	—25			25—50			50—100				100—200				200—				Samtliga					
	a	b	c	a	b	c	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	a	b	c	d	Total	
Västerbot- tens 1954—60	13	11	7	37	78	13	123	89	38	—	65	86	14	—	28	28	—	—	266	292	72	—	630	
Gävleborgs 1956—58	9	15	3	6	27	20	3	42	35	—	—	15	68	9	—	6	16	6	18	105	142	15	280	
Jönköpings 1953—60	26	20	30	22	128	111	28	137	81	28	8	20	23	—	—	—	—	4	—	84	314	249	28	675

a = Åker 0—5 ha Cultivated land 0—5 hectares
 b = » 5—10 » » » 5—10 »
 c = » 10—20 » » » 10—20 »
 d = » 20— » » » 20— »

Hur de identiska gårdarna förhålla sig till det totala antalet gårdar i olika skogsgrupper har visats i tab. III:3 och III:4. I de flesta viktigare sammanhang ha skilda bearbetningar gjorts för de identiska gårdarna och för hela antalet gårdar. Beträffande Gävleborgs län ha dock skilda bearbetningar ej utförts, eftersom avgången av gårdar under den korta bokföringsperioden för detta län (tre år) varit obetydlig. Redovisningen på identiska gårdar har varit särskilt motiverad vid jämförelser mellan de olika åren i bokföringsperioden. Det skall emellertid visa sig, att resultaten i regel föga skilja sig för de identiska gårdarna och hela antalet gårdar. Detta särskiljande har dock även härigenom fyllt sin uppgift.

De skilda bearbetningarna ha underlättats genom hålkortbearbetningen, som även i övrigt möjliggjort ett mera detaljerat och snabbare genomförande av bearbetningen.

VI. Avverkningen

Avverkningen ligger till grund för skogsbrukets ekonomi. Den har därför analyserats rätt ingående på bokföringsgårdarna. I det följande skall redogöras för avverkningen i olika skogs- och åkergrupper, dess fördelning på leveransvirke, rotposter och husbehovsvirke under olika år samt avverkningens förhållande till uppskattad tillväxt och föreslagen avverkning, m. m.

Den *årliga avverkningen i olika skogsgrupper* i de tre länen, Västerbottens, Gävleborgs och Jönköpings län, framgår av tab. VI:1. Att avverkningen per hektar visar en stigande serie från Västerbottens län med 1,3 m³sk per hektar över Gävleborgs län med 2,5 m³sk per hektar till Jönköpings län med 3,1 m³sk per hektar är blott naturligt och får här sin siffermässiga bekräftelse. Att detta måste få långtgående återverkningar på skogsbrukets ekonomi i dessa tre så olika landsdelar skall framgå av den fortsatta undersökningen (kap. VII och IX).

Vad beträffar avverkningen i olika skogsgrupper visar denna i Västerbottens och Gävleborgs län en genomgående stegring per hektar skogsmark med skogsarealens sjunkande storlek per gård. Motsvarande gång i materialet återfinnes ej lika utpräglad i Jönköpings län bortsett från att den skogfattigaste gruppen (— 25 hektar) har en avverkning på 4,0 m³sk mot ca 3,0 m³sk för övriga grupper.

Den med stigande skogsinnehav sjunkande avverkningen per hektar i Västerbottens och Gävleborgs län är anmärkningsvärd så till vida som den blott i mindre grad kan förklaras genom sämre bonitet för de större skogsinnehaven i dessa län (tab. IV:5). Å andra sidan ha bokföringsgårdarna i Jönköpings län en något sjunkande bonitet med stigande skogsinnehav, men här var avverkningen mera jämn i skogsgrupperna.

Tidigare har visats, att avsättningsläge och avstånd till bostad försämrars med stigande skogsinnehav i samtliga bokföringslän. Inverkan härav bör dock vara minst i Jönköpings län, där dessa förutsättningar äro betydligt gynnsammare än i de övriga länen, vilket möjligen kan bidra till att förklara, att avverkningen per hektar är mera oberoende av skogsinnehavet i detta län.

Tillgången på arbetskraft är förhållandevis minst vid de större skogsinnehaven, vilket dock ej bör hindra försäljning av rotposter. Ägarens mindre

Tab. VI:1. Total avverkning i olika skogsgrupper fördelad på rotposter (R), leveransvirke (L) och husbehov (H). m³sk per ha.

Total cut distributed between sales of standing timber (R), delivery sales (L) and farm use (H). m³sk per hectare.

Län County		Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares						Samtliga Average
		—25	25—50	50—100	100—200	200—		
Västerbottens 1954—60	R	1,2	0,3	0,4	0,2	0,3	0,3	
	L	0,6	0,9	1,0	0,8	0,5	0,8	
	H	0,8	0,5	0,3	0,2	0,1	0,2	
	Summa	2,6	1,7	1,7	1,2	0,9	1,3	
Gävleborgs 1956—58	R	0,1	0,6	0,8	0,6	0,9	0,7	
	L	3,4	2,1	1,8	1,8	0,8	1,6	
	H	0,8	0,5	0,3	0,2	0,1	0,2	
	Summa	4,3	3,2	2,9	2,6	1,8	2,5	
Jönköpings 1953—60	R	1,7	1,4	1,4	2,1	(1,1)	1,5	
	L	1,5	1,0	1,2	0,6	(1,4)	1,1	
	H	0,8	0,6	0,4	0,3	(0,1)	0,5	
	Summa	4,0	3,0	3,0	3,0	(2,6)	3,1	

Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

beroende av att förstärka sin inkomst genom att ta ut skogens hela avkastning — skogen behandlas som en sparbössa — samt skattetänkande, utgöra andra möjliga förklaringsgrunder till avtagande avverkning vid stigande skogsinnehav.

Inom ramen för den totala avverkningen tilldrar sig *fördelningen på rotposter, leveransvirke och husbehov* det största intresset. En översikt härav lämnas i tab. VI:1 och fig. 16—18.

Härav synes en förklaring till den med avtagande skogstillgång stigande avverkningen kunna utläsas, nämligen den stigande avverkningen av husbehovsvirke och -ved per hektar skogsmark vid avtagande skogstillgång. Förbrukningen härav per gård är nämligen relativt konstant, som senare skall visas (tab. VI:6). Likväl kvarstår även beträffande avsaluvirket en tendens till stigande avverkning med avtagande skogstillgång för de två nordliga länen, medan avverkningen för avsalu är mera jämn i Jönköpings län, bortsett från gruppen — 25 hektar, som alltjämt har den högsta avverkningen även av avsaluvirke, såsom närmare framgår av tab. VI:2.

Man kan vidare av tab. VI:1 utläsa, att avverkningen av rotposter per hektar tenderar att stiga med stigande skogsinnehav, i varje fall i Gävleborgs och Jönköpings län, medan avverkningen av leveransvirke visar sjunkande tendens. Som en följd härav tenderar också den relativa andelen av

Tab. VI:2. Årlig avverkning för avsalu (rotposter och leveransvirke) i olika skogsgrupper. m³sk per hektar.

Yearly cut for sale on farms with forest holding of different size. m³sk per hectare.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Västerbottens 1954—60 ...	1,8	1,2	1,4	1,0	0,8	1,1
Gävleborgs 1956—58 ...	3,5	2,7	2,6	2,4	1,7	2,3
Jönköpings 1953—60 ...	3,2	2,4	2,6	2,7	(2,5)	2,6

Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

Tab. VI:3. Rotposternas andel av avverkning för avsalu.

Sales of standing timber as percentage of total sales.

Län County	Period	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares				
		—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens		%	%	%	%	%
Lappmark Interior	1954—60		28 (27)	27 (30)	22 (27)	35 (36)
Kustland Coast	1954—60		(20)	(22)	(21)	(38)
Gävleborgs	1956—58	4	21	30	25	54
Jönköpings	1953—60	53 (50)	57 (53)	53 (53)	79 (80)	

Samtliga gårdar med minst sex i varje skogsgrupp. (Identiska gårdar inom parentes.)
Total number of bookkeeping farms with at least six farm in a group. (Identical farms in parenthesis).

rotförsålt virke att stiga med stigande skogsinnehav, såsom närmare framgår av tab. VI:3. Detta förhållande torde främst kunna hänföras till gårdens begränsade tillgång till egen arbetskraft, även om lejd arbetskraft också i viss omfattning anlitas och gårdens eget folk i mindre utsträckning åtar sig avverkningen av rotposter. Hårtill återkomma vi i kap. VIII.

Även andra omständigheter äro emellertid av betydelse för omfattningen av rotförsäljningarna, såsom framgått av den stundom livliga diskussionen i denna fråga. Av avgörande betydelse synes därvid prisfrågan vara. Som en viktig förklaring till rotposternas jämförelsevis höga andel av avsaluvirket (se tab. VI:3) plägar anges, att rotposterna betalas bättre än leverans-

Tab. VI:4. Leveransvirkets fördelning på sortiment. m³sk per ha.
Yearly cut for delivery distributed between assortments. m³sk per hectare.

Län County	Period	Barr- timmer Sawlogs	Massaved Pulpwood	Ved, m. m. ¹ Fuel- wood ¹	Special- sorti- ment o. övrigt ² Misc. ²	Summa leveran- ser Total de- liveries	Husbehov Farm use	Summa avverk- ning i egen regi
		m ³ sk	m ³ sk	m ³ sk	m ³ sk	m ³ sk	m ³ sk	m ³ sk
Västerbottens	1954—60	0,3	0,4	0,1	—	0,8	0,2	1,0
Gävleborgs	1956—58	0,4	0,8	0,2	0,2	1,6	0,2	1,8
Jönköpings	1953—60	0,5	0,3	0,2	0,1	1,1	0,5	1,6

¹ Inkl. boardved. — Including wood for manufacture of fibre board.

² Stolpar, syllar, plywoodtimmer, lövtimmer, lövmassaved etc. — Poles, ties, peelers, hardwood logs, hardwood pulpwood etc.

virket efter fråndrag av avverkningskostnaderna, d. v. s. vid jämförelse mellan resp. rotvärden. Det är av flera anledningar svårt att göra en siffermässig jämförelse härom på grundval av bokföringens material, främst därför att rotposterna som regel utgöras av den bättre delen av virkesskörden. Men därjämte plägar man hänvisa till att rotposterna utgöra marginalkvantiteter för köparna, vilka följaktligen om så är nödvändigt äro villiga att betala ett högre pris för rotposter än som motsvarar leveransvirkets kalkylerade rotvärde för motsvarande sortiment. Detta är givetvis mycket beroende på förhållandet mellan utbud och efterfrågan i olika landsdelar och vid olika tidpunkter. När rotposternas andel av avsaluvirket ligger högre i Jönköpings län än i de båda andra undersökta länen torde detta främst kunna förklaras genom den livliga konkurrensen från de talrikt förekommande små och medelstora sågverken i detta län. Det kan också konstateras en tendens att öka rotförsäljningarnas andel under goda konjunkturer, vilket visserligen i främsta rummet torde kunna tillskrivas önskemålet att utnyttja de goda konjunkturerna genom ökade avverkningar över huvud men också sammanfaller med de relativt höga rotpriserna under sådana år. Till detta återkomma vi längre fram (tab. VI:8 och sid. 73). Det har också anförts, att köpare av rotposterna kunna utvinna högre värden av dessa genom skickligare aptering anpassad efter deras egna förhållanden. Att i många fall skogsägarna ha svårt att själva sköta avverkningarna och därför sälja på rot är någonting, som är oberoende av gårdsstorleken och konjunkturerna. I detta sammanhang har man även påtalat det besvärliga inmättningsförfarandet för leveransvirket. Att skogsägarna vid försäljning av rotposter erhålla åtminstone en del av köpesumman omedelbart, medan de vid försäljning av leveransvirke måste ligga ute med avverkningskostnaderna, anses också bidra till benägenheten att sälja på rot.

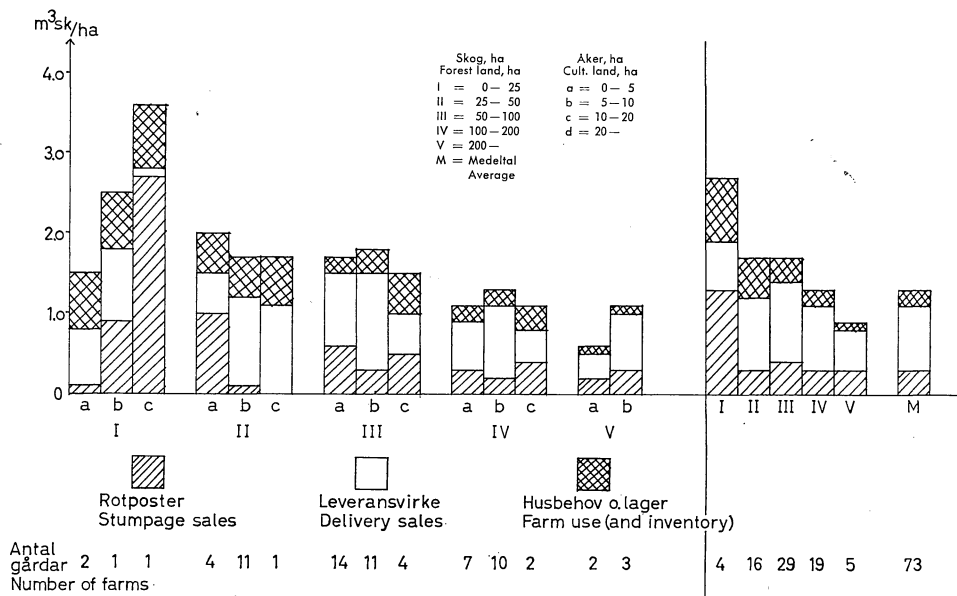

Fig. 16. Medelavverkning per år och hektar 1954—1960. Västerbottens län. Identiska gårdar.
Average yearly cut per hectare 1954—1960. Västerbotten county. Identical farms.

Leveransvirkets fördelning på olika sortiment framgår av tab. VI:4. Det är av intresse att konstatera, att andelen massaved överstiger sågtimrets i Västerbottens och Gävleborgs län, medan motsatsen är förhållandet i Jönköpings län. Sågtimrets andel av avsaluvirket på bokföringsgårdarna i dessa län i genomsnitt under bokföringsperioden var resp. 37 %, 25 % och 45 %, medan massavedens andel var resp. 50 %, 50 % och 27 %. Den svaga utbyggnaden av massaindustrien i södra Sverige återspeglas häri. Specialsortiment och övrigt utgörs främst av stolpar, slipers och lövmassaved och ha den största förekomsten i Gävleborgs län.

Av intresse för studiet av kombinationen jord—skog är *avverkningens samband med åkerarealen* inom resp. skogsgrupper. Materialet är ej så stort att det tillåter konstaterandet av säkra samband på detta område. För ett närmare studium härav hänvisa vi till fig. 16—18 samt tab. VI:5—6. I dessa tabeller redovisas materialet endast för de tre skogsgrupper, som innehåller största antalet gårdar. Skogsgruppen 100—200 hektar sammanslås med gruppen 200- hektar. Åkergruppen med över 20 hektar åkerjord är så sällan förekommande, att den uteslutes (endast 3 gårdar i Jönköpings län och 5 i Gävleborgs län).

Något entydigt samband mellan åkerarealen och den totala avverkningen per hektar inom resp. skogsgrupper kan ej utläsas av fig. 16—18. Andra faktorer överväga tydligen detta inflytande. Inte heller kan något klart samband beträffande förhållandet mellan rotposter och leveransvirke å ena

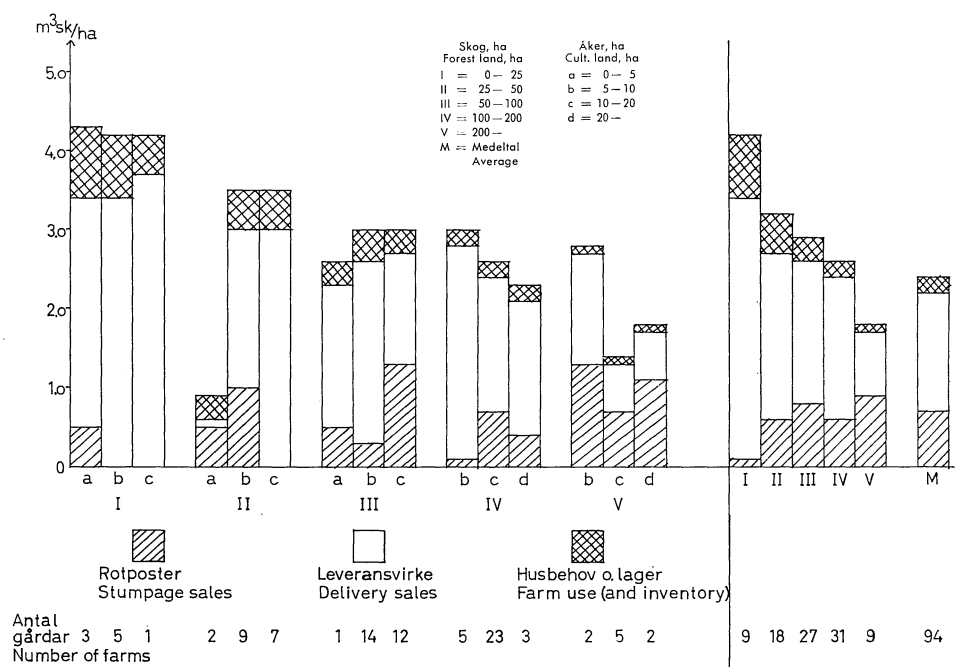

Fig. 17. Medelavverkning per år och hektar 1956—1958. Gävleborgs län. Samtliga deltagande gårdar.

Average yearly cut per hectare 1956—1958. Gävleborg county. All the bookkeeping farms.

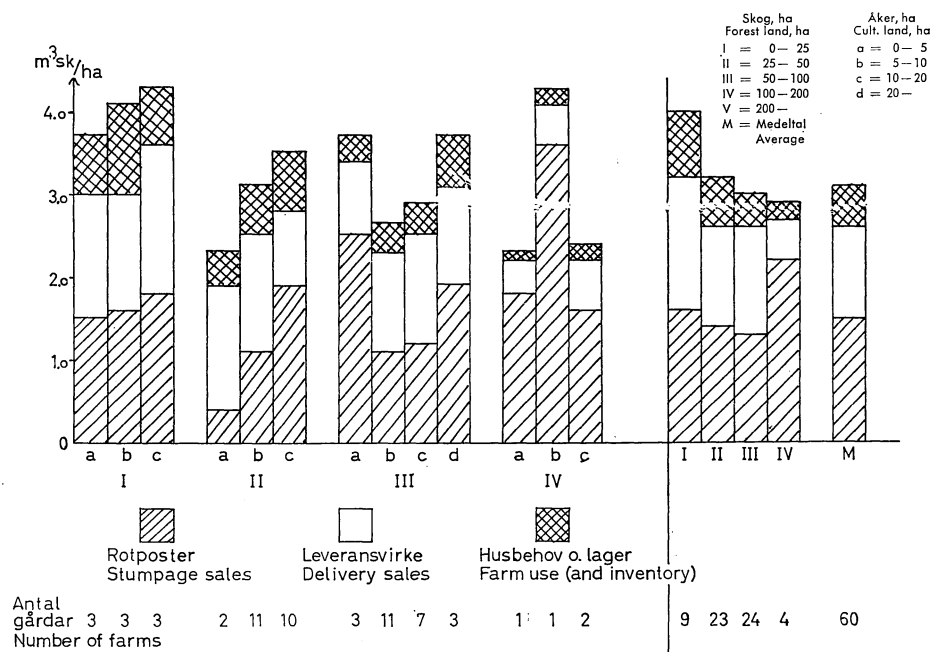

Fig. 18. Medelavverkning per år och hektar 1953—1960. Jönköpings län. Identiska gårdar.

Average yearly cut per hectare 1953—1960. Jönköping county. Identical farms.

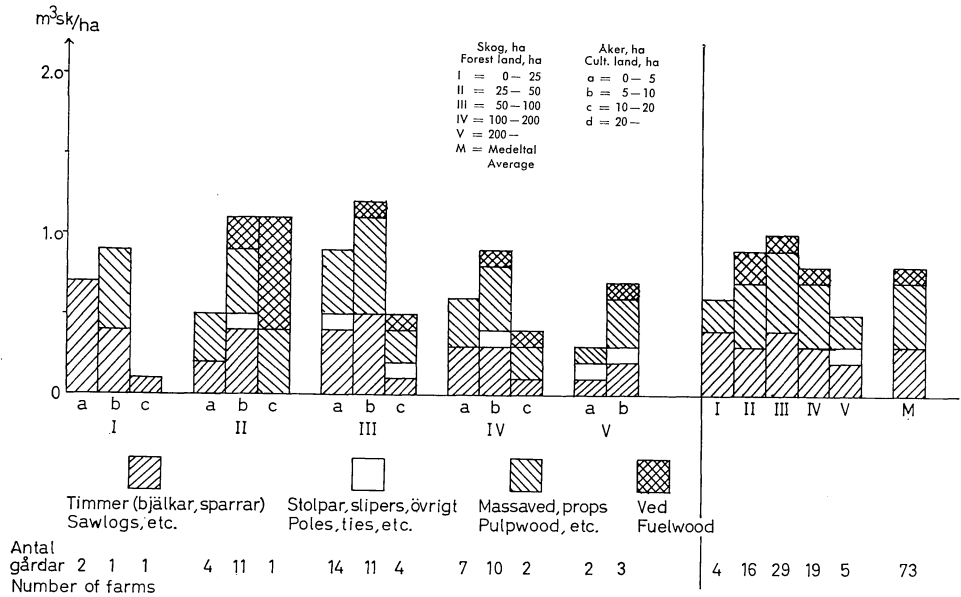

Fig. 19. Avverkning av leveransvirke per hektar 1954—1960. Västerbottens län. Identiska gårdar.

Average volume per year and hectare of delivery sales in 1954—1960. Västerbotten county. Identical farms.

sidan och åkerarealen å andra sidan påvisas. Avverkningen för husbehov per hektar skogsmark räknat visar föga inverkan av åkerarealen inom resp. skogsgrupper och är tydligen mera beroende av skogsinnehavets storlek, d. v. s. av skogsgruppen.

I fig. 19—21 visas leveransvirkets fördelning på sortiment inom skogsgrupper och åkergrupper. Något påtagligt samband med åkerarealen i resp. skogsgrupper kan inte heller här påvisas. Vad beträffar sambandet med skogsinnehavet kan den mot förmodan höga andelen av timmer i gruppen med minsta skogsinnehavet förtjäna omnämnande. Detta torde få tydas som ett medel att utvinna största möjliga värde ur den knappa skogstillgången, när intresse härför finnes hos skogsägarna.

I tab. VI:5 och VI:6 belyses åkerarealens inverkan på avverkningen ytterligare. Vad beträffar avverkningen av avsaluvirke per hektar skogsmark inom olika åkergrupper ger tab. VI:5 ej något tydligt utslag. I den mån den stigande åkerarealen i en viss skogsgrupp kan antas ge upphov till en ökad förbrukning av husbehovsvirke och -ved kommer inverkan härav på avverkningen av avsaluvirke ej till uttryck i materialet, som ej visar någon klar tendens.

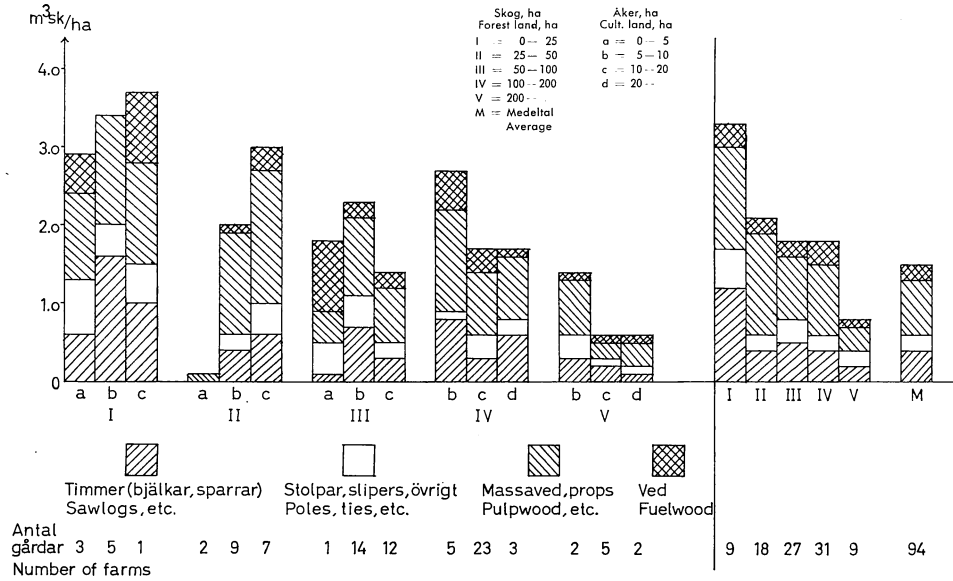

Fig. 20. Avverkning av leveransvirke per hektar 1956—1958. Gävleborgs län. Samtliga deltagande gårdar.
Average volume per year and hectare of delivery sales in 1956—1958. Gävleborg county. All the bookkeeping farms.

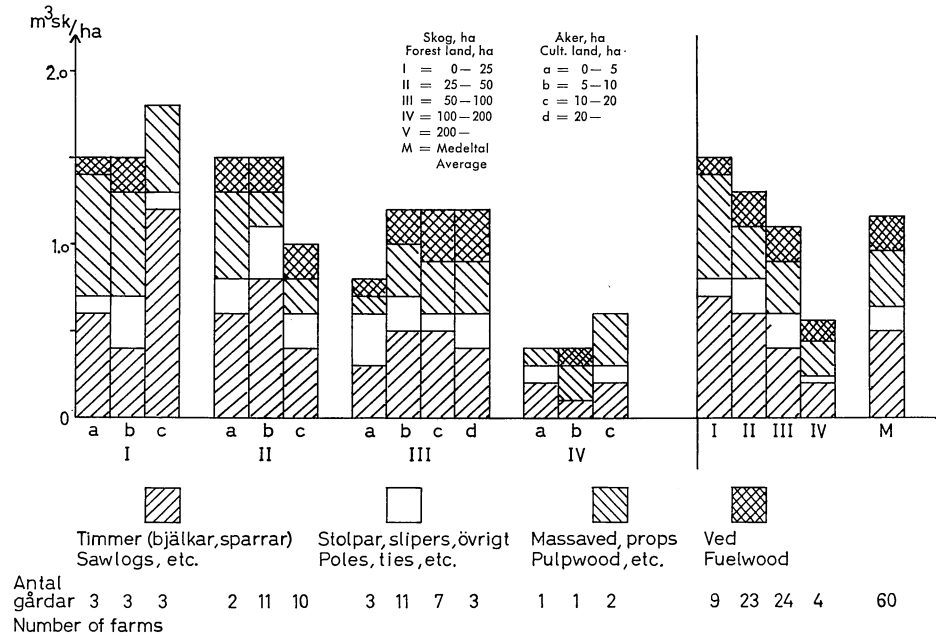

Fig. 21. Avverkning av leveransvirke per hektar 1953—1960. Jönköpings län. Identiska gårdar.
Average volume per year and hectare of delivery sales in 1953—1960. Jönköping county. Identical farms.

Tab. VI:5. Årlig avverkning av avsaluvirke fördelad på åkergrupper inom skogsgrupper. m³sk per hektar.

Yearly cut for sale on farms with different size of holdings of forest and cultivated land. m³sk per hectare.

Län County	Period	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares								
		25—50			50—100			100—200		
		a	b	c	a	b	c	a	b	c
Västerbottens Lappmark ¹ Interior	1954—60	1,36	—	—	1,57	2,01	—	1,07	1,04	—
Kustland ¹ Coast	1954—60	1,59	1,22	1,11	1,37	1,49	0,96	0,60	1,26	0,81
Gävleborgs ²	1956—58	0,61	2,95	2,99	2,29	2,48	2,68	—	2,87	2,38
Jönköpings ²	1953—60	1,95	2,33	2,55	3,17	2,40	2,56	2,22	3,50	2,18

¹ Identiska gårdar. — Identical farms.

² Samtliga deltagande gårdar. — All the bookkeeping farms.

a = 0—5 hektar åker. — Cultivated land, hectares.

b = 5—10 » » » » »

c = 10—20 » » » » »

Tab. VI:6. Avverkning för husbehov per gård i olika skogsgrupper och åkergrupper. m³sk.

Yearly cut for use on the farm. m³sk.

Län County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares								
	25—50			50—100			100—		
	a	b	c	a	b	c	a	b	c
Västerbottens Lappmark ¹ Interior 1954—60	17,0 (1)	—	—	19,2 (8)	19,5 (3)	—	19,5 (6)	25,0 (3)	—
Kustland ¹ Coast 1954—60	16,9 (3)	18,6 (11)	24,2 (1)	17,3 (6)	21,1 (8)	28,4 (4)	29,6 (1)	23,7 (7)	34,6 (2)
Gävleborgs ² 1956—58	10,9 (2)	19,3 (9)	18,8 (7)	23,6 (1)	23,6 (14)	20,0 (12)	—	19,2 (5)	26,5 (23)
Jönköpings ² 1953—60	19,8 (3)	21,1 (16)	26,9 (14)	18,1 (3)	24,8 (17)	25,9 (10)	15,3 (1)	31,8 (3)	32,8 (3)

¹ Identiska gårdar. — Identical farms.

² Samtliga deltagande gårdar. Antalet gårdar i medeltal per år inom parentes. — All the bookkeeping farms. Number of farms in parenthesis.

a = 0—5 hektar åker. — Cultivated land, hectares.

b = 5—10 » » » » »

c = 10—20 » » » » »

Tab. VI:7. Avverkning under olika år. m³sk per ha.

Total cut in different years, distributed between stumpage sales, delivery sales and farm use. m³sk per hectare.

Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens								
Rotposter — <i>Stumpage</i>		0,5	0,7	0,3	0,2	0,2	0,1	0,4
Leverans — <i>Delivery</i>		0,8	0,7	0,6	0,9	0,9	0,6	1,1
S:a — <i>Total sales</i>		1,3	1,4	0,9	1,1	1,1	0,7	1,5
Husbehov — <i>Farm use</i>		0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
S:a avverkning — <i>Total cut</i>		1,6	1,6	1,1	1,3	1,3	0,9	1,7
Jönköpings								
Rotposter — <i>Stumpage</i>	0,8	1,5	1,7	1,0	1,6	2,0	1,7	1,6
Leverans — <i>Delivery</i>	1,1	1,2	1,0	1,1	1,1	0,9	1,1	1,3
S:a — <i>Total sales</i>	1,9	2,7	2,7	2,1	2,7	2,9	2,8	2,9
Husbehov — <i>Farm use</i>	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5
S:a avverkning — <i>Total cut</i>	2,4	3,2	3,1	2,5	3,1	3,3	3,2	3,4

Identiska gårdar. — *Identical farms.*

Avverkningen till husbehov (husbehovsvirke och -ved) bör ha ett visst samband med förbrukningen härav vid gårdar med olika åkerareal. I tab. VI:6 har en sammanställning gjorts av avverkningen för husbehov för gårdar med olika åkerareal inom de tre vanligast förekommande skogsgrupperna. Denna bekräftar att ett visst samband föreligger mellan husbehovsförbrukning och åkerareal inom varje skogsgrupp såvitt bokföringsgårdarna beträffar. Det är sannolikt att detta även gäller generellt.

Därjämte kan man utläsa, att inom samma åkergrupp förbrukningen för husbehov ökar med stigande skogstillgång. Detta förefaller också kunna ha generell giltighet.

Avverkningens fördelning på olika år har tilldragit sig intresse i den skogsekonomiska diskussionen. Man har ansett sig kunna konstatera, att olika skogsägarkategorier reagera olika med avseende på avverkningarnas anpassning till de växlande konjunkturerna. Vissa undersökningar synas bestyrka, att bondeskogsbruket går längre beträffande en sådan anpassning än staten och skogsindustrien på sina skogar. Det har ansetts vara en fördel för bondeskogsbruket, att det ej av hänsyn till fasta kostnader och andra förhållanden hindras från att inskränka eller inställa avverkningarna under dåliga konjukturer för att i stället så mycket bättre kunna utnyttja de goda konjunkturerna. Å andra sidan ha också röster höjts som anse, att den nödtvungna anpassningen till världsmarknadens växlande konjukturer väl så ensidigt drabbar bondeskogsbruket. Detta synes framför allt gälla landsdelar med sämre avsättningslägen, såsom Norrlands inland.

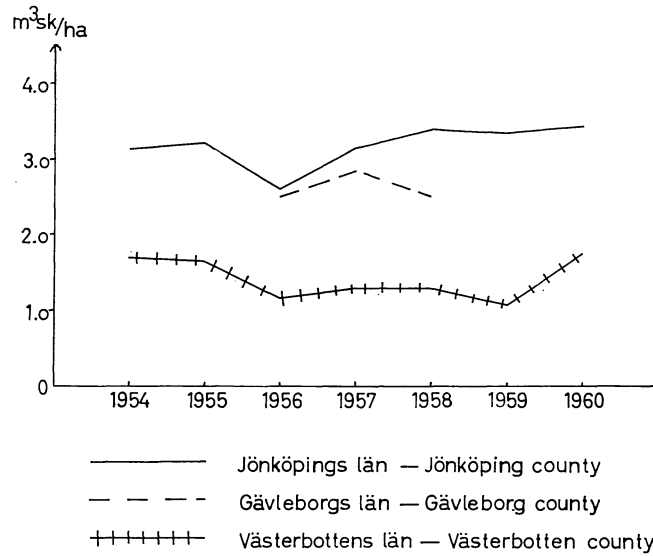

Fig. 22. Avverkning per hektar under olika år. Identiska gårdar.
Total cut per hectare in different years. Identical farms.

I tab. VI:7 och i fig. 22 ha uppgifter sammanställts för att utröna i vad mån det sagda även kan utläsas ur materialet från bokföringsgårdarna. Visserligen har bokföringsperioden för dessa varit relativt kort — åtta år för Jönköpings län och sju år för Västerbottens län och endast tre år för Gävleborgs län — men å andra sidan ha konjunkturväxlingarna för skogsprodukterna under denna period varit rätt utpräglade. Detta kommer också till tydligt uttryck i de för olika år avsevärt varierande avverkningsuttagen, som visa en betydande spridning i förhållande till medeltalet för perioden.

Ett ännu tydligare uttryck för dessa variationer erhåller man om man bortser från den av konjunkturinflytandet tämligen oberoende husbehovs-avverkningen och endast tar i betraktande avsaluavverkningen. Denna har uppdelats på rotposter och leveransvirke varav framgår, att det framför allt är rotposterna, som anpassas till konjunkturerna, medan leveransvirket, som i första hand bereder arbetstillfällen och arbetsinkomst för gårdens folk, uppvisar mindre starka variationer. Detta för rotposter och leveransvirke avvikande förhållande är särskilt framträdande på bokföringsgårdarna i Jönköpings län. Spridningen för de enskilda gårdarna är emellertid betydande.

Hur dessa variationer ansluta sig till de växlande priserna på rundvirkesmarknaden kan avläsas i fig. 25 (sid. 81).

Anpassningen till konjunkturerna kan emellertid också ske genom att anpassa avverkningen till olika sortiment allt efter de växlande priserna för dessa sortiment. Detta underlättas inom bondeskogsbruket genom skogs-

Tab. VI:8. Avverkning av leveransvirke fördelad på sortiment under olika år.
m³sk per hektar.

Delivery sales in different years distributed between sawlogs, pulpwood and others.
m³sk per hectare.

Län — County Sortiment — Assortments	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens							
Timmer — Sawlogs	0,4	0,3	0,2	0,2	0,4	0,2	0,4
Massaved — Pulpwood	0,3	0,3	0,3	0,5	0,4	0,3	0,5
Övriga — Other	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Summa — Total	0,8	0,7	0,6	0,9	0,9	0,6	1,1
Jönköpings							
Timmer — Sawlogs	0,6	0,5	0,3	0,4	0,4	0,3	0,5
Massaved — Pulpwood	0,3	0,2	0,4	0,4	0,2	0,4	0,4
Övriga — Other	0,3	0,3	0,4	0,3	0,3	0,4	0,4
Summa — Total	1,2	1,0	1,1	1,1	0,9	1,1	1,3

Identiska gårdar. — Identical farms.

ägareföreningarnas fortlöpande meddelanden till sina medlemmar om marknadsläget för olika sortiment. Hur anpassningen skett på bokföringsgårdarna framgår av den sammanställning som återfinnes i tab. VI:8, där leveransvirket redovisas skilt på timmer och massaved samt övrigt virke i Västerbottens och Jönköpings län. Variationerna är som därav synes stora i förhållandet mellan timmer och massaved i avverkningen. Att dessa variationer avvika något mellan dessa län är naturligt med hänsyn till de avvikande marknadsförhållandena i olika landsdelar.

Avverkningen i förhållande till tillväxt och avverkningsförslag

I det föregående ha uppgifter meddelats om den årliga tillväxten på bokföringsgårdarna (tab. IV:4). I det följande (tab VI:9 och 10) skall avverkningen jämföras med tillväxten men även med avverkningsförslagen för de gårdar, som ha skogsvårdsplaner. (Sådana saknas för gårdarna i lappmarken). Dessa avverkningsförslag skola även jämföras med den beräknade tillväxten och med boniteten.

Av tabell VI:9 framgår att den totala avverkningen i genomsnitt är mindre än den beräknade tillväxten och att denna i sin tur uppskattats vara betydligt lägre än boniteten. Att tillväxten verkar vara försiktigt uppskattad har redan tidigare framhållits. Med hänsyn till skogstillståndet (kap. IV), som visade ett underskott på ungskog och överskott på gammal skog, vore det rimligt att anta, att avverkningarna skulle kunna ske på ungefär samma nivå som tillväxten. Därigenom skulle tillväxten på längre sikt kunna

Tab. VI.9. Avverkningen i förhållande till avverkningsförslag, tillväxt och bonitet i m³sk/ha.

Län — County	Avverkning	Avverkningsförslag	Tillväxt	Bonitet
Västerbottens län				
Lappmark — Interior				
(1954—60)	1,2	—	1,4	2,6
Kustland ¹ — Coast				
(1954—60)	1,6	1,4	1,8	3,0
Gävleborgs län ¹ (1956—58)	2,7 ²	3,1	3,4	4,0
Jönköpings län ¹ (1953—60)	3,1	3,3	4,4	5,7

¹ Gårdar med skogsvårdsplaner.

² Avverkningen på gårdarna med skogsvårdsplaner 2,7 mot i genomsnitt 2,5.

Tab. VI:10. Avverkningsförslag (A) och avverkning (B) i procent av den beräknade tillväxten samt avverkning i förhållande till avverkningsförslag (C).

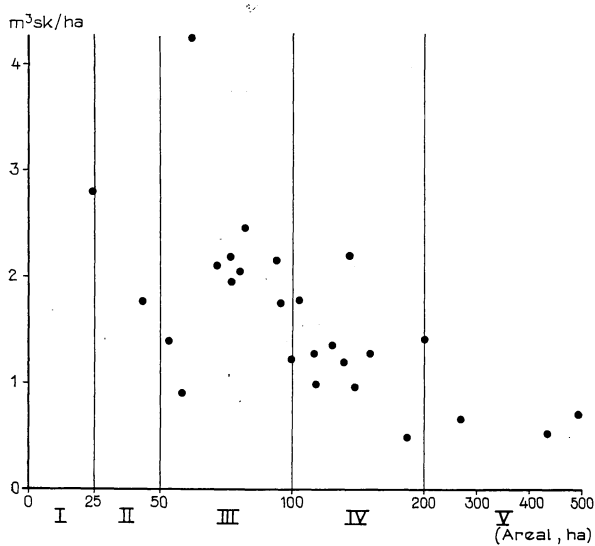
Allowable cut (A) and yearly cut (B) as percentage of calculated growth and yearly cut in relation to allowable cut (C).

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Västerbottens	%	%	%	%	%	%
Kustland — Coast						
A	110	85	86	74	74	82
B	106	78	94	75	99	86
C	96	91	109	101	133	105
	(3)	(16)	(21)	(9)	(1)	(50)
Gävleborgs						
A	91	88	89	97	90	93
B	150	112	82	83	59	80
C	165	127	91	86	66	86
	(9)	(17)	(26)	(27)	(7)	(86)
Jönköpings						
A	60	73	74	80		74
B	84	68	66	81		70
C	140	93	89	101		95
	(12)	(38)	(37)	(8)		(95)

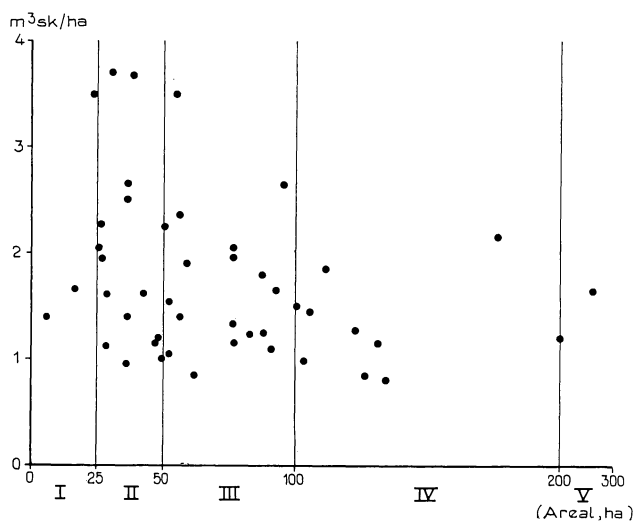
Antalet gårdar inom parentes. — Number of farms in parenthesis.

höjas. Om man däremot ser på avverkningen i förhållande till avverkningsförslagen så ligger avverkningen i vissa fall över, i andra fall under avverkningsförslagen. Det sistnämnda är det vanligaste.

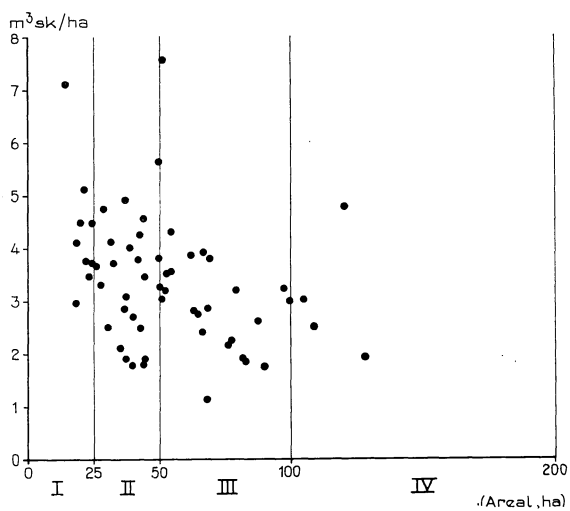
Huru dessa förhållanden te sig för gårdar med olika skogsinnehav kan närmare studeras i tab. VI:10. Det framgår härav, att det framför allt är

Västerbottens län — county
Lappmarken — Interior

Västerbottens län — county
Kustland — Coast

Jönköpings län — county

Fig. 23. Årlig avverkning på de enskilda gårdarna i olika skogsgrupper. m³sk per hektar.
Average yearly cut on the individual farms with forest holdings of different size.

den minsta skogsgruppen (—25 hektar), som avviker genom en förhållandevis hög avverkning såväl i relation till avverkningsförslagen som den beräknade tillväxten. Å andra sidan hade dessa gårdar enligt skogsbruksplanerna inte lägre virkesförråd per hektar än övriga gårdar (tab. IV:3).

Att avverkningen företer en betydande spridning kring de i det föregående redovisade medeltalen även om man tar genomsnittet för hela bokföringsperioden framgår av fig. 23, där avverkningen per hektar inlagts för de enskilda gårdarna. För varje särskilt år skulle spridningen givetvis bli betydligt större. De allra flesta gårdarna avverka emellertid något även för avsalu varje år. Anledningarna till denna betydande spridning äro flera, förutom skogens tillstånd även ägarens behov av inkomst, etc., som i det föregående blott ofullständigt kunnat beröras, enär de ej gjorts till föremål för någon särskild undersökning i detta sammanhang. Att härigenom även arbetsinsatsen samt skogsinkomsten måste förete en motsvarande spridning kommer att visas i det följande (fig. 32 och 36 (sid. 109 och 139).

VII. Avverkningens värde

Avverkningens inverkan på skogsbrukets ekonomiska resultat beror förutom av dess storlek av det värde per enhet, som kan utvinnas för den. Bestämmande för värdet är bruttopriset och drivningskostnaderna, vilka ge upphov till avverkningens nettovärde, det s. k. rånettovärdet.

I bondeskogsbruket har man att ta hänsyn till att en viss del av avverkningen säljes på rot. Det härför erhållna priset är ett rotvärde, som nära motsvarar rånettovärdet för leveransvirket. En viss skillnad uppstår emellertid genom att man vid beräkningen av rånettovärdet för egna avverkningar ej gör avdrag för de kostnader belöpande på avverkningen, som i det egna skogsbruket ingå i de s. k. allmänna omkostnaderna (administration m. m.). Dessa äro av relativt fast karaktär och den andel, som skall påföras avverkningen, är därför ej så lätt att beräkna. För en köpare av rotposter är denna kostnad mera påtaglig och ett motsvarande avdrag göres, låt vara mer eller mindre schablonmässigt för de enskilda rotposterna. Givetvis kan en köpare allt efter konkurrensläget och hans eget behov av råvara få betala både mer och mindre än det sålunda beräknade rotvärdet. Allt vad man kan säga är att åtminstone i princip skall rotvärdet härigenom bära en något högre kostnad än rånettovärdet. Detta förhållande modifieras dock något därigenom, att man för leveransvirket rätteligen bör göra avdrag för stämplingskostnaden, när sådan förekommit, vilket ej blir aktuellt för en köpare av rotposter. I detta fall har något avdrag för stämplingskostnaden ej gjorts.

Även beräkningen av det sålunda definierade rånettovärdet lider av en viss osäkerhet genom att det vanligen till större delen avverkas av gårdens eget folk. Den härför använda arbetstiden skall visserligen redovisas i arbetsjournalen, men denna kan även vid eftersträvande av noggrannhet — tiden skall anges i timmar — ej bli exakt. Det har heller inte varit möjligt att vid värdesättningen av den sålunda redovisade arbetstiden ta någon hänsyn till den varierande arbetseffektiviteten, utan värderingen har skett enligt medelinkomsten per arbetsdag vid huggning och körning, sådan denna redovisas av socialstyrelsen. Arbetsdagen har därvid antagits motsvara sju av skogsägaren redovisade timmar. Någon beräkning av avverkningskostnaderna enligt gällande avtal har ej kunnat göras, enär man ej känt förutsättningarna i fråga om avverkningens beskaffenhet, m. m. Beträffande husbehovet gäller, att även bruttovärdet måste uppskattas.

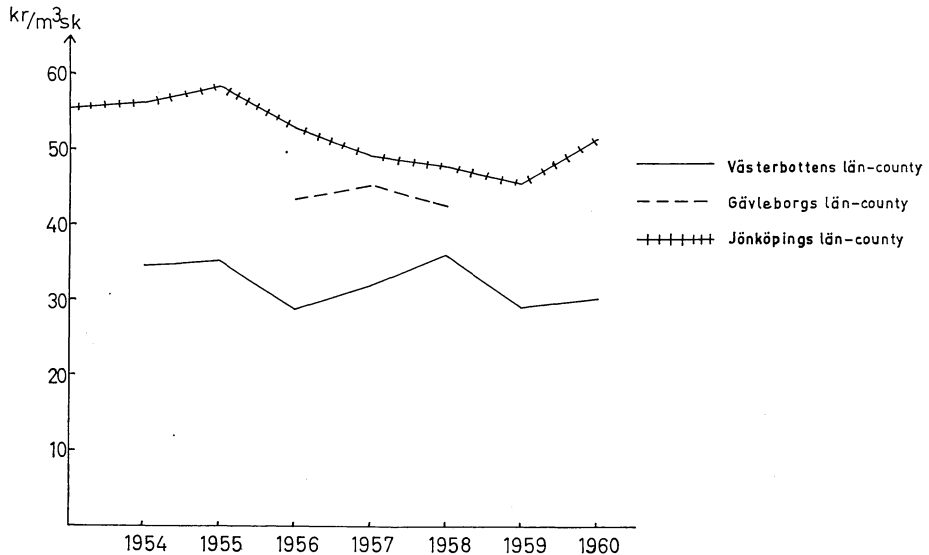

Fig. 24. Erhållna priser på rotposter i kr/m³sk. Identiska gårdar. (För Gävleborgs län samtliga gårdar).

Prices of stumpage sales in different years. Sw. Crowns per m³sk. Identical farms.

Med dessa ofrånkomliga osäkerhetsmoment måste man räkna, när man vill söka fastställa det rånettovärde, som erhållits för avverkningen.

I ett följande kapitel skall inkomsten av eget arbete och kostnaden för lejt arbete behandlas. Här skola vi begränsa oss till att utröna rånettovärdet.

Detta låter sig lättast göra beträffande rotposterna, i det de för dem erhållna rotpriserna, som redan nämnts, nära motsvara rånettovärdet.

De under olika år erhållna *prisen för rotposterna* ha sammanställts i tab. VII:1 och fig. 24. Det framgår härav, att de erhållna priserna som väntat varit högst i Jönköpings län och lägst i Västerbottens län. Att priserna enstaka år varit högre i Västerbottens lappmark än i kustlandet torde kunna tillskrivas tillfälliga omständigheter. Konjunkturförsämringen för trävaror 1956 och 1959 kommer till uttryck i lägre priser för rotposter dessa år, dock med enstaka avvikelser.

De sålunda redovisade rotpriserna få ett ökat intresse om de jämföras med de priser, som erhållits vid försäljningen av rotposter från statens skogar inom motsvarande landsdelar. De kunna dessutom jämföras med de priser, som erhållits vid försäljningar av rotposter från enskilda skogar. Detta har också skett i tab. VII:1. Någon fullt rättvisande jämförelse kan likväl härigenom ej erhållas. Förutsättningarna variera nämligen mellan de olika grupper som äro föremål för jämförelse. Vad särskilt beträffar statsskogarna torde man kunna utgå från att dessa i genomsnitt ha ett sämre avsättningsläge än bokföringsgårdarna och bondeskogarna i övrigt, åtminstone beträffande de norrländska länen. Å andra sidan är det troligt, att det rotför-

Tab. VII:1. Priser för rotposter från bokföringsgårdarna samt från statsskogar och bondeskogar i motsvarande områden. Kr per m³sk.

Prices received for sales of standing timber on the bookkeeping farms, also from state forests and farm forests in corresponding districts. Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Bokföringsgårdarna ¹ — Bookkeeping farms ¹									
Västerbottens Lappmark		34,0	35,0	27,2	31,9	38,8	25,0	33,5	32,1
Interior									
Kustland		34,9	35,8	33,2	32,3	29,9	33,6	27,7	32,5
Coast									
Gävleborgs				43,5	45,0	42,7			(43,7)
Jönköpings	55,7	56,3	58,8	52,8	48,8	47,8	45,6	49,1	51,2
Statsskogar ² — State forests ²									
Umeå	30,1	33,8	32,5	23,4	23,5	16,6	22,8	25,9	26,1
Gävle—Dala	36,6	36,7	40,3	30,7	33,1	25,5	30,8	33,0	29,8
Jönköpings revir	53,5	61,6	60,4	55,0	54,7	45,0	47,2	58,3	54,5
Bondeskogar ³ — Farm forests ³									
Västerbottens Lappmark	29,9	29,9	31,0	24,4	23,2	15,8	20,8	23,2	24,0
Interior									
Kustland	39,6	39,5	36,2	27,4	26,7	21,2	27,1	25,8	29,1
Coast									
Gävleborgs	51,7	49,4	46,9	40,1	38,7	33,7	36,3	36,3	41,6
Jönköpings	56,5	57,6	52,9	44,3	50,2	39,3	45,2	48,3	48,3

¹ Identiska gårdar. (För Gävleborgs län samtliga gårdar.) — Identical farms.

² Domänstyrelsens årsberättelser, »Domänverket».

³ Skogsstatistisk Årsbok.

sålda virket från statsskogarna har en grövre medeldimension. Beträffande uppgifterna från bondeskogarna representera de blott en mindre del av det på rot försålda virket.

Med dessa reservationer kan man konstatera, att bokföringsgårdarna i genomsnitt uppvisa högre rotpriser än vad som här uppgives för bondeskogarna, dock att priserna även kunna gå i motsatt riktning under vissa år. Beträffande Jönköpings län är prisskillnaden så obetydlig att den kan negligeras. I förhållande till statsskogarna i motsvarande landsdelar ha bokföringsgårdarna fått högre rotpriser i Gävleborgs län, i övrigt är skillnaden ej framträdande.

Beträffande leveransvirket äro både bruttopriset och rånettovärdet av intresse. *Bruttopriserna* för sågtimmer och massaved fastställas i vanlig ord-

Tab. VII:2. Erhållna bruttopriser för barrsågtimmer och massaved vid leveransplats¹. Omräknade till kr per m³sk.

Prices received for delivery sales of sawlogs and pulpwood after conversion to Sw. Crowns per m³sk.

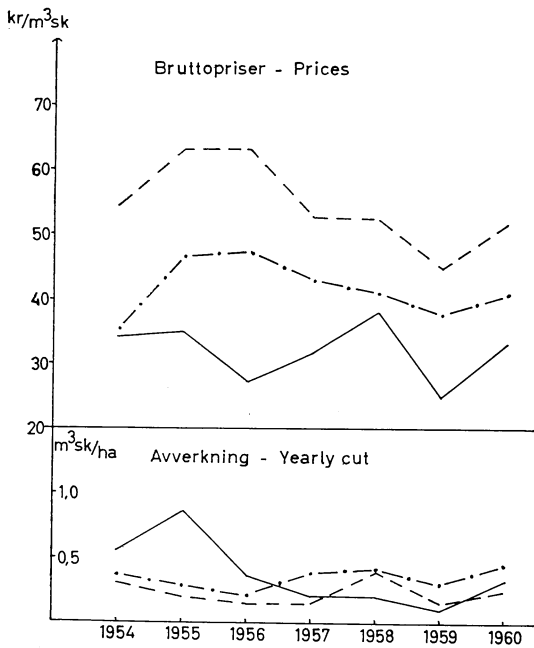
Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Barrsågtimmer — Sawlogs (pine and spruce)									
Västerbottens Lappmark		54,4	63,2	63,1	52,7	52,3	44,7	51,6	54,6
Interior									
Kustland		60,6	63,2	61,0	60,0	55,3	50,7	53,9	57,8
Coast									
Gävleborgs				65,4	57,1	55,1			59,2
Jönköpings	57,6	59,5	66,0	59,2	55,7	58,7	48,9	56,2	57,7
Massaved — Pulpwood									
Västerbottens Lappmark		35,4	46,5	47,3	42,8	41,0	37,6	40,7	41,6
Interior									
Kustland		38,0	39,7	43,1	40,1	37,3	35,4	38,8	38,6
Coast									
Gävleborgs				51,5	46,9	43,0			47,1
Jönköpings	61,4	43,9	47,7	54,5	48,1	45,4	39,0	40,8	47,6

Identiska gårdar. (För Gävleborgs län samtliga gårdar). — *Identical farms.*

¹ För lappmark — bruttopriser fritt utsorterat, för Gävleborgs län — vid flottled, resp. bilväg, för Jönköpings län vid bilväg.

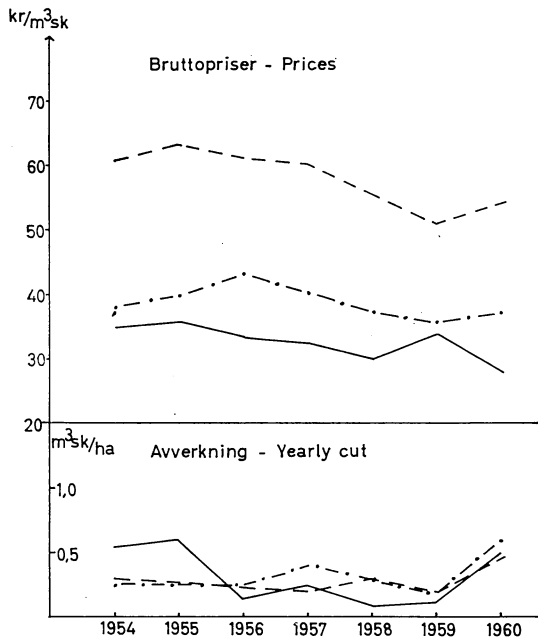
ning genom förhandlingar mellan säljarnas och köparnas organisationer och böra följaktligen vara lika för alla skogsägare inom ett visst prisområde. De priser som under olika år erhållits för sågtimmer och massaved på bokföringsgårdarna ha omräknats till m³sk och sammanställts i tab. VII:2. Man finner härav, att leveranspriserna för timmer och massaved skilja sig mindre från varandra i olika delar av landet än rotpriserna, sådana dessa redovisats i tab. VII:1. Det är framför allt kostnaderna för avverkning och transport, som variera i olika delar av landet, och som äro högst i övre och inre delarna av Norrland. Det skall i detta sammanhang erinras om att leveransvirke, som flottas, i Västerbottens län prissatts fritt utsorterat, varför även flottnings- och sorteringskostnaderna skall avdragas för erhållande av rånettot.

Prisvariationerna år från år komma bättre till uttryck i diagrammen fig. 25. Därav framgår, att de erhållna priserna för timmer och massaved ej likformigt påverkas av konjunkturerna och följaktligen ge utrymme för viss anpassning genom sortimentsvalet. Att detta även i viss mån iakttagits kan utläsas på samma diagram, där avverkningarnas fördelning på timmer och

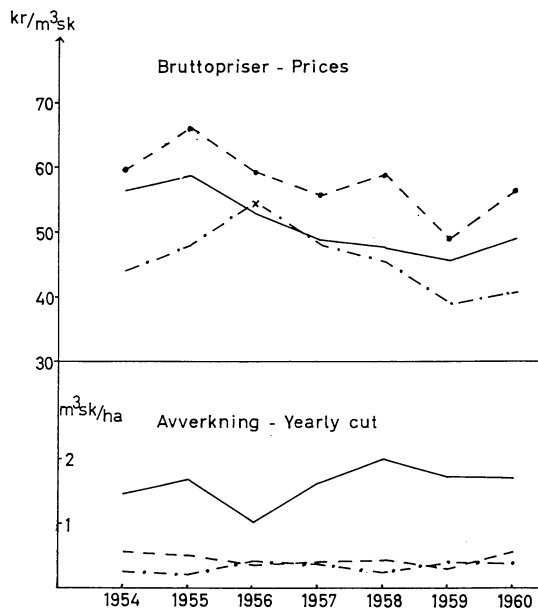
— Rotposter Stumpage
 - - - Barrtimmer Sawlogs (pine and spruce)
 - · - Massaved Pulpwood

Västerbottens län — County
Lappmarken — Interior

— Rotposter Stumpage
 - - - Barrtimmer Sawlogs (pine and spruce)
 - · - Massaved Pulpwood

Västerbottens län — County
Kustlandet — Coast

— Rotposter Stumpage
 - - - Barrtimmer Sawlogs (pine and spruce)
 - · - Massaved Pulpwood

Jönköpings län — County

Fig. 25. Erhållna bruttopriser i kr/m³sk samt avverkning i m³sk/ha. Identiska gårdar.

Prices for stumpage and for delivery sales of sawlogs and pulpwood, Sw. Crowns per m³sk, and corresponding cut, m³sk per hectare. Identical farms.

Tab. VII:3. Uppskattat värde av husbehovet vid gården. Kr per m³sk.
Estimated value of farm use. Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens		32	34	33	40	39	37	35
Gävleborgs				32	32	31		
Jönköpings	32	28	28	33	30	32	32	32

Tab. VII:4. Beräknat rånetto för leveransvirke och husbehov (\pm lager)
i kronor per m³sk.

Calculated stumpage value of delivery sales and wood for use on the farm.
Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Västerbottens	17,5 (17,0)	14,4 (14,0)	11,8 (11,6)	15,4 (13,5)	10,4 (6,6)	14,6 (11,5)	14,1 (12,4)
Lappmark Interior	17,8	12,1	12,0	19,4	12,7	15,1	14,9
Kustland Coast	17,4	15,1	11,8	12,1	9,5	12,4	13,0
Gävleborgs		(22,8)	(20,0)	(21,6)			(22,5)
Jönköpings	29,9 (27,8)	27,1 (27,2)	23,3 (22,9)	22,4 (22,1)	16,1 (16,1)	18,4 (21,2)	22,9 (22,8)

Identiska gårdar. (Samtliga gårdar inom parentes.) — Identical farms. (All the book-keeping farms in parenthesis).

massaved inlagts. Av de på samma diagram inlagda prisen för rotposter framgår, att dessa till sin allmänna trend följa leveranspriserna, men kunna visa betydande tillfälliga avvikelser från dessa beroende på rådande tillgång och efterfrågan.

En beräkning av rånettovärden särskilt för timmer och för massaved kan ej utföras på grundval av bokföringsmaterialet, enär avverkningskostnaderna ej kunna redovisas separat för olika sortiment. Detta hör samman med att den egna arbetskraften som lätt inses ej kunnat redovisas skild på sortiment och som regel ej heller den lejda arbetskraften, som vanligen betalas efter tidlön eller per m³.

Av samma anledning kan inte heller rånettovärdet för leveransvirket beräknas skilt från rånettovärdet för husbehovet. Värdet av husbehovet har beräknats framme vid gården efter samma pris som erhållits för den försålda veden med hänsyn till att i husbehovet även ingår en mindre andel gagnvirke (ca 20 %), som antas kompensera husbehovsvedens sämre beskaffenhet. Sålunda tillämpade värden på husbehovet ha sammanställts i tab. VII:3. Denna värdering är enligt sakens natur blott ungefärlig.

Tab. VII:5. Beräknat rånetto för leveransvirke + 20 % av husbehovet
(± lager) i kronor per m³sk.

Calculated stumpage value of delivery sales and timber for use on the farm.
Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Västerbottens	22 (21)	17 (17)	14 (14)	18 (16)	13 (9)	16 (13)	17 (15)
Lappmark Interior	21	14	14	21	15	17	17
Kustland Coast	23	18	14	15	12	14	16
Gävleborgs		(25)	(22)	(27)			(25)
Jönköpings	38 (35)	34 (34)	29 (29)	29 (28)	21 (21)	24 (27)	29 (29)

Identiska gårdar. (Samtliga gårdar inom parentes). — Identical farms. (All the book-keeping farms in parenthesis).

Om egen arbets- och dragkraft vid avverkningarna värderas på sätt som framgår under kap. VIII och den lejda arbets- och dragkraften debiteras efter verklig kostnad, kan rånettovärdet per m³sk beräknas gemensamt för leveransvirke och husbehov. Dessa uppgifter ha sammanställts i tab. VII:4. Inflytandet av konjunkturerna kommer till uttryck i nedgången av rånettovärdena 1956—57 samt 1959.

Att det sammantagna rånettovärdet för leveransvirke och husbehov kan väntas vara betydligt lägre än priset för rotposterna bekräftas vid en jämförelse mellan tab. VII:4 och VII:1.

Ett försök har gjorts att beräkna rånettovärdet av leveransvirket skilt från husbehovet. Härvid har vedens andel i husbehovet uppskattats till i genomsnitt 80 %. Vidare har antagits, att något rotvärde ej erhållits för veden, samt att rotvärdet för det i husbehovet ingående gagnvirket är av samma storlek som genomsnittet för leveransvirket. Det sålunda beräknade rånettot för leveransvirket och gagnvirket i husbehovet framgår av tab. VII: 5. I Västerbottens län ökar rånettot härigenom med ca 20 %, i Jönköpings län med ca 25 % och i Gävleborgs län med ca 10 %.

De sålunda beräknade rånettovärdena ligga fortfarande avsevärt under motsvarande rotpriser. Sannolika anledningar till uppkomsten av en sådan skillnad ha tidigare diskuterats (sid. 77). Med hänsyn till den avsevärda skillnad, som här framkommit, torde man få utgå från att en viktig anledning härtill är rotposternas bättre beskaffenhet. (I leveransvirket ingår även ved. Se tab. VI:4). Även avsättningsläget för rotposterna torde vara bättre än för genomsnittet av det avverkade virket. Därmed kan arbetskostnaden för rotposterna beräknas vara lägre än för leveransvirke. Det finns

Tab. VII:6. Beräknat rånettovärde för den totala avverkningen å bokföringsgårdarna och å statsskogarna i motsvarande områden. Kr per m³sk.

Calculated stumpage value of the total cut from the bookkeeping farms and from the state forests in the corresponding districts. Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Bokföringsgårdarna ¹ — Bookkeeping farms ¹							
Västerbottens Lappmark	27,5	17,3	15,7	22,7	14,0	19,4	19,4
Interior							
Kustland	23,8	17,0	14,7	13,2	11,8	16,1	16,1
Coast							
Gävleborgs		28,2	27,7	28,9			28,3
Jönköpings	48,7	38,2	36,2	35,9	31,9	33,8	37,5
Statsskogar ² — State forests ²							
Västerbottens Lappmark	18,3	13,6	11,2	10,5	6,0	10,4	11,7
Interior							
Kustland	18,3	17,0	12,3	13,3	7,4	18,9	14,5
Coast							
Gävleborgs	23,0	25,7	25,2	23,2	18,7	21,7	22,9
Jönköpings	50,1	43,1	44,1	37,5	38,6	42,8	42,7

¹ Identiska gårdar. (För Gävleborgs län samtliga gårdar). — *Identical farms.*

² Domänstyrelsens årsberättelser, »Domänverket».

i bondeskogsbruket också en tendens, att ovanligt mycket arbete insättes på lågt betalda sortiment. Man undervärderar den egna arbetskraften, särskilt vid vikande konjunkturer. Att vid en värdering av arbetsinsats till skogsarbetarlön rånettot då blir lågt är fullt förklarligt.

I tab. VII: 6 har en sammanställning gjorts av rånettovärdet per m³sk för den totala avverkningen på bokföringsgårdarna under bokföringsperiodens olika år. Här kommer skillnaden i rånettovärde mellan de olika bokföringsområdena riktigare till uttryck med avtagande värden från söder mot norr. De något högre värden som uppnås i Västerbottens lappmark gent emot kustlandet torde kunna hänföras till den större tillgången på gammal grov skog i lappmarken. Konjunkturinflytandet återkommer som i tidigare översikter.

Liksom beträffande prisen för det rotförsålda virket kan en jämförelse även nu göras med statsskogarna beträffande rånettovärdena för den totala avverkningen. För den skull ha motsvarande rånettovärden för statsskogarna i Västerbottens, Gävleborgs och Jönköpings län införts i tab. VII:6 från domänstyrelsens årsberättelser. Härav kan utläsas att rånettovärdena för bokföringsgårdarna i Västerbottens lappmark varit anmärkningsvärt högre än för motsvarande statsskogar. Dessa ha i regel ett betydligt sämre

Tab. VII:7. Beräknat rånetto för den totala avverkningen i olika skogsgrupper. Kr per m³sk.

Calculated stumpage value of total cut on farms with forest holdings of different size. Sw. Crowns per m³sk.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares					Samtliga Average
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	
Västerbottens						
Lappmark — Interior (1954—60)	12,4	25,1	21,0	22,4	19,0	19,9
Kustland — Coast (1954—60)	31,6	17,8	18,6	17,9	15,2	16,5
Gävleborgs (1956—58)	29,2	25,8	30,0	28,0	33,2	28,7
Jönköpings (1954—60)	37,6	37,8	38,0	45,0		38,4

Omräknade till 1960 års penningvärde. — After conversion with wholesale price index for all commodities. Base year 1960.

Identiska gårdar. (I Gävleborgs län samtliga gårdar). — Identical farms.

Tab. VII:8. Beräknat rånetto för den totala avverkningen i olika skogsgrupper. Kr per hektar.

Calculated stumpage value of total cut on farms with forest holdings of different size. Sw. Crowns per hectare.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens					
Lappmark — Interior (1954—60)	34,5	44,0	42,5	27,6	13,9
Kustland — Coast (1954—60)	181,9	33,5	31,6	24,0	25,0
Gävleborgs (1956—58)	122,4	83,2	88,2	74,7	64,8
Jönköpings (1954—60)	161,5	125,1	114,3	136,2	

Omräknade till 1960 års penningvärde. — After conversion with wholesale price index for all commodities. Base year 1960.

Identiska gårdar. (I Gävleborgs län samtliga gårdar). — Identical farms.

¹ Endast tre gårdar.

avsättningsläge. För Västerbottens kustland och för Gävleborgs län är skillnaden mindre och för Jönköpings län är förhållandet det motsatta. Statsskogarnas större tillgångar på gammal grov skog torde vara anledningen härtill.

Det äger även ett visst intresse att utröna, huruvida rånettovärdet per m³sk röner *inverkan av skogsinnehavets storlek*. Detta skulle bl. a. kunna förväntas på grund av den större andelen husbehovsved i avverkningen på de mindre skogsgårdarna. Huru härmed förhåller sig framgår av tab. VII: 7, i vilken rånettovärden per m³sk för den totala avverkningen sammanställts jämte uppgifter om erhållna priser per m³sk för rotposter.

Tab. VII:9. Beräknat rånettovärde av den totala avverkningen (rotposter, leverans, husbehov ± lager) under olika år. Kronor per hektar skogsmark.

*Calculated stumpage value of the total cut in different years.
Sw. Crowns per hectare of forest land.*

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Västerbottens	45 (41)	21 (20)	21 (19)	24 (21)	14 (9)	32 (24)	26 (22)
Lappmark — Interior	45	19	17	29	13	27	25
Kustland — Coast	45	22	23	18	15	34	26
Gävleborgs		(71)	(80)	(75)			(75)
Jönköpings	154 (137)	98 (93)	116 (115)	130 (132)	108 (108)	117 (120)	120 (117)

Omräknade till 1960 års penningvärde. — *After conversion with wholesale price index for all commodities. Base year 1960.*

Identiska gårdar. (Samtliga gårdar inom parentes). — *Identical farms. (All the book-keeping farms in parenthesis.)*

Något lägre rånettovärde per m³sk av denna anledning kan emellertid ej konstateras för de mindre skogsinnehaven. Ej heller i övrigt kan något entydigt samband med skogsinnehavets storlek utläsas av denna tabell. Den större försäljningen av bättre betalda rotposter med stigande skogsinnehav synes motvägas av det något sämre avsättningsläget för dessa gårdar. Å andra sidan är det troligt, att man ej så gärna avverkat skogen i de sämsta avsättningslägena med de lägsta rotvärdena, vilket varit möjligt på gårdar med större skogsinnehav, vilkas ägare ej varit lika beroende av att ta ut hela den möjliga avverkningen som de mindre gårdarnas ägare.

I sista hand är det inkomsten per hektar som, jämte motsvarande utgifter, blir avgörande för skogsbrukets resultat. Inkomsten per hektar representeras här av det beräknade rånettovärdet av den totala avverkningen (rotposter, leveransvirke, husbehov ± lagerändringar) per hektar skogsmark. Uppgifter härom ha sammanställts i tab. VII: 8, varvid de omräknats till 1960 års prisnivå för att erhålla full jämförbarhet mellan de olika åren.

Iögonenfallande är den stora skillnaden mellan de tre länen med stigande skala från Västerbottens lappmark till Jönköpings län. Härvid bidrar den mot söder stigande boniteten att förstärka den tendens, som också kommit till uttryck i rånettovärdet per m³sk av den totala avverkningen (tab. VII: 6).

Lika iögonenfallande är att rånettot per hektar visar en i stort sett fallande serie med stigande skogsinnehav. Detta är förklarligt med hänsyn till att avverkningen per hektar också sjunker med stigande skogsinnehav, så som tidigare visats (tab. VI:1), medan rånettot per m³sk som nyss konstaterats ej företer något entydigt samband med skogsinnehavets storlek.

Det vore förhastat att av detta draga den slutsatsen, att de minsta skogsinnehaven g e n e r e l l t sett ger upphov till det största rånettot per hektar och av denna anledning representerade en bättre ekonomisk skötsel. Att gårdarna med det minsta skogsinnehavet ha ett bättre avsättningsläge och även ett bättre läge i förhållande till bostaden, vilket förhållande sänker den beräknade avverkningskostnaden, har i det föregående visats (tab. IV:6—7). Observeras bör dock, att gårdarna med det minsta skogsinnehavet, intill 25 hektar, äro så fåtaligt företrädade i undersökningen och ha så skogsintresserade ägare, att de ej kunna anses representativa för denna skogsgrupp.

Men även variationerna mellan olika år kunna vara betydande såsom närmare framgår av tab. VII: 9. 1955 var det bästa året i den period, som varit föremål för undersökning. Det präglades av goda priser och ett högt rånettovärde per m³sk för den totala avverkningen, som därefter ej uppnåts. I motsats härtill voro 1956 (1957) och 1959 dåliga år föranledda av låga priser. Det finns också en tendens till anpassning av avverkningarna efter konjunkturerna, vilket är ägnat att förstärka deras återverkan på det ekonomiska resultatet. Sålunda kännetecknades både 1956 och 1959 av minskade avverkningar och framför allt av minskade avverkningar av det värdefullare virke, som försäljes på rot, såsom tidigare visats (tab. VI:8). I Västerbottens län försäljes i medeltal ca 25 %, i Jönköpings län ca 60 % på rot av hela avverkningen för avsalu från bokföringsgårdarna.

VIII. Skogsbrukets arbetskraft

Integrationen mellan jordbruk och skogsbruk anses ur driftsekonomisk synpunkt framför allt ha sin betydelse genom den gemensamma användningen av arbetskraft och dragkraft. Fördelen härav grundar sig på att behovet av arbetskraft i stort sett infaller under skilda årstider i jordbruk och skogsbruk. Detta är särskilt förhållandet beträffande avverkningen. I fråga om skogsvården är säsongen mera sammanfallande och särskilt beträffande skogskulturerna infalla dessa under jordbrukets bråda vårsäsong. Å andra sidan har skogsvårdens krav på arbetskraft åtminstone hittills varit rätt litet i förhållande till jordbrukets. Det senare ger också mera omedelbart ett synbart resultat av nedlagt arbete, som är lättare att på förhand bedöma än skogsvårdens mera långsiktiga och mera ovissa resultat. Insatsen av arbetskraft på skogsvårdsåtgärder blir därför mycket beroende på skogsägarens intresse för skogsbruket.

Beträffande insatsen av arbetskraft på avverkningarna ligger detta i flera avseenden annorlunda till. Denna arbetsinsats ger en omedelbar inkomst i penningar, som merendels är högre än den arbetsinkomst, som kan erhållas i jordbruket. Härtill kommer rotvärdet av det avverkade virket, som oftast är högre än inkomsten av själva avverkningsarbetet. Arbetsinsatsen vid avverkningarna kan merendels göras utan att inkräkta på jordbrukets behov av arbetskraft, trots att avverkningarna kunna kräva en rätt stor insats av arbetskraft. Här blir därför gårdens tillgång på arbets- och dragkraft en begränsade faktor på ett annat sätt än när det gäller skogsvårdsarbetet. Härtill kommer att avverkningsarbetet uppställer en annan begränsning genom sin fysiskt krävande natur. I den mån en skogsägare på grund av bristande tid, oförmåga eller av andra orsaker ej själv utför avverkningsarbetet på sin skog finns emellertid möjligheten att sälja en del av skogsavkastningen på rot eller att anlita lejd arbetskraft. Båda dessa utvägar anlitas, som i det följande skall visas.

I tab. VIII:1 har en jämförelse gjorts mellan gårdens egen tillgång på manlig arbetskraft (över 16 år) samt insatsen av arbete fördelad på gårdens egen arbetskraft (manlig över 16 år) och lejd arbetskraft. Härvid har gårdens egen arbetskraft approximativt beräknats med ledning av tidigare redovisade uppgifter (tab. IV:9) och under antagande att skogsägaren och annan

Tab. VIII:1. Arbetskraft (egen) per gård samt arbetsinsats i skogsbruket.
Manlig över 16 år. Timmar per år.

Labour on the farm and input of labour in forest work. Family members over 16 years,
only men. Hours per year.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Medeltal Average
Västerbottens						
Lappmark — Interior						
Familjen — Family (total own labour)	4 400	2 200	3 300	2 640	3 300	3 080
Arbetsinsats — Input of labour	408	148	525	654	874	604
Egen — Family	408	122	463	529	699	508
Lejd — Hired	—	26	62	125	175	96
	(1)	(1)	(11)	(9)	(4)	
Kustland — Coast						
Familjen — Family (total own labour)	2 200	2 420	3 080	2 860	4 400	2 860
Arbetsinsats — Input of labour	148	303	519	709	1 745	493
Egen — Family	124	256	418	578	1 698	412
Lejd — Hired	24	47	101	131	47	81
	(3)	(15)	(18)	(10)	(1)	
Jönköpings						
Familjen — Family (total own labour)	3 520	3 740	4 180	4 400	—	3 960
Arbetsinsats — Input of labour	318	391	578	708	—	477
Egen — Family	291	307	447	476	—	376
Lejd — Hired	27	84	131	232	—	101
	(9)	(23)	(24)	(4)		

Identiska gårdar. — Identical farms.

på gården hemmahörande manlig arbetskraft representerar en tillgång av 2.200 timmar (275 dagar à 8 tim.) per år.

Denna jämförelse omfattar endast bokföringsgårdarna i Västerbottens och Jönköpings län, eftersom någon inventering av gårdens egen arbetskraft ej utfördes vid bokföringsgårdarna i Gävleborgs län. Jämförelsen visar, som är att vänta, att endast en mindre del av gårdens arbetskraft tas i anspråk i skogsbruket. Med bortseende från skogsgrupper med endast en gård var denna andel i Västerbottens lappmark ca 14—21 procent, i kustlandet ca 6—16 procent och i Jönköpings län ca 8—11 procent, således i stort sett en något avtagande andel från norr mot söder. Detta torde få ses som ett uttryck för jordbrukets tilltagande anspråk på arbetskraft i sydligare landsdelar. Den större procentuella andelen förekommer vid gårdar med de större skogsinnehaven. Inom de olika skogsgrupperna nedlägges något mera arbete på skogsbruket i Jönköpings län än i Västerbotten per gård räknat trots den större andelen av rotförsålt virke i Jönköpings län. Avverkningen

Tab. VIII:2. Total arbetsinsats i skogsbruket per gård i olika slag av arbete. Timmar per år.

Total input of labour per farm in different kinds of forest work. Hours per year.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens (1954—1960)					
Total manlig — Total, men	219	282	527	711	1 092
Avverkning — Logging	154	208	403	547	803
Skogsvård — Silviculture	56	59	102	137	225
Övriga — Other forest work	9	15	22	27	64
Dessutom kvinnor o. barn — Besides women and children	7	19	22	41	96
Gävleborgs (1956—1958)					
Total manlig — Total, men	326	549	738	1 392	1 529
Avverkning — Logging	249	440	596	1 139	1 147
Skogsvård — Silviculture	62	64	99	155	204
Övriga — Other forest work	15	45	43	98	178
Dessutom kvinnor o. barn — Besides women and children	7	19	14	28	25
Jönköpings (1953—1960)					
Total manlig — Total, men	303	365	524	881	2 095
Avverkning — Logging	221	261	395	561	1 577
Skogsvård — Silviculture	68	81	95	240	302
Övriga — Other forest work	14	23	34	80	216
Dessutom kvinnor o. barn — Besides women and children	19	23	14	57	—

Samtliga gårdar — All the bookkeeping farms.

av leveransvirke och husbehov är nämligen likväl större i Jönköpings län (tab. VI:1). Även skogsvården tar som nedan skall visas (tab. VIII:2) i anspråk mera arbete per gård i Jönköpings län än i Västerbottens inom resp. skogsgrupper. Rätt stora variationer i den egna arbetsinsatsen per gård föreligger emellertid inom samtliga skogsgrupper mellan länen, främst beroende på gårdarnas tillgång till familjens egen arbetskraft.

Insatsen av lejd arbetskraft är avsevärt mindre än av den egna arbetskraften, i stort sett en femtedel av denna. Insatsen av lejd arbetskraft är större i Jönköpings län än i Västerbottens län vid gårdar i samma storleksgrupp, och även i förhållande till den egna arbetsinsatsen. Den lejda arbetskraften per gård ökar genomgående med stigande skogsinnehav. (Undantaget i Västerbottens kustland i skogsgruppen över 200 hektar beror på att vid den enda gården i denna skogsgrupp finns två fullvuxna bröder, som gemensamt sköta gården).

Hur den i tab. VIII:1 redovisade arbetsinsatsen (egen och lejd) per gård

Tab. VIII:2a. Den totala manliga arbetsinsatsen omräknad till dagar per år för gårdar med skogsinnehav av olika storlek.

Total input of men labour per year on farms with forest holdings of different size.

Åtgärd — Kind of work	Västerbottens län		Gävleborgs län		Jönköpings län	
	150 ha	100 ha	100 ha	75 ha	75 ha	50 ha
Avverkning — Logging	87	68	120	93	62	48
Skogsvård — Silviculture	23	18	20	15	17	12
Övriga — Other	6	4	10	8	5	4
Summa — Total	116	90	150	116	84	64

Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

i olika skogsgrupper fördelar sig på olika slag av arbete framgår av sammanställningen i tab. VIII:2. Härvid har skilts på avverkning och skogsvård samt övriga arbeten i avsikt att framför allt få ett uttryck för hur avverkning och skogsvård ta arbetskraft i anspråk. Avverkningsarbetets dominerande ställning framgår härav klart i samtliga skogsgrupper. I samma tabell redovisas arbetsinsatsen av kvinnor och barn utan särskiljande av arbetets art. Denna är som härav framgår obetydlig i förhållande till insatsen av manlig arbetskraft.

Det är slutligen av intresse att med ledning av de nu redovisade uppgifterna om arbetsinsatsen beräkna hur många arbetsdagar, som har ägnats åt skogen vid olika storlek av skogsinnehav. För den skull har i tab. VIII:2a arbetsåtgången i skogen på gårdar med för de olika landsdelarna typiska skogsinnehav omräknats i hela arbetsdagar. Att denna i förhållande till jordbrukets anspråk på måttlig arbetsinsats ej alltid kan helt fyllas av ägaren och hans familj har redan visats.

Den med sydligare belägenhet ökade arbetsinsatsen på en gård med samma skogsinnehav får här också sin belysning. Att skogsvårdens andel av den totala arbetsinsatsen är större i Västerbottens och Jönköpings län (ca 20 % enligt denna beräkning) än i Gävleborgs län (ca 13 %) kan också konstateras. Det sistnämnda länet har relativt gynnsamma förutsättningar för återväxt.

Hur jordbrukets omfattning påverkar arbetsinsatsen i skogsbruket är avsikten att belysa i tab. VIII:3. Vid uppdelningar på åkergrupper inom olika skogsgrupper blir materialet för svagt för att tillåta några säkra slutsatser. Med denna reservation kan man konstatera, att någon klar tendens ej föreligger att minska arbetsinsatsen per gård i skogsbruket vid stigande åkerareal. Den varierande arbetsinsatsen är antagligen till stor del beroende på att familjens egen arbetskraft varierar.

Tab. VIII:3. Total manlig arbetsinsats i skogsbruket per gård i olika skogsgrupper och åkergrupper. Timmar per år.

Total input of labour in forest work on farm with holdings of forest and cultivated land of different size. Hours per year.

Län — County	Produktiv skogsareal, hektar — Forest area, hectares								
	25—50			50—100			100—200		
	Åkerareal, hektar — Cultivated land, hectares								
	—5	5—10	10—20	—5	5—10	10—20	—5	5—10	10—20
Västerbottens (1954—60)									
Lappmark — interior									
Total — Total	148			461	672		651	688	
Lejd — Hired	26			69	70		117	156	
	(1)			(8)	(3)		(6)	(3)	
Kustland — Coast									
Total — Total	290	297	374	564	543	334	605	821	540
Lejd — Hired	38	57	4	94	136	44	—	612	31
	(3)	(11)	(1)	(6)	(8)	(4)	(1)	(7)	(2)
Gävleborgs (1956—58)									
Total — Total	112	537	696	765	701	785		1 744	1 397
Lejd — Hired	20	208	211	390	223	270		833	647
	(3)	(9)	(7)	(1)	(14)	(12)		(5)	(23)
Jönköpings (1953—60)									
Total — Total	457	332	400	439	569	491	611	956	878
Lejd — Hired	4	88	78	186	139	116	229	295	169
	(3)	(16)	(14)	(3)	(17)	(10)	(1)	(3)	(3)

Samtliga gårdar i de redovisade grupperna. — All the bookkeeping farms in the respective groups.

Antalet gårdar inom parentes. — Number of farms in parenthesis.

I det föregående har arbetsinsatsen per gård behandlats. I det följande skall på grundval härav arbetsinsatsen per hektar skogsmark redovisas. En första översikt lämnas i tab. VIII:4, som visar den totala arbetsinsatsen per hektar i olika skogsgrupper samt den andel härav, som är lejd.

Trots vissa avsteg kan en tydlig gång i materialet påvisas med sjunkande total arbetsinsats per hektar vid stigande skogsareal per gård. Den med stigande skogsinnehav ökande arbetsinsatsen per gård har ej varit tillräcklig för att upprätthålla en oförändrad arbetsinsats per hektar. De avsteg, som finnas, bero delvis på materialets otillräcklighet, men de kunna också spåras tillbaka till den varierande tillgången på arbetskraft på gårdarna (tab. VIII:1). Samma gång i materialet kan ej lika konsekvent återfinnas beträffande den lejda arbetskraften, men finnes dock i Västerbottens kustland och Gävleborgs län. Här inverkar åter tillgången på arbetskraft på gårdarna, som blott ofullkomligt följer gårdsstorleken.

Att arbetsinsatsen per hektar, egen såväl som lejd, är lägst i Västerbot-

Tab. VIII:4. Total arbetsinsats i skogsbruket i olika skogsgrupper.
Timmar per år och hektar.

Total input of labour in forest work per hectare of forest land on farms with forest holdings of different size. Hours per year.

Län — County	Produktiv skogsareal, hektar — Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens ¹ (1954—60)					
Total — Total	11,8 (0,4)	7,6 (0,5)	7,2 (0,3)	5,2 (0,3)	3,4 (0,3)
Lejd — Hired	1,2	1,1	1,2	1,1	1,0
Ägaren — Owner	8,5	5,6	4,5	3,2	2,2
Lappmark ² — Interior					
Total — Total	16,4 (—)	3,4 (0,8)	6,8 (0,3)	4,7 (0,4)	2,5 (0,5)
Lejd — Hired	—	0,6	0,8	0,9	0,5
Ägaren — Owner	10,3	2,6	4,9	2,7	1,6
Kustland ² — Coast					
Total — Total	9,3 (0,6)	8,4 (0,3)	7,2 (0,3)	5,4 (0,2)	7,4 (0,1)
Lejd — Hired	1,5	1,3	1,4	1,0	0,2
Ägaren — Owner	7,6	6,2	4,4	3,1	6,4
Gävleborgs ¹ (1956—58)					
Total — Total	19,9 (0,4)	14,5 (0,5)	10,4 (0,2)	9,9 (0,2)	6,0 (0,1)
Lejd — Hired	4,9	4,7	3,5	4,5	2,9
Ägaren — Owner	12,0	6,5	5,1	3,2	1,8
Jönköpings ¹ (1953—60)					
Total — Total	14,7 (0,9)	9,5 (0,6)	7,7 (0,2)	7,7 (0,5)	9,7 (—)
Lejd — Hired	1,7	2,0	1,8	1,9	4,3
Ägaren — Owner	9,1	4,9	3,3	3,5	1,9

¹ Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

² Identiska gårdar. — Identical farms.

Kvinnor och barn inom parentes. — Women and children in parenthesis.

tens lappmark och därnäst i dess kustland är naturligt. Att den i båda dessa avseenden är högre i Gävleborgs län än i Jönköpings inom resp. skogsgrupper är kanske ej lika väntat. En möjlig förklaring härtill är att avverkningen i huvudsak sker som leveransvirke i Gävleborgs län, som rotposter på bokföringsgårdarna i Jönköpings län.

Hur arbetsinsatsen i skogsbruket per hektar räknat påverkas av åkerarealens omfattning i olika skogsgrupper samt hur denna arbetsinsats fördelar sig på ägaren, övriga manliga familjemedlemmar, kvinnor och barn samt lejd arbetskraft (kvinnor och barn ha ej fördelats på egen och lejd arbetskraft) belyses närmare i fig. 26—28.

Kanske mot förmodan finner man ej något samband mellan åkerarealen i olika skogsgrupper och insatsen av dessa olika slag av arbetskraft per hektar skogsmark räknat. Ej ens ägarens egen arbetsinsats visar den emottedda minskningen vid tilltagande åkerareal i resp. skogsgrupper, i det detta till synes logiska samband uppenbarligen överskuggas av andra fak-

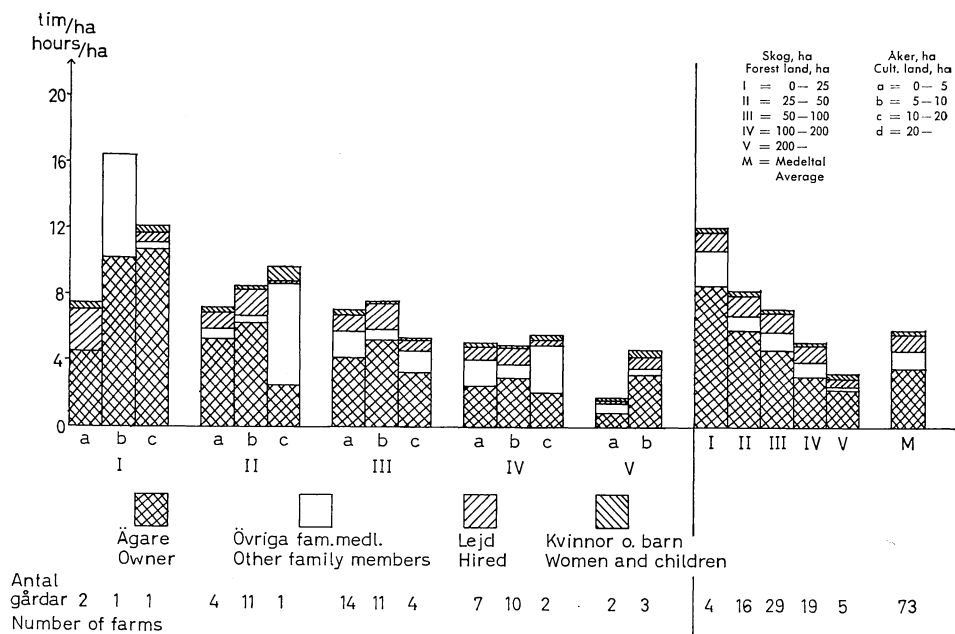

Fig. 26. Arbetsinsatsen i skogsbruket på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Västerbottens län (1954—1960).

Input of labour in forestry on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Västerbotten county (1954—1960).

torer. Däremot framträder tydligt det tidigare nämnda sambandet med skogsinnehavets storlek i form av minskande arbetsinsats per hektar vid stigande skogsinnehav beträffande ägaren och hans familj. Detta kompletteras ej av någon stigande insats av lejd arbetskraft, som är rätt lika per hektar i olika skogsgrupper. Beträffande de minsta skogsinnehaven torde detta kunna förklaras genom att ägarna ofta ha andra arbeten och uppdrag utanför fastigheten.

Man kan vidare utläsa, att såväl ägarens som övriga familjemedlemmars andel av den totala arbetsinsatsen sjunker med stigande skogsinnehav. Detta förhållande hör samman med att insatsen av lejd arbetskraft per hektar räknat är tämligen lika vid olika skogsinnehav. Detta är dock mindre utpräglat i Västerbottens län.

Den övervägande delen av den lejda arbetskraften anställs för avverkningsarbete (huggning). Endast i ringa omfattning anställs tillfällig arbetskraft vid avverkning av rotposter i skogsägarens åtagande. Detta förekommer mest i Jönköpings län (ca 8 % av den lejda arbetskraften). En fullständigare översikt över användningen av den lejda arbetskraften återfinnes längre fram i tab. VIII:10.

Kvinnor och barn ha som redan visats endast i obetydlig omfattning an-

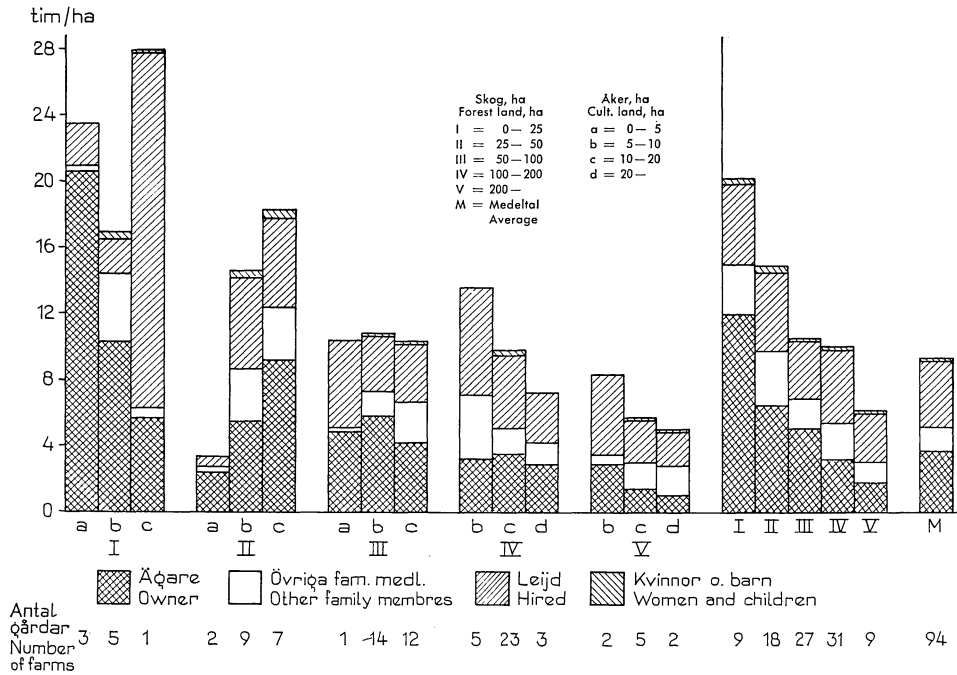

Fig. 27. Arbetsinsatsen i skogsbruket på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Gävleborgs län (1956—1958).

Input of labour in forestry on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Gävleborg county (1956—1958).

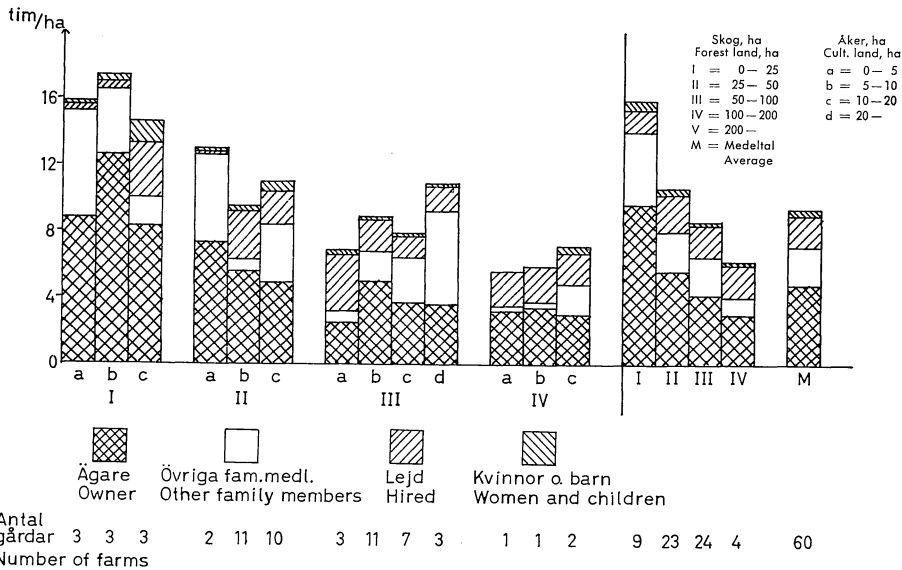

Fig. 28. Arbetsinsatsen i skogsbruket på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Jönköpings län (1953—1960).

Input of labour in forestry on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Jönköping county (1953—1960).

Tab. VIII:5. Total arbetsinsats i skogsbruket per hektar skogsmark under olika år. Timmar per år och hektar.

Total input of labour in forest work per hectare of forest land in different years.
Hours per year.

Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens (1954—60)								
Lappmark								
Interior								
Total — Total		5,1 (0,2)	4,1 (0,3)	4,6 (0,4)	4,6 (0,4)	4,3 (0,5)	3,3 (0,4)	4,3 (0,5)
Lejd — Hired		1,2	0,5	0,7	0,8	0,7	0,5	0,6
Ägaren—Owner		3,2	2,6	3,2	2,9	2,8	2,3	2,7
Kustland—Coast								
Total — Total		7,1 (0,5)	6,5 (0,1)	6,9 (0,1)	7,6 (0,1)	6,2 (0,2)	5,4 (0,3)	6,7 (0,1)
Lejd — Hired		1,7	1,2	1,5	1,6	0,9	0,6	0,8
Ägaren—Owner		4,5	4,5	4,0	4,7	4,4	4,0	4,3
Gävleborgs (1956—58)								
Total — Total				9,4 (0,2)	9,9 (0,3)	9,2 (0,2)		
Lejd — Hired				4,1	4,0	3,8		
Ägaren—Owner				3,3	3,8	3,7		
Jönköpings (1953—60)								
Total — Total	7,4 (0,4)	8,6 (0,4)	9,2 (0,4)	10,9 (0,2)	9,2 (0,5)	8,5 (0,5)	8,9 (0,5)	9,0 (0,4)
Lejd — Hired	2,6	2,4	2,2	2,2	1,9	1,6	1,6	1,3
Ägaren—Owner	3,8	4,7	4,6	5,7	4,9	4,6	5,0	5,1

Identiska gårdar. — *Identical farms.* (I Gävleborgs län samtliga gårdar).
Kvinnor och barn inom parentes. — *Women and children in parenthesis.*

vänts vid skogsarbete på bokföringsgårdarna. De används framför allt vid skogsodlingsarbeten.

I tab. VIII:5 kan man se, hur den totala arbetsinsatsen och andelen av lejd sådan varierat under de olika åren av bokföringsperioden. Man kan vidare utläsa en tydlig samvariation mellan den lejda arbetskraften och den totala arbetsgången i skogsbruket i Västerbottens lappmark och kustland, medan något sådant samband ej återfinnes i Jönköpings län. För Gävleborgs län tillåta de tre bokföringsåren ej dragandet av slutsatser. I samtliga län men tydligast i Jönköpings län framträder en klar tendens att reda sig med en avtagande andel av lejd arbetskraft i förhållande till det totala behovet. Detta torde föräntas både av stigande pris för den lejda arbetskraften och ökande svårigheter att få tillfällig arbetshjälp.

Hur den totala arbetsinsatsen i skogsbruket fördelar sig på olika åtgärder framgår av tab. VIII:6. Att avverkningsarbetena inta huvudparten av arbetsinsatsen i skogsbruket är naturligt och frågan är närmast, hur stor denna andel är, samt vilken arbetsinsats som ägnas skogsvården och övriga arbeten. Tidigare har detta visats per gård (tab. VIII:2). Det skall nu redovisas per hektar i olika skogsgrupper.

Tab. VIII:6. Total arbetsinsats fördelad på åtgärder i skogsbruket i olika skogsgrupper. Timmar per år och hektar.

Total input of labour, distributed between different kinds of work on farms with forest holdings of different size. Hours per year and hectare.

Åtgärd — Kind of work	Produktiv skogsareal, hektar — Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens län					
Lappmark ² — Interior					
Avverkning — Logging	13,8 (2,4)	2,2 (—)	5,4 (0,8)	3,6 (0,4)	1,8 (0,1)
Skogsvård — Silviculture ...	2,5	1,0	1,1	0,9	0,6
Grundarbeten — Roads, etc.	—	—	0,2	0,1	—
Allm. arb. — Supervision, etc.	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Summa — Total	16,4	3,4	6,8	4,7	2,5
Kustland ² — Coast					
Avverkning — Logging	5,1 (1,3)	6,4 (0,4)	5,4 (0,4)	4,4 (0,2)	5,9 (1,6)
Skogsvård — Silviculture ...	3,4	1,6	1,5	0,8	1,3
Grundarbeten — Roads, etc.	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1
Allm. arb. — Supervision, etc.	0,6	0,2	0,2	0,1	0,1
Summa — Total	9,3	8,4	7,2	5,4	7,4
Gävleborgs län ¹					
Avverkning — Logging	15,2 (0,7)	11,6 (0,5)	8,4 (0,6)	8,1 (0,3)	4,5 (0,5)
Skogsvård — Silviculture ...	3,8	1,7	1,4	1,1	0,8
Grundarbeten — Roads, etc.	0,2	0,4	0,2	0,2	0,2
Allm. arb. — Supervision, etc.	0,7	0,8	0,4	0,5	0,5
Summa — Total	19,9	14,5	10,4	9,9	6,0
Jönköpings län ¹					
Avverkning — Logging	10,7 (2,4)	6,8 (0,8)	5,8 (1,3)	4,9 (0,5)	7,3 (0,5)
Skogsvård — Silviculture ...	3,3	2,1	1,4	2,1	1,4
Grundarbeten — Roads, etc.	0,4	0,4	0,3	0,4	0,7
Allm. arb. — Supervision, etc.	0,3	0,2	0,2	0,3	0,3
Summa — Total	14,7	9,5	7,7	7,7	9,7

¹ Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms. ² Identiska gårdar. — Identical farms. Arbete på rotposter inom parentes. (Ingår i den totala arbetsinsatsen). — Logging work on stumpage sales from the farm forest in parenthesis.

Det visar sig att på bokföringsgårdarna avverkningsarbeten nästan genomgående inta mellan 75 och 85 % av den totala arbetsinsatsen och detta oberoende av hur denna varierar i olika skogsgrupper och i olika landsdelar. Endast i enstaka fall sjunker denna andel under 75 %, då skogsvårdsarbeten inta en större andel än genomsnittligt. De senares andel håller sig också ganska konstant omkring 20 % av den totala arbetsinsatsen i Västerbottens och Jönköpings län, något lägre i Gävleborgs län. Att härav dra några slutsatser beträffande skogsvårdens standard låter sig dock ej göra, enär behovet av skogsvårdsåtgärder och deras lönsamhet varierar inom vida gränser både mellan olika landsdelar och inom dessa.

Övriga arbeten — grundarbeten (vägar och diken) samt allmänna arbeten (stämpling, planering, administration, skogsexkursioner, etc.) inta som framgår av det föregående blott en ringa andel av den totala arbetsinsatsen, 5 à 10 %. Denna andel tenderar att stiga vid ökande skogstillgång, vilket är tydligast framträdande beträffande Gävleborgs och Jönköpings län. Per hektar räknat ha dessa arbeten liksom arbetsåtgång för avverkning och skogsvård en tendens att nedgå vid ökande skogsinnehav, men denna tendens är dock ej lika genomgående för de nu behandlade arbetena.

Beträffande grundarbeten intar skogsdikning nu en obetydlig andel, i det nybyggnad och underhåll av skogsbilvägar dominera, men även vid dessa reduceras arbetsåtgången genom användning av traktordrivna maskiner.

Att allmänna arbeten endast ofullständigt redovisats har tidigare anmärkts. Sålunda synas dylika arbeten efter arbetsdagens slut ej ha upptagits i arbetskraftsjournalen.

Det återstår att nämna något om den omfattning i vilken skogsägarna åta sig avverkning av försålda rotposter. Denna utgör endast en mindre andel av den totala arbetsinsatsen vid avverkning, i genomsnitt omkring 10 % med en stor spridning omkring detta medeltal utan att man kan urskilja någon klar tendens för olika skogsgrupper. Andelen är störst i Jönköpings län, där den varierar mellan 7 % och 22 %. Endast en ringa andel av denna arbetsinsats utgöres av hos skogsägarna tillfälligt anställd arbetskraft, såsom tidigare framhållits.

När det i det föregående visats (tab. VI:4) att rotposternas andel av avverkningen för aysalu varierar mellan ca 30 % i Västerbottens och Gävleborgs län och det dubbla i Jönköpings län — men följaktligen något mindre i förhållande till den totala avverkningen — är det tydligt, att åtminstone på bokföringsgårdarna endast en mindre andel av avverkningsarbetet kan utföras av skogsägarna själva. Det vanliga är i sådana fall, att dessa åta sig körningen.

Den andel av den totala arbetsinsatsen i skogsbruket, nu behandlad, som utföres av ägaren själv, framgår av motsvarande sammanställning i tab. VIII:7. Vid en jämförelse med föregående tabell skall man finna, att ägarens andel av den totala arbetsinsatsen har varierat såväl inom de olika skogsgrupperna som inom de olika landsdelarna. Sålunda går ägarens andel i den totala arbetsinsatsen i Västerbottens län ned från 75—80 % i de minsta skogsgrupperna till 55 à 60 % i de största. (I Västerbottens kustland avviker gruppen över 200 hektar genom att den enda gården som finns i denna grupp drives gemensamt av två bröder, vilket påverkar medeltalet som härigenom ligger högre än i andra bokföringsområden. Detta återkommer även i andra sammanhang.) För Gävleborgs och Jönköpings län går andelen ned från ca 60 % i de minsta skogsgrupperna till 20 à 30 % i de största.

Denna tendens beträffande ägarens andel i den totala arbetsinsatsen i

Tab. VIII:7. Ägarens arbetsinsats på olika åtgärder i skogsbruket i olika skogsgrupper. Timmar per år och hektar.

Owner's input of labour in forest work of different kinds on farms with forest holdings of different size. Hours per year and hectare of forest land.

Län — County Åtgärd — Kind of work	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens (1954—60)					
Lappmark ² — Interior					
Avverkning — Logging	8,5 (1,2)	1,8 (—)	3,9 (0,5)	2,1 (0,3)	1,2 (0,1)
Skogsvård — Silviculture ...	1,6	0,6	0,7	0,4	0,2
Övriga — Others	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2
Summa — Total	10,3	2,6	4,9	2,7	1,6
Kustland ² — Coast					
Avverkning — Logging	4,4 (1,3)	4,7 (0,4)	3,4 (0,3)	2,3 (0,2)	5,1 (1,6)
Skogsvård — Silviculture ...	2,7	1,2	0,7	0,4	1,1
Övriga — Others	0,5	0,3	0,3	0,4	0,2
Summa — Total	7,6	6,2	4,4	3,1	6,4
Gävleborgs ¹ (1956—58)					
Avverkning — Logging	9,1 (0,7)	5,1 (0,2)	4,2 (0,5)	2,6 (0,2)	1,4 (0,3)
Skogsvård — Silviculture ...	2,5	0,9	0,6	0,3	0,2
Övriga — Others	0,4	0,5	0,3	0,3	0,2
Summa — Total	12,0	6,5	5,1	3,2	1,8
Jönköpings ¹ (1953—60)					
Avverkning — Logging	6,8 (1,5)	3,6 (0,3)	2,9 (0,6)	2,4 (0,3)	1,5 (0,1)
Skogsvård — Silviculture ...	2,1	1,1	0,7	0,9	0,2
Övriga — Others	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Summa — Total	9,1	4,9	3,8	3,5	1,9

¹ Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms. ² Identiska gårdar. — Identical farms. Arbete på egna rotposter inom parentes. (Ingår i den totala arbetsinsatsen). — Logging of stumpage sales from the farm forest in parenthesis.

skogsbruket vid varierande skogsinnehav är en naturlig följd av att ägarens egen arbetsinsats, ehuru stigande med ökande storlek av skogsinnehavet per fastighet räknat (tab. VIII:1), ej kan stiga i samma proportion som den totala arbetsåtgången i skogsbruket. I sista hand är ägarens insats i skogsbruket beroende av gårdens totala tillgång på arbetskraft samt de anspråk på denna, som ställas av jordbruket. Någon undersökning beträffande arbetsinsatsen i jordbruket vid bokföringsgårdarna har emellertid ej gjorts. Man kan emellertid utgå från att den större egna arbetstillgången i Jönköpings län motverkas av jordbrukets större anspråk på arbetskraft, vartill kommer att tillgången på lönande arbetstillfällen utanför fastigheten är relativt större i Jönköpings län.

Ägaren har gjort sin insats i alla i skogsbruket förekommande arbeten

Tab. VIII:8. Total arbetsinsats fördelad på åtgärder i skogsbruket under olika år. Timmar per år och hektar skogsmark.

Total input of labour per hectare of forest land, distributed between different kinds of work in different years. Hours per year.

Åtgärd — Kind of work Län — County	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Avverkning — Logging								
Västerbottens		4,9	4,1	4,2	4,4	3,9	3,4	4,2
Gävleborgs				7,7	8,0	7,3		
Jönköpings	5,3	6,6	6,3	7,7	6,8	6,5	6,3	6,7
Skogsvård — Silviculture								
Västerbottens		1,1	1,1	1,2	1,2	1,1	0,9	0,8
Gävleborgs				1,0	1,1	1,3		
Jönköpings	1,5	1,5	1,9	2,3	1,8	1,6	1,9	1,7
Grundarbeten — Roads, etc.								
Västerbottens		0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Gävleborgs				0,2	0,2	0,2		
Jönköpings	0,6	0,5	0,5	0,5	0,3	0,2	0,3	0,3
Övriga — Others								
Västerbottens		—	0,2	0,2	0,2	0,1	0,1	0,2
Gävleborgs				0,5	0,6	0,4		
Jönköpings	—	—	0,5	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3
Summa — Total								
Västerbottens		6,1	5,5	5,7	5,9	5,2	4,5	5,3
Gävleborgs				9,4	9,9	9,2		
Jönköpings	7,4	8,6	9,2	10,9	9,2	8,5	8,9	9,0

Identiska gårdar. — *Identical farms.* (För Gävleborgs län samtliga gårdar).

med ungefär samma andel av den totala arbetsinsatsen. Endast beträffande allmänna arbeten är hans insats förhållandevis större.

En motsvarande redovisning av den totala arbetsinsatsen i skogsbruket fördelad på de olika åren i bokföringsperioden framgår av tab. VIII:8. Det framgår härav, att den av konjunkturerna betingade variationen i arbetsåtgång för avverkningarna är måttlig. Detta torde bero på att man under lågkonjunkturer tillgripit mera arbetskrävande avverkningar (mindre rotposter, mera gallringar). Det är vidare av intresse att konstatera, att den förhållandevis mindre arbetsinsatsen för skogsvård och även för grundarbeten och allmänna arbeten är föga konjunkturpåverkad men synbarligen av andra anledningar företer måttliga variationer år från år.

Vad slutligen beträffar uppgifter angående ägarens arbetsinsats under olika år (tab. VIII:9) följer den i huvudsak samma mönster som den totala arbetsinsatsen i skogsbruket.

För att erhålla en bättre översikt över användningen av lejd arbetskraft har en sammanställning över dennas anlitande för olika slag av arbeten gjorts i tab. VIII:10. Man erhåller härigenom en siffermässig bekräftelse på

Tab. VIII:9. Ägarens arbetsinsats på olika åtgärder i skogsbruket under olika år. Timmar per år och hektar skogsmark.

Owner's input of labour in forest work of different kinds in different years. Hours per year and hectare forest land.

Län — County Åtgärd — Kind of work	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens								
Lappmark — Interior								
Total — Total		3,2	2,6	3,2	2,9	2,8	2,3	2,7
Avverkning — Logging		2,8	2,1	2,4	2,0	2,0	1,8	2,2
Skogsvård — Silviculture ...		0,3	0,5	0,5	0,7	0,5	0,3	0,4
Övriga — Others		0,1		0,3	0,2	0,3	0,2	0,1
Kustland — Coast								
Total — Total		4,5	4,5	4,0	4,7	4,4	4,0	4,3
Avverkning — Logging		3,5	3,5	2,9	3,7	3,3	2,9	3,4
Skogsvård — Silviculture ...		0,8	0,7	0,8	0,7	0,8	0,8	0,7
Övriga — Others		0,2	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3	0,2
Gävleborgs								
Total — Total				3,3	3,8	3,7		
Avverkning — Logging				2,6	3,0	2,9		
Skogsvård — Silviculture ...				0,4	0,5	0,5		
Övriga — Others				0,3	0,3	0,3		
Jönköpings								
Total — Total	3,8	4,7	4,6	5,7	4,9	4,6	5,0	5,1
Avverkning — Logging	2,9	3,6	3,3	4,0	3,6	3,4	3,6	3,9
Skogsvård — Silviculture ...	0,7	0,9	0,9	1,2	0,9	0,9	1,1	0,9
Övriga — Others	0,2	0,2	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3	0,3

Identiska gårdar. — Identical farms. (För Gävleborgs län samtliga gårdar).

att denna till helt övervägande del användes vid avverkningarna (huggning), men att den även tas i anspråk vid skogsvårdsarbetet. För övriga arbeten, såsom vägbyggnad, kommer den lejda arbetskraften endast sällan i fråga och huvudsakligen i Jönköpings län. (Entreprenörens timmar har inte bokförts vid större vägbyggen).

Arbetsåtgången per avverkad m³sk är föremål för allmänt intresse på grund av de stigande lönerna till skogsarbetare och de härav föranledda strävandena att genom olika rationaliseringsåtgärder nedbringa denna arbetsåtgång. På grundval av i det föregående redovisade uppgifter angående arbetsinsatsen vid avverkningar samt avverkade kvantiteter av leveransvirke och husbehov är det möjligt att framlägga uppgifter om arbetsåtgången per m³sk för bokföringsgårdarna. Vid en jämförelse av dessa med de uppgifter, som uppgivas för storskogsbruket, bör emellertid observeras, att uppgifterna från bokföringsgårdarna gälla en mera arbetskrävande avverkning, så till vida som den minst arbetskrävande delen av virkesavkastningen försäljes på rot och ej ingår i de nu lämnade uppgifterna. Därtill kommer att den arbetskrävande avverkningen av husbehovsvirke ej har någon full

Tab. VIII:10. Lejd arbetskraft fördelad på olika arbeten i skogsbruk av olika storlek. Timmar per år och hektar skogsmark.

Hired labour distributed between different kinds of forest work. Hours per year and hectare.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares					Samtliga Average
	—25	25—50	50—100	100— 200	200—	
Västerbottens						
Lappmark ¹ — Interior						
Avverkning — Logging		0,4	0,6 (0,1)	0,7	0,3	0,5
Röjn.-gallr. — Thinnings ³						
Kulturer — Planting		0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Grundarbeten — Roads, etc. ...						
Summa — Total		0,6	0,8	0,9	0,5	0,7
Kustland ¹ — Coast						
Avverkning — Logging	0,8	1,0	1,0 (0,1)	0,2	0,1	0,8
Röjn.-gallr. — Thinnings ³	0,5	0,2	0,2	0,1		0,1
Kulturer — Planting	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2
Grundarbeten — Roads, etc. ...						
Summa — Total	1,5	1,3	1,4 (0,1)	1,0	0,2	1,1
Gävleborgs ²						
Avverkning — Logging	4,1	4,6	3,0	4,0	2,3 (0,1)	3,4
Röjn.-gallr. — Thinnings ³	0,8	0,1	0,3	0,2	0,3	0,3
Kulturer — Planting		0,3	0,2	0,2	0,2	0,2
Grundarbeten — Roads, etc. ...				0,1	0,1	0,1
Summa — Total	4,9	4,7	3,5	4,5	2,9 (0,1)	4,0
Jönköpings ¹						
Avverkning — Logging	1,2 (0,4)	1,3 (0,1)	1,3 (0,1)	1,1	3,6	1,4 (0,1)
Röjn.-gallr. — Thinnings ³	0,2	0,2	0,2	0,2	0,4	0,2
Kulturer — Planting	0,3	0,3	0,2	0,4		0,3
Grundarbeten — Roads, etc. ...		0,2	0,1	0,2	0,3	0,1
Summa — Total	1,7 (0,4)	2,0 (0,1)	1,8 (0,1)	1,9	4,3	2,0 (0,1)

¹ Identiska gårdar. — Identical farms.

² Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

³ Non-commercial thinning.

I tiden för avverkning ingår arbete på egna rotposter inom parentes. — Work on own stumpage sales shown in parenthesis (is included in total work hours).

motsvarighet i storskogsbruket. Arbetsåtgången per m³sk på bokföringsgårdarna påverkas också genom att man vid avverkningen av leveransvirke i viss utsträckning avverkar arbetskrävande sortiment, som ej ge full ersättning för det nedlagda arbetet enligt gällande avtal. En faktor av varierande betydelse, som märkbart torde påverka den genomsnittliga arbetsåtgången på bokföringsgårdarna, utgöres av restiden (gångtiden) från bo- staden till avverkningsplatsen, i det denna tid ingår i arbetstiden för bok-

Tab. VIII:11. Arbetsåtgång vid avverkning per m³sk olika skogsgrupper.Working time in logging per m³sk on farms with forest holdings of different size.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga Average
Västerbottens (1955—59) ...	5,4 (5,7)	3,7 (3,9)	3,8 (3,5)	3,5 (3,5)	4,1 (3,7)	3,9 (3,7)
Lappmark — Interior ...			(3,3)	(3,2)	(3,9)	(3,6)
Kustland — Coast	(4,4)	(3,8)	(3,8)	(3,8)	(3,5)	(3,8)
Gävleborgs (1956—58)	3,6	4,2	3,6	3,8	4,0	3,8
Jönköpings (1955—59)	4,0 (4,0)	3,5 (3,6)	3,5 (3,6)	4,2 (4,0)		3,6 (3,7)

Samtliga gårdar (identiska gårdar inom parentes). — All the bookkeeping farms (identical farms in parenthesis).

Indirekta avverkningskostnader (aptering, basvägar, kojor, upplag och inmätning) ingå.

föringsgårdarna, men ej i de uppgifter, som uppgivas i andra fall (storskogsbruket). Ofta blir arbetspassen rätt korta i förhållande till tidsåtgången för färd till och från skogen. Vissa planeringsarbeten, t. ex. stämpling i samband med huggning, ha ej så noga frånskilts avverkningsarbetet, varigenom tiden för dessa även kan ingå i arbetsåtgången per m³sk.

Med dessa reservationer måste man bedöma de i tab. VIII:11 sammanställda uppgifterna angående arbetsåtgången vid huggning och framkörning till bilväg (flottled) av leveransvirke samt till bostaden av husbehovet. Ett grovt medeltal av dessa uppgifter är 3,8 timmar per m³sk med relativt små avvikelser såväl inom de olika skogsgrupperna som mellan de olika landsdelarna.

Något genomsnitt för storskogsbruket är svårt att ange på grund av dess varierande mekaniseringsgrad men även på grund av andra förutsättningar, som variera. För den minst mekaniserade avverkningsformen i storskogsbruket med utnyttjande av motorsåg men med manuell barkning och hästkörning till bilväg eller flottled uppges en arbetsåtgång av ca 0,5 dagsverken per m³sk.¹ Denna avverkningsform torde närmast motsvara den hittills på skogsbokföringsgårdarna tillämpade. Vid sju timmars arbetsdag motsvarar detta ca 3,5 timmar per m³sk. Härvid är att märka, att denna tidsåtgång hänför sig till yrkesvana skogsarbetare.

Ett osäkerhetsmoment vid angivandet av arbetsåtgången vid bokföringsgårdarna bereder barkningsgraden. Vid bokföringsperiodens början i Västerbottens och Jönköpings län kan man utgå från att massaveden leverera-

¹ Leijonhufvud, A. C:son, Skogsbruket och avverkningskostnaderna. Sv. Skogsvårdsföreningens tidskrift 1961, nr 2.

Tab. VIII:12. Arbetsåtgång vid avverkning av leveransvirke och husbehov under olika år. Timmar per m³sk.

*Working time in logging on delivery sales and for farm use in different years.
Hours per m³sk.*

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Västerbottens						
Lappmark — Interior	3,9	3,9	3,8	3,2	3,2	3,4
Kustland — Cost	3,4	4,2	4,0	3,8	3,7	3,2
Gävleborgs		4,1	3,9	3,6		
Jönköpings	3,4	3,9	3,8	3,5	3,7	3,0

Identiska gårdar. — *Identical farms.* (I Gävleborgs län samtliga gårdar).

des helbarkad, i mindre utsträckning randbarkad. Övergång har därefter successivt skett till maskinbarkning vid upplagsplats i skogen samt till leverans av helt obarkad massaved för barkning vid fabrik. Vid bokföringens planerande var det följaktligen ej aktuellt att skilja på olika barkningsgrad, och det hade berett praktiska svårigheter att därefter göra så.

En viktig fråga är i vad mån arbetsåtgången per m³sk kunnat nedbringas även på bokföringsgårdarna som ett resultat av de allmänna strävandena i denna riktning genom rationalisering och andra arbetsbesparande åtgärder. För att söka belysa denna fråga har i tab. VIII:12 uppgifter sammanställts över arbetsåtgången per m³sk under de olika åren i bokföringsperioden. Även fast denna är kort — för 1953 och 1954 kunna dessutom uppgifterna ej användas för detta ändamål — är en tydlig tendens till sjunkande arbetsåtgång per m³sk märkbar. Flera samverkande orsaker ha bidragit härtill. Under denna period skedde genombrottet för ett mera allmänt användande av motorsågar även i bondeskogsbruket. I periodens senare del började maskinbarkning och leverans av obarkad massaved att praktiseras. Vidare har utbyggnaden av skogsbilvägarna, såsom närmare framgått på annan plats, fortsatt under bokföringsperioden.

De tillfälliga variationerna år från år, som även kan iakttagas i materialet, har likaledes sin grund i ett flertal omständigheter. Mest påtaglig är den varierande arbetssvårighet, som hör samman med klimatets och särskilt vinterklimatets (snödjupet, ofrusna kärr, regnig väderlek, etc.) växlingar. Avverkningarnas skiftade sammansättning på olika arbetskrävande sortiment är en annan sådan faktor. Denna kan bl. a. utläsas i den höjda arbetsåtgången för 1956, som föranleddes av låga priser som kom skogsägarna att inrikta sig på ökad husbehovsavverkning samt de mera arbetskrävande skogsvårdande huggningarna vid uttagande av leveransvirket.

Vid en jämförelse med aktuella uppgifter angående arbetsåtgången per m³sk är det uppenbarligen motsvarande uppgifter i slutet av bokförings-

Tab. VIII:13. Egen häst och traktor vid avverkningsarbeten på olika skogsgrupper. Timmar per år och hektar skogsmark.

Use of the farm's horse and tractor in logging in the farm forest. Hours per year and hectare forest land.

Län — County		Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares				
		—25	25—50	50—100	100—200	200—
Egen häst — Horse						
Västerbottens	1954—60 ...	2,9 (0,7)	1,2 (0,1)	1,6 (0,2)	1,2 (0,1)	0,4
Gävleborgs	1956—58 ...	2,6 (0,5)	2,3 (0,4)	2,9 (0,4)	1,8 (0,2)	1,0 (0,5)
Jönköpings	1953—60 ...	2,6 (0,7)	1,9 (0,2)	1,5 (0,3)	1,3 (0,2)	1,9 (0,1)
Traktor — Tractor						
Västerbottens	1954—60 ...	0,2	0,3	0,1	0,1	0,2
Gävleborgs	1956—58 ...	0,5	0,2	0,1	0,3	0,3
Jönköpings	1953—60 ...	0,3	0,2	0,2	0,1	
Lejd häst — Hired horse						
Västerbottens	1954—60 ...	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1
Gävleborgs	1956—58 ...	1,3	0,6	0,1	0,2	0,3
Jönköpings	1953—60 ...	0,1	0,1	0,2	0,2	

Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

Därav egen häst på egna rotposter inom parentes. — Horse on own sales of stumpage in parenthesis.

Tab. VIII:14. Egen häst och traktor vid avverkningsarbeten under olika år. Timmar per år och hektar.

Use of the farm's horse and of tractor in the farm forest in different years. Hours per year and hectare.

Län — County	1955	1956	1957	1958	1959	1960
Egen häst — Horse						
Västerbottens						
Lappmark — Interior ...	0,8	1,0	0,8	0,9	0,6	0,8
Kustland — Coast	1,5	1,2	1,7	1,3	1,0	1,3
Gävleborgs	1,2	1,1	1,2	1,1	0,8	1,0
Jönköpings	1,8	2,0	1,7	1,7	1,3	1,5
Traktor — Tractor						
Västerbottens						
Lappmark — Interior ...	0,1	0,1	0,1	—	0,1	0,1
Kustland — Coast	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,3
Gävleborgs		0,2	0,3	0,3		
Jönköpings	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3	0,5

Identiska gårdar. — Identical farms.

Tab. VIII:15. Användningen av häst och traktor vid avverkning i förhållande till den totala arbetsinsatsen vid avverkning.

Use of horse and tractor in relation to the total input of labour in logging in the farm forest.

Län — County		Produktiv skogsmark, hektar — Forest area,					
		—25	25—50	50—100	100—200	200—	
Västerbottens	Total arbetsinsats ... Total input of labour	Tim./år/ha Hours/year/ha	7,5	6,3	5,4	4,0	2,3
	Häst och traktor ... Horse and tractor	—»— —»—	3,2	1,7	1,8	1,4	0,7
	Häst och traktor ... Horse and tractor	%	43	27	33	35	30
Gävleborgs	Total arbetsinsats ... Total input of labour	Tim./år/ha Hours/year/ha	15,2	11,6	8,4	8,1	4,5
	Häst och traktor ... Horse and tractor	—»— —»—	4,4	3,1	3,1	2,3	1,6
	Häst och traktor ... Horse and tractor	%	29	27	37	28	36
Jönköpings	Total arbetsinsats ... Total input of labour	Tim./år/ha Hours/year/ha	10,7	6,8	5,8	4,9	7,3
	Häst och traktor ... Horse and tractor	—»— —»—	3,0	2,2	1,9	1,6	1,9
	Häst och traktor ... Horse and tractor	%	28	32	33	33	26

Samtliga gårdar. — All the bookkeeping farms.

perioden som böra bli föremål för en sådan jämförelse, vilket gör att den ställer sig något gynnsammare än det tidigare redovisade genomsnittet för samtliga åren.

I vilken utsträckning häst och traktor tas i anspråk vid avverknigen framgår av tab. VIII:13. I vissa fall har häst även använts vid andra arbeten, t. ex. för transport av plantor, men detta har skett i så ringa omfattning — mindre än en tiondels timmer per hektar och år — att denna tid ej särskilt redovisas här. Att även lejd häst i mindre utsträckning förekommer är en följd av att inte alla gårdar ha egen häst, sedan de skaffat traktor (se tab. IV:10). Denna kan emellertid endast i begränsad utsträckning ersätta hästen, särskilt om terrängen, som ofta är fallet, är svårframkomlig för traktor, och man ej vill nedlägga arbete och kostnad på traktorvägar för de mindre avverknigar det merendels blir fråga om på varje fastighet. Härigenom uppstår i vissa fall behov av att leja häst.

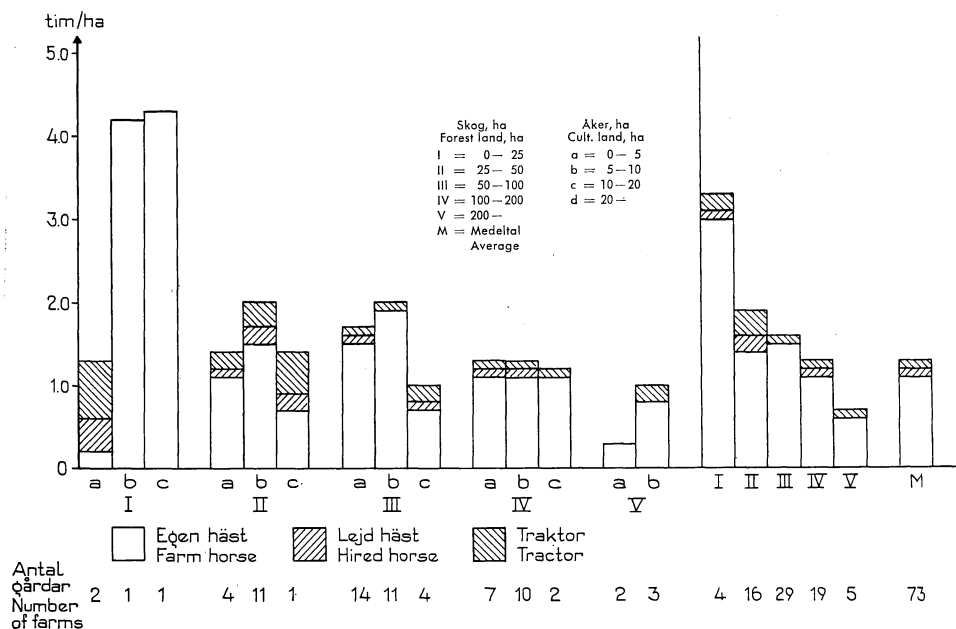

Fig. 29. Användning av egen och lejd häst samt traktor på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Västerbottens län. 1954—60.

The use of horse, own and hired, and of tractor on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Västerbotten county. 1954—60.

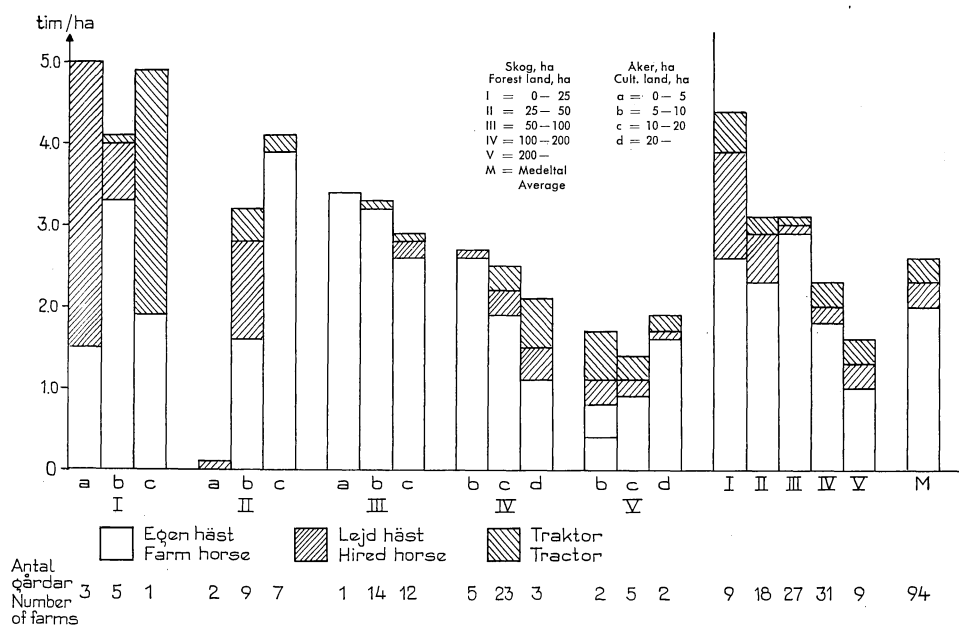

Fig. 30. Användning av egen och lejd häst samt traktor på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Gävleborgs län. 1956—58.

The use of horse, own and hired, and of tractor on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Gävleborg county. 1956—58.

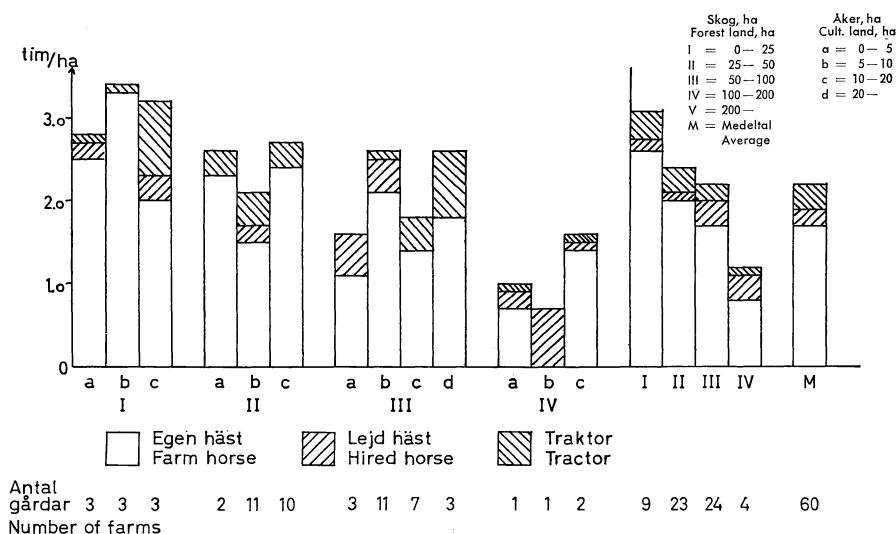

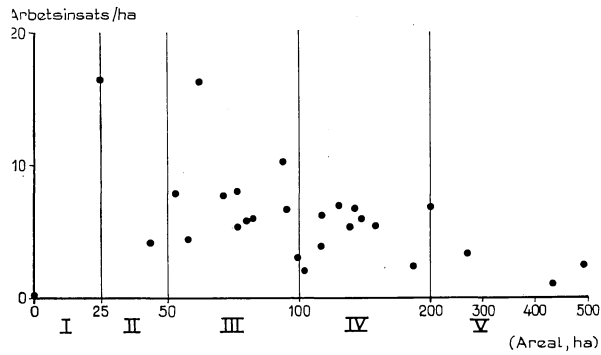
Fig. 31. Användning av egen och lejd häst samt traktor på gårdar med olika åker- och skogsareal. Timmar per hektar. Jönköpings län. 1953—60.

The use of horse, own and hired, and of tractor on farms with different holdings of forest and cultivated land. Hours per hectare. Jönköping county. 1953—60.

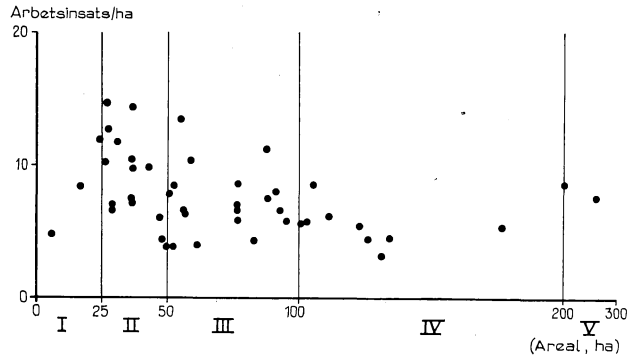
Av samma anledning — jordbrukstraktorns begränsade användbarhet i terrängen — är traktorns andel av skogskörningarna ännu obetydlig. En viss tendens till ökad användning särskilt på senaste tiden kan dock förmärkas, som närmare framgår av tab. VIII:14. Det skall tilläggas, att det även förekommer att traktor lejes, men i så ringa omfattning, att detta ej föranleder särskild redovisning. I enstaka fall har traktorn använts vid markberedning. Jordbrukstraktorn är emellertid inte byggd för användning i skogsterräng, varför reparations- och underhållskostnader lätt bli höga och även därigenom begränsar dess användning.

En undersökning av användningen av traktor på identiska gårdar i Jönköpings län år 1960 på olika slag av avverkningar gav till resultat: på leverans- och husbehovsavverkning 68,4 % egen traktor, 1,6 % lejd traktor, på egna rotposter 30 % egen traktor.

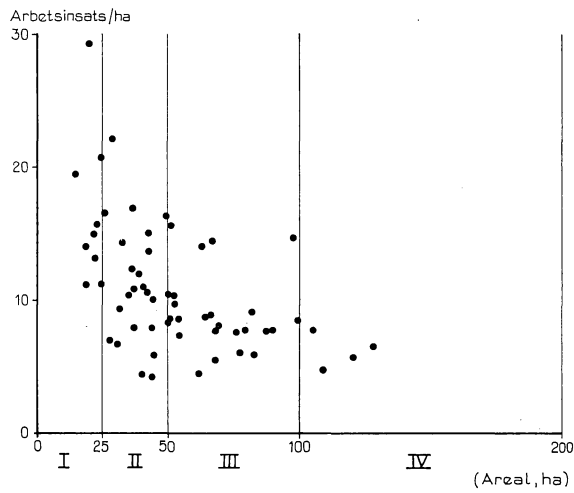
Vilken andel körningsarbetet intar av den totala arbetsinsatsen vid avverkning kan beräknas med ledning av nu redovisade uppgifter om den totala arbetsinsatsen vid avverkning enligt tab. VIII:6. En sådan sammanställning har utförts i tab. VIII:15. Det framgår därav, att körning med häst eller traktor upptar omkring en tredjedel av den totala tid, som redovisas avverkningsarbeten, dock med rätt stora variationer för olika skogsgrupper, utan att något klart samband beträffande dessa variationer kan spåras. Härvid har bortsetts från den obetydliga användningen av häst och traktor vid andra arbeten än avverkning.

Västerbottens lappmark — Interior.

Västerbottens kustland — Coast.

Jönköpings län — county.

Fig. 32. Total arbetsinsats i skogsbruket på de enskilda gårdarna i olika skogsgrupper. Timmar per år och hektar.

Total input of labour in forestry on the individual farms with forest holdings of different size. Hours per year and hectare.

En ytterligare belysning av frågan om dragkraften i skogsbruket erhålles genom diagrammen i fig. 29—31, som visa användningen av egen och lejd häst samt traktor vid olika åkerareal i resp. skogsgrupper. Det framgår härav, att en viss tendens till ökad användning av traktor finnes vid stigande åkerareal inom resp. skogsgrupper. Användningen av lejd häst är obetydlig i samtliga åker- och skogsgrupper med enstaka undantag. En viss tendens till större användning av lejd häst vid de minsta åkerarealerna kan spåras.

För att förtydliga innebörden av lejd häst och lejd traktor skall här nämnas, att detta praktiskt taget alltid innebär, att körningsarbete bortsättes till andra med egen häst eller traktor, enär det knappast låter sig göra att leja enbart häst eller traktor.

Liksom tidigare har visats, hur avverkningen per hektar fördelar sig på de enskilda gårdarna (fig. 23), skall här också visas motsvarande fördelning beträffande den totala arbetsinsatsen per hektar för gårdar med olika skogsinnehav (fig. 32). Man kan utgå från att spridningen i fråga om arbetsinsats väsentligen motsvaras av spridningen i fråga om avverkningen.

IX. Inkomster och utgifter

Allmänna synpunkter

Inom bondeskogsbruket är en redovisning av det ekonomiska resultatet förknippat med större osäkerhetsmoment än inom storskogsbruket. Detta beror framför allt på att den största delen av kostnaderna vanligen utgöres av den egna arbetsinsatsen, som endast kan redovisas i form av tidsåtgång. Även om denna värderas efter den genomsnittliga arbetsinkomsten för skogsarbetare, erhålles ej samma arbetskostnad som i storskogsbruket, där den helt övervägande delen av arbetsinkomsten betalas enligt avtalsbundna ackordssatser.

Beträffande den mycket diskuterade frågan om de allmänna omkostnadernas storlek har redan i det föregående påpekats, att dessa äro ofullständigt redovisade för bokföringsgårdarna, så till vida som kostnader och tidsåtgång för arbetsledning och planering som utföres av skogsägarna själva, i allmänhet ej upptagits.

Kostnaden för byggnader kan uppgå till en betydande post bland de allmänna omkostnaderna i skogsbruket. Detta är särskilt fallet i storskogsbruket, när moderna bostäder måste tillhandahållas för fasta skogsarbetare. Även avverkningsbostäder kunna betinga avsevärda belopp i storskogsbruket, varvid dessa dock hänföres till drivningskostnaderna. Båda dessa poster sakna i det närmaste motsvarighet på bokföringsgårdarna och enligt vad som är känt även på bondeskogsbruket i allmänhet. Även den tillfälligt lejda arbetskraften kan nämligen inkvarteras i gårdarna och vid avverkning på avlägset belägna skiften stå vanligen fäbodstugor eller liknande till buds. Eftersom egen och lejd arbetskraft vid dessa förutsättningar ej förorsakar någon ökad kostnad för jordbruksfastighetens skötsel och ej heller förorsakat någon ökad byggnadskostnad för denna är det riktigt att ej belasta skogsbruket med någon andel i fastighetens kostnader för byggnader för arbets- och dragkraft.

Det har varit vanligt att framhålla den relativt höga kostnaden för bostäder till skogsarbetare som ett uttryck för storskogsbrukets högre allmänna omkostnader och i motsvarande grad lägre lönsamhet i förhållande till bondeskogsbruket. Det är visserligen sant, att de högre bostadskostnaderna för fasta skogsarbetare utgör en belastning för storskogsbruket, men att

av denna anledning draga den slutsatsen att storskogsbruket i detta avseende är underlägset bondeskogsbruket ur samhällssynpunkt är förhastat. Skogsarbetaren måste också ha en bostad, och om storskogsbruket förser honom med en modern bostad till en lägre kostnad än som motsvarar den verkliga, för att därigenom försäkra sig om stadigvarande god arbetskraft, vilket också är ett uttryck på god ekonomi, bör detta ur samhällets synpunkt inte kunna räknas som en belastning för storskogsbruket.

Bland kostnaderna intar det beräknade värdet av eget arbete och dragare en dominerande ställning. Beräkningen härav är förenad med betydande osäkerhet med hänsyn till den varierande arbetsprestationen per redovisad tidsenhet på bokföringsgårdarna. Där arbetsprestationen har uppenbart varit låg, har reduktionstal till fullgod manstimme kommit till användning. Det återstår endast att uppskatta det genomsnittliga värdet av den egna arbetsinsatsen till samma storlek som medelförtjänsten för skogsarbetare. Uppgifter härom publiceras årligen av Socialstyrelsen på grundval av uppgifter från reviren. Dessa uppgifter avse medelförtjänsten per dagsverke vid avverkningsarbeten och måste för vårt ändamål omräknas till medelförtjänst per timme. Om man utgår från att arbetsdagen under avverkningsäsongen motsvarar 7 arbetstimmar — en i och för sig osäker beräkning — erhåller man nedanstående storlek av medelförtjänsten per timme för landet i dess helhet samt för bokföringslänen under perioden 1953—60.

Avverknings- säsong	Genomsnitt för riket	Västerbot- tens län	Gävleborgs län	Jönköpings län
1952/53	4,30	5,00	4,45	3,90
1953/54	4,60	5,30	5,00	4,00
1954/55	4,90	5,40	5,30	4,30
1955/56	5,30	5,90	5,45	4,45
1956/57	5,75	6,00	5,90	4,45
1957/58	5,90	6,10	5,70	4,75
1958/59	6,00	6,30	5,75	4,90
1959/60	6,50	6,60	6,20	6,60

Arbetslönen för ett visst kalenderår vid bokföringsgårdarna har antagits utgöra medeltalet av två motsvarande avverkningsäsonger (arbetslönen för 1954 erhålles som medeltal av avverkningsäsongerna 1952/53 och 1953/54, etc.).

För den kvinnliga arbetskraften samt för barn har 70 % av den manliga arbetsförtjänsten tagits som norm. Egen häst har värderats till skillnaden mellan arbetsförtjänsten för körare och huggare, som ligger vid ca 3 à 4 kr. per timme. För traktorn redovisar den jordbruksekonomiska undersökningen ca 4 kr. per timme för Götalands skogsbygder och ca 5 kr. per timme för nedre Norrland, vilka värden här använts för resp. Jönköpings län och Norrlandslänen.

I anslutning härtill kan man säga, att kostnaden för egen häst har värderats något för lågt, om man tar hänsyn till att hästen på en del gårdar, som äga traktor, nu hålles främst för skogsbrukets del.

I enlighet med gängse praxis ha några räntekostnader ej redovisats bland kostnaderna. En beräkning av räntekostnaden för det i skogsbruket bundna kapitalet i form av mark och virkesförråd ligger för övrigt helt utanför denna undersöknings ram och möjligheter. Av samma anledning ha inte heller några skatter redovisats. De skulle endast bidra att ge en snedvriden bild av det ekonomiska resultatet av skogsbruket som sådant.

På inkomstsidan utgör värderingen av husbehovet ett osäkerhetsmoment, som blir särskilt framträdande i fråga om de minsta skogsbruket.

Vid beräkningen av det ekonomiska resultatet som en skillnad mellan inkomster av virkesavkastningen samt kostnader med undantag av räntor och skatter har någon hänsyn ej kunnat tagas till förändringar hos skogskapitalet under bokföringsperioden, främst genom förändringar av virkesförrådets storlek och värde men även genom vägbyggnader och skogsdikning. Av föregående jämförelse mellan beräknad tillväxt och avverkning (tab. VI:10) har framgått, att en ökning av virkesförrådet på bokföringsgårdarna i genomsnitt bör ha ägt rum. Denna mycket ungefärliga jämförelse medger ej någon tillfredsställande beräkning av den värdeökning, som härigenom uppstått. En ungefärlig beräkning härav skall emellertid göras, för att hänsyn till denna faktor skall kunna åtminstone approximativt tagas vid bedömningen av det ekonomiska resultatet (se kap. X).

Omfattningen av skogsdikningen har gått tillbaka. I stället har byggandet av skogsbilvägar intagit dess plats. Som det skall framgå av det följande, är emellertid inte heller kostnaden för skogsbilvägar av den storlek, att den avsevärt påverkar det ekonomiska resultatet, därest man vill behandla denna kostnad som en driftkostnad, vilket i det följande har skett.

Inkomster, kostnader och skogsnetto

I det föregående har omfattningen av inkomster och kostnader närmare preciserats. Skillnaden mellan dessa utgör skogsbrukets nettoinkomst eller skogsnettot. Detta är också i enlighet med gängse praxis.

Detta uttryck för skogsbrukets ekonomiska resultat tar visserligen inte hänsyn till skogsbrukets räntabilitet, d. v. s. till det kapital, som är investerat i skogsbruket, men det är dock från praktisk synpunkt det viktigaste resultatet av skogsdriften. Vid något så när likartade förutsättningar ger det också en uppfattning om hur pass ekonomiskt och effektivt skogsbruket bedrivs i jämförelse med andra skogsbruk. Ett uttryck för denna önskan

att göra jämförelser är den uppdelning på grupper med olika skogsinnehav, som genomgående tillämpats i denna undersökning.

Sammanställning av inkomster, kostnader och skogsnetto återfinnes i tab. IX:1—6 beträffande olika skogsgrupper och i tab. IX:7—10 för de olika åren i bokföringsperioden. Vi dröja först vid fördelningen på skogsgrupper i de olika länen.

Inkomsterna utgöras av intäkter vid försäljning av rotposter och leveransvirke, av det uppskattade värdet av husbehovet samt av arbetsinkomster från egna rotposter och av statsbidrag.

Den helt dominerande andelen av inkomsterna intas som naturligt är av intäkter genom försäljning av rotposter och leveransvirke. Endast beträffande de minsta storleksgrupperna är värdet av husbehovet av den betydelse, att det avsevärt påverkar inkomstens totala storlek. Detta är mest påtagligt i Västerbottens och Jönköpings län, där en relativt större andel av den totala avverkningen åtgår för husbehov (tab. VI:1). Det är emellertid knappast troligt, att det högre uttaget av husbehov påverkat skogsnettot, eftersom rotvärdet för denna del av avverkningen är ringa eller intet och antagligen delvis negativt. Inte heller har den större avverkningen av husbehov per hektar i de minsta skogsgrupperna hindrat uttaget av de värdefullare avsalusortimenten, som framför allt avgöra skogsnettots storlek.

Det sammanlagda värdet av försålda rotposter och leveransvirke visar en avtagande serie per hektar räknat med stigande skogstillgång i Västerbottens lappmark och Gävleborgs län. Detta är en naturlig följd av en motsvarande tendens beträffande avverkningarna för avsalu. I Västerbottens kustland och Jönköpings län är det egentligen blott den minsta skogsgruppen, intill 25 hektar, som har en avsevärt högre inkomst per hektar från avsaluavverkningen än övriga skogsgrupper, som ligga relativt jämnt. Även detta äger sin motsvarighet i avverkningen per hektar för avsalu, som är störst i den minsta skogsgruppen.

Att sedan den sammanlagda inkomsten från rotposter och leveransvirke är störst i Jönköpings län och minst i Västerbottens lappmark hör samman med att inte blott avverkningen per hektar utan även rotvärdena avta från söder mot norr. Den sammanlagda inkomsten beror emellertid också på den relativa andelen av rotposter och leveransvirke, så till vida som leveransvirket är upptaget till bruttopriset vid leveransställe (bilväg, flottled, etc.), medan rotposterna endast ingå med sitt rotvärde. Det skall i detta sammanhang erinras om att leveransvirke i Västerbottens län, som levereras vid flottled, upptages med sitt pris fritt utsorterat, medan motsvarande kostnader för flottning och utsortering ingå bland avverkningskostnaderna.

Hur intäkterna från avsaluavverkningarna fördela sig på rotposter och leveransvirke framgår också av tab. IX:1—4. Ett visst samband finnes här-

vid med avverkningens fördelning mellan rotposter och leveransvirke, så som denna tidigare redovisats (tab. VI:3). Det måste dock härvid beaktas, att i värdet av leveransvirket även ingår kostnaden för avverkning och transport (i Västerbottens län även flottning). Rotförsäljningarnas andel av avverkningen för avsalu är störst i Jönköpings län med över 50 %, vilken andel i Gävleborgs och Västerbottens län nedgår till 20—40 %. Liksom rotposternas andel i avsaluavverkningen är störst i grupperna med det största skogsinnehavet är detta även fallet beträffande deras andel i den totala inkomsten av försålt virke.

Arbetsinkomsten vid avverkning av egna rotposter, mestadels genom körning, är ej så betydande. I genomsnitt för bokföringsgårdarna i Västerbottens län har den bidragit till skogsnettot med ca 10 %, i Gävleborgs och Jönköpings län med ca 5 %. Härvid är att märka, att en obetydlig del av denna inkomst härrör från lejd arbetskraft, för vilken kostnaden ingår bland övriga kostnader under rubrik Kontanta utgifter.

Den nämnda andelen av skogsnettot har inte något tydligt samband med skogsinnehavets storlek, bortsett från att den tenderar att vara störst i den minsta skogsgruppen, intill 25 hektar.

Med hänsyn till att arbetet på egna rotposter representerar arbete inom egna rågångar kunde man möjligen väntat sig att dessa arbetstillfällen skulle ha utnyttjats bättre. Å andra sidan torde man få utgå från att bristande möjlighet att åta sig arbete på rotposterna utöver arbetet på egna avverkningar utgör en av anledningarna till att virke säljes på rot. Härtill kommer att skogsägarna i allmänhet endast åta sig körningen av rotposter. Endast de minsta skogsägarna torde ha tid över att även åtaga sig huggning.

Statsbidrag är också en inkomstpost för skogsägaren men har av principiella skäl inte räknats in i skogsnettot.

Statsbidragen till vägar och andra grundförbättringar utgöra per hektar räknat en obetydlig inkomstpost. Endast i Västerbottens lappmark uppnå de en storlek, som är att räkna med. För de större skogsbruken i denna landsdel kunna de uppnå 200—600 kr per gård. De avse framför allt bidrag till större vägföretag samt till skogsodling av gamla hyggen. De äro emellertid ej fullständigt redovisade, så till vida som de ej redovisats i de fall, då de ej utbetalats till skogsägarna utan endast avräknats, varvid skogsägarna inbetalt överskjutande kostnad för utförda arbeten. Värdet av en hel del gratis service från skogsvårdsstyrelserna och gratis erhållna plantor för plantering av gamla hyggen o. dyl. ingår ej.

Kostnaderna utgöras dels av kontanta utgifter, dels av det beräknade värdet av gårdens egen arbetskraft, häst och traktor. De senare äro helt dominerande över de kontanta utgifterna, vilket klart visar skogsbrukets betydelse för beredande av arbetstillfällen för gårdens arbets- och dragkraft som komplettering till jordbruket.

Tab. IX:1. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms with different size of forest holdings. Sw. Crowns per hectare after conversion to 1960 price level.

Västerbottens län. Lappmarken. Västerbotten county. Interior. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	Produktiv skogsmark. hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Inkomster — Income					
1. Rotposter	47,6	45,0	23,6	11,4	6,2
2. Leveransvirke	41,8	—	49,2	39,4	19,0
3. Husbehov — lagerändring	37,8	14,2	11,7	5,9	3,4
4. Arbetsink. från egna rotposter	20,2	—	4,2	2,0	0,7
5. S:a inkomster — Total income	147,4	59,2	88,7	58,7	29,3
Kostnader — Costs					
6. Kontanta utgifter	7,6	3,6	12,0	11,8	6,7
7. Eget arbete (Ägare och manl. fam.-medl.)	101,6	17,5	36,0	23,4	11,7
8. Egen häst	22,6	0,6	9,1	5,0	1,9
9. Egen traktor	0,1	—	0,2	0,4	0,4
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)	0,1	1,9	0,8	0,9	1,0
11. S:a kostnader — Total costs	132,6	23,6	58,1	41,5	21,7
12. Skogsnetto — Net income	15,4	35,6	30,6	17,2	7,6
13. Kontanta inkomster	112,5	45,6	79,6	55,4	27,6
14. Därav statsbidrag	2,9	0,6	2,6	2,6	1,7
15. Kontanta utgifter	7,6	3,6	12,0	11,8	6,7
16. Kontant behållning	104,9	42,0	67,6	43,6	20,9
17. Arbete på annans skog	193,7	—	38,3	8,1	5,3
18. Antal gårdar	1	1	11	9	4

1. Income from stumpage sales
2. Income from delivery sales
3. Value of farm use
4. Income from work on sales of stumpage (also hired labour)
5. Total income from above items
6. Cash expenditure
7. Calculated value of the work of the owner and his family in the farm forest (excl. women and children)
8. Ditto of the use of the farmer's horses
9. Ditto of the use of the tractor on the farm
10. Women and children. Half of this cost is considered as income to family members (item 10), the other half as cost of hired labour is included in item 6
11. Total costs from above items
12. Net income from the forest
13. Cash income (item 5 less item 6)
14. Government subsidies
15. Cash expenditure
16. Cash net income
17. Income of forest work outside of the farm
18. Number of farms

Arbetsinkomst av rotposter innesluter även kostnaden för lejd arbetskraft, vilken kostnad ingår bland kontanta utgifter (punkt 6)

Income from work on sales of stumpage includes the cost of hired labour. This cost is included in cash expenditures (item 6)

Tab. IX:2. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms with different size of forest holdings. Sw. Crowns per hectare after conversion to 1960 price level.

Västerbottens län. Kustlandet. — Västerbotten county. Coast. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Inkomster — Income					
1. Rotposter	70,1	9,2	9,9	9,3	18,3
2. Leveransvirke	22,0	51,4	49,7	41,9	45,9
3. Husbehov — lagerändring	27,1	21,5	13,0	7,5	7,9
4. Arbetsink. från egna rotposter	7,0	2,2	2,4	1,3	9,2
5. S:a inkomster — Total income	126,2	84,3	75,0	60,0	81,3
Kostnader — Costs					
6. Kontanta utgifter	11,9	13,1	13,2	11,3	16,1
7. Eget arbete (ägare och manl. fam.-medl.)	48,5	43,9	35,3	26,8	45,7 ¹
8. Egen häst	12,1	7,7	7,3	6,7	9,6
9. Egen traktor	1,2	1,0	0,8	0,2	0,4
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)	0,9	0,7	0,5	0,3	0,2
11. S:a kostnader — Total costs	74,6	66,4	57,1	45,3	72,0
12. Skogsnetto — Net income	51,6	17,9	17,9	14,7	9,3
13. Kontanta inkomster	99,1	63,2	62,5	52,8	75,1
14. Därav statsbidrag	—	0,4	0,5	0,3	1,7
15. Kontanta utgifter	11,9	13,1	13,2	11,3	16,1
16. Kontant behållning	87,2	50,1	49,3	41,5	59,0
17. Arbete på annans skog	97,3	76,7	13,0	4,4	3,7
18. Antal gårdar	3	15	18	10	1

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

¹ Endast en gård med två vuxna bröder som ägare

Det beräknade värdet av egen arbetsinsats visar genomgående tendens till minskning per hektar räknat med stigande skogsinnehav per gård. Detta är helt i överensstämmelse med tidigare redovisning av arbetsinsatsen som sådan (tab. VIII:4 och VIII:7) och är en logisk följd av att gårdens egen arbetskraft är begränsad och närmast avpassad efter jordbrukets behov och försörjningsmöjligheter. Detta motsvaras ej av någon konsekvent ökning av insatsen av lejd arbetskraft per hektar skogsmark vid stigande skogsinnehav (tab. VIII:4). Som en följd härav kan man inte heller påvisa någon klar tendens till ökning av de kontanta utgifterna per hektar

Tab. IX:3. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms with different size of forest holdings. Sw. Crowns per hectare after conversion to 1960 price level.

Gävleborgs län. — Gävleborg county. 1956—1958.
Samtliga gårdar — All the bookkeeping farms.

	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Inkomster — Income					
1. Rotposter	8,0	22,1	36,0	25,7	41,7
2. Leveransvirke	182,0	112,4	95,8	92,4	41,8
3. Husbehov — lagerändring	23,0	18,2	12,5	7,4	7,7
4. Arbetsink. från egna rotposter	4,7	2,7	4,1	1,9	4,2
5. S:a inkomster — Total income	217,7	155,4	147,9	127,4	94,9
Kostnader — Costs					
6. Kontanta utgifter	26,9	29,0	23,1	28,1	20,6
7. Eget arbete (Ägare och manl. fam.-medl.)	85,7	55,1	39,6	31,5	17,0
8. Egen häst	10,9	9,6	12,3	7,8	4,2
9. Egen traktor	1,6	0,8	0,8	1,0	1,2
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)	0,7	1,1	0,5	0,5	0,1
11. S:a kostnader — Total costs	125,8	95,6	75,8	68,9	43,1
12. Skogsnetto — Net income	91,9	59,8	72,1	58,5	51,8
13. Kontanta inkomster	194,7	137,3	135,5	120,0	87,2
14. Därav statsbidrag	—	0,1	0,1	—	—
15. Kontanta utgifter	26,9	29,0	23,1	28,1	20,6
16. Kontant behållning	167,8	108,3	112,4	91,9	66,6
17. Arbete på annans skog	117,4	47,3	12,1	1,4	0,8
18. Antal gårdar	9	18	27	31	9

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

vid stigande skogstillgång. Dessa avse nämligen huvudsakligen kostnader för lejd arbetskraft.

Den avtagande avverkningen per hektar vid stigande skogsinnehav — såväl totalt som för avsalu — samt den därav följande avtagande bruttoinkomsten per hektar bör konsekvent leda till minskat skogsnetto per hektar vid stigande skogsinnehav, även om den totala insatsen av arbetskraft också följer samma trend. Detta bekräftas också av den redovisning av *skogsnettot* i olika skogsgrupper, som presenteras i tab. IX:1—4. Endast Jönköpings län (tab. IX:4) utgör ett undantag, i det skogsnettot per hektar är av samma storleksordning i samtliga skogsgrupper. Som tidigare påpekats, är också avverkningen för avsalu av samma storleksordning i samtliga skogs-

Tab. IX:4. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms with different size of forest holdings. Sw. Crowns per hectare after conversion to 1960 price level.

Jönköpings län. — Jönköping county. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares			
	—25	25—50	50—100	100—200
Inkomster — Income				
1. Rotposter	104,1	78,0	75,7	122,0
2. Leveransvirke	86,2	63,6	56,6	23,8
3. Husbehov — lagerändring	26,3	19,1	12,3	6,7
4. Arbetsinkomst från egna rotposter	9,8	4,9	6,1	1,0
5. S:a inkomster — Total income	226,4	165,6	150,7	153,5
Kostnader — Costs				
6. Kontanta utgifter	18,3	17,7	14,1	17,7
7. Eget arbete (Ägare o. manl. fam.-medl.)	71,5	40,5	33,5	20,9
8. Egen häst	5,9	4,3	3,8	1,6
9. Egen traktor	1,0	1,0	0,7	0,2
10. Kvinnor och barn (fam.-medl.)	1,5	1,1	0,4	0,3
11. S:a kostnader — Total costs	98,2	64,6	52,5	40,7
12. Skogsnetto — Net income	128,2	101,0	98,2	112,8
13. Kontanta inkomster	200,2	146,8	138,4	147,7
14. Därav statsbidrag	0,1	0,3	—	0,9
15. Kontanta utgifter	18,3	17,7	14,1	17,7
16. Kontant behållning	181,9	129,1	124,3	130,0
17. Arbete på annans skog	12,9	3,9	1,6	0,2
18. Antal gårdar	9	23	24	4

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

grupper i Jönköpings län med undantag för den minsta (intill 25 hektar) där den är störst. Följdriktigt har denna också ett något högre skogsnetto per hektar.

Åtskilliga orsaker kunna som tidigare visats anföras som förklaring till de minskade avverkningarna per hektar vid stigande skogsinnehav. I den mån gårdens egen begränsade tillgång på arbetskraft är anledning härtill innebär detta att avverkningarnas rationalisering — men även skogsvårdsåtgärdernas — är mera trängande för de större bondeskogsbruken än för de mindre. Förutsättningarna för en sådan rationalisering vid de trots allt små skogsarealer per fastighet, som det här rör sig om, måste vara samverkan inom större arealer, sådan denna exempelvis tagit form i skogsbruks-

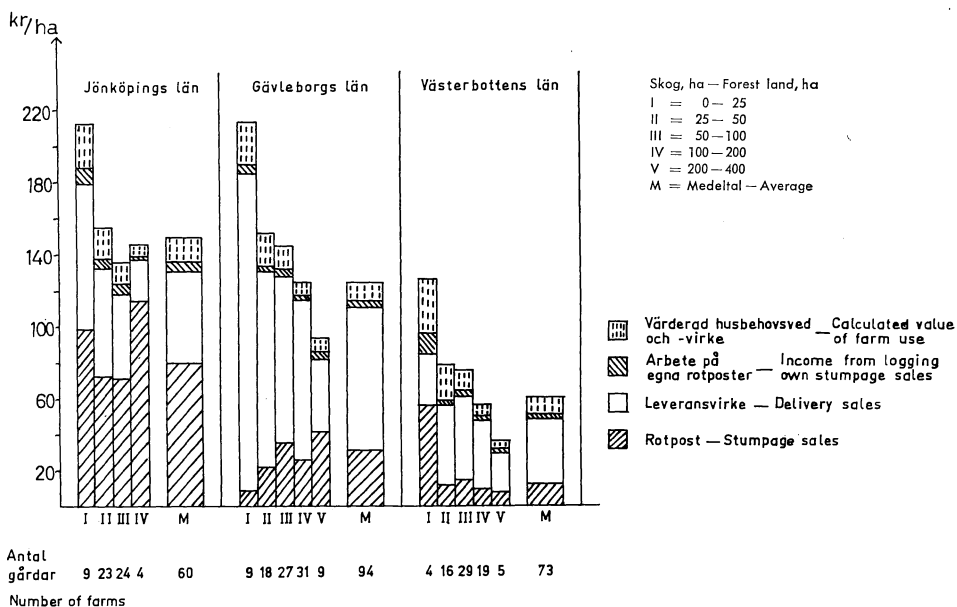

Fig. 33. Stogsbrukets inkomster (inkl. uppskattat värde av husbehov) vid olika skogsinnehav (efter tab. IX:1-4). Kr. per hektar.

Gross income (incl. farm use) on farms with forest holdings of different size (Tables IX:1-4). Sw. Crowns per hectare.

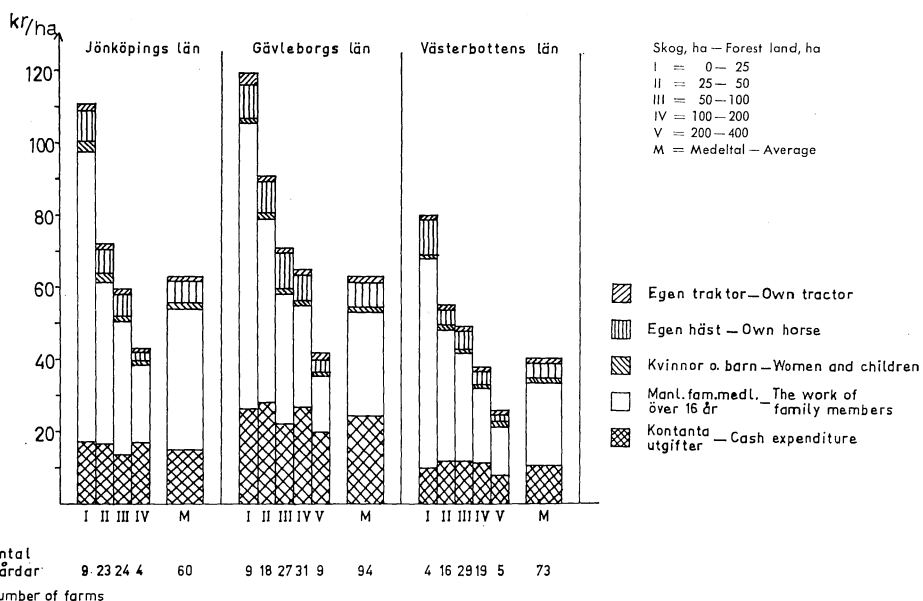

Fig. 34. Stogsbrukets kostnader (inkl. värdet av egen arbetsinsats) vid olika skogsinnehav (efter tab. IX:1-4). Kr. per hektar. Den egna arbetsinsatsen har i detta fall värderats efter samma genomsnittliga arbetslön i samtliga län.

Total costs (incl. estimated value of own labour) on farms with forest holdings of different size (Tables IX:1-4). Sw. Crowns per hectare.

områdena. Helst bör dock denna samverkan kompletteras genom en ändamålsenlig arrondering. Man kan befara att de större skogsfastigheternas avlägsna skogsskiften brukas rätt extensivt, särskilt i sämre avsättningslägen. Denna fråga är av den betydelse, att den göres till föremål för en specialundersökning vid den skogsekonomiska institutionen.

Som redan nämnts är skogsnettot för skogsägaren av större betydelse än den svårgripbara räntabiliteten som uttryck för lönsamheten av hans skogsbruk. För ägaren av ett mindre skogsbruk är det emellertid också ett annat uttryck för skogsbrukets avkastning som är av intresse, nämligen överskottet av kontanta inkomster utöver kontanta utgifter, d. v. s. den *kontanta behållningen*. Denna skiljer sig från skogsnettot genom att den även innesluter den viktiga inkomsten av gårdens insats av arbete och dragkraft vid avverkningen av leveransvirke. Å andra sidan ingår ej värdet av husbehovet.

Den kontanta behållningen i olika skogsgrupper kan också utläsas från tab. IX:1—4. Den är, som naturligt är, avsevärt högre än skogsnettot. Skillnaden blir störst för de mindre skogsinnehaven med den större arbetsinsatsen per hektar. Som redan nämnts påverkas ej skogsnettot nämnvärt av det större uttaget av husbehov vid de mindre skogsinnehaven, i det husbehovsveden har ringa eller negativt rotvärde.

Den kontanta behållningen skall ytterligare belysas i samband med behandlingen av kontanthushållningen i skogsbruket längre fram i detta avsnitt.

Det återstår att säga något om en annan mycket omdiskuterad fråga, nämligen *inkomsten av arbete i annans skog*.

Med hänsyn till den obetydliga inkomsten från arbete på egna rotposter, som kan äga rum inom den egna rågången, skulle man inte vänta sig något större intresse för skogsarbete utanför de egna rågångarna. Det visar sig emellertid enligt uppgifterna från bokföringsgårdarna att denna inkomstkälla utnyttjas i rätt betydande utsträckning, men samtidigt att den är i hög grad beroende av det egna skogsinnehavets storlek och anspråk på arbetskraft. I själva verket kan inkomsten av arbete på annans skog härigenom för de minsta skogsinnehaven överstiga skogsnettot, medan denna inkomst för de största skogsinnehaven nedgår till en obetydlighet. För Jönköpings län är denna inkomstpost genomgående låg, vilket torde bero på den ringa förekomsten av större skogsbruk med behov av tillfälligt lejd arbetskraft i detta län, jordbrukets större behov av arbetskraft samt tillgången på andra arbetstillfällen.

För erhållande av bättre översikt har en sammanställning av inkomster, kostnader och skogsnetto i de olika bokföringslänen utförts i tab. IX:5, vilket tydligare visar inverkan på det ekonomiska resultatet av skogsbrukets belägenhet i olika landsdelar.

Tab. IX:5. Sammanställning av inkomster, kostnader och skogsnetto från tab. IX:1—4. Kr. per hektar.

Abstract of tables IX:1—4 relating to gross income, costs and net income. Sw. Crowns per hectare

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area,				
	—25	25—50	50—100	150—200	200—
Västerbottens					
Lappmark — Interior					
Inkomster — Gross income	147,4	59,2	88,7	58,7	29,3
Kostnader — Costs	132,0	23,6	58,1	41,5	21,7
Netto — Net income	15,4	35,6	30,6	17,2	7,6
Kustland — Coast					
Inkomster — Gross income	126,2	84,3	75,0	60,0	81,3
Kostnader — Costs	74,6	66,4	57,1	45,3	72,0
Netto — Net income	51,5	17,9	17,9	14,7	9,3
Gävleborgs					
Inkomster — Gross income	217,7	155,4	147,9	127,4	94,9
Kostnader — Costs	125,8	95,6	75,8	68,9	43,1
Netto — Net income	91,9	59,8	72,1	58,5	51,8
Jönköpings					
Inkomster — Gross income	226,4	165,6	150,7	153,5	
Kostnader — Costs	98,2	64,6	52,5	40,7	
Netto — Net income	128,2	101,0	98,2	112,8	

Tab. IX:6. Sammanställning av kontanta inkomster, utgifter och behållning i olika skogsgrupper efter tab. IX:1—4. Kr. per hektar.

Abstract of tables IX:1—4 relating to cash gross income, cash expenditures and cash net income. Sw. Crowns per hectare.

Län — County	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area,				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens					
Lappmark — Interior					
Kontanta inkomster — Cash income	112,5	45,6	79,6	55,4	27,6
Kontanta utgifter — Cash expenditure	7,6	3,6	12,0	11,8	6,7
Kontant behålln. — Cash net income	104,9	42,0	67,6	43,6	20,9
Kustland — Coast					
Kontanta inkomster — Cash income	99,1	63,2	62,5	52,8	(75,1)
Kontanta utgifter — Cash expenditure	11,9	13,1	13,2	11,3	(16,1)
Kontant behålln. — Cash net income	87,2	50,1	49,3	41,5	(59,0)
Gävleborgs					
Kontanta inkomster — Cash income	194,7	137,3	135,5	120,0	87,2
Kontanta utgifter — Cash expenditure	26,9	29,0	23,1	28,1	20,6
Kontant behålln. — Cash net income	167,8	108,3	112,4	91,9	66,6
Jönköpings					
Kontanta inkomster — Cash income	200,2	146,8	138,4	147,7	—
Kontanta utgifter — Cash expenditure	18,3	17,7	14,1	17,7	
Kontant behålln. — Cash net income	181,9	129,1	124,3	130,0	

Tab. IX:7. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning under olika år. Kr. per hektar. Medeltalen i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms in different years. Sw. Crowns per hectare. Averages computed after conversion to 1960 price level.

Västerbottens län. Lappmarken. — Västerbotten county. Interior. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Inkomster — Income								
1. Rotposter	52	58	34	36	54	25	52	46
2. Leveransvirke								
3. Husbehov — lagerändring								
4. Arbetsink. från egna rotposter								
5. S:a inkomster — Total income	61	67	47	43	58	35	60	55
Kostnader — Costs								
6. Kontanta utgifter	9	6	9	12	12	7	11	10
7. Eget arbete (Ågare o. manl. fam.-medl.)	21	20	23	23	22	18	24	22
8. Egen häst	8	4	5	4	5	3	4	5
9. Egen traktor	—	1	1	1	1	1	1	1
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)								
11. S:a kostnader — Total costs	38	31	38	40	40	29	40	38
12. Skogsnetto — Net income	23	36	9	3	18	6	20	17
13. Kontanta inkomster	55	63	42	42	58	27	54	50
14. Därav statsbidrag	1	1	3	4	3	2	2	2
15. Kontanta utgifter	9	6	9	12	12	7	11	10
16. Kontant behållning	46	57	33	30	46	20	43	40
17. Arbete på annans skog ...	15	14	19	18	13	14	13	15
18. Antal gårdar	26	26	26	26	26	26	26	26

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

En motsvarande översikt över kontanta inkomster, utgifter och behållning återfinnes i tab. IX:6.

Hur inkomster, kostnader och skogsnetto varierat under de olika åren av bokföringsperioden kan studeras i tab. IX:7—10.

Den sammanlagda inkomsten av virkesförsäljningar (rotposter och leveransvirke) har under bokföringsperioden varit föremål för betydande fluktuationer. Dessa ha varit särskilt påtagliga i Västerbottens län, såväl

Tab. IX:8. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning under olika år. Kr. per hektar. Medeltalen i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms in different years. Sw. Crowns per hectare. Averages computed after conversion to 1960 price level.

Västerbottens län. Kustlandet. — Västerbotten county. Coast. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Inkomster — Income								
1. Rotposter	63	69	47	57	48	33	70	57
2. Leveransvirke								
3. Husbehov — lagerändring	15	8	10	11	11	16	12	12
4. Arbetsink. från egna rotposter	2	4	4	6	1	—	1	2,5
5. S:a inkomster — Total income	80	81	61	74	60	49	83	72
Kostnader — Costs								
6. Kontanta utgifter	11	10	12	16	13	10	15	13
7. Eget arbete (Ägare o. manl. fam.-medl.)	29	29	32	36	33	30	39	34
8. Egen häst	9	8	6	9	7	5	7	7
9. Egen traktor	1	—	—	—	—	1	—	1
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)								
11. S:a kostnader — Total costs	50	47	50	61	53	46	61	55
12. Skogsnetto — Net income	30	34	11	13	7	3	22	17
13. Kontanta inkomster	65	73	51	63	49	34	72	60
14. Därav statsbidrag	—	—	—	—	—	1	1	0,5
15. Kontanta utgifter	11	10	12	16	13	10	15	13
16. Kontant behållning	54	63	39	47	36	24	57	47
17. Arbete på annans skog ...	13	18	15	22	24	21	23	20
18. Antal gårdar	47	47	47	47	47	47	47	47

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

lappmarken som kustlandet. Åren 1956 och 1959, då virkespriserna voro låga och avverkningarna till följd härav inskränktes, visa de lägsta inkomsterna av försålt virke. År 1955 uppnåddes den högsta inkomsten av försålt virke utan att dock vara avsevärt högre än 1960 års resultat (i Västerbottens kustland lågo dessa år lika högt). För Gävleborgs län, där bokföringsperioden endast omfattat tre år, bli dessa variationer mindre framträdande.

Man kan liksom beträffande avverkningarna konstatera, att inkomsterna av rotförsäljningarna fluktuerat mer än inkomsterna av leveransvirket. Det

Tab. IX:9. *Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning under olika år. Kr. per hektar. Medeltalen i 1960 års penningvärde.*

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms in different years. Sw. Crowns per hectare. Averages computed after conversion to 1960 price level.

Gävleborgs län. — *Gävleborg county. 1956—1958.*
Samtliga gårdar. — *All the book-keeping farms*

	1956	1957	1958	Medeltal Average
Inkomster — Income				
1. Rotposter	100	122	116	114
2. Leveransvirke				
3. Husbehov — lagerändring				
4. Arbetsink. från egna rot- poster				
5. S:a inkomster — <i>Total in- come</i>	119	134	122	126
Kostnader — Costs				
6. Kontanta utgifter	22	27	26	25
7. Eget arbete (Ägare o. manl. fam.-medl.)	29	35	31	32
8. Egen häst	7	8	8	8
9. Egen traktor	—	1	—	1
10. Kvinnor o. barn (fam- medl.)				
11. S:a kostnader — <i>Total costs</i>	58	71	65	66
12. Skogsnetto — <i>Net income</i>	61	63	57	60
13. Kontanta inkomster	102	126	119	117
14. Därav statsbidrag				
15. Kontanta utgifter	22	27	26	25
16. Kontant behållning	80	99	93	92
17. Arbete på annans skog ...	7	8	10	9
18. Antal gårdar	94	94	94	94

Noter se tab. IX:1

See foot notes to table IX:1

senare ger utom rotvärdet en arbetsinkomst, som man vill försäkra sig om, även när virkespriserna bli sämre. Inkomsterna av leveransvirke äro därför tämligen jämna år från år. Beträffande Jönköpings län kan man t. o. m. konstatera en tendens att begränsa avverkningarna av leveransvirke under de år, då rotförsäljningarna ökas för att utnyttja goda priser, och vice versa.

Det förhållandet att rotposterna betalas samma år de säljas (på hösten), medan leveransvirket ej kan säljas förrän kommande år, bidrar i viss mån att utjämna de årliga inkomsternas konjunkturberoende.

I den mån skogsägarna äro beroende av arbetsinkomsterna för att utfylla

Tab. IX:10. Inkomster (inkl. husbehov), kostnader (inkl. egen arbetsinsats) samt skogsnetto och kontant behållning under olika år. Kr. per hektar. Medeltalen i 1960 års penningvärde.

Gross income (incl. farm use), costs (incl. estimated value of own labour) and net income on farms in different years. Sw. Crowns per hectare. Averages computed after conversion to 1960 price level.

Jönköpings län. — Jönköping county. 1954—1960.
Identiska gårdar — Identical farms

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medeltal Average
Inkomster — Income								
1. Rotposter	140	155	114	133	140	123	143	141
2. Leveransvirke								
3. Husbehov — lagerändring	15	14	14	11	14	15	14	14
4. Arbetsink. från egna rotposter	2	6	5	5	9	1	8	5,3
5. S:a inkomster — Total income	157	175	133	149	163	139	165	160
Kostnader — Costs								
6. Kontanta utgifter	10	14	16	15	15	18	19	16
7. Eget arbete (Ägare o. manl. fam.-medl.)	25	30	39	32	32	35	51	36
8. Egen häst	4	3	4	4	4	3	3	4
9. Egen traktor								
10. Kvinnor o. barn (fam.-medl.)	1	1	—	1	1	1	1	1
11. S:a kostnader — Total costs	40	48	59	52	52	57	74	57
12. Skogsnetto — Net income	117	127	74	97	111	82	91	103
13. Kontanta inkomster	142	162	119	138	149	124	151	146
14. Därav statsbidrag	—	1	—	—	—	—	—	0,2
15. Kontanta utgifter	10	14	16	15	15	18	19	16
16. Kontant behållning	132	148	103	123	134	106	132	130
17. Arbete på annans skog ...	4	2	3	3	3	1	3	3
18. Antal gårdar	60	60	60	60	60	60	60	60

Noter se tab. IX:1
See foot notes to table IX:1

skogsinkomsterna under dåliga år, hade man kunnat vänta sig att deras arbetsinsats på försålda rotposter skulle varit särskilt stor under åren 1956 och 1959. Så var emellertid ej fallet. Denna arbetsinsats synes variera utan påtagligt samband med konjunkturerna. Inte heller statsbidragen visa något samband med konjunkturerna.

På kostnadssidan har redan påvisats, att den beräknade kostnaden för gårdens egen arbets- och dragkraft dominerar. Eftersom huvudparten av denna arbetsinsats avser avverkning av leveransvirke och husbehov, som

inte visar allt för stora fluktuationer år från år, är det naturligt att finna, att inte heller den beräknade kostnaden för denna arbetsinsats undergår några större fluktuationer. De kontanta utgifterna visa i jämförelse härmed något större variationer år från år, men det är även beträffande dessa svårt att finna något klart samband med konjunkturerna.

Eftersom kostnaderna ha varierat betydligt mindre i förhållande till konjunkturerna än inkomsterna är det naturligt, att skogsnettot skall uppvisa ännu starkare relativa fluktuationer än inkomsterna. Detta är särskilt påtagligt i Västerbottens läns lappmark. Här har skogsnettot varierat mellan lägst 3 kr. per hektar 1957 och högst 36 kr. per hektar 1955, medan bruttoinkomsterna varierat mellan 35 och 67 kr. per hektar. För bokföringsgårdarna i Västerbottens kustland har den relativa variationen varit rätt lika — endast 3 kr. per hektar 1959 mot 34 kr. per hektar 1955 och resp. 49 och 81 kr. för bruttoinkomsten. Härmed må jämföras motsvarande lägsta och högsta skogsnetton för bokföringsgårdarna i Jönköpings län, resp. 74 kr. 1956 mot 127 kr. 1955 samt lägsta och högsta bruttoinkomst mellan 133 och 175 kr. I absolut mått är visserligen denna skillnad större än i Västerbottens län men i relativt mått betydligt mindre. Det mest besvärande beträffande dessa fluktuationer i Västerbottens län är att vid en dålig konjunktur skogsnettot i det närmaste går förlorat.

Även om man vid planerandet av skogsdriften beträffande långsiktiga åtgärder (investeringar, etc.) bör bortse från kortsiktiga fluktuationer och räkna med genomsnittliga förhållanden på längre sikt, är det skogsnetto, som i medeltal för bokföringsperioden erhållits för bokföringsgårdarna i Västerbottens län — 17 kr. per hektar i såväl kustlandet som lappmarken — ett uttryck för svag lönsamhet, särskilt om man därmed avser möjligheten att uppnå normal ränta på investeringar i skogsbruket. Skillnaden mot det högre skogsnetto, som erhållits för bokföringsgårdarna i Gävleborgs och Jönköpings län är påfallande. Det bör också observeras, att dessa medeltal äro avsevärt påverkade av skogsinnehavets storlek hos de gårdar, som ingå i undersökningen, vilket redan framgått av tab. IX:1—6.

Skogsnettot bör även ha rönt påverkan av de stigande arbetslönerna, vare sig dessa utbetalats till lejd arbetskraft eller endast äro beräknade kostnader för den egna arbetsinsatsen. I den mån skogsägaren kan utnyttja familjens egen arbetskraft i skogsbruket blir han oberoende av de stigande lönerna, så till vida som minskningen i skogsnettot då motsvaras av en höjning av arbetsinkomsten. Det är möjligt att göra en schematisk beräkning av inverkan härav på skogsnetto och arbetsinkomst. Sålunda skulle under förutsättning av oförändrad lönenivå under perioden 1954—60 skogsnettot år 1960 i Västerbottens lappmark varit 30 kr. per hektar i stället för 20 kr. och värdet av den egna arbetsinsatsen 18 kr. i stället för 24 kr. Den egentliga vinsten skulle ha bestått i minskad ersättning till den lejda arbetskraften.

Tab. IX:11. Kontanta inkomster, utgifter och behållning under olika år.
Kronor per hektar. Medeltalen i 1960 års penningvärde.

Cash income, cash expenditure and net balance in differens years. Sw. Crowns per hectare.
Averages computed after conversion to wholesale prices in 1960.

	1954	1955	1956	1957	1958	1959	1960	Medel- tal Aver- age
Kontanta inkomster — <i>Cash income</i>								
Västerbottens län								
Lappmarken — <i>Interior</i>	B	55	63	42	42	58	27	54
Kustlandet — <i>Coast</i>	B	65	73	51	63	49	34	72
Hela länet — <i>Västerbotten county</i>	B	60	68	47	52	54	31	63
—>—	A	61	67	46	48	54	30	56
Gävleborgs län — <i>Gävleborg county</i>	A			102	126	119		
Jönköpings län — <i>Jönköping county</i>	A	146	146	110	137	151	126	151
—>—	B	142	162	119	138	149	124	151
Kontanta utgifter — <i>Cash expenditure</i>								
Västerbottens län								
Lappmarken — <i>Interior</i>	B	9	6	9	12	12	7	11
Kustlandet — <i>Coast</i>	B	11	10	12	16	13	10	15
Hela länet — <i>Västerbotten county</i>	B	10	8	11	13	13	9	13
—>—	A	11	9	11	14	13	10	12
Gävleborgs län — <i>Gävleborg county</i>	A			22	27	26		
Jönköpings län — <i>Jönköping county</i>	A	12	13	15	15	15	16	17
—>—	B	10	14	16	15	15	18	19
Behållning — <i>Net balance</i>								
Västerbottens län								
Lappmarken — <i>Interior</i>	B	46	57	33	30	46	20	43
Kustlandet — <i>Coast</i>	B	54	63	39	47	36	24	57
Hela länet — <i>Västerbotten county</i>	B	50	60	36	39	41	22	50
—>—	A	50	58	35	34	41	20	44
Gävleborgs län — <i>Gävleborg county</i>	A			80	99	93		
Jönköpings län — <i>Jönköping county</i>	A	134	133	95	122	136	110	134
—>—	B	132	148	103	123	134	106	132

A = samtliga bokföringsgårdar — *all the bookkeeping farms*

B = identiska gårdar — *identical farms*

Även om denna beräkning är alltför schematisk med hänsyn till övriga förändringar, som också ägt rum, ger den dock en påminnelse om att även det mindre skogsbrukets ekonomi hotas av de stigande arbetslönerna, där-est det ej kan göra sig oberoende härav genom tillgången på egen arbetskraft eller kan följa med i den rationalisering av skogsarbetet, som tvingats fram i storskogsbruket.

När skogsägaren som här är fallet står för huvudparten av kostnaderna

genom egen arbetsinsats har skogsbrukets överskott i form av kontantinkomst större intresse för honom än ett beräknat skogsnetto utan konkret motsvarighet i penningar. Detta förhållande, som redan omnämnts, blir av särskild betydelse inte blott genom att den behållna kontantinkomsten är betydligt större än nettoinkomsten — den ökar med arbetsinsatsen på leveransvirket — utan även genom att vågdalarna hos skogsnettot härigenom mildras. Medan det lägsta skogsnettot år 1959 var resp. 6 och 3 kr. per hektar i Västerbottens lappmark och kustland var den motsvarande behållna kontantinkomsten resp. 20 och 24 kr. och den genomsnittliga kontanta behållningen under hela bokföringsperioden utgjorde 40 och 47 kr. per hektar mot ett skogsnetto på 17 kr. per hektar. Till frågan om vad denna kontantinkomst betyder för gårdar med olika skogsinnehav återkomma vi senare (tab. IX:17—18).

För att ge en bättre överblick över *kontanthushållningen* på bokföringsgårdarna i de olika länen har i tab. IX:11 uppgifter sammanställts över kontanta inkomster, utgifter och behållning under de olika åren i bokföringsperioden. Samtidigt har beträffande Västerbottens och Jönköpings län uppgifterna redovisats för såväl hela antalet bokföringsgårdar som för de identiska gårdarna.

Denna sammanställning bringar ingenting nytt i dagen, men skillnaderna mellan bokföringsgårdarna i de olika länen träda tydligare fram. Medan kontantinkomsterna visa en obruten stegring från Västerbottens lappmark till Jönköpings län äro de kontanta utgifterna av samma storleksordning i samtliga bokföringsområden med undantag av Gävleborgs län, där de ligga något högre. Detta är en följd av att man på bokföringsgårdarna i detta län använt sig av förhållandevis mycket lejd arbetskraft vid avverkningarna. Den kontanta behållningen från skogsbruket stiger från i genomsnitt ca 40 kr. per hektar i Västerbottens lappmark till ca 130 kr. per hektar i Jönköpings län. Det bör dock observeras, att dessa liksom övriga medeltal hänföra sig till bokföringsgårdarna och äro beroende av hur dessa gårdar äro fördelade på skogsgrupper med olika skogsinnehav.

Det är av intresse att konstatera, att medeltalen av såväl kontanta inkomster som kontanta utgifter och behållning nära överensstämma för samtliga gårdar och för de identiska gårdarna i såväl Västerbottens som Jönköpings län. För de flesta åren i bokföringsperioden är överensstämmelsen också god, men för enstaka år kan skillnaden bli betydande. Detta torde kunna tolkas så, att i genomsnitt för en följd av år de identiska gårdarna ge ett tillfredsställande uttryck för kontanthushållningen hos den grupp av skogsägare de representera, alltså närmast de intresserade skogsägarna inom resp. bokföringsområden.

En bättre inblick i skogsdriften ges genom att fördela de tidigare redovisade kostnaderna på olika åtgärder i skogsbruket. Detta skall ske i två

Tab. IX:12. Bruttoinkomst, kostnadsfördelning, rånetto och skogsnetto i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income, costs, stumpage value of total cut and net income from forest holdings of different size. Sw. Crowns per hectare of forest land after conversion to 1960 wholesale price level.

Västerbottens lappmark — Interior. 1954—1960

Inkomster och kostnader <i>Income and cost items</i>	Produktiv skogsmark, hektar <i>Forest area, hectares</i>									
	—25		25—50		50—100		100—200		200—	
Bruttoinkomst (tab. IX:1) <i>Gross income</i>	147,4		59,2		88,7		58,7		29,3	
Avverkningskostnader <i>Cost of logging</i>	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Förädlingskostnader <i>Cost of processing</i>	4,4	108,2	2,3	12,9	6,9	38,4	7,9	23,2	3,3	11,8
Rånetto (hela avverkn.) <i>Calculated stumpage value</i>	34,5		44,0		42,5		27,6		13,9	
D:o per m ³ sk, kr.	12,4		25,1		21,0		22,4		19,0	
Skogskultur <i>Planting, sowing</i>	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Röjningsgallring <i>Noncomm. thinning</i>	0,9	7,0	0,9	4,0	1,4	3,1	1,0	4,0	1,6	2,8
Grundarbeten <i>Roads, etc.</i>	—	8,4	—	1,9	0,1	2,5	0,1	1,2	—	0,2
Inventarier <i>Movables</i>	—	0,3	—	—	0,7	0,7	1,0	0,6	—	0,1
Allmänna omkostnader <i>Overhead</i>	1,7	—	—	—	2,2	—	1,3	—	1,4	—
Summa — Total	0,3	0,5	0,4	1,2	0,5	0,7	0,5	0,7	0,2	0,5
	2,4	16,2	1,3	7,1	4,9	7,0	3,9	6,5	3,2	3,1
Skogsnetto — <i>Net income</i>	15,4		35,6		30,6		17,2		7,6	
Statsbidrag — <i>Government subsidies</i>	2,9		0,6		2,6		2,6		1,7	
Antal gårdar <i>Number of farms</i>	1		1		11		9		4	

Identiska gårdar — *Identical farms*

K = Kontanta utgifter — *Cash expenditure*

A = Beräknat värde av egen arbets- och dragkraft — *Estimated value of the family's own labour (incl. horse and tractor)*

etapper, såsom närmare framgår av tab. IX:12—15. Genom att i första etappen från bruttoinkomsten dra avverkningskostnaderna (huggning och transport) jämte de obetydliga kostnader, som uppstå vid försågning av mindre timmerkvantiteter, mestadels för husbehov, erhålles rånettovärdet, som i detta fall jämte övriga uppgifter redovisas per hektar för att erhålla en motsvarighet till tab. IX:1—4.

Kostnaderna ha i analogi med föregående tabeller redovisats särskilt för

Tab. IX:13. Bruttoinkomst, kostnadsfördelning, rånetto och skogsnetto i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income, costs, stumpage value of total cut and net income from forest holdings of different size. Sw. Crowns per hectare of forest land after conversion to 1960 wholesale price level.

Västerbottens kustland — Coast. 1954—1960

Inkomster och kostnader Income and cost items	Produktiv skogsmark, hektar Forest area, hectares									
	—25		25—50		50—100		100—200		200—	
Bruttoinkomst (tab. IX:2) Gross income	126,2		84,8		75,0		60,0		81,8	
Avverkningskostnader Cost of logging	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Förädlingskostnader Cost of processing	3,1	40,8	8,4	42,0	8,2	34,8	7,0	27,1	9,8	46,5
Rånetto (hela avverkn.) Calculated stumpage value	81,9		33,5		31,6		24,0		25,0	
D:o per m ³ sk, kr.	31,6		17,8		18,6		17,9		15,2	
Skogskultur Planting, sowing	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Röjningsgallring Noncomm. thinning	1,6	7,7	0,6	3,4	1,2	2,8	0,7	2,1	1,7	5,1
Grundarbeten Roads, etc.	2,5	9,7	0,6	5,2	0,9	4,8	0,2	2,4	0,2	2,5
Inventarier Movable	0,8	1,2	0,7	0,9	0,5	0,7	0,2	0,5	0,6	0,9
Allmänna omkostnader Overhead	2,5	—	1,8	—	1,6	—	1,9	—	3,4	—
Summa — Total	8,0	22,8	4,5	11,1	4,9	8,8	3,5	5,8	6,8	9,4
Skogsnetto — Net income	51,6		17,9		17,9		14,7		9,8	
Statsbidrag Government subsidies ...	—		0,4		0,5		0,8		1,7	
Antal gårdar Number of farms	3		15		18		10		1	

Identiska gårdar — Identical farms

K = Kontanta utgifter — Cash expenditure

A = Beräknat värde av egen arbets- och dragkraft — Estimated value of the family's own labour (incl. horse and tractor)

kontanta utgifter (K) och beräknat värde av gårdens egen arbets- och dragkraft (A). Med undantag för inköpta inventarier, plantor och frö utgöras de kontanta utgifterna av kostnader för lejd arbetskraft, varigenom denna liksom den egna arbetsinsatsen redovisas på olika slag av arbeten inom resp. skogsgrupper i penningar räknat vid 1960 års prisnivå.

På grund av rotförsäljningarna ha avverkningskostnaderna i genomsnitt endast utgjort mellan 30 % och 50 % av bruttoinkomsten, lägst i Jönköpings

Tab. IX:14. Bruttoinkomst, kostnadsfördelning, rånetto och skogsnetto i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income, costs, stumpage value of total cut and net income from forest holdings of different size. Sw. Crowns per hectare of forest land after conversion to 1960 wholesale price level.

Gävleborgs län — Gävleborg county. 1956—1958

Inkomster och kostnader <i>Income and cost items</i>	Produktiv skogsmark, hektar <i>Forest area, hectares</i>									
	—25		25—50		50—100		100—200		200—	
Bruttoinkomst (tab. IX:3) <i>Gross income</i>	217,7		155,4		147,9		127,4		94,9	
Avverkningskostnader <i>Cost of logging</i>	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Förädlingskostnader <i>Cost of processing</i>	18,1	76,4	20,3	51,9	15,0	44,5	19,7	33,0	12,0	18,0
Rånetto (hela avverkn.) <i>Calculated stumpage value</i>	122,9		83,2		88,2		74,7		64,8	
D:o per m ³ sk, kr.	29,2		25,3		30,0		28,0		33,2	
Skogskultur <i>Planting, sowing</i>	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Röjningsgallring <i>Noncomm. thinning</i>	0,2	3,1	1,2	3,3	1,0	1,6	1,2	1,4	1,1	1,0
Grundarbeten <i>Roads, etc.</i>	1,3	13,9	0,5	4,9	1,4	3,1	0,9	2,1	1,0	0,8
Inventarier <i>Movables</i>	0,3	1,5	1,9	2,1	2,2	10,	2,5	1,0	3,3	0,2
Allmänna omkostnader <i>Overhead</i>	4,9		3,1		1,9		2,1		1,2	
Summa — Total	1,8	4,0	2,0	4,4	1,4	2,5	1,7	3,3	1,9	2,5
Skogsnetto — <i>Net income</i>	8,5 22,5		8,7 14,7		7,9 8,2		8,4 7,8		8,5 4,5	
Statsbidrag <i>Government subsidies</i> ...	91,9		59,8		72,1		58,5		51,8	
Antal gårdar <i>Number of farms</i>	—		0,1		0,1		—		—	
	9		18		27		31		9	

Samtliga gårdar — *All the book-keeping farms*

K = Kontanta utgifter — *Cash expenditure*

A = Beräknat värde av egen arbets- och dragkraft — *Estimated value of the family's own labour (incl. horse and tractor)*

län, där rotförsäljningarnas andel är högst, och av samma anledning också lägst vid de större skogsinnehaven.

Rånettovärdets andel av bruttoinkomsten har härigenom blivit i genomsnitt 50 % till 70 %, lägst i Västerbottens län och högst i Jönköpings län.

Övriga kostnader, som huvudsakligen utgöres av kostnader för skogsvård, ha utgjort 14 % till 17 % av bruttoinkomsten, lägst i Gävleborgs län, högst i Västerbottens kustland.

Tab. IX:15. Bruttoinkomst, kostnadsfördelning, rånetto och skogsnetto i olika skogsgrupper. Kr. per hektar i 1960 års penningvärde.

Gross income, costs, stumpage value of total cut and net income from forest holdings of different size. Sw. Crowns per hectare of forest land after conversion to 1960 wholesale price level.

Jönköpings län — Jönköping county. 1954—1960

Inkomster och kostnader <i>Income and cost items</i>	Produktiv skogsmark, hektar <i>Forest area, hectares</i>							
	—25		25—50		50—100		100—200	
Bruttoinkomst (tab. IX:4) <i>Gross income</i>	226,4		165,6		150,7		153,5	
Avverkningskostnader <i>Cost of logging</i>	K 4,7	A 58,6	K 4,6	A 35,2	K 5,9	A 30,4	K 3,2	A 13,2
Förädlingskostnader <i>Cost of processing</i>	1,2	0,4	0,5	0,2	0,1	—	0,7	0,2
Rånetto (hela avverkn.) <i>Calculated stumpage value</i>	161,5		125,1		114,3		136,2	
D:o per m ³ sk, kr.	37,6		37,3		38,0		45,0	
Skogskultur <i>Planting, sowing</i>	K 3,2	A 7,2	K 2,2	A 3,5	K 1,7	A 2,4	K 3,2	A 3,3
Röjningsgallring <i>Noncomm. thinning</i>	0,5	9,3	0,6	5,1	0,6	2,9	0,4	3,9
Grundarbeten <i>Roads, etc.</i>	1,4	2,6	3,8	1,3	1,6	1,3	4,2	0,9
Inventarier <i>Movables</i>	3,7	—	3,2	—	2,4	—	1,7	—
Allmänna omkostnader <i>Overhead</i>	3,6	1,8	2,8	1,6	1,8	1,4	4,3	1,5
Summa — Total	12,4 20,9		12,6 11,5		8,1 8,0		13,8 9,6	
Skogsnetto — <i>Net income</i>	128,2		101,0		98,2		112,8	
Statsbidrag <i>Government subsidies</i>	0,1		0,3		—		0,9	
Antal gårdar <i>Number of farms</i>	9		23		24		4	

Identiska gårdar — *Identical farms*

K = Kontanta utgifter — *Cash expenditure*

A = Beräknat värde av egen arbets- och dragkraft — *Estimated value of the family's own labour (incl. horse and tractor)*

Skogsnettot har härigenom kommit att inta i genomsnitt ca 40 % av bruttoinkomsten i Västerbottens lappmark, ca 30 % i kustlandet, ca 50 % i Gävleborgs län och ca 60 % i Jönköpings län. Den högre andelen i sistnämnda län har framför allt sin grund i den större andelen av rotförsäljningar.

Rånettot har sitt största intresse per m³sk räknat, vilket tidigare redovisats i tab. VII:7 och nu även återges här. Det bör observeras, att detta

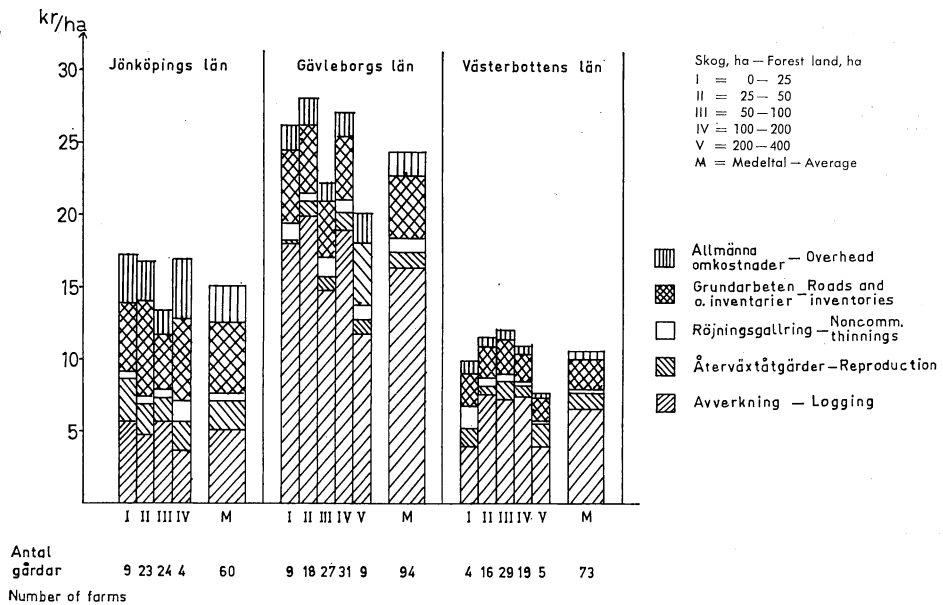

Fig. 35. Skogsbrukets kontanta kostnader fördelade på olika slag av arbeten vid olika skogsinnehav (tab. IX:12—15). Kr. per hektar.
Total costs distributed between different items on farms with forest holdings of different size (Tables IX:12—15). Sw. Crowns per hectare.

liksom samtliga övriga uppgifter avser den totala avverkningen och sålunda även innesluter det uppskattade värdet av husbehovet.

Genom att från rånettot draga övriga kostnader erhålles samma skogsnetto, som redovisats i föregående tabeller. I detta fall äro emellertid dessa *övriga kostnader fördelade* på olika från dagboken och arbetsjournalen hämtade konton, nämligen skogskultur och åtgärder för naturlig förnygring, röningsgallring, grundarbeten, inventarier och allmänna omkostnader. För ett studium av dessa i detalj hänvisas till tabellerna IX:12—15.

Som framgår härav utgöras dessa kostnader till övervägande del av vad som kan hänföras till skogsvård, grundförbättringar samt allmänna omkostnader. Storleken av dessa kostnader är av ett betydande intresse, i det de kunna sägas utgöra ett visst mått på skogsskötselns intensitet. Man får emellertid en bättre uppfattning om denna i förhållande till de ekonomiska förutsättningarna, om man ställer dessa kostnader i relation till rånettot av avverkningen per hektar. Detta har gjorts i tab. IX:16, där emellertid för vinnande av bättre översikt endast summan av dessa kostnader samt andelen skogsvårdskostnader av dessa ha redovisats i % av rånettot.

Den procentuella andelen av samtliga dessa kostnader av rånettot är störst för bokföringsgårdarna i Västerbottens län varierande mellan 20 % och 35 %, därav för skogsvård 14 %—27 % i såväl lappmarken som kustlandet. I Gävleborgs och Jönköpings län sjunker denna andel till 17 % ä

Tab. IX:16. Andra kostnader än kostnaderna för avverkning och förädling i procent av rånettot.

Costs other than for those logging and processing as percentage of the calculated stumpage value.

Län — County Kostnader — Costs	Produktiv skogsmark, hektar — Forest area, hectares									
	—25		25—50		50—100		100—200		200—	
	K	A	K	A	K	A	K	A	K	A
Västerbottens län:	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
Lappmarken — Interior										
Övriga kostnader ¹	8	47	3	16	12	16	14	24	23	22
Därav skogsvård ²	3	45	2	13	4	13	4	19	12	18
Antal gårdar — Number of farms	1		1		11		9		4	
Kustlandet — Coast										
Övriga kostnader ¹	10	27	13	33	16	28	15	24	25	38
Därav skogsvård ²	5	21	4	26	7	21	4	19	8	30
Antal gårdar — Number of farms	3		15		18		10		1	
Gävleborgs län										
Övriga kostnader ¹	7	18	10	18	9	9	11	10	13	7
Därav skogsvård ²	1	14	2	10	3	5	3	5	3	3
Antal gårdar — Number of farms	9		18		27		31		9	
Jönköpings län										
Övriga kostnader ¹	8	13	10	9	7	7	10	7		
Därav skogsvård ²	2	10	2	7	2	5	3	5		
Antal gårdar — Number of farms	9		23		24		4			

K och A — se tab. IX:9—12

K and A — see tables IX:9—12

Identiska gårdar (i Gävleborgs län samtliga bokföringsgårdar) — Identical farms (in Gävleborg county all the bookkeeping farms).

¹ Skogsodling och andra åtgärder för återväxt, röjningsgallring, grundarbeten (vägar, diken, etc.), inventarier och allmänna omkostnader. — Planting, sowing and measures for natural reproduction, noncommercial thinnings, roads, etc., movables and overhead.

² Skogsodling och andra åtgärder för återväxt samt röjningsgallring. — Planting, sowing and measures for natural reproduction. Noncommercial thinnings.

23 %, därav för skogsvård 6 %—15 %. Detta är en följd av de låga rånettovärdena per hektar i Västerbottens län, medan hektarkostnaderna för skogsvårdsåtgärderna ej kunna nedbringas i motsvarande grad, om skogsskötseln skall hållas uppe på den nivå, som här praktiserats. Det är framför allt kostnaden för skogsvård (återväxtåtgärder och röjningsgallring), som uppgått till en avsevärt högre andel av rånettovärdet på bokföringsgårdarna i Västerbottens län än i de två övriga länen. Den totala kostnaden härför per hektar av hela skogsinnehavet ligger dock i de flesta skogsgrupper något högre i de två andra länen, framför allt i Jönköpings län, vilket kan utläsas från tab. IX:12—15. Av dessa finner man också, att kostnaden för skogsvård i stort genomsnitt är ungefär jämnt fördelad mellan kostnaden för

återväxtåtgärder och för röjningsgallring. Endast i Västerbottens lappmark ha röjningsgallringar mindre omfattning, uppenbarligen på grund av den mindre förekomsten av ungsokgar i behov av röjning. Att även omfattningen och kostnaden för skogsodling och åtgärder för återväxten äro i viss mån beroende av förutsättningarna för erhållande av självsådd är naturligt. I detta avseende torde Gävleborgs län i stort sett vara bättre gynnat än Västerbottens län, medan i Jönköpings län ogräset ofta tvingar till plantering.

Se vi på skogsvårdskostnaderna vid olika skogsinnehav finna vi, att deras andel av rånettovärdet ej företer någon särskild tendens för bokföringsgårdarna i Västerbottens län och Jönköpings län. I Gävleborgs län däremot kan man utläsa en tydlig tendens till avtagande andel av rånettovärdet vid stigande skogsinnehav.

Vad därefter beträffar skogsvårdskostnaderna per hektar för hela skogsarealen räknat vid olika skogsinnehav kan av tab. IX:12—15 utläsas, att dessa kostnader nästan genomgående avtaga med stigande skogsinnehav. Såvida detta har ett samband med den tidigare konstaterade minskningen av avverkningarna per hektar vid stigande skogsinnehav åtminstone i Västerbottens och Gävleborgs län (se tab. VI:1), förefaller detta naturligt.

Att stigande skogsinnehav därjämte som regel innebär att en stigande del av skogsarealen har sämre avsättningsläge och läge i förhållande till bostad än gårdar med mindre skogsinnehav har i det föregående visats (tab. IV:6—7). Att detta är ägnat att göra driften mindre intensiv än på gårdar med ett mindre skogsinnehav är i och för sig naturligt, särskilt om därjämte tillgången på arbetskraft verkar återhållande. Å andra sidan får man ej draga allt för långtgående slutsatser av skogsvårdskostnaderna på gårdar med de minsta skogsinnehaven, som äro svagt företrädda i förhållande till deras verkliga andel av skogsarealen, och bland bokföringsgårdarna närmast synas vara en motsvarighet till de tidigare som efterföljansvärda exempel framhållna mönsterskogsbruken, vilka voro av den mindre storlek, som medger en intensiv skötsel med egen arbetskraft.

Skogsinnehavets betydelse för gårdens och dess ägares ekonomi kan emellertid bättre illustreras om föregående uppgifter presenteras *för gårdarna i deras helhet* och ej per hektar skogsmark. Detta har gjorts i tab. IX:17—18. Det framgår av dessa tabeller, att den kontanta behållningen av skogsbruket varierar inom vida gränser allt efter skogsinnehavets storlek och belägenheten i de olika länen, vilket enligt det föregående är fullt naturligt. Att ett skogsinnehav redan av för olika landsdelar genomsnittlig storlek har en avsevärd betydelse för fastighetens ekonomi samt för ägarens inkomst kan utläsas härav.

Vad *arbete i annans skog* betyder för den behållna kontantinkomsten framgår också av tab. IX:17—18. Att denna sjunker med stigande skogsinnehav är naturligt. Dess betydelse för gårdar med de minsta skogsinne-

Tab. IX:17. Kontanta inkomster och utgifter samt behållning i olika skogsgrupper. Kronor per gård i 1960 års penningvärde.

Cash income, cash expenditure and net balance from forest holding of different size. Sw. Crowns per farm after conversion to 1960 wholesale price level.

	Produktiv skogsmark, hektar <i>Forest area, hectares</i>				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
Västerbottens län. Lappmarken — <i>Västerbotten county. Interior. 1954—1960.</i>					
Kontanta inkomster — <i>Cash income</i>					
Rotposter och leveransvirke <i>Stumpage and delivery sales</i>	2 226	1 962	5 620	7 066	8 807
Arbete på egna rotposter <i>Logging on own stumpage sales</i>	503		324	278	245
Statsbidrag <i>Government subsidies</i>	72	26	201	362	594
Summa — <i>Total</i>	2 801	1 988	6 145	7 706	9 646
Kontanta utgifter — <i>Cash expenditure</i>	189	157	926	1 641	2 342
Behållning — <i>Net balance</i>	2 612	1 831	5 219	6 065	7 304
Arbete i annans skog <i>Forest work outside the farm</i>	4 823	—	2 953	1 121	1 864
Västerbottens län. Kustlandet — <i>Västerbotten county. Coast. 1954—1960.</i>					
Kontanta inkomster					
Rotposter och leveransvirke <i>Stumpage and delivery sales</i>	1 483	2 182	4 267	6 723	15 138
Arbete på egna rotposter <i>Logging on own stumpage sales</i>	113	79	172	171	2 169
Statsbidrag <i>Government subsidies</i>		14	36	39	401
Summa	1 596	2 275	4 475	6 933	17 708
Kontanta utgifter	192	472	945	1 484	3 796
Behållning	1 404	1 803	3 530	5 449	13 912
Arbete i annans skog <i>Forest work outside the farm</i>	1 567	2 762	931	576	864

Identiska gårdar — *Identical farms*

haven kan vara väsentlig för ägarens uppehälle. Att denna inkomstkälla är störst på gårdarna i Västerbottens lappmark torde bero på att tillfällena till arbete på statens och bolagens skogar där är störst.

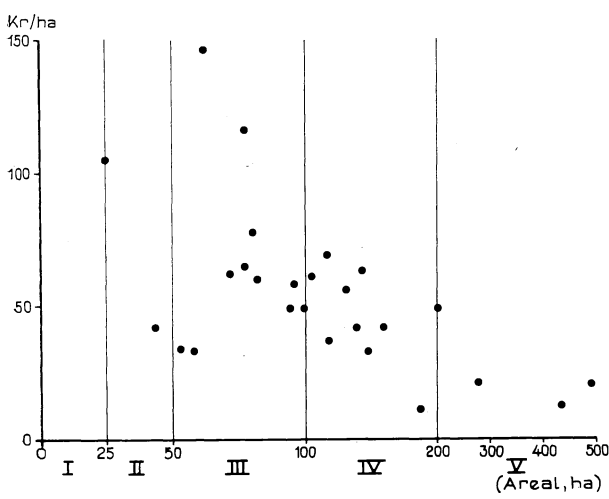
För Jönköpings län meddelas uppgifterna både för samtliga bokföringsgårdar samt för identiska gårdar. Att genomsnitten för dessa nära överensstämma är av intresse att konstatera som en illustration till tillförlitligheten hos de redovisade medeltalen. För de enskilda bokföringsgårdarna kunna emellertid betydande variationer förekomma, såsom visas på diagrammen fig. 36.

Tab. IX:18. Kontanta inkomster och utgifter samt behållning i olika skogsgrupper. Kronor per gård i 1960 års penningvärde.

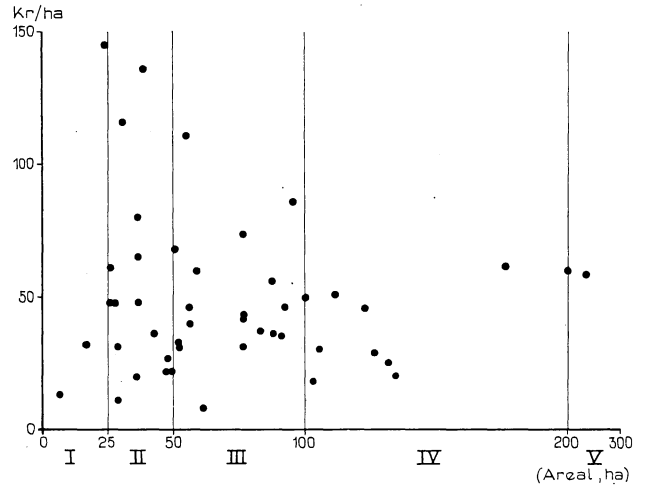
Cash income, cash expenditure and net balance from forest holdings of different size. Sw. Crowns per farm after conversion to 1960 wholesale price level.

	Produktiv skogsmark, hektar <i>Forest area, hectares</i>				
	—25	25—50	50—100	100—200	200—
<i>Gävleborgs län — Gävleborg county, 1956—1958.</i>					
Kontanta inkomster — <i>Cash income</i>					
Rotposter och leveransvirke <i>Stumpage and delivery sales</i>	3 116	5 084	9 309	16 605	21 165
Arbete på egna rotposter <i>Logging on own stumpage sales</i>	77	101	291	267	1 071
Statsbidrag <i>Government subsidies</i>		4	7		
Summa — <i>Total</i>	3 193	5 190	9 207	16 872	22 236
Kontanta utgifter — <i>Cash expenditure</i>	441	1 096	1 638	3 951	5 253
Behållning — <i>Net balance</i>	2 752	4 094	7 969	12 921	16 983
Arbete i annans skog <i>Forest work outside the farm</i>	1 926	1 788	861	201	198
<i>Jönköpings län — Jönköping county, 1954—1960</i>					
Kontanta inkomster — <i>Cash income</i>					
Rotposter och leveransvirke <i>Stumpage and delivery sales</i>	3 697 (3 958)	4 774 (5 437)	8 854 (9 089)	16 940 (16 927)	26 972
Arbete på egna rotposter <i>Logging on own stumpage sales</i>	214 (204)	152 (188)	376 (419)	228 (116)	330
Statsbidrag <i>Government subsidies</i>	1 (2)	8 (12)		67 (104)	
Summa — <i>Total</i>	3 912 (4 164)	4 934 (5 637)	9 230 (9 508)	17 235 (17 147)	27 302
Kontanta utgifter — <i>Cash expenditure</i>	341 (381)	579 (680)	925 (969)	2 027 (2 055)	3 013
Behållning — <i>Net balance</i>	3 571 (3 783)	4 355 (4 957)	8 305 (8 539)	15 208 (15 092)	24 289
Arbete i annans skog <i>Forest work outside the farm</i>	221 (269)	130 (150)	123 (111)	46 (19)	

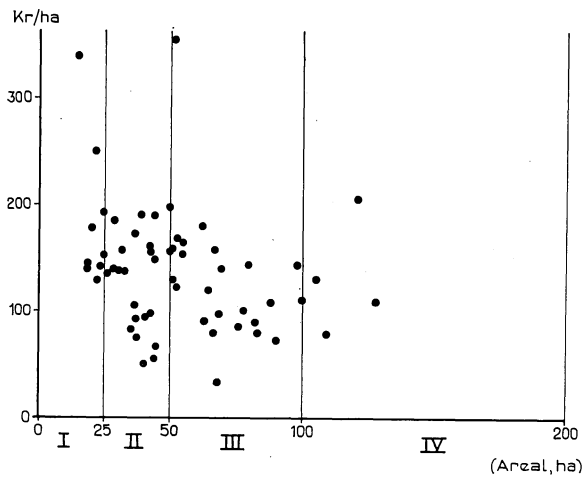
Samtliga gårdar. Identiska gårdar inom parentes. — All the bookkeeping farms. Identical farms in parenthesis.

Västerbottens län — county
Lappmarken — Interior

Västerbottens län — county
Kustlandet — Coast

Jönköpings län — county

Fig. 36. Kontant behållning vid olika skogsinnehav. Kr per hektar.
Cash net income on farms with different size of forest holdings. Sw. crowns per hectare.

X. Skogsbrukets ekonomiska resultat

Allmänna synpunkter

Ett skogsbruks ekonomiska resultat kan uttryckas på flera sätt. I det föregående har skogsbrukets bruttoinkomst efter avdrag för samtliga kostnader för dess förvärvande, inkl. värdet av egen insats av arbets- och dragkraft redovisats som dess ekonomiska resultat under benämningen *skogsnetto*. Med hänsyn till att värdet av den egna insatsen av arbets- och dragkraft är av stor betydelse för skogsägarens ekonomi i bondeskogsbruket har även den behållna kontantinkomsten redovisats särskilt, varvid dock värdet av husbehovet ej ingår, liksom ej heller inkomsten av arbete i annans skog.

Ett annat uttryck för det ekonomiska resultatet, som hittills ej redovisats, är den uppnådda *räntabiliteten*. Härmed avser man den räntabilitet, som uppnåtts på investerat kapital. För ett helt skogsbruk skulle detta avse räntabiliteten på köpesumman. Denna blir uppenbarligen beroende på hur inkomster och kostnader utvecklats sig efter köpet. Därjämte kan det vara av vikt att ta hänsyn till de värdeförändringar det inköpta kapitalföremålet undergått under tiden. Detta blir av särskild betydelse, när det gäller ett skogsbruk.

I föreliggande fall skulle det vara föga praktiskt och även av mindre intresse att söka beräkna räntabiliteten på den inköpssumma, som någon gång i det förflutna betalats för de i bokföringsundersökningen ingående gårdarna (när de ej gått i arv) under beaktande av de i själva verket föga kända värdeförändringar skogarna efter inköpet undergått. Av större intresse är att grunda räntabilitetsberäkningen på det nuvarande värdet, som dessutom bringar undersökningen på en gemensam grund för samtliga gårdar.

Det nuvarande värdet bör i detta fall avse det pris en köpare finge ge för att förvärva skogsbruken i fråga, d. v. s. den nödvändiga investeringen härför. Detta kan endast ungefärligt beräknas på grundval av föreliggande statistik över erlagda köpeskillingar i förhållande till taxeringsvärdet. Detta taxeringsvärde avser fastigheten i dess helhet, eftersom inköpspriset ej kan uppdelas på skogen å ena sidan samt åkerjorden med byggnader å andra sidan. Detta innebär ett osäkerhetsmoment, som ej kan undgås. Nå-

Tab. X:1. Överpris i förhållande till taxeringsvärdet för åren 1959 och 1960 försålda jordbruksfastigheter.¹

År	Skogens och skogsmarkens andel av taxeringsvärdet					
	0,0 %	0,1— 25,0 %	25,1— 50,0 %	50,1— 75,0 %	75,1— 90,0 %	90 %—
1959	28,8	28,7	23,0	21,3	36,2	67,1
1960	34,4	34,1	29,7	36,0	32,3	45,9
Antal köp						
1959	591	680	451	239	69	10
1960	612	706	461	260	63	13
	<i>Fastigheter utan jordbruk</i> ²					
	Skogsareal per fastighet, hektar					
	5—9	10—49	50—99	100—200		
1959	90,5	66,9	66,2	71,1		
1960	120,1	187,2	143,9	147,5		
Antal köp						
1959	6	42	8	14		
1960	11	36	6	9		

¹ Innefattar ej överlåtelser till anförvanter

² Enligt uppgifter meddelade av Statistiska Centralbyrån

got påtagligt förhållande mellan köpeskillingen i förhållande till taxeringsvärdet å ena sidan samt skogens andel i taxeringsvärdet å andra sidan har ej kunnat konstateras förrän skogen intar en dominerande andel av taxeringsvärdet, såsom närmare framgår av tab. X:1 grundad på de av Statistiska Centralbyrån årligen publicerade uppgifterna angående prisen på försålda jordbruksfastigheter i förhållande till deras taxeringsvärde. Något mera lagbundet förhållande kan dock ej av dessa uppgifter utläsas mellan skogstillgång och salupris som dessutom varierar år från år. Frapperande är emellertid det höga överpriset för rena skogsfastigheter. Att lägga hela höjningen av taxeringsvärdet på skogens andel: detta kan synas närliggande med hänsyn till det höga överpriset på rena skogsfastigheter. Detta överpris kan emellertid vara påverkat av andra faktorer än den förväntade avkastningen på själva skogsvärdet.

Någon systematisk skillnad mellan överpriset i olika landsdelar har ej heller kunnat konstateras.

Det framgår härav, att en på grundval av de sålunda funna saluvärdena beräknad räntabilitet ej får tillmätas någon större betydelse.

Den förändring virkesförrådet och därmed skogens värde undergått under den period undersökningen omfattar måste även beaktas. Detta skulle egentligen ske genom en värdering av skogsbruket efter enhetliga principer

vid undersökningsperiodens början och slut. Förutsättningar för en dylik ingående värdering ha emellertid saknats. Med hänsyn till att den föreliggande undersökningen skall tjäna ett praktiskt ändamål och under alla förhållanden är behäftad med osäkerhetsmoment är det motiverat att även i detta fall låta sig nöja med en approximativt riktig beräkning av de inträdda förändringarna. En uppfattning om dessa kan erhållas genom att studera tidigare lämnade uppgifter angående förhållandet mellan tillväxt och uttagna avverkningar på bokföringsgårdarna (tab. VI:10). I de flesta fall har virkesförrådet ökat genom att tillväxten ej uttagits i dess helhet, medan i ett mindre antal fall virkesförrådet minskats genom att avverkningen överskridit tillväxten. Även om uppgifterna angående tillväxten äro osäkra, äro avvikelserna i förhållande till avverkningen så betydande, att de ej kan förbigås.

Om man gör det antagandet, att den årliga avverkningen kan höjas med en viss kvantitet utan sänkning av den uthålliga avkastningens kvantitet och värde på längre sikt kommer en sådan höjning av avverkningen att medföra en motsvarande höjning av skogsbrukets rånettoavkastning. Emellertid uppstår i samband härmed även en viss höjning av omkostnaderna för skogsvård (kulturer, etc.), i mindre grad för administrations- och grundarbeten, vilka senare kostnader i stort sett kan antagas fasta i förhållande till en sådan höjning. Som ett approximativt uttryck för beräkning av den inträdda förändringen hos virkesförrådet kan då skogsnettot per m³sk tjäna.

Vid en bedömning av den höjning av avverkningen, som vore möjlig utan sänkning av den uthålliga avkastningens värde bör de för bokföringsgårdarna upprättade avverkningsplanerna i princip vara mera utslagsgivande än tillväxten. Å andra sidan har i det föregående (kap. IV) uttalats den uppfattningen, att dessa avverkningsplaner vore försiktigt beräknade. Den föreslagna avverkningen underskrider i växlande omfattning den beräknade tillväxten.

Det ekonomiska resultatet

På grundval av vad som nu anförts har en beräkning av skogsbrukets ekonomiska resultat utförts genom att använda förhållandet mellan nettoinkomsten och det uppskattade saluvärdet. Det förefaller nämligen ej realistiskt att sätta nettoinkomsten i förhållande till taxeringsvärdet utan någon förhöjning. Storleken av denna förhöjning blir en bedömningsfråga. I detta fall har valts att höja taxeringsvärdet med 60 %. Andra förhöjningsfaktorer kan dock av de härför intresserade diskuteras.

Vid den följande beräkningen av den uppnådda räntabiliteten, om man må använda detta uttryck i föreliggande fall, har Västerbottens lappmark

Tab. X:2. Skogsbrukets ekonomiska resultat, Kr. per hektar. — The economic result of farm forestry.

	Västerbottens län. Kustland. 1954—60			Gävleborgs län. 1956—58.					Jönköpings län. 1954—60.		
	Skogsareal			Skogsareal					Skogsareal		
	25—50	50—100	100—200	—25	25—50	50—100	100—200	200—	—25	25—50	50—100
	Kontant behållning (Tab. IX:2—4) ... <i>Cash income, Sw. Crowns/hectare</i>	50,1	49,3	41,5	167,8	108,3	112,4	91,9	66,6	181,9	129,1
Rånetto (Tab. IX:13—15)	33,5	31,6	24,0	122,9	83,2	88,2	74,7	64,8	161,5	125,1	114,3
Skogsnetto (Tab. IX:2—4)	17,9	17,9	14,7	91,9	59,8	72,1	58,5	51,8	128,2	101,0	98,2
Taxeringsvärde (Tab. IV:8)	246	212	197	577	542	585	606	529	1 302	1 091	1 059
Saluvärde ¹ — <i>Market price, Sw. Crowns/hectare</i>	394	339	315	923	867	936	970	846	2 083	1 746	2 120
Skogsnetto/Saluvärde	4,5 %	5,3 %	4,7 %	10,0 %	6,9 %	7,7 %	6,0 %	6,1 %	6,1 %	5,8 %	4,6 %
Avverkn. i förh. till avverkningsförslag (Tab. VI:10) %	91 %	109 %	101 %	165 %	127 %	91 %	86 %	66 %	140 %	93 %	89 %
Skogsnetto korrigerat för avverkningsförslag ² — <i>Net income adjusted for allowable cut</i>	19,7	16,4	14,6	55,6	47,0	79,2	68,0	78,5	91,6	108,6	110,3
Korr. skogsnetto/Saluvärde — <i>Adjusted net income/Market price, %</i>	5,0 %	4,8 %	4,6 %	6,0 %	5,4 %	8,5 %	7,0 %	9,3 %	4,4 %	6,2 %	5,2 %
Antal gårdar — <i>Number of farms</i>	15	18	10	9	18	27	31	9	9	23	24

¹ Taxeringsvärdet har höjts med 60 % i samtliga län. Denna korrigerig kan blott bli ungefärlig.

² Korrigerig har skett genom att värdera skillnaden mellan avverkningsförslag och avverkning efter samma pris per m³sk som skogsnettot.

ej medtagits på grund av den bristande balans, som ännu utmärker skogsbruket i denna landsdel vid avvecklingen av det gamla virkesförrådet.

Det framgår av tab. X:2, att den uppnådda räntabiliteten har legat mellan 4 och 5 procent i Västerbottens kustland samt mellan 4 och 6 procent i Jönköpings län. Från denna nivå avviker Gävleborgs län genom en räntabilitet, som ligger mellan 6 och 10 procent.

Det återstår emellertid att korrigera nettoinkomsten för avverkningens avvikelser i förhållande till avverkningsförslagen. Sedan denna korrigering utförts på sätt framgår av tab. X:2 erhålles en ny serie av räntabilitets-siffror som ligga lägre när avverkningen var högre än avverkningsförslagen och vice versa.

Man kan vidare konstatera, att en viss tendens finnes att räntabiliteten stiger med ökande skogsinnehav. Skogsnettot däremot visar en i stort sett sjunkande tendens med ökande skogsinnehav. Att räntabiliteten likväl stiger vid ökande skogsinnehav kan visserligen i mindre grad hänföras till att taxeringsvärdena per hektar skogsmark sjunka något vid ökande skogsinnehav. Främst beror detta emellertid på justeringen av skogsnettot med hänsyn till avverkningens bristande överensstämmelse med avverkningsförslagen. Härigenom har det justerade skogsnettot sänkts betydligt för de mindre skogsinnehav med motsvarande sänkning av räntabiliteten, medan motsatsen ägt rum för de större skogsinnehaven. Om räntabiliteten i stället beräknas på det ojusterade skogsnettot, som också skett i tab. X:2, erhålles en helt avvikande räntabilitetsserie, som har samma tendens som skogsnettot, d. v. s. sjunkande räntabilitet vid ökande skogsinnehav. Denna tendens är mest utpräglad i Gävleborgs län, där också stegringen av räntabiliteten vid stigande skogsinnehav efter justering av skogsnettona är mest utpräglad.

Vad därnäst beträffar den uppnådda nivån på den framkalkylerade räntabiliteten bör observeras, att nuvarande saluvärden för skogsfastigheter i princip böra anpassa sig efter de inkomster, som väntas under den kommande tiden och därför rätteligen ej bör sättas i relation till den förflutna tidens inkomster. Räntabiliteten är i princip ett uttryck för hur *förväntningarna* om blivande inkomster från det investerade kapitalet ha uppfyllts. Det är sedan köparens sak att tillse, att han ej betalar mer för ett skogsbruk, än som motsvarar dessa inkomstförväntningar samt hans vid köpetillfället uppställda räntekrav (diskonteringsfaktor). Om man för att komma närmare dessa förväntade inkomster i stället för det nu använda medeltalet av skogsnettot för hela bokföringsperioden använder sig av skogsnettot för 1960 i Västerbottens kustland och Jönköpings län, kan man approximativt bedöma inverkan härav på den kalkylerade räntabiliteten när man vet, att skogsnettot för 1960 låg 12 kr under medeltalet för 1954—60 i Jönköpings län men 5 kr över detta medeltal i Västerbottens kustland.

Ett annat uttryck för skogsbrukets förmåga att förränta nedlagda kostnader ha vi i förräntningen av våra skogsvårdsåtgärder. I betydande omfattning motsvarar denna ej den förräntning, som kan erhållas vid investering med motsvarande säkerhet. Här tillkomma emellertid andra synpunkter — bl. a. nyttoverkningarna vid integration (förädlingsindustri, jordbruk) — och i sista hand tvingar skogsvårdslagen till nedläggandet av kostnader för återväxten intill en räntefot av 2,5 % om så är behövt för att erhålla en tillfredsställande återväxt.

Det skall erinras om att liksom tidigare vid beräkningen av kostnaderna ej heller nu något avdrag gjorts för skatter, ej heller för fastighetsskatten.

XI. Återväxtåtgärderna på bokföringsgårdarna

I det föregående ha vissa uppgifter lämnats angående arbetsinsatser för skogsvård på bokföringsgårdarna, vilka uppgifter grunda sig på arbetsjournalen (tab. VIII:6—10). I det följande skall en mera ingående redogörelse lämnas för *återväxtåtgärderna*, varvid ett försök skall göras att jämföra utförda åtgärder med de i skogsvårdsplanerna föreslagna. En sådan jämförelse kan emellertid ej göras direkt mellan föreslagna och utförda åtgärder, eftersom man för utförda åtgärder endast känner arbetsåtgången men ej omfattningen av utförda åtgärder. Motsvarande arbetsåtgång för föreslagna åtgärder kan emellertid beräknas med ledning av erfarenhetstal om arbetsåtgången per hektar för olika slag av återväxtåtgärder. Det följer härav, att den avsedda jämförelsen härigenom endast kan bli approximativ. De procenttal som ange förhållandet mellan utförda och föreslagna återväxtåtgärder få därför endast uppfattas som ett ungefärligt uttryck för storleksordningen, men även med denna begränsning äga de ett visst intresse. Följande erfarenhetstal ha använts (lika i samtliga bokföringslän):

	Arbetsåtgång (beräknad) tim. per hektar		
	Jönköpings län	Gävleborgs län	Västerbottens län
Hyggesrensning	20	20	20
Markberedning	8 ¹	8 ¹	8 ¹
Hyggesbränning	—	30	24
Kulturarbeten	60	50	50
Hjälplantering	40	35	35
Plantskogsrojning	30	30	30

¹ Maskinell markberedning har förutsatts på lättare marker.

För *Jönköpings* län grunda sig åtgärdsförslagen på skogsvårdsplaner upprättade åren 1953—55. Åtgärdsförslagen avse två femårsperioder, varför en ny femårsperiod för de flesta gårdarna börjar 1960. Detta förklarar, att den föreslagna behandlingsarealen år 1960 är avsevärt lägre än under föregående år, i det den första femårsperioden även innesluter eftersatta behov av åtgärder.

I tab. XI:2 återfinnes en sammanställning över uppgifter om förslag till återväxtåtgärder och i tab. XI:2 den beräknade arbetsåtgången för dessa även-

Tab. XI:1. Medeltal av föreslagna återväxtåtgärder. Hektar per gård och år. Jönköpings län.

Reforestation work to be performed on the bookkeeping farms according to management plans. Hectares per year and farm. Jönköping county.

Åtgärd	1955	1956	1957	1958	1959	1960
1 Hyggesrensning	0,65	0,72	0,68	0,72	0,76	0,59
2 Markberedning	0,03	0,02	0,03	0,03	0,03	0,01
3 Sådd	(—)	(—)	0,01	0,01	0,02	0,01
4 Plantering	0,77	0,82	0,77	0,82	0,89	0,67
5 Hjälpplantering	0,22	0,21	0,18	0,18	0,18	0,03
S:a	1,67	1,77	1,67	1,76	1,88	1,31
Antal gårdar	85	82	72	69	70	66

1. *Cleaning of cut over areas*
2. *Scarification of soil*
3. *Sowing*
4. *Planting*
5. *Supplementary planting*
6. *Number of farms*

som den faktiska arbetsåtgången i procent av den beräknade för åren 1955—60.

Det som är mest ägnat att tilldra sig uppmärksamheten är att den faktiska arbetsåtgången för utförda återväxtåtgärder i förhållande till den på grundval av skogsvårdsplanerna beräknade har stigit från i genomsnitt 70 % under femårsperioden 1955—59 till 114 % under 1960. Detta beror framför allt på den nyss omnämnda sänkningen av åtgärdsförslagen fr. o. m. 1960. En viss tendens till successiv ökning av den faktiska arbetsåtgången kan emellertid också skönjas.

Vid bedömningen av dessa uppgifter bör man hålla i minnet, att föreslagna återväxtåtgärder böra ha ett nära samband med föreslagna avverkningar samt sättet för deras uttagande. Enligt tidigare meddelade uppgifter om avverkningen på bokföringsgårdarna utgjorde denna i Jönköpings län i genomsnitt 95 % av den i skogsvårdsplanerna föreslagna (tab. VI:10). Det är också möjligt, att denna avverkning i större omfattning uttagits i form av genomhuggningar än avverkningsförslagen förutsatt, med åtföljande minskat behov av återväxtåtgärder.

Den sakta stigande arbetsinsatsen för återväxtåtgärder, till synes oberoende av åtgärdsförslagets omfattning, synes antyda, att ägarnas stigande skogsvårdsintresse inom ramen för gårdarnas resurser av arbetskraft (och pengar) i huvudsak varit avgörande för åtgärdernas faktiska utförande. Man synes av det anförda också kunna dra den slutsatsen, att för intresserade och arbetsdugliga skogsägare med någon hjälp av familjemedlemmar och med något anlåtande av lejd arbetskraft, särskilt på de större gårdarna,

Tab. XI:2. Enligt skogsvårdsplanernas åtgärdsförslag beräknad arbetsåtgång samt verklig arbetsinsats för återväxtåtgärder. Jönköpings län 1955—59 och 1960. Timmar per år och gård.

Estimated hours of work for reforestation according to management plans, and actual input of labour. Hours per year and farm. Jönköping county 1955—59 and 1960

	Produktiv skogsareal, hektar — <i>Forest area, hectares</i>				
	—25	25—50	50—100	100—200	Samtliga Average
<i>1955—59</i>					
1 Beräknad arbetsåtgång	28,0	59,8	93,9	99,8	71,4
2 Verklig arbetsinsats	37,2	37,2	49,0	153,3	51,0
3 Arbetsinsats i % av beräknad	133%	62%	49%	153%	70%
4 Antal gårdar	11	30	29	6	76
<i>1960</i>					
1 Beräknad arbetsåtgång	7,8	42,2	60,7	161,4	53,9
2 Verklig arbetsinsats	32,5	54,0	60,3	125,4	61,3
3 Arbetsinsats i % av beräknad	415%	128%	99%	96%	114%
4 Antal gårdar	9	26	26	5	66

1. *Estimated hours of work according to management plans*
2. *Actual input of labour*
3. *Actual input of labour as percentage of estimated*
4. *Number of farms*

det normala behovet (1960) av återväxtåtgärder har kunnat utföras i detta län genom att man kan verkställa dessa före eller efter jordbrukets bråda säsong. För 1960 utgjorde detta behov i genomsnitt för alla skogsgrupper 54 timmar per år och gård, motsvarande ca 7 dagsverken per gård, varierande efter skogsinnehavets storlek och skogens behov av åtgärder.

Denna arbetsinsats kan jämföras med den totala arbetsinsatsen för samtliga skogsvårdsåtgärder på bokföringsgårdarna i Jönköpings län, som enligt tidigare uppgifter (tab. VIII:6) uppgick till i genomsnitt 1.8 timmar per år och hektar. Enär medelarealen av skogsmark på bokföringsgårdarna var 55 hektar, motsvarar detta en arbetsinsats för skogsvård av ca 100 timmar per år (ca 21 % av den totala arbetsinsatsen). Även om dessa uppgifter ej hänföra sig till identiskt samma gårdar, kunna de dock ge en uppfattning om återväxtåtgärdernas ställning på bokföringsgårdarna. Det bör dock hållas i minnet, att de minsta skogsinnehaven är underrepresenterade bland bokföringsgårdarna, varför medelarealen skogsmark i det egentliga bondeskogsbruket är mindre än ovannämnda 55 hektar.

Av tab. XI:1 kan man även utläsa, att i Jönköpings län behovet av åtgärder beräknat efter arbetsgången främst hänförde sig till plantering (ca 50 %), därefter till hyggesrensning (ca 40 %). Sådd företages sällan i detta län, vilket torde vara en bidragande orsak till att inte heller plantskogsröjning synes förekomma. Behovet av hjälpplantering har minskats, sedan man allmänt övergått till att använda stora omskolade plantor.

Tab. XI:3. Skogsvårdsplanernas förslag till återväxtåtgärder i hektar per gård, och motsvarande arbetsinsats under olika år, beräknad och verklig. 1957—58. Gävleborgs län.

Scope and kind of reforestation work on farms with different holdings of forest land, according to the management plans (hectares per year and farm.) Corresponding hours of work (estimated) and actual input of labour. 1957—58. Gävleborg county.

Skogsgrupp Forest area	Antal gårdar	Hygges rensning	Markbe- redning	Hygges bränning	Kultu- rer	Plant- skogs- röjning	S:a	Beräknad erforder- lig tid	Verklig arbetsin- sats på återväxt- åtgärder tim./gård	Häst- insats	Traktor- insats	
		ha/gård	ha/gård	ha/gård	ha/gård	ha/gård	ha/gård	ha/gård	tim./gård	tim./gård	tim./gård	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
—25 hektar	1957	7	0,24	0,02	0,02	0,14	0,23	0,64	19,5	9,8	—	—
	1958	9	0,24	0,01	0,01	0,15	0,19	0,61	18,4	10,2	—	0,7
25—50 hektar	1957	16	0,34	0,05	0,07	0,21	0,74	1,42	42,0	22,4	0,8	—
	1958	17	0,35	0,06	0,06	0,20	0,76	1,44	42,1	41,2	2,7	0,5
50—100 hektar	1957	13	0,67	0,14	0,01	0,36	1,38	2,55	74,2	61,3	0,5	1,1
	1958	26	0,76	0,20	0,03	0,38	1,20	2,57	72,7	28,5	0,1	—
100—200 hektar	1957	16	1,25	0,21	0,25	0,74	1,68	4,13	121,6	81,4	0,5	0,1
	1958	26	1,38	0,27	0,24	0,77	1,92	4,59	133,1	86,9	—	0,8
200— hektar	1957	7	1,97	0,07	0,17	1,31	5,18	8,70	266,0	55,7	—	—
	1958	7	1,97	0,07	0,17	1,31	5,18	8,70	266,0	173,8	—	—
Totalt	1957	59	0,84	0,11	0,11	0,51	1,60	3,17	94,5	49,4	0,5	0,3
	1958	85	0,91	0,17	0,11	0,52	1,55	3,26	95,4	58,9	0,6	0,4

1. Number of farms

2. Cleaning up cut over areas

3. Scarification of soil

4. Broadcast burning

5. Planting and sowing

6. Thinning in seedlings

7. Total area per farm to be treated per year

8. Corresponding hours of work

9. Actual input of labour, hours

10. » » » horse, »

11. » » » tractor, »

Tab. XI:4. Enligt skogsvårdsplanernas åtgärdsförslag beräknad arbetsåtgång samt verklig arbetsinsats för återväxtåtgärder. Gävleborgs län 1957 och 1958. Timmar per år och gård.

Estimated hours of work for reforestation according to management plans, and actual input of labour. Hours per year and farm. Gävleborg county 1957 and 1958.

	Produktig skogsareal, hektar — <i>Forest area, hectares</i>					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	Samtliga <i>Average</i>
<i>1957</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	19,5	42,0	74,2	121,6	266,0	94,5
2 Verklig arbetsinsats	9,8	22,4	61,3	81,4	55,7	49,4
3 Arbetsinsats i % av beräknad	50%	53%	83%	67%	21%	53%
4 Antal gårdar	7	16	13	16	7	59
<i>1958</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	18,4	42,1	72,7	133,1	266,0	95,4
2 Verklig arbetsinsats.....	10,2	41,2	28,5	86,9	173,8	58,9
3 Arbetsinsats i % av beräknad	55%	98%	39%	65%	65%	62%
4 Antal gårdar	9	17	26	26	7	85

1. *Estimated hours of work according to management plants*
2. *Actual input of labour*
3. *Actual input of labour as percentage of estimated*
4. *Number of farms*

En bättre inblick i hur den faktiska arbetsinsatsen förhåller sig till den enligt skogsvårdsplanerna beräknade erhåller man genom att ta del av hur härmed förhåller sig vid gårdar med olika stort skogsinnehav. Man finner då, att under perioden 1955—59 planen har överskridits i den minsta (—25 ha) och den största (100—200 ha) storleksgruppen. Mellanliggande skogsgrupper ha uppfyllt planen betydligt sämre, med 50 å 60 %. 1960 ha emellertid även dessa uppfyllt eller överskridit planen. Till en del torde denna ökning kunna tillskrivas igenplantering av gamla åkrar.

För *Gävleborgs län* omfattar skogsbokföringen endast åren 1956—58, och av denna anledning blevo skogsvårdsplanerna endast tillgängliga för ägaren under åren 1957—58 och under det förstnämnda året ej i full utsträckning (resp. 59 och 85 gårdar 1957 och 1958). Motsvarande uppgifter som för *Jönköpings län* ha även sammanställts för *Gävleborgs län* till belysning av föreslagna och utförda åtgärder i olika skogsgrupper (tab. XI:3).

Man finner därav att förhållandet mellan föreslagna och faktiskt utförda återväxtåtgärder liksom i *Jönköpings län* varierar starkt i olika skogsgrupper och även under olika år. En bättre överblick över detta förhållande erhålles i tab. XI:4. Det är svårt att av denna sammanställning kunna utläsa något lagbundet förhållande mellan utförda och föreslagna återväxtåtgärder vid gårdar med olika skogsinnehav.

Tab. XI:5. Enligt skogsvårdsplanernas åtgärdsförslag beräknad arbetsåtgång samt verklig arbetsinsats för återväxtåtgärder. Västerbottens kustland 1957—1960. Timmar per år och gård.

Estimated hours of work for reforestation according to management plans and actual input of labour. Hours per year and farm. Västerbotten county. Coast.

	Produktiv skogsareal, hektar — Forest area, hectares					Samtliga Average
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	
<i>1957</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	8	23	124	113	503	97
2 Verklig arbetsinsats	16	24	53	90	293	56
3 Arbetsinsats i % av beräknad	200%	104%	43%	80%	58%	58%
4 Antal gårdar	1	8	11	4	1	26
<i>1958</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	8	27	124	126	503	93
2 Verklig arbetsinsats	31	29	54	53	224	48
3 Arbetsinsats i % av beräknad	390%	108%	44%	42%	45%	52%
4 Antal gårdar	2	15	16	8	1	42
<i>1959</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	8	27	123	126	503	94
2 Verklig arbetsinsats	30	14	55	58	292	46
3 Arbetsinsats i % av beräknad	370%	52%	45%	46%	58%	49%
4 Antal gårdar	2	15	17	8	1	43
<i>1960</i>						
1 Beräknad arbetsåtgång...	8	26	135	119	182	90
2 Verklig arbetsinsats	(87)	22	45	28	224	41
3 Arbetsinsats i % av beräknad	(1 000%)	85%	33%	23%	123%	46%
4 Antal gårdar	2	12	13	8	1	36

1. Estimated hours of work according to management plans
2. Actual input of labour
3. Actual input of labour as percentage of estimated
4. Number of farms

För en bättre bedömning av dessa uppgifter kan nämnas, att de verkliga avverkningsuttagen i förhållande till de föreslagna under bokföringsperioden utgjorde i genomsnitt 86 % samt att gårdar med över 200 hektar skogsmark endast avverkade 66 % av föreslagen avverkning medan gårdar med mindre än 25 hektar avverkade 165 % av föreslagen (tab. VI:10). Hos sistnämnda kategori utfördes likväl endast 50 à 55 % av föreslagna återväxtåtgärder. Det bör emellertid tilläggas, att det inte kan förutsättas, att skogsägarna omedelbart skola anpassa sig till skogsvårdsplanens förslag.

Beträffande dessa förslag kan av tab. X:3 utläsas, att plantskogsröjningen i Gävleborgs län intar ej mindre än hälften av de föreslagna åtgär-

derna efter arealen räknat (48 % år 1958). Närmast kom hyggesrensning med 28 % och kultur med 16 % samma år. Det är troligt, att plantskogs-röjningen av skogsägarna uppfattats som en mindre angelägen åtgärd, vilken kunde anstå till lämpligt tillfälle. Vid denna tidpunkt, 1957—58, var dessutom frågan om plantskogsröjningens betydelse ännu ny och hade ej hunnit påverka skogsägarnas uppfattning om en rationell skogsvård. Den stora plats plantskogsröjningen intar bland föreslagna åtgärder i detta län är ett uttryck bland andra för de gynnsamma förutsättningarna för naturlig föryngring, vilket möjligen också bidragit till att skogsägarna intagit en avvaktande attityd även till föreslagna kulturåtgärder. Det kan tilläggas, att föreslagna återväxtåtgärder liksom i Jönköpings län under den första femårsperioden även innesluta eftersatta åtgärder samt att det är troligt, att föreslagna avverkningar till viss del uttagas i form av genomhuggningar, även när planen förutsätter trakthygge. Härtill kommer att säsongen för plantering i Gävleborgs län på grund av försommartorkan är mycket kort och infaller i en tid då även jordbruket av samma anledning lider av tidsnöd. Skogssådden, som kan utsträckas över en längre period, har en begränsad omfattning på grund av bristen på frö och på bättre marker till följd av gräsväxt.

Inom *Västerbottens* län ha endast för kustlandsgårdarna nya skogsvårdsplaner upprättats. Även här har ett försök gjorts till beräkning av arbetskraftsbehov för återväxtåtgärder, och detta har jämförts med den faktiska arbetsinsatsen. Denna jämförelse redovisas i tab. XI:5.

Även här är materialet i form av skogsvårdsplaner litet. Om man räknar med de tidigare angivna åtgångstalen ligger den faktiska arbetsåtgången i genomsnitt betydligt under det i planerna angivna behovet. De mindre gårdarna överskrider dock skogsvårdsplanens förslag mycket kraftigt vissa år. Samma orsaker som i Gävleborgs och Jönköpings län kan här anföras till förklaring, såsom t. ex. mindre areal av kalhyggen än i planerna föreslagna och därmed minskat behov av åtgärder för återväxt.

I följande tabell XI:6 redovisas föreslagna åtgärder 1958 till 1960 efter arealen (motsvarande för Gävleborgs län tab. XI:3). Hyggesrensningsarealen är jämfört med Gävleborgs län betydligt större per gård. Även för kulturåtgärder och bränning äro de föreslagna arealerna i Västerbotten större, beroende på behovet att omvandla restskogar till växande ungskog. Markberedning har endast i undantagsfall föreslagits, och även för plantskogs-röjning äro endast obetydliga arealer upptagna i planerna. Det bör tilläggas, att skogsvårdsplanerna inte äro uppgjorda för att sammanställas på detta vis, och vissa skillnader i redovisningen ha förekommit.

Åtgärdsbehoven äro som tidigare påpekats inte de faktiska utan de vid fullföljande av planens avverkningsprogram behövliga. Skillnaden mellan dessa behov och det faktiskt utförda arbetet torde i första hand förklaras

Tab. XI:6. Skogsvårdsplanernas förslag till återväxtåtgärder i hektar per gård 1958—1960.

Scope and kind of reforestation work and farms with different holdings of forest land, according to the management plans (hectares per year and farm).

Skogsgrupp Forest area	Antal går- dar	Hygges- rensning	Markbe- redning	Hygges- bränning	Kultu- rer	Plant- skogs- röjning	S:a ha/gård	
	1	2	3	4	5	6	7	
— 25 ha	1958							
	1959	2	0,2	—	—	0,2	—	0,4
	1960							
25—50 ha	1958	15	0,5	—	0,1	0,3	—	0,9
	1959	15	0,4	—	0,1	0,4	—	0,9
	1960	12	0,5	—	—	0,3	—	0,8
50—100 ha	1958	16	1,9	—	0,2	1,6	0,1	3,8
	1959	17	2,0	—	0,2	1,6	0,1	3,9
	1960	13	2,1	0,1	0,3	1,7	0,1	4,3
100—200 ha	1958		2,3	—	—	1,5	0,3	5,1
	1959	8	2,3	—	—	1,5	0,3	5,1
	1960		2,2	0,1	0,1	1,4	0,3	5,1
200— ha	1958		5,4	—	2,3	5,4	1,2	14,8
	1959	1	5,4	—	2,3	5,4	1,2	14,8
	1960		1,8	—	1,8	—	—	5,4
S:a	1958	42	1,5	—	0,2	1,1	0,1	2,9
	1959	43	1,5	—	0,2	1,2	0,1	3,0
	1960	36	1,5	—	0,2	1,1	0,1	2,9

See foot notes to table XI:3.

med att föryngringsytorna hållits mindre än i planen föreslagits. Plant- och fröbristen vissa år kan också ha bidragit till att verkställda hyggen inte ha behandlats, samt att även här planerna föreslagit mer än som varit strängt nödvändigt. Det är dock sannolikt, att en kraftig arbetsinsats skulle behövas för återväxtåtgärderna.

Om man slutligen jämför bokföringsgårdarnas arbetsinsats på återväxtåtgärder i de olika länen skall man finna, att denna i alla tre länen genomsnittligt ligger mellan 40 och 60 timmar per gård. Härvid är att märka, att den genomsnittliga skogsarealen per gård är ca 55 hektar i Jönköpings län och ca 100 hektar i de två övriga länen. Den övervägande delen av denna arbetsinsats, ca två tredjedelar, utföres av gårdens eget folk.

XII. Jordbruk—skogsbruk

Som redan tidigare nämnts har det inte varit avsikten att med denna undersökning närmare gå in på förhållandet mellan jordbruk och skogsbruk på de i bokföringen deltagande gårdarna, enär jordbruket ej ingår i denna undersökning. I det följande skall endast några synpunkter härpå anföras med utgångspunkt från vad som i det föregående framkommit beträffande skogsbruket.

Vad som kännetecknar kombinationen jordbruk-skogsbruk i samma fastighet är den *gemensamma användningen av vissa produktionsmedel*, främst arbets- och dragkraft, vilket genom årstidernas växling framstår som naturligt och ändamålsenligt. Även byggnaderna användas i viss omfattning gemensamt.

För att närmare belysa, hur detta allmänt kända förhållande kommer till uttryck på bokföringsgårdarna, har för dessa gårdar i Västerbottens och Jönköpings län uppgifter insamlats för vissa år angående arbetsinsatsen i skogsbruket fördelad på olika månader av året. Härvid har också skilts på arbetsinsatsen vid avverkning och övriga arbeten, som huvudsakligen utgöras av skogsvård. Beträffande avverkningen har skilts mellan gårdens folk och lejd arbetskraft. Dessa uppgifter ligga till grund för diagrammen i fig. 40—42.

Samtliga dessa diagram visa den karakteristiska uppgången av arbetsinsatsen i skogsbruket under avverkningssäongen. Att en del arbete insattes i skogsbruket även under våren och sommaren har främst sin grund i att skogsvårdsarbetena bäst kunna bedrivas vid denna årstid. Rójningar i ungskog utföras visserligen bäst vid barmark, men komma också till utförande under vintermånaderna, då jordbruket kräver mindre insatser av arbete. Som man kan se av diagrammen, är detta framför allt fallet i Jönköpings län. Den lejda arbetskraften har alldeles övervägande satts in vid avverkningsarbeten, då den egna arbetskraften ej räckt till eller av andra orsaker ej varit tillgänglig. (Den lejda arbetskraften vid skogsvård och andra arbeten utom avverkning redovisas ej särskilt i diagrammen, men framgår av tab. VIII:10). Den påtagliga ökningen av arbetsinsatsen under juni månad i Västerbottens lappmark är föranledd av skogskulturerna. Dessa arbeten fördela sig i Västerbottens kustland på maj och juni månader samt i Jönköpings län på april—juni månader och ge därför ej anledning till

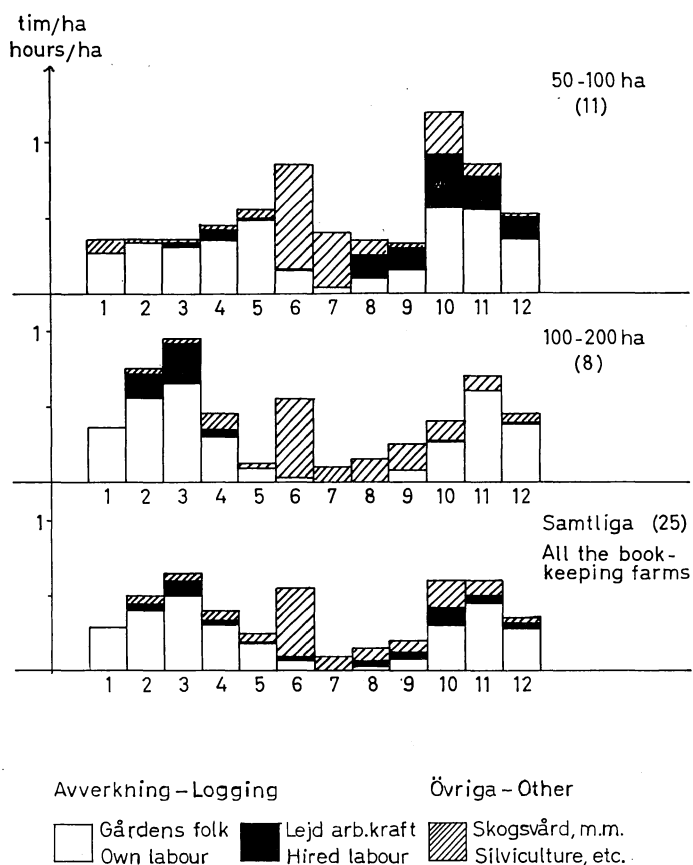

Fig. 40 Arbetskraftens fördelning på avverkning och skogsvård m. m. under olika månader. Antal gårdar i parentes. Västerbottens län. Lappmarken.

Input of labour in logging and silviculture during different months (1—12) of the year. Number of farms in parenthesis. Västerbotten county. Interior.

samma ansvällning av arbetsinsatsen under en viss månad som i Västerbottens lappmark med dess kortare skogsplanteringssäsong.

Det låter sig ej göra att ur detta material utläsa någon systematisk skillnad i fråga om arbetsinsatsen i skogsbruket vid olika skogsinnehav eller på bokföringsgårdarna i de undersökta länen utöver vad nu nämnts.

Materialet har också grupperats efter åkerarealen inom resp. skogsgrupper. Vid en så långt gående uppdelning blir emellertid materialet för svagt för att tillåta några säkra slutsatser.

Den gemensamma användningen av vissa produktionsmedel och främst arbets- och dragkraften bör avse att erhålla bästa ekonomiska resultat av dessa. Med bästa ekonomiska resultat skall då förstås största sammanlagda inkomst av disponibla resurser inom det kombinerade jord-skogsbruket. Detta förutsätter en samordning och *planering* av dessa resurser. I den mån de

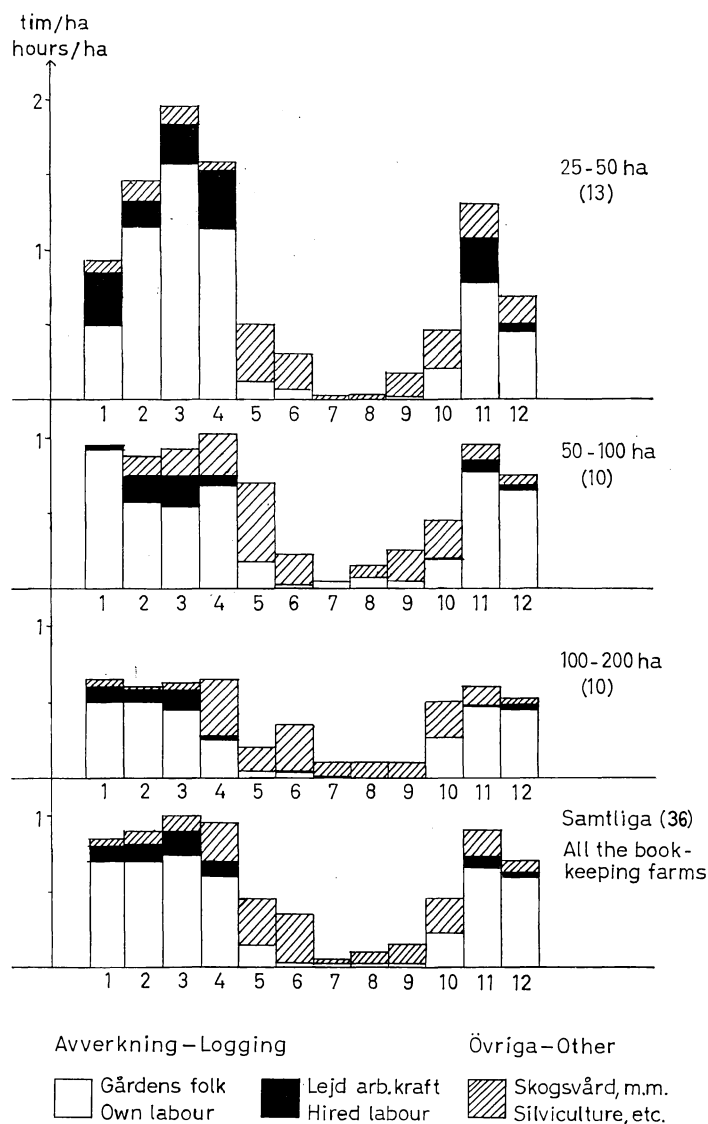

Fig. 41. Arbetskraftens fördelning på avverkning och skogsvård m.m. under olika månader (1—12) av året. Antal gårdar i parentes. Västerbottens län. Kustlandet.
 Input of labour in logging and silviculture during different months (1—12) of the year. Number of farms in parenthesis. Västerbotten county. Coast.

kunna användas gemensamt förutsätter denna planering en optimal fördelning av resurserna, i detta fall mellan jordbruk och skogsbruk. En sådan fördelning mellan två näringsgrenar med så olika förutsättningar för produktionen är ej lätt att kalkylera, framför allt på grund av den ojämförligt längre investeringstiden i skogsbruket när det gäller skogsvårdsåtgärder i jämfö-

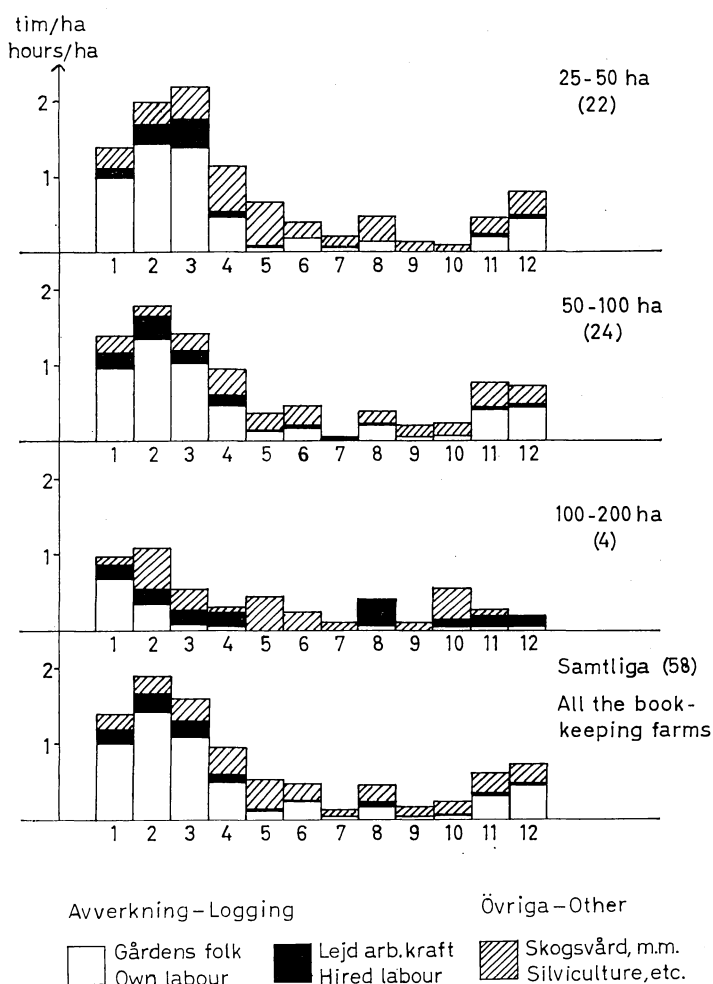

Fig. 42. Arbetskraftens fördelning på avverkning och skogsvård m. m. under olika månader (1—12) av året. Antal gårdar i parentes. Jönköpings län.

Input of labour in logging and silviculture during different months (1—12) of the year. Number of farms in parenthesis. Jönköping county.

relse med jordbruket. Denna olikhet kan ej överbryggas enbart genom en diskontering av inkomsterna från investeringarna i jordbruk och skogsbruk, eftersom ägaren är beroende av att inkomsten av hans arbete och kapital infaller inom rimlig tid. Detta är anledningen till att han åtminstone intill en viss gräns måste ge prioritet åt insatser av arbete och kapital i jordbruket. Detta förstärkes av att vid en viss uppläggning av jordbruket åtgärderna där är mera tvingande än i skogsbruket. Detta bör dock ej hindra en omläggning av jordbruket, om detta för erhållande av bättre samordning med skogsbruket eller av andra anledningar befinnes lämpligt. En så-

dan samordning bör från praktisk synpunkt ta sikte på den fulla användningen av disponibla resurser. Härvid får man även behov av en lämplig fördelning av dessa.

För detta ändamål behöver man en plan, som mera *långsiktigt* visar, hur man bör fördela tillgängliga resurser mellan skogs- och jordbruk. Vad man då närmast synes ha behov av är en åtgärdsplan för skogsbrukets bedrivande genom avverkning och skogsvårdsåtgärder m. m. samt motsvarande behov av *arbetskraft*. Allt för många skogsägare känna nu inte till hur stor avverkning de uthålligt kunna ta ut ur sin skog. Alla ha heller inte gjort klart för sig sambandet mellan den avkastning, som kan erhållas från ett skogsbruk och de skogsvårdsåtgärder, som äro behövliga för att på längre sikt säkerställa denna avkastning. En sådan mera långsiktig plan för skogsbruket bör på lämpligt sätt och efter bedömning av olika alternativ t. ex. beträffande omloppstid och skogsvård passas in i gårdens hushållning med den gemensamma arbets- och dragkraften. Kanske skall det då visa sig, att man även bör och kan jämka på jordbrukets behov av arbetskraft. Omläggning av driften exempelvis genom kreaturslöst jordbruk och igenläggande av åker till skog är alternativ, som då kan bli aktuella. Den helt genomförda planläggningen skall i princip få sitt uttryck i en för jordbruket och skogsbruket gemensam principplan för användning av arbets- och dragkraft, eventuellt med tillskott av lejd sådan, vilken framkommit som resultat av en jämförelse mellan olika alternativ för erhållande av största nettoinkomst. Detta är till stor del en fråga om var arbetskraften bäst betalar sig, låt vara att även andra synpunkter fordra sitt beaktande. Det blir då angeläget att klargöra, var arbetskraften får sin största inkomst, i jordbruket eller i skogsbruket. Beträffande skogsbruket är detta relativt lätt att beräkna vid avverkningsarbeten. Beträffande skogsvården blir en sådan beräkning som ovan nämnts svårare, men dessa arbeten kan sägas nödvändiga för att på lång sikt ge inkomsten av skogsavkastningen. Olägenheten av att skogsvårdsarbeten ej omedelbart betalar sig uppväges i viss mån av att skogsägaren härigenom besparas motsvarande utgifter för lejd arbetskraft, åtminstone såvitt de är av tvingande karaktär. Att inte *hela* inkomsten från skogsbruket efter betalning av lejd arbetskraft och inventarier m. m. kan fördelas på den egna arbetsinsatsen för uträknande av timlönen följer av att själva skogsvården kräver sin förräntning. Detta framstår särskilt tydligt, om man har lånat pengar till skogsköpet.

En avsikt med denna undersökning är bl. a. att ge skogsägarna en uppfattning om arbetsinkomsten i skogsbruket och därmed underlätta planeringen av dess bästa användning.

I ett stigande antal fall är jordbrukets arbetskraft otillräcklig för skogsbrukets behov eller eljest mindre lämplig för skogsbrukets större krav på fysisk styrka. Detta har mindre kommit till uttryck på bokföringsgårdarna,

vilka utvalts med hänsyn till att ägaren skall vara fullt arbetsför. Även på bokföringsgårdarna kan dock den egna arbetskraften bli en begränsande faktor beträffande arbetsinsatsen i skogsbruket. Detta kommer till uttryck i det förhållandet, att den egna arbetsinsatsen inte nämnvärd ökar, när skogsinnehavet uppnått en viss storlek. Detta förhållande bekräftas även av den jordbruksekonomiska undersökningen enligt THULIN 1961.

Det anförda förhållandet synes tyda på att åtminstone vid nuvarande teknik jordbruket kan skötas — och skötes — med så liten arbetsstyrka, att denna ej kan utföra det behövliga arbetet på en skogsareal över en viss begränsad storlek, varierande från fall till fall. Detta förhållande gäller framför allt huggningen, som är mest tids- och arbetskrävande. Skogsägaren själv har i regel endast utfört körningen, när gården når en viss storlek.

Det sagda synes tyda på de begränsade möjligheterna att genom ökning av skogsinnehavet förbättra förutsättningarna för gemensam användning av arbetskraften i jord- och skogsbruk på samma fastighet. En sådan förbättring synes med större fördel kunna ernås genom en samverkan mellan olika närbelägna fastigheter, av vilka somliga enligt all erfarenhet ha överskott, medan andra ha underskott på arbetskraft, ett förhållande som även torde komma att bestå. Förutsättningarna för en sådan samverkan ha under senare tid förbättrats genom tilkomsten av skogsbruksområdena samt de s. k. samverkansområdena i de norra länen. Det kan givetvis även uppnås utan en sådan yttre organisation grannar emellan, vilket av ålder förekommit.

Den gemensamma användningen av *dragkraften* har kommit i ett nytt läge genom traktorns definitiva genombrott i jordbruket, medan dess lämplighet för skogsbruket alltjämt befinner sig under utprövning. Av det föregående (Tab. VIII:14) har framgått traktorns hittillsvarande ringa användning i skogsbruket men också tendensen till ökad användning under de sista åren i bokföringsperioden. Denna tendens är alltjämt verksam. En tillfredsställande användning av dragkraften i det nya läget förutsätter emellertid att jordbrukstraktorn ges en sådan förstärkning och konstruktion, att den kan användas även i skogsbruket, åtminstone i lätt till medelsvår terräng. Detta innebär en fördyring, som gör den mindre ekonomisk för smärre fastigheter. Detta kan göra att behovet av en storleksrationalisering — under beaktande av vad som tidigare sagts om arbetskraften — men framförallt av samverkan kommer att förstärkas. Detta är i så fall blott en yttring av den generella tendensen till storleksrationalisering vid mekanisering av jordbruket. Att i detta sammanhang även igenplantering till skog av för traktordriften mindre lämpade åkerarealer blivit aktuell är också naturligt, låt vara att även andra faktorer bidragit härtill.

I den mån man för närvarande håller häst huvudsakligen för skogsbrukets

behov bör kostnaderna för hästen läggas på skogsbruket och endast marginalkostnaden för användningen i jordbruket debiteras denna gren av rörelsen. I det föregående har hänsyn härtill ej kunnat tagas. Det är emellertid angeläget, att en skogsägare gör en beräkning angående den kostnad, som föranledes av hästens och traktorns användning i skogsbruket resp. jordbruket. Detta är ägnat att stimulera sökandet efter bättre alternativ. Rent principiellt kan detta liksom beträffande arbetskraften sägas gå ut på ökad samverkan. Medan man härigenom beträffande arbetskraften vill bättre utnyttja existerande resurser, bör samverkan beträffande dragkraften också syfta att påskynda eliminering av det *överskott* av dragkraft, som mångenstädes uppstått genom att traktorn ännu inte helt kan ersätta hästen i skogsbruket. Den senare kvarhålls härigenom i oekonomisk omfattning, så länge varje gård skall vara självförsörjande beträffande dragkraft av såväl häst som traktor.

Även *byggnaderna* äro gemensamma för jord- och skogsbruk. Om man vill bedöma lönsamheten av dessa olika grenar och därmed inverka på deras ändamålsenliga avvägning inom den gemensamma ramen av existerande produktionsmedel bör även kostnaden för byggnaderna beaktas vid lönsamhetskalkylerna.

Vad först beträffar kostnaderna för ekonomibyggnaderna bli dessa för skogsbruket aktuella, när det gäller användningen av dragkraften, alltså främst hästen. Kostnaden för byggnaderna (ränta, amortering, underhåll) bör då i vanlig ordning debiteras hästen. Om denna hålles för jordbrukets behov skall endast marginalkostnaden debiteras skogsbruket, och häri ingår ej kostnader för byggnaderna. Denna fråga har redan diskuterats ovan. Vid bokföringsundersökningen har kostnaden för hästen debiterats efter skillnaden mellan körarlön och huggarlön. Ytterligare kalkyler, i och för sig nyttiga, tillkommer skogsägaren att utföra på grundval av de från fall till fall varierande förutsättningarna.

Bostaden för ägaren och hans familj skall varken debiteras jordbruket eller skogsbruket. Kostnaden härför tillhör konsumtionens område och ej produktionens. Endast kostnaden för särskilda bostäder på skogen (avverkningsbostäder och dyl.) skall debiteras skogen. Att detta förhållande kan ställa sig olika för storskogsbruket och bondeskogsbruket innebär, att storskogsbruket härigenom får en kostnad, som ej täckes av hyresinkomsterna, vilken kostnad bondeskogsbruket ej behöver vidkännas. Det bör emellertid beaktas, att detta ur det *allmännas* synpunkt ej skall medräknas som en nackdel för storskogsbruket vid jämförelse med bondeskogsbruket, eftersom skogsarbetaren under alla förhållanden skall ha en bostad.

I sista hand kan även *jorden* anses som ett gemensamt produktionsmedel, som åtminstone i viss omfattning kan ägnas antingen åt jordbruk eller skogsbruk. Lönsamhetskalkyler som gå ut på beräkning av markens

högsta värde vid den ena eller andra användningen, i och för sig svåra att utföra och osäkra, ger härvid föga ledning i den aktuella frågan om igenplantering av åker till skog. Den inkomst som infaller från den igenplanterade åkern efter decenniernas väntan har nämligen vanligen föga relevans för den enskilde individen med begränsad livslängd i jämförelse med utgiften för planteringen. För honom är viktigast hur han skall erhålla största inkomst nu och i en nära framtid av sin arbetskraft genom samverkan med jorden i form av åker eller skog, eventuellt genom att helt överge jorden och ta annan bättre betald och mera tilldragande sysselsättning (flykten från landsbygden). Detta är också naturligt med hänsyn till att arbetskraften är hans viktigaste produktionsfaktor och han merendels är helt beroende av att den utnyttjas väl. Att likväl åker under intryck av i det föregående redovisade inflytelser inte blott lägges igen eller överföres till betesmark utan även planteras med skog torde ha sin grund i att statsbidrag utbetalas till skogsplantering av åker men även i motvilja att låta jorden ligga för fädot, propagandan för bättre skogsvård, möjligheten att utföra planteringen med egen arbetskraft, etc.

Det nu anförda uttömmar ej den stora frågan om förhållandet mellan jordbruk och skogsbruk i bondeskogsbruket. Som redan inledningsvis framhållits har avsikten härmed endast varit att belysa denna fråga ur synpunkten av den gemensamma användningen av viktiga produktionsmedel. Betydelsen härav varierar från fall till fall, som i det föregående framför allt kunnat utläsas från uppgifterna om den egna arbets- och dragkraftens användning i det egna skogsbruket.

Kap. XIII. Jämförelse mellan skogshögskolans undersökning och den jordbruksekonomiska undersökningen

Det är av intresse att jämföra skogshögskolans undersökning med andra undersökningar om bondeskogsbrukets ekonomiska resultat, som inledningsvis omnämnts. I främsta rummet intresserar därvid att utföra en sådan jämförelse med den jordbruksekonomiska undersökningen, som visserligen har till huvudsyfte att insamla uppgifter att ligga till grund för prissättningen på jordbruksprodukter, men i sammanhang därmed även insamlar uppgifter angående skogsbruket vid de i undersökningen ingående gårdarna. Uppgifterna angående skogsbruket äro visserligen betydligt mindre detaljerade än vid skogshögskolans undersökning men dock av stort intresse.

Även den mera begränsade jämförelse, som kan göras med den jordbruksekonomiska undersökningen, måste förses med vissa reservationer. Den första av dessa gäller urvalet av gårdar och därmed deras representativitet. Skogshögskolans undersökning omfattar övervägande intresserade och goda skogsbrukare. Gårdarna ligga inom sådana områden, där skogsbruket är av stor betydelse för ägarnas ekonomi. Vid urvalet av gårdar för den jordbruksekonomiska undersökningen gäller, att man sökt göra denna så representativ som möjligt, enär dess huvudsyfte är att ligga till grund för prissättningen på jordbruksprodukter. Urvalsprincipen framgår närmare av anvisningarna för hushållningssällskapen, som har att utse de deltagande gårdarna: »I fråga om beskaffenheten av de brukningsdelar, som böra ingå i den jordbruksekonomiska undersökningen, bör uppmärksammas att de deltagande brukningsdelarna tillsammans tagna i görligaste mån representerar ett genomsnitt för respektive områden. Detta innebär, att brukningsdelar med olika driftsinriktning, olikartade förutsättningar med hänsyn till ägoslagsfördelning och produktionsapparat samt olika god skötsel etc. bör medtagas i så vitt möjligt samma proportion som de förekommer inom området.»

Hur denna urvalsprincip återverkat på urvalet av de tillhörande skogsbruket är ej redovisat. I avsaknad av andra hållpunkter torde man få utgå från att även skogsbruket representerar ett genomsnitt, medan huvudparten av de skogsbruk, som ingår i skogshögskolans undersökning, representerar ett positivt urval.

Det hör vidare observeras, att skogshögskolans undersökning hänför sig

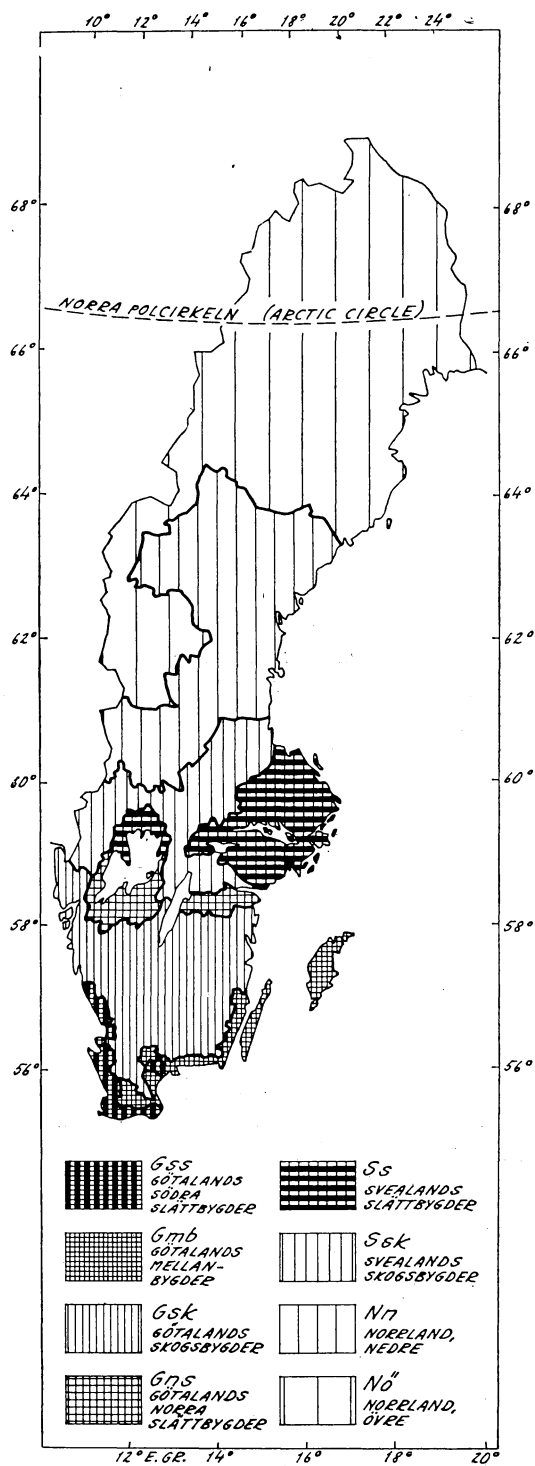

Fig. 43. Redovisningsområden i den jordbruksekonomiska undersökningen.
Regions used in the official appraisal of the economics of farming.

Tabell XIII:1. Antal i undersökningarna ingående gårdar och deras skogsmarksareal. (Medeltal per år.)

Produktiv skogsmark hektar	S	J	S	J	S	J
	Väster- bottens län 1954—60	Övre Norr- land 1954—59	Gävle- borgs- län 1956—58	Nedre Norr- land 1954—59	Jönkö- pings län 1954—60	Götalands skog- bygder 1954—59
	Antal gårdar					
— 25	4	37	9	29	11	174
25— 50	18	34	18	37	31	85
50—100	36	45	27	43	32	56
100—200	24	16	31	38	6	17
200—	8	5	9	11	—	2
S:a	90	137	94	158	80	334

S = Skogshögskolans undersökning. J = Jordbruksekonomiska undersökningen.
(Medeltal av alla deltagande gårdar.)

till tre län i olika delar av landet, medan den jordbruksekonomiska undersökningen ansluter sig till landets indelning i s. k. naturliga jordbruksområden, som omfattar flera län eller delar av län (se karta fig. 43). Full jämförelse kan därför av denna anledning ej uppnås mellan resultaten från de båda undersökningarna.

Vad slutligen beträffar antalet gårdar, som ingår i undersökningen, och deras därav beroende representativitet, kan nedanstående uppgifter tjäna att belysa detta.

I förhållande till hela antalet brukningsenheter i gruppen Övriga enskilda skogar i de berörda länen representerar gårdarna i skogshögskolans undersökning 0,77 %, medan motsvarande representativitet vid den jordbruksekonomiska undersökning för de berörda jordbruksområdena utgör 0,56 %. Motsvarande siffror för de deltagande gårdarnas andel av skogsmarksarealen är resp. 0,94 % och 0,56 %.

Man finner av den ovanstående sammanställningen, att den minsta skogsgruppen är betydligt bättre företräd i den jordbruksekonomiska undersökningen än i skogshögskolans. Detta är endast att vänta med hänsyn till urvalsprincipen vid den jordbruksekonomiska undersökningen, som i första hand gäller innehavet av jord och ej av skog. Resultaten för de minsta skogsgrupperna, under 50 hektar, torde alltså ur denna synpunkt vara säkrare vid den jordbruksekonomiska undersökningen än vid skogshögskolans.

Som redan framhållits vid skogshögskolans undersökning äro medeltalen för länen beroende av med vilken andel de olika skogsgrupperna ingå i dessa medeltal. Det har framgått av det föregående, att de olika skogsgrupperna ej ingå med samma andel i de båda undersökningarna. I det följande

komma de medeltal, som redovisas, att uträknas på grundval av skogsmarkens fördelning på olika skogsgrupper inom Övriga enskilda skogar för de i skogshögskolans undersökning ingående länen, som nedan. För att få en jämförelse med J-gårdarna, multipliceras även deras gruppvisa resultat med samma fördelningstal enligt nedanstående sammanställning.

Län	Produktiv skogsmark, hektar					
	—25	25—50	50—100	100—200	200—	S:a
	%	%	%	%	%	%
Västerbottens	9	17	27	25	22	100
Gävleborgs	10	15	26	24	25	100
Jönköpings	20	32	27	11	10	100

Jämförelse mellan erhållna resultat

Beträffande *avverkningen* meddelas i tab. XIII:2 en jämförelse beträffande den årliga avverkningen per hektar skogsmark inom olika skogsgrupper vid de båda undersökningarna.

Man kan därav utläsa, att avverkningen per hektar skogsmark varit genomgående något högre på S-gårdarna än på J-gårdarna.¹ Avverkningen på de senare har endast varit 85 å 88 % av avverkningen på de förra. Denna skillnad går igen i samtliga skogsgrupper. Mest framträdande är den dock i den minsta skogsgruppen, intill 25 har.

Det ligger nära till hands att i ett sådant fall söka uträna, huruvida skillnaden i avverkning kan hänföras till en skillnad i skogsmarkens medelbonitet. Denna är känd för S-gårdarna, men ej för J-gårdarna. Vad särskilt beträffar Jönköpings län och S-gårdarna i detta län förefaller det ej sannolikt, att dessa skulle ha en högre medelbonitet än hela skogsarealen i Götalands skogsbygder, som får anses representerad genom den jordbruksekonomiska undersökningen, och skillnaden i avverkning är där lika stor som för övriga län ingående i skogshögskolans undersökning. Beträffande dessa måste frågan lämnas öppen. Dessutom bör beaktas, att i skogshögskolans undersökning året 1960 med högre priser och högre avverkningskvantiteter har en höjande effekt.

Å andra sidan är det som framgått av redogörelsen för skogshögskolans undersökning förenat med betydande arbete att erhålla säkra och fullständiga uppgifter angående skogsbruksdriften på de deltagande gårdarna. Någon diskussion av resultatens säkerhet vid den jordbruksekonomiska un-

¹ Med S-gårdarna och J-gårdarna skall här och i det följande förstås de gårdar, som deltagit i skogshögskolans, resp. den jordbruksekonomiska undersökningen.

Tab. XIII:2. Årlig avverkning per hektar skogsmark.

	Område	Period	Produktiv skogsmark, hektar					Medeltal
			—25	25—50	50—100	100—200	200—	
S	Västerbottens län	1954—60	2,68	1,87	1,88	1,29	0,87	1,57
J	Övre Norrland	1954—59	2,28	1,84	1,61		0,89	1,37
S	Gävleborgs län	1956—58	4,21	3,29	2,94	2,67	1,95	2,83
J	Nedre Norrland	1954—59	3,53	2,52	2,58		2,20	2,49
S	Jönköpings län	1954—60	4,30	3,35	3,61	3,03	—	3,38
J	Götalands skogsb.	1954—59	3,23	2,89	2,98		2,30	2,86

S = Skogshögskolans undersökning. J = Jordbruksekonomiska undersökningen.
Identiska gårdar.

undersökningen vad beträffar skogsbruket har ej förekommit. I och för sig är det emellertid ej omöjligt, att de mer intresserade skogsägarna, som ingå i skogshögskolans undersökning, förstått att utvinna en något större avverkning från sina skogar än de genomsnittliga skogsbrukare, som ingå i den jordbruksekonomiska undersökningen. Härtill kan också ha bidragit, att S-gårdarna haft tillgång till en avverkningsberäkning, vilket mera sällan är förhållandet på J-gårdarna. Att likväl en besparing av tillväxt skett på S-gårdarna, har tidigare visats. Enligt den jordbruksekonomiska undersökningen har detta även varit fallet på J-gårdarna. Den osäkra uppskattningen av tillväxten tillåter emellertid ej att draga några säkra slutsatser från en jämförelse mellan S-gårdarna och J-gårdarna beträffande storleken av denna besparing.

Man kan vidare konstatera, att avverkningen per hektar skogsmark på J-gårdarna liksom tidigare visats för S-gårdarna avtar med stigande skogsinnehav. För den minsta skogsgruppen är skillnaden i avverkning mellan S-gårdarna och J-gårdarna störst. Detta torde bero på att dessa bland S-gårdarna äro mest intensivt skötta även beträffande skogsvården och följaktligen representerar ett positivt urval.

Rotförsäljningarnas andel av den totala avverkningen redovisas i tab. XIII:3 även för J-gårdarna. Följande jämförelse kan göras med S-gårdarna.

Frågan om vad som avgör rotförsäljningarnas andel av den totala avverkningen har ingående behandlats i det föregående. Det är svårt att därav finna en förklaring till den avsevärt större andel rotförsäljningarna på S-gårdarna i Västerbottens och Jönköpings län inta i förhållande till J-gårdarna, vilket är genomgående för samtliga storleksgrupper. Å andra sidan är genomsnittet för Gävleborgs län praktiskt taget detsamma för S-gårdar och J-gårdar, men med stora variationer inom skogsgrupperna. Här

Tab. XIII:3. Rotförsäljningarnas andel av den totala avverknigen.

	Område	Period	Produktiv skogsmark, hektar					Medeltal
			—25	25—50	50—100	100—200	200—	
			%	%	%	%	%	%
S	Västerbottens län	1954—60	47	19	24	22	31	26
J	Övre Norrland	1954—59	6	5	14		19	14
S	Gävleborgs län	1956—58	3	17	30	24	51	29
J	Nedre Norrland	1954—59	20	20	21		34	27
S	Jönköpings län	1954—60	42	45	47	73	—	51
J	Götalands skogsbygd	1954—59	16	26	37		43	31

Tab. XIII:4. Den totala arbetsinsatsen. Timmar per hektar skogsmark.

	Område	Period	Produktiv skogsmark, hektar					Medeltal
			—25	25—50	50—100	100—200	200—	
S	Västerbottens län	1954—60	11(1)	8(1)	6(1)	5(1)	3(1)	6(1)
J	Övre Norrland	1954—59	10(1)	8(1)	6(1)		4(1)	6(1)
S	Gävleborgs län	1956—58	19(5)	14(5)	10(4)	10(4)	5(3)	11(4)
J	Nedre Norrland	1954—59	13(2)	9(2)	9(3)		6(3)	8(4)
S	Jönköpings län	1954—60	14(1)	9(2)	7(2)	6(2)		10(2)
J	Götalands skogsbygd	1954—59	16(2)	10(2)	8(2)		6(3)	10(2)

Antal arbetstimmar per hektar skogsmark exkl. rotpostavverkning. (Lejd arbetskraft inom parentes).

har dock lejd arbetskraft i större omfattning kommit till användning än i de andra undersökta länen.

Insatsen av *arbetskraft* i skogsbruket med särskild hänsyn till de möjligheter det egna skogsinnehavet erbjuder till kompletterande inkomster för den egna arbetskraften har ingående belysts i skogshögskolans undersökning. Följande jämförelser kan göras med den jordbruksekonomiska undersökningen. (tab. XIII:4).

Den totala arbetsinsatsen är anmärkningsvärt lika per hektar skogsmark på S-gårdar och J-gårdar i Västerbottens län och övre Norrland, resp. Jönköpings län och Götalands skogsbygd. Denna överensstämmelse sträcker sig även till de olika skogsgrupperna. Mellan Gävleborgs län och nedre Norrland är däremot överensstämmelsen mindre god, i det S-gårdarna genomgående i alla skogsgrupper ha en högre arbetsinsats än J-gårdarna.

Härvid bör beaktas, att arbete på egna rotposter ej ingår i den meddelade

Tab. XIII:5. Antal arbetstimmar per i egen regi avverkad m³sk (inkl. skogsvård och grundläggande arbeten).

	Område	Produktiv skogsmark, hektar				
		—25	25—50	50—100	100—200	200—
S	Västerbottens län	7,6	5,1	4,6	4,9	4,8
J	Övre Norrland	4,7	4,7	5,2	7,9	—
S	Gävleborgs län	4,7	5,1	5,4	5,2	6,0
J	Nedre Norrland	5,3	5,1	4,8	4,2	—
S	Jönköpings län	5,4	5,2	4,5	6,7	—
J	Götalands skogsb.	5,8	4,7	4,6	4,6	—

översikten. Rotförsäljningarnas andel i avverkningen är som ovan visats avsevärt större på S-gårdarna i Västerbottens och Jönköpings län än på motsvarande J-gårdar. Mellan Gävleborgs län och motsvarande område i den jordbruksekonomiska undersökningen var skillnaden beträffande rotförsäljningarna mindre. Det anförda skulle tyda på en viss tendens att S-gårdarna lägga ner förhållandevis mera arbete på skogsvård och grundförbättrande arbeten än J-gårdarna. Denna tendens är emellertid ej fullt enhetlig i de olika skogsgrupperna, såsom närmare framgår av jämförelsen i tab. XIII:5 mellan den egna arbetsinsatsen (alla arbeten) per avverkad m³sk i egen regi på S-gårdarna och J-gårdarna.

Beträffande insatsen av *dragkraft* — häst och traktor — visar en jämförelse (här ej medtagen), att skillnaderna äro små. I själva verket hade man kunnat vänta sig en något större åtgång av dragkraft på S-gårdarna med hänsyn till deras större avverkning per hektar. Detta synes ha uppvägs av att rotförsäljningarna haft mindre omfattning på J-gårdarna. I själva verket kan man påvisa en tendens till något större åtgång av dragkraft på J-gårdarna.

Intäkter och kostnader

För att få en fullt rättvisande jämförelse mellan intäkter och kostnader är det nödvändigt att eliminera vissa olikheter i fråga om beräkningsgrunderna för skogshögskolans undersökning och den jordbruksekonomiska undersökningen. Därtill kommer, att dessa omfatta olika perioder. För att detta ej skall inverka på jämförelsen har denna överförs till omfatta samma perioder, nämligen åren 1954—59 i Västerbottens och Jönköpings län och 1956—58 i Gävleborgs län samt motsvarande områden i den jordbruksekonomiska undersökningen. Inom dessa perioder har en jämförelse också ut-

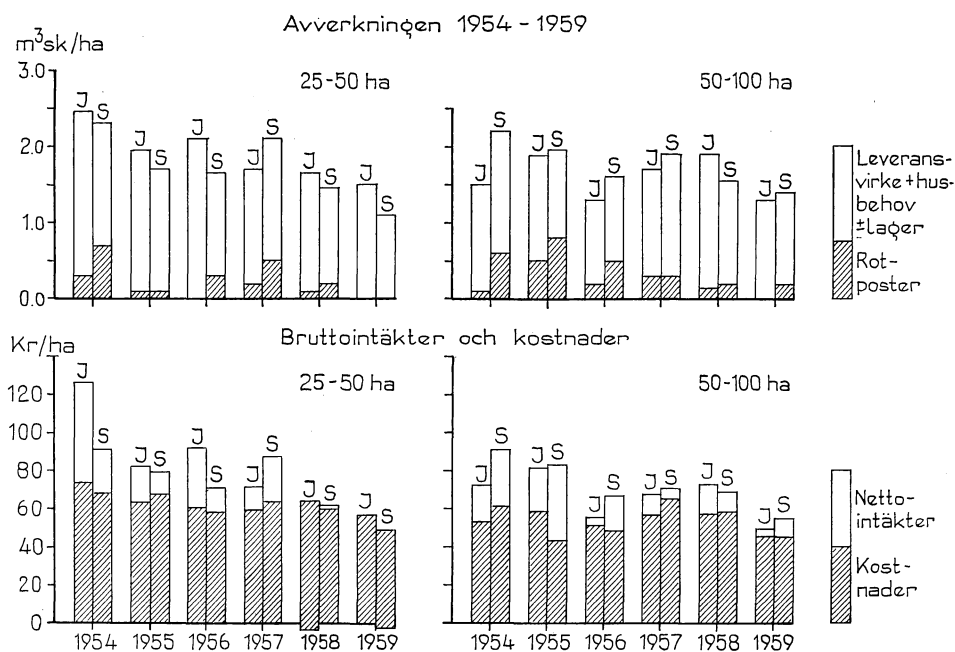

Fig. 44. Avverkning, bruttointäkter och kostnader samt skogsnetto vid skogshögskolans (S) och den jordbruksekonomiska undersökningens (J) bokföringsgårdar i Västerbottens län.

förts för varje enskilt år, som närmare skall framgå av diagrammen i fig. 44—46.

Det har befunnits lämpligt att begränsa jämförelsen i det följande till skogsgrupperna 25—50 och 50—100 hektar, i vilka båda undersökningarna ha ett relativt stort antal gårdar.

Den följande jämförelsen innefattar även avverkningskvantiteterna, för att även dessa skola hänföra sig till samma perioder.

I övrigt kan följande nämnas om de vid jämförelsen använda förutsättningarna.

Bruttointäkterna utgöras i båda fallen av inkomster för leveranser och rotposter samt det uppskattade värdet av husbehovet, varjämte hänsyn tagits till förändringar i värdet av in- och utgående lager. Inkomsten genom avverkning på egna rotposter samt av statsbidrag ingår ej.

Enär rotposternas andel i avverkningen varierar och är olika för S-gårdarna och J-gårdarna bli bruttovärdena ej fullt jämförliga. Detsamma gäller om kostnaderna.

Husbehovets andel i avverkningen påverkar bruttovärdet men även kostnaderna och skogsnettot. Om jämförelse göres mellan gårdarna i samma skogsgrupp torde detta emellertid ha mindre betydelse. Värderingen av husbehovet medför dock viss osäkerhet. Så långt det varit möjligt att på grund-

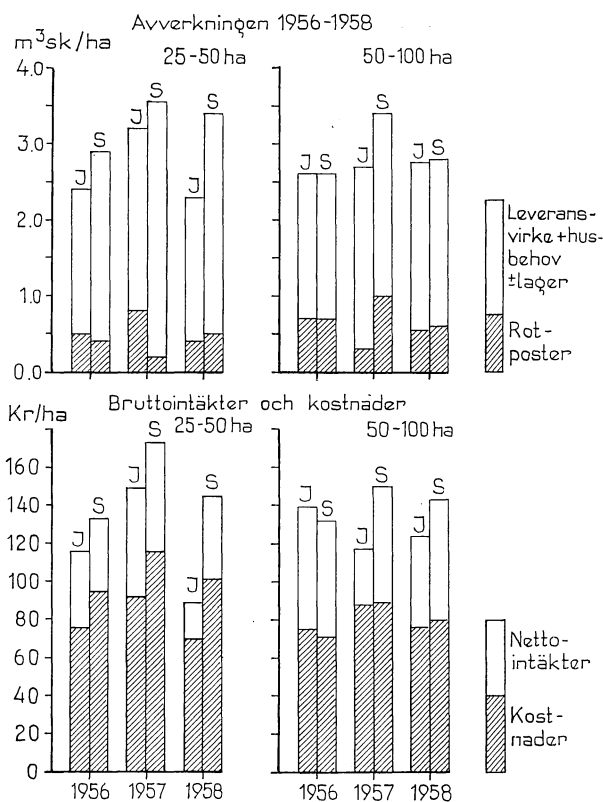

Fig. 45. Avverkning, bruttointäkter och kostnader samt skogsnetto vid skogshögskolans (S) och den jordbruksekonomiska undersökningens (J) bokföringsgårdar i Gävleborgs län.

val av den jordbruksekonomiska undersökningens ofullständiga uppgifter om husbehovet bedöma det, innebär värderingen av detta per m³sk räknat ej några större avvikelser mellan de båda undersökningarna.

Kostnaderna utgöres i båda fallen av samma poster, som ingå i skogshögskolans i det föregående redovisade kostnader. Sättet för deras beräkning har dock avvikit något, varjämte man vid den jordbruksekonomiska undersökningen även räknat med ersättning för driftsledning med 10 % av den sammanlagda kostnaden för manuellt arbete, eget såväl som lejt. Motsvarande kostnad finnes endast i obetydlig omfattning i skogshögskolans undersökning, främst när skogsvårdsstyrelsens personal anlitas för arbetsledning vid skogskulturer.

Kostnaden för eget arbete har vid den jordbruksekonomiska undersökningen beräknats efter ett enhetligt pris för landet i dess helhet enligt ett medeltal av domänverkets statistik för skogsarbetares dagsförtjänster. För att erhålla full jämförelse har därför kostnaden för eget arbete i skogshög-

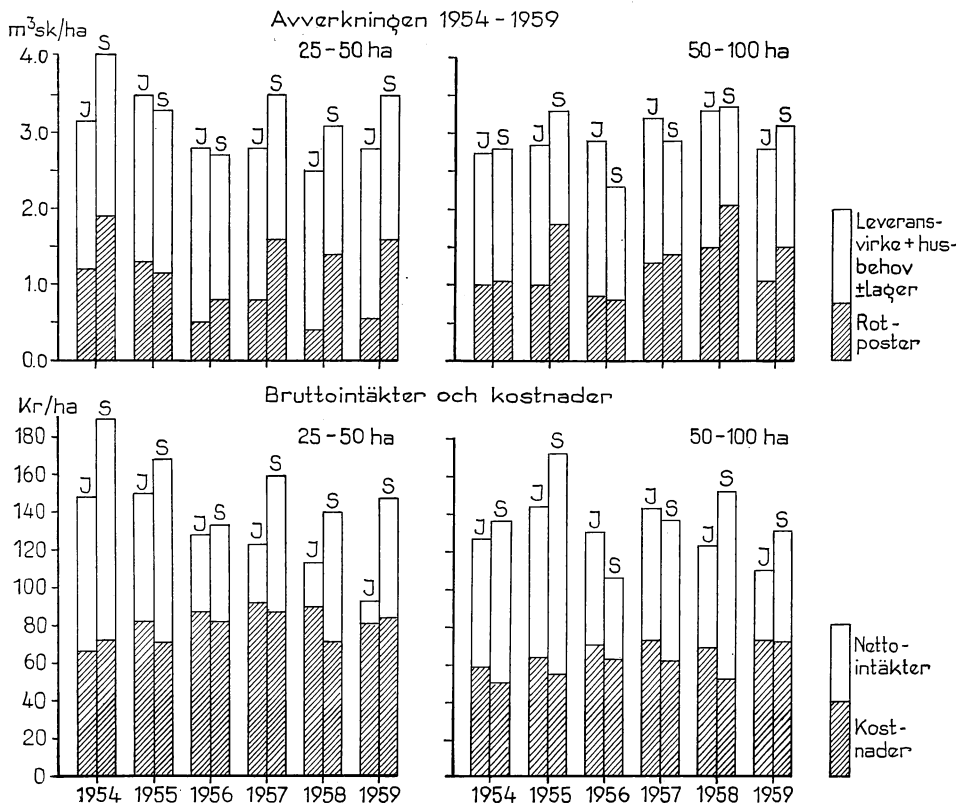

Fig. 46. Avverkning, bruttointäkter och kostnader samt skogsnetto vid skoghögskolans (S) och den jordbruksekonomiska undersökningens (J) bokföringsgårdar i Jönköpings län.

skolans undersökning omräknats efter nedanstående löneskala för manlig arbetskraft (kr per timme):

1954	1955	1956	1957	1958	1959
5,35	5,65	6,00	6,35	6,50	6,50

Detta innebär att den sålunda beräknade arbetslönen avviker från den som gällt i olika delar av landet och även från den, som i det föregående tillämpats vid skoghögskolans undersökning, vilket även påverkar rånetto-värden och skogsnetton. Dessa ha härigenom i skoghögskolans undersökning fått sänkas i Västerbottens och Gävleborgs län men höjas i Jönköpings län.

10 % på det sålunda beräknade värdet av den egna arbetsinsatsen samt kostnader för lejd arbetskraft ha även inräknats i kostnaderna vid skoghögskolans undersökning för att erhålla full jämförelse.

När detta sker hör dock för undvikande av missförstånd nämnas, att det ej kan anses motiverat med ett sådant tillägg för driftsledning för bokfö-

Tab. XIII:6. Avverkning, bruttovärden, kostnader och skogsnetto vid S-gårdarna och J-gårdarna.

S J	Län Landsdel	Period	Avverkning m ³ sk/ha (Rotpostandel inom parentes)		Bruttovärde kr/ha (kr/m ³ sk inom parentes)	
			25—50 ha	50—100 ha	25—50 ha	50—100 ha
S J	Västerbottens län Övre Norrland	1954—59	1,74 (19%)	1,76 (24%)	73 (42)	73 (41)
		—»—	1,89 (6%)	1,59 (14%)	81 (43)	67 (42)
S J	Gävleborgs län Nedre Norrland	1956—58	3,28 (17%)	2,94 (30%)	150 (46)	142 (48)
		—»—	2,68 (18%)	2,65 (20%)	118 (45)	127 (48)
S J	Jönköpings län Götalands skogsb.	1954—59	3,36 (45%)	2,96 (47%)	156 (46)	138 (47)
		—»—	2,91 (26%)	2,97 (37%)	125 (43)	129 (43)
		Period	Kostnader kr/ha (kr/m ³ sk inom parentes)		Skogsnetto kr/ha (kr/m ³ sk inom parentes)	
S J	Västerbottens län Övre Norrland	1954—59	61 (35)	54 (31)	12 (7)	19 (10)
		—»—	63 (33)	54 (34)	18 (10)	13 (8)
S J	Gävleborgs län Nedre Norrland	1956—58	104 (32)	80 (27)	46 (14)	62 (21)
		—»—	79 (30)	89 (30)	39 (15)	47 (18)
S J	Jönköpings län Götalands skogsb.	1954—59	78 (23)	58 (20)	78 (23)	80 (27)
		—»—	83 (29)	67 (23)	42 (14)	62 (20)

ringsgårdarnas skogsbruk, där lejd arbetskraft blott användes i ringa omfattning och enligt arbetets natur blott torde kräva obetydlig arbetsledning och övervakning. Av samma anledning har det ej ansetts motsvara faktiska förhållanden att beräkna kostnad för driftsledning av den egna arbetskraften, när inte sådan tagits i anspråk. Häri skulle just en av småskogsbrukets fördelar gentemot storskogsbruket komma till uttryck. Att man sedan kan tillgodoräkna skogsägaren dessa 10 % för arbetsledning ändrar ej det anförda, om denna kostnad i och för sig anses omotiverad.

Vidare kan sägas, att tillämpningen av en enhetlig arbetslön för landet i dess helhet är av samma art, som om man skulle tillämpa samma lön även för den lejda arbetskraften, vilket vore uppenbarligen orimligt. Detta är ägnat att försvåra en marknadsmässig jämförelse mellan skogsbruk i olika delar av landet samt mellan bondeskogsbruket och andra skogsägargrupper, som ha att räkna med marknadslöner.

Kostnaden för hästtimmar och för traktortimmar har jämväl justerats till de priser, som använts vid den jordbruksekonomiska undersökningen. Även för hästtimmar ha enhetliga prisserier använts för landet i dess helhet, endast differentierade efter det totala antal timmar hästen använts i jord- och skogsbruket sammantaget.

För lejd arbetskraft har någon enhetlig lön ej använts utan i båda undersökningarna har den verkliga kostnaden redovisats. Övriga kontanta utgifter (inventarier, etc.) ha i vanlig ordning upptagits bland kostnaderna.

Skogsnettot erhålles som skillnaden mellan de sålunda redovisade brutto-intäkterna och kostnaderna.

En samlad överblick av jämförelsen mellan intäkter, kostnader och skogsnetton erhålles i tab. XIII:6 för skogsgrupperna 25—50 och 50—100 hektar skogsmark. För en mera detaljerad jämförelse för de enskilda åren hänvisas till diagrammen fig. 44—46.

Vad som särskilt intresserar i tab. XIII:6 är jämförelsen med avseende på skogsnettot. Detta ligger i samtliga fall med undantag för gruppen 25—50 har i Västerbottens län högre hos S-gårdarna än hos J-gårdarna. Rent kalkylmässigt sett kan detta föras tillbaka på det förhållandet, att såväl avverkningen per hektar som skogsnettot per m³sk med få undantag är högre på S-gårdarna än på J-gårdarna. Ett sådant undantag utgör just gruppen 25—50 hektar i Västerbottens län.

Man kan fråga sig, om det högre skogsnettot per hektar i sista hand är ett uttryck för den bättre hushållning, som de mer intresserade ägarna till S-gårdarna kunna antagas utöva i förhållande till de mera genomsnittliga ägarna till J-gårdarna. Man kan tillägga, att för de senare jordbruket genomsnittligt har en större betydelse för ekonomien än för S-gårdarna, vilket gör det troligt att man även av denna anledning lägger ner större intresse på att få ut ett gott resultat av skogsbruket på S-gårdarna. Huruvida och i vad mån detta också möjliggör ett uthålligt större uttag ur skogen är ej möjligt att uttala sig om. Däremot får det anses troligt, att det högre skogsnettot per m³sk får tillskrivas det större intresset hos ägarna till S-gårdarna. Detta högre skogsnetto per m³sk har uppnåtts trots att S-gårdarnas ägare av allt att döma nedlagt mera arbete på skogsvårdsåtgärder än J-gårdarnas ägare.

Sammanfattning

Föreliggande undersökning grundar sig på en detaljerad bokföring av samtliga med driften förenade åtgärder i bondeskogsbruket (avverkning, skogsvård, etc.), åtgången av arbetskraft, egen och lejd, för olika slag av arbeten samt kostnader och inkomster redovisade i detalj. Undersökningen har utförts på utvalda gårdar i Jönköpings och Västerbottens län under åren 1954—60 samt i Gävleborgs län 1956—58. Vid urvalet har övervägande intresserade skogsägare blivit representerade (tab. III:1) varför de erhållna resultaten presentera ett positivt urval snarare än ett genomsnitt. Det har emellertid ansetts att ett sådant positivt urval skulle ha ett större intresse än ett genomsnitt, enär det bättre än genomsnittet kan åskådliggöra vad man vid nuvarande förutsättningar kan utvinna ur bondeskogsbruket hos intresserade skogsägare.

Antalet i undersökningen deltagande gårdar har varierat något under bokföringsperioden, särskilt i Jönköpings och Västerbottens län, där perioden varit längre. Av denna anledning har bearbetningen skett dels för samtliga i bokföringen deltagande gårdar, dels för de gårdar, som deltagit under hela bokföringsperioden (identiska gårdar). Det senare har varit av särskild betydelse vid jämförelser mellan de olika åren i bokföringsperioden.

Gårdarna ha *grupperats* efter skogsinnehavets storlek i fem skogsgrupper och dessa i sin tur efter åkerarealens storlek i fyra åkergrupper (tab. V:2). På grund av det begränsade antalet gårdar — i runt tal ett hundratal i vardera av de tre länen — har materialet ej blivit tillräckligt stort i alla grupper för att ge en god representation. Detta gäller särskilt om fördelningen på åkergrupper. I den mån man kunnat konstatera en viss »gång» i materialet har emellertid detta varit ägnat att skapa större säkerhet.

På de nu undersökta gårdarna har åkerarealens storlek inom resp. skogsgrupper för att ge en god representation. Detta gäller särskilt om fördelningen på de data, som insamlats beträffande själva skogsdriften. Däremot har skogsinnehavets storlek i flera avseenden givit upphov till en sådan inverkan. Eftersom den genomsnittliga åkerarealen i resp. skogsgrupper endast obetydligt stiger med ökande skogsinnehav är skillnaden mellan olika skogsgrupper väsentligen att tillskriva skogsinnehavets storlek (tab. III:5).

I kap. IV lämnas en *beskrivning av bokföringsgårdarna* i olika avseenden. Uppgifter om virkesförråd och skogsmarkens bonitet ha varit tillgängliga

genom de för bokföringsgårdarna i samband med undersökningen upprä-
tade skogsbruksplanerna. De ange att bokföringsgårdarnas bonitet mot-
svarar genomsnittet för övriga enskilda skogar i samma län, men att vir-
kesförrådet per hektar något understiger detta genomsnitt. Med hänsyn
till skogsägarnas dokumenterade intresse för skogsbruket bör detta ej upp-
fattas som något uttryck av mindre god skogshushållning. En närmare
undersökning av tillståndet på bokföringsgårdarna bekräftar detta. Bl. a.
meddelas uppgifter om den på grundval av den förra riksskogstaxeringens
tillväxtprocenter uppskattade tillväxten samt den i skogsbruksplanerna före-
slagna avverkningen. Båda förefalla försiktigt uppskattade. Likväl visas
det senare (kap. VI), att avverkningen i de flesta skogsgrupper understiger
såväl tillväxt som den föreslagna avverkningen.

Avsättningsförhållandena på bokföringsgårdarna redovisas genom angi-
vande av medelavstånd från skogsinnehavet till flottlet och bilväg, var-
jämte avståndet till bostaden också anges (tab. IV:6—7). Det har inte va-
rit möjligt att jämföra bokföringsgårdarnas avsättningsläge med genom-
snittet för övriga enskilda skogar inom resp. områden, men på grund av
deras jämna spridning har man anledning anta, att de inte nämnvärt skilja
sig från dessa genomsnitt. Man kan m. a. o. utgå från att bokföringsgårdarna
beträffande förutsättningarna för skogsbrukets bedrivande rätt väl motsva-
ra genomsnittliga förhållanden i resp. områden, men att de beträffande
skötseln representera ett positivt urval.

Tillgången till arbetskraft (kap. IV:9) kan antagas vara bättre än för
genomsnittet av bondeskogarna, i det en förutsättning för deltagande i bok-
föringen har varit, att ägaren själv med familjemedlemmar skulle deltaga i
arbetet på gården. Detta innebär att vid den följande redovisningen av ar-
betsinsatsen i skogsbruket (kap. VIII) den lejda arbetskraftens andel torde
vara mindre än för bondeskogarna i allmänhet.

Materialet för undersökningen har erhållits genom dag för dag införda
uppgifter i dagbok (inkomster, utgifter och avverkning, specificerade på
konton) och arbetskraftsjournal (arbets- och dragkraft för olika slag av
arbeten) (se bil. 1). Bearbetningen har skett på den skogsekonomiska in-
stitutionen. En förutsättning för dess genomförande har varit att den kun-
nat ske genom hålkortsbehandling. Det har visat sig vara av grundläggande
betydelse att hålla en nära kontakt med skogsägarna för att få uppgifterna
korrekt införda och för att upprätthålla intresset för den rätt krävande
uppgiften.

Skogsbrukets ekonomiska resultat är främst beroende av avverkningens
storlek och värde samt de härmed förenade kostnaderna. På längre sikt blir
även skogsvården av avgörande betydelse.

*Avverkningens storlek och fördelning på rotposter, leveransvirke och hus-
behov* samt leveransvirkets fördelning på *sortiment* redovisas ingående för

olika skogsgrupper samt för de olika åren i bokföringsperioden. Mest påtaglig är den genomgående tendensen till avtagande avverkning per hektar vid ökande skogsinnehav (tab. VI:1). Detta är mindre påtagligt beträffande Jönköpings län, där emellertid de största skogsinnehaven ha en obetydlig förekomst. Att man vid stigande skogsinnehav får en mindre sänkning av boniteten kan ej förklara denna skillnad i avverkning. Någon särskild undersökning om anledningarna härtill har ej utförts. Troliga anledningar äro att behov ej föreligger att ta ut hela den möjliga avverkningen på de större gårdarna framförallt inte på sådana ställen där rotvärdet blir mycket lågt. Frukta för inflation och skattetänkande samt otillräckligheten av den egna arbetskraften äro andra orsaker. Det sista hindret bör dock kunna övervinnas genom rotförsäljning och anlåtande av lejd arbetskraft. Det visar sig också, att detta sker i större omfattning vid de större gårdarna än vid de mindre. I genomsnitt var rotposternas andel av hela avverkningen för avsalu 20 à 40 % i Västerbottens län, ca 30 % i Gävleborgs län och ca 60 % i Jönköpings län under bokföringsperioden (tab. VI:3).

Husbehovsavverkningen är som väntat störst per hektar räknat vid de minsta skogsinnehaven. Inom samma skogsgrupp ökar den med stigande åkerareal. Genom att den totala avverkningen per hektar är störst vid de mindre skogsinnehaven har likväl den större avverkningen för husbehov ej hindrat uttaget av lika stora avverkningar för avsalu även på de mindre skogsgårdarna per hektar räknat. Detta synes tyda på att husbehovet, som till ca 80 % utgöres av ved, väsentligen uttages av mindervärdigt virke, som ej gör intrång på avsaluvirket.

Det ovan anförda förhållandet, att avverkningen understiger såväl tillväxt som avverkningsförslagen enligt skogsbruksplanerna belyses närmare i tab. VI:9—10. Det framgår härav, att avverkningsförslagen genomgående underskrida den beräknade tillväxten, i genomsnitt med 10 à 30 %, och att den faktiskt uttagna avverkningen i sin tur även underskrider avverkningsförslagen i de flesta skogsgrupperna. Underskridandet är störst vid de större skogsinnehaven utom i Jönköpings län, där emellertid de största skogsinnehaven ha en obetydlig omfattning. Endast undantagsvis har avverkningen överskridit den beräknade tillväxten, vilket i sådana fall skett i de minsta skogsgrupperna. Detta förhållande bör beaktas vid beräkningen av skogsbrukets lönsamhet på bokföringsgårdarna.

Avverkningens värde (rånettovärde) bestämmas av bruttopriserna för olika sortiment samt drivningskostnaderna. Enär drivningskostnaderna vid användning av gårdens egen arbetskraft (ägaren och familjemedlemmar) endast kan beräknas med ledning av skogsarbetarnas arbetsinkomst i motsvarande delar av landet blir det sålunda framkalkylerade rånettovärdet endast approximativt. Osäkerheten ökar genom att arbetsåtgången vid avverk-

ningen av husbehovet ej har kunnat redovisas skild från arbetsåtgången vid avverkningen av leveransvirket. Slutligen har värdet av husbehovet endast kunnat uppskattas (tab. VII:3). De sålunda framräknade rånettovärdena ha sammanställts i tab. VII:4 i kronor *per m³sk* under olika år. Av större intresse äro emellertid uppgifterna angående den totala avverkningens rånettovärde, som även innesluter värdet av försålda rotposter (tab. VII:7). Som är att vänta ligga rånettovärdena högst i Jönköpings län med ca 38 kr per m³sk i medeltal för bokföringsperioden, ca 29 kr per m³sk i Gävleborgs län och ca 18 kr per m³sk i Västerbottens län (något högre i lappmarken än i kustlandet på grund av lappmarkens större andel av gammal grov skog). Någon klar tendens till olika rånettovärden i olika skogsgrupper föreligger endast i Västerbottens län, där gårdar med de största skogsinnehaven ha lägre rånettovärden per m³sk än de mindre skogsgårdarna, vilket torde kunna förklaras genom deras sämre avsättningsläge.

En jämförelse mellan de sålunda beräknade rånettovärdena per m³sk med dem som uppnåtts för statsskogarna i motsvarande landsdelar försvåras genom att statsskogarna i allmänhet ha sämre avsättningsläge (mest utpräglat i Västerbottens och Gävleborgs län), men å andra sidan torde statsskogarna ha ett större förråd av gammal, grov skog. Med dessa reservationer hänvisas till den jämförelse som återfinnes i tab. VII:6.

Rånettovärdena för den totala avverkningen *per hektar* präglas av samma avtagande tendens vid ökande skogsinnehav som tidigare påvisats beträffande avverkningen (tab. VII:8). Medan de i Jönköpings län ha uppgått till mellan 115 och 160 kr i genomsnitt för bokföringsperioden ha de i Gävleborgs län stannat mellan 65 och 122 kr för att i Västerbottens kustland gå ned till mellan 24 och 33 samt i dess lappmark till mellan 14 och 44 kr. Från dessa rånettovärden skola kostnaderna för skogsvård, grundförbättrande åtgärder samt allmänna omkostnader dragas för att erhålla *skogsnettot*. Detta har genomförts i kap. IX, som behandlar skogsbrukets inkomster och utgifter. Härvid ha bland inkomsterna även upptagits inkomster genom arbete vid avverkning av försålda rotposter. Utanför det egna skogsbruket redovisas även inkomster genom arbete på annans skog samt statsbidrag.

Skogsnettot visar samma allmänna tendens till sjunkande storlek per hektar vid ökande skogsinnehav, som tidigare visats för avverkningen och rånettot. Sambandet är uppenbart av det föregående och behöver ej närmare kommenterats.

Skillnaden mellan rånetto och skogsnetto per hektar redovisas ingående i tab. IX:12—15 med angivande av de olika slag av kostnader, som gå i avräkning på rånettot. Huvudparten av dessa utgöras av *kostnader för skogsvård* (skogskultur, röjningsgallring). Deras andel av rånettot växlar avsevärt mellan bokföringsgårdarna i de olika länen, vilket mera överskådligt

framgår av tab. IX:16, där deras procentuella andel av rånettot uträknats. Denna är lägst i Gävleborgs län, i genomsnitt under 10 %, vilket torde förklaras av att förutsättningarna för naturlig återväxt också synas vara bäst i detta län. I Jönköpings län utgöra de ca 10 % av rånettot. Eftersom rånettot per hektar är högst i Jönköpings län blir emellertid kostnaden i kronor per hektar högre än i Västerbottens län, där skogsvårdskostnadernas andel av rånettot stiger till 15 à 25 % av det låga rånettovärdet. Här äro även förutsättningarna för naturlig återväxt sämre än i de förstnämnda länen.

Ett särskilt intresse tilldrar sig de *allmänna omkostnaderna*. Dessa ha ej upptagits till sin fulla storlek vid skogsägarnas redovisning, enär man ej räknat så noga med den tid man själv ägnat åt de arbeten, som i storskogsbruket utföras av den fast anställda personalen. Deras andel av rånettot varierar mellan 1 och 6 %, lägst i Västerbottens lappmark.

Den sammanlagda andelen av skogsvårds- och övriga kostnader, som gå i avdrag mot rånettot, varierar mellan 15 % till 20 % för gårdarna i Jönköpings län och 30 % till 50 % i Västerbotten. Vid fastighetstaxeringen sammanfattas dessa kostnader under den gemensamma benämningen allmänna omkostnader, och avdraget härför har under senare tid växlat mellan 30 % och 33 % av rånettovärdet.

Hur dessa kostnader fördelat sig på beräknad kostnad för eget arbete samt kontanta utgifter, huvudsakligen för lejd arbetskraft, kan även utläsas av de angivna tabellerna. Det framgår härav, att skogsvårdskostnaderna till övervägande del avse eget arbete, medan övriga kostnader övervägande betalats kontant. Det senare gäller helt om inventarierna.

För de enskilda skogsägarna torde den *kontanta behållningen* av skogsbruket vara av större intresse än den framkalkylerade nettoinkomsten. Den kontanta behållningen innesluter ersättning även för den egna arbetsinsatsen vid avverkning av leveransvirke samt inkomsten av arbete på egna rotposter men tar ej med värdet av husbehovet. Den sålunda definierade kontanta behållningen kan även utläsas av tab. IX:7—10 för olika skogsgrupper och av tab. IX:11 för olika år. Det framgår härav, att den kontanta behållningen, trots att värdet av husbehovet ej ingår i denna, vanligen betydligt överstiger skogsnettot. Detta är en följd av den egna arbetsinsatsens betydelse. Detta gäller även om den del av den egna arbetsinsatsen, som ej ger upphov till en omedelbar kontantinkomst, såsom fallet är vid skogsvårdsarbeten, etc., då den egna arbetsinsatsen härigenom inbesparar kontanta utgifter.

En mera konkret uppfattning om skogsbrukets betydelse för ägaren erhåller man om den kontanta behållningen beräknas, inte per hektar utan för en hel gård. Detta kan utläsas från tab. IX:17—18. Här kan man även inhämta uppgifter om skogsägarnas arbete i annans skog, som i vissa fall, särskilt i Västerbottens län, bereder ett beaktansvärt tillskott till ekonomien.

Det ekonomiska resultatets beroende av konjunkturerna framgår bl. a. av tab. IX:7—10, där inkomster och kostnader redovisas för de olika åren i bokföringsperioden. 1956 och 1959 framstår därvid som svaga år. Därjämte kan en viss tendens till försämring av nettot från periodens början (1954—55) iakttagas. Denna härrör både från en viss nedgående tendens hos inkomsterna av virkesförsäljningen och en stigande tendens hos kostnaderna, men tendenserna äro i båda fallen mindre utpräglade, enär de störas av tillfälliga förskjutningar i båda riktningarna. Den kontanta behållningen är mindre beroende av konjunkturerna och skogsarbetarlönernas stegring än skogsnettot.

Arbetsinsatsen i skogsbruket med särskild hänsyn till dess fördelning på egen och lejd arbetskraft behandlas ingående i kap. VIII. Enär arbetsåtgången främst är beroende av avverkningen visar även denna en tendens att nedgå per hektar räknat vid ökande skogsinnehav (tab. VIII:4 och VIII:6—7). Detta gäller av naturliga skäl främst om den egna arbetsinsatsen, som utgör huvudparten av arbetsinsatsen. Den egna arbetskraften är nämligen väsentligen begränsad av jordbrukets storlek och behov av arbetskraft, och detta ökar endast obetydligt vid stigande skogsinnehav. I analogi härmed ökar inte heller familjens egen arbetskraft per gård räknat i någon avsevärd grad vid stigande skogsinnehav (tab. VIII:1). Det ökande beroendet av lejd arbetskraft vid stigande skogsinnehav framstår här tydligt. Det kan nämnas, att den lejda arbetskraften helt utgöres av tillfälligt lejd sådan, enär ingen av de i bokföringen deltagande gårdarna har en storlek, som medger helårsanställning av främmande arbetskraft.

Arbetsinsatsen vid olika slag av arbeten, såväl den totala som ägarens, kan utläsas av tab. VIII:6—7. Avverkningsarbetets dominerande ställning får härigenom sin siffermässiga belysning. Vad särskilt beträffar den lejda arbetskraftens användning för olika slag av arbeten redovisas denna i tab. VIII:10. Utom för avverkningsarbeten kommer den även till viss användning vid skogsvårdsarbeten. Det framgår härav också, att insatsen av lejd arbetskraft per hektar räknat ej visar någon ökning vid stigande skogsinnehav — men ej heller den minskning, som den egna arbetskraften undergår, vilket är ett annat uttryck för det ökande beroendet av lejd arbetskraft vid stigande skogsinnehav.

Ett särskilt intresse tilldrar sig *arbetsåtgången per m³sk* på grund av de stigande lönerna till skogsarbetare och de därav föranledda strävandena att nedbringa arbetsåtgången. Jämförelser med storskogsbruket äro av flera anledningar svåra att utföra fullt rättvisande. Sålunda påverkas arbetsåtgången i bondeskogsbruket genom att den arbetskrävande avverkningen av husbehovsved ej har någon motsvarighet i storskogsbruket. I viss utsträckning avverkar man också som leveransvirke arbetskrävande sortiment, som ej ger full ersättning för det nedlagda arbetet. Av dessa och

andra anledningar är det förklarligt att arbetsåtgången per m³sk vid avverkning är något högre än vid motsvarande låg mekaniseringsgrad i storskogsbruket (tab. VIII:11). En tydlig tendens till minskning av arbetsåtgången kan emellertid påvisas (tab. VIII:12) och på sistone även en ökad insats av traktor, som ersätter hästen (tab. VIII:13).

Beträffande *återväxtåtgärderna* har en särskild undersökning utförts av deras omfattning i förhållande till den i skogsbruksplanerna föreslagna. Denna undersökning visar att föreslagna åtgärder ej i full omfattning utförts, men att en tendens till ökning föreligger. Härigenom men också genom att de föreslagna åtgärderna efter den första femårsperioden minskats kom i själva verket de faktiskt utförda åtgärderna under bokföringsperiodens sista år (1960) att t. o. m. överskrida de i planerna föreslagna som genomsnitt för samtliga gårdar för Jönköpings län. Graden av uppfyllande växlar för olika skogsinnehav och givetvis i än högre grad för olika gårdar men utan något tydligt samband med skogsinnehavets storlek. Ägarnas intresse samt gårdarnas resurser av arbetskraft (och pengar) torde i huvudsak varit avgörande för åtgärdernas faktiska utförande inom den anvisade ramen. Man kan konstatera att den förhållandevis höga avverkningen i förhållande till den i planerna föreslagna på gårdar med det minsta skogsinnehavet i Jönköpings län även motsvaras av en anmärkningsvärt större arbetsinsats för återväxtåtgärder än den i planerna föreslagna (tab. XI:2).

I själva verket bör det finnas en viss motsvarighet mellan återväxtåtgärder och uttagen avverkning. Denna underskrider i allmänhet som tidigare visats den i skogsbruksplanerna föreslagna. Därtill kommer att avverkningen i viss omfattning alltjämt torde ha uttagits i form av genomhuggning även av äldre bestånd i stället för genom upptagande av hyggen. Det bör också beaktas, att den första skogsbruksplanen också upptar förslag till åtgärder, som tidigare eftersatts, varigenom förslagen framför allt under den första femårsperioden, som nu varit aktuell, kommit att överskrida det normala behovet.

Även röjningarnas omfattning i förhållande till den föreslagna redovisas. Även här föreligger en eftersläpning, delvis enär detta är en ny åtgärd, vars behövlighet ännu ej blivit allmänt insedd.

Skogsbrukets ekonomiska resultat har i kap. X även gjorts till föremål för en särskild undersökning utöver den som redovisats i kap. IX. I kap. X har ett försök gjorts att beräkna skogsnettot i förhållande till ett uppskattat saluvärde. Saluvärdet har därvid uppskattats med ledning av Statistiska Centralbyråns statistik beträffande köpeskillingarnas förhållande till taxeringsvärdet för försålda fastigheter, vilket dock ej tillåter någon säker bedömning av saluvärdet. Om man vill beteckna förhållandet mellan nettoinkomsten och detta saluvärde som ett låt vara osäkert uttryck för den under bokföringsperioden uppnådda räntabiliteten på 1960 års saluvärden

skall man finna, att denna låg mellan 5 % och 9 % (från 12,8 % för minsta skogsgrupper i Gävleborgs län bortses), såsom närmare framgår av tab. X:2. Något tydligt utslag till att räntabiliteten står i samband till skogsinnehavet kan med hänsyn till resultatens osäkerhet ej utläsas av dessa uppgifter.

Ett försök har även gjorts att ta hänsyn till det förhållandet, att avverkningen ej överensstämmer med avverkningsförslagen, vanligen genom att den understiger förslagen vid de större skogsinnehaven och i vissa fall över-skrider förslagen vid de minsta skogsinnehaven. Härigenom erhålles en genomsnittligt något högre räntabilitet med stigande tendens vid ökande skogs-innehav (dock ej i Västerbottens län, kustlandet).

Samverkan mellan jordbruk och skogsbruk diskuteras i kap. XII. Denna samverkan hänför sig till den gemensamma användningen av vissa produktionsmedel, främst arbets- och dragkraft. Det bästa ekonomiska resultatet bör erhållas, när driften planeras så, att dessa så vitt möjligt får full sysselsättning. Inom ramen för den fulla sysselsättningen bör därefter en fördelning mellan jordbruk och skogsbruk ske, som i sin tur skall bidra till uppnående av bästa ekonomiska resultat. Att jordbruk och skogsbruk därvid komplettera varandra är alltså en fördel, som på bästa sätt bör utnyttjas. Detta förutsätter emellertid ett visst mått av planering av driften på lång sikt, som i första hand tar sikte på en sådan uppläggning av denna i resp. skogs- och jordbruk, att arbets- och dragkraft får full sysselsättning. Betydande variationsmöjligheter finnas i detta avseende hos såväl jordbruk som skogsbruk. Svårighet kan därvid uppstå att genomföra en ekonomisk fördelning av resurserna mellan dessa båda grenar av rörelsen. Svårigheten består främst i att ägaren vanligen är beroende av en jämn och omedelbar inkomst från jordbruket, vilken inte utan vidare genom schematiska kapitaliseringskalkyler kan jämföras med den i tiden avlägsna inkomsten från skogsbruket. Vid en viss storlek hos skogsinnehavet, olika i olika landsdelar, räcker den egna arbetskraften över huvud ej till för att fylla skogsbrukets behov, såsom tidigare påvisats i kap. VIII. Här måste rotförsäljningar och lejd arbetskraft komplettera behovet. Beträffande dragkraften finns den ofta i överskott, särskilt sedan traktorn tillkommit och hästen likväl i många fall bibehållits för skogskörningen.

En dylik full sysselsättning av arbetskraften blir viktigare ju mera arbetslönen stiger, vilket också gäller om den beräknade kostnaden för egna arbetskraften. Någon full överensstämmelse mellan arbets- och dragkraft å ena sidan samt innehavet av jord och skog å andra sidan kan likväl endast tillfälligt erhållas. Familjens arbetskraft undergår ständigt förändringar och den tekniska utvecklingen förändrar ständigt förutsättningarna för dess utnyttjande. Detsamma gäller om dragkraften. Att inrikta en storleks-rationalisering på åstadkommande av full anpassning mellan så föränderliga faktorer kan därför aldrig leda till bestående resultat. Den bristande

jämvikten kan med större framgång erhållas genom samverkan, som nu kan erhållas i s. k. samverkansområden (i Norrland) och skogsbruksområden. Bättre förutsättningar för arrondering av skogsbruket torde då också skapas.

Det anförda behöver ej utesluta önskvärdheten av att de minsta fastigheterna, som ej kunna försörja sin innehavare genom underskott på såväl jord som skog, efter möjligheterna kompletteras eller sammanslås med angränsande fastigheter. Utvecklingen har redan tagit denna väg.

Hur arbetsinkomsten i skogsbruket på gårdar med olika skogsinnehav fördelar sig på olika månader av året mellan avverkning och övriga arbeten samt mellan egen och lejd arbetskraft framgår av diagrammen i fig. 40—42 för Västerbottens och Jönköpings län. Man kan inte härav utläsa någon systematisk skillnad i fråga om arbetsinsatsens fördelning på olika tider av året vid olika skogsinnehav. Beträffande åkerarealens inflytande är materialet för svagt för att tillåta några säkra slutsatser.

Slutligen har också ett försök gjorts att *jämföra skogshögskolans undersökning med den jordbruksekonomiska* undersökningens mera schematiska uppgifter om skogsbruket vid de huvudsakligen ur jordbrukets synpunkt undersökta gårdarna. Jämförelsen har omfattat avverkningen, insats av arbetskraft per hektar och arbetsåtgången per m³sk samt intäkter, kostnader och skogsnetto. Härvid har kostnaden för den egna arbetskraften i skogshögskolans undersökning omräknats för vinnande av överensstämmelse med den jordbruksekonomiska undersökningen, varjämte i enlighet med denna ett driftsledartillägg av 10 % på den totala kostnaden för arbetskraft tillagts kostnaderna även vid skogshögskolans undersökning.

Resultatet av denna jämförelse visar en rätt god överensstämmelse. Den största skillnaden synes föreligga beträffande avverkningen per hektar, som vid den jordbruksekonomiska undersökningen endast är 85 à 88 % av avverkningen vid skogshögskolans undersökning. Härav påverkas i sin tur också intäkter och kostnader, såsom närmare framgår av tab. XIII:6.

Vad som särskilt intresserar i tab. XIII:6 är jämförelsen med avseende på skogsnettot. Detta ligger i samtliga fall med undantag för gruppen 25—50 har i Västerbottens län högre hos S-gårdarna än hos J-gårdarna. Rent kalkylmässigt sett kan detta föras tillbaka på det förhållandet, att såväl avverkningen per hektar som skogsnettot per m³sk med få undantag är högre på S-gårdarna än på J-gårdarna. Ett sådant undantag utgör just gruppen 25—50 hektar i Västerbottens län.

Man kan fråga sig, om det högre skogsnettot per hektar i sista hand är ett uttryck för den bättre hushållning, som de mer intresserade ägarna till S-gårdarna kunna antagas utöva i förhållande till de mera genomsnittliga ägarna till J-gårdarna. Man kan tillägga, att för de senare jordbruket genomsnittligt har en större betydelse för ekonomien än för S-gårdarna, vil-

ket gör det troligt att man även av denna anledning lägger ner mindre intresse på att få ut ett gott resultat av skogsbruket än på S-gårdarna. Huruvida och i vad mån detta också möjliggör ett uthålligt större uttag ur skogen är ej möjligt att uttala sig om. Däremot får det anses troligt, att det högre skogsnettot per m³sk får tillskrivas det större intresset hos ägarna till S-gårdarna. Detta högre skogsnetto per m³sk har uppnåtts trots att S-gårdarnas ägare av allt att döma nedlagt mera arbete på skogsvårdsåtgärder än J-gårdarnas ägare.

I det föregående ha endast medeltalen i olika skogs- och åkergrupper kunnat behandlas. Bokföringen innehåller emellertid enligt sakens natur uppgifter för varje enskild gård. Dessa uppvisa en betydande spridning från medeltalen. Denna spridning har åskådliggjorts på diagram 23, 32 och 36 för avverkningen, arbetsinsatsen och den kontanta behållningen per hektar skogsmark vid olika skogsinnehav. Det skulle äga ett betydande intresse att närmare analysera denna spridning och dess återverkan på det ekonomiska resultatet för att därigenom så vitt möjligt belysa möjligheterna att i det praktiska skogsbruket med alla dess begränsningar förbättra det ekonomiska resultatet. Det måste överlämnas till fortsatta undersökningar angående bondeskogsbrukets ekonomiska förhållanden att ta upp sådana och även andra frågor, till vilka den nu utförda mera brett upplagda undersökningen kan ge uppslag och utgöra en ram. I detta sammanhang kan nämnas, att en undersökning angående dessa förhållanden redan påbörjats vid den skogsekonomiska institutionen. Samtidigt hör den nu genomförda undersökningen i en brytningstid som den nuvarande kunna utgöra en bakgrund, mot vilken den fortsatta utvecklingen på bondeskogsbrukets område kan studeras och analyseras.

Det inledningsvis angivna syftet med denna undersökning var bl. a. att utröna förutsättningarna för genomförande av en skogsbokföring hos bondeskogsbrukets ägare för att väcka deras intresse för ekonomiskt skogsbruk samt för att för dem klargöra skogens ställning och betydelse för gårdens ekonomi. I sistnämnda avseende bör en skogsbokföring också tjäna en driftsplanering för att på längre sikt underlätta bästa utnyttjande av de för jord- och skogsbruk gemensamma produktionsfaktorerna, i första rummet arbets- och dragkraft.

Av undersökningen har framgått, att en sådan bokföring måste vara av enkel beskaffenhet och ta sikte på de för ändamålet väsentliga uppgifterna. Den måste också förutsätta kontinuerlig kontakt med skogsägarna från en handledande instans. Slutligen böra skogsägarna ha tillfälle att gemensamt diskutera bokföringens resultat.

Samtliga dessa villkor synas bäst kunna uppfyllas om skogsägarnas egna lokala organisationer äro initiativtagare och handledare. Genom skogsbruksområdenas inrättande synas förutsättningar ha skapats härför. Skogsbok-

föringen bör då kunna tjäna som underlag för de diskussioner och den planering, som skall bidra till att göra driften mera ekonomisk under god samverkan med jordbruksdriften. Den kan härigenom bli ett nytt inslag i den självverksamhet, som bör utgöra bondeskogsbrukets stora tillgång även sedan det sammanslutit sig för att tillvarata samverkans fördelar.

Summary

Interest has always centered on the yield of farm forestry in Sweden, since farmers' woodlots total almost half of the forest area of Sweden and, moreover, the best part of it, in as much as the farmers' woodlots comprise the bulk of the forests in southern Sweden. However, they occupy a fair part of the forest area in the northern part of Sweden also, where conditions are suited to agriculture primarily in the river valleys and on the coast.

The present study of the yield of farm forestry in Sweden has been carried out in three localities (counties) situated in southern (Jönköping county), central (Gävleborgs county) and northern Sweden (Västerbotten county. See map figure 1). In Västerbotten county, on account of the great difference in the condition of the forests and their exploitation between the Interior and the Coast the results have been recorded separately for these two parts of the county.

Altogether 320 farms with an aggregate forest area of 21,400 hectares and about evenly distributed between the three counties have been engaged in the study. This has been carried on over a period of seven years (1954—1960) in Västerbotten county, during eight years (1953—1960) in Jönköping county and during three years (1956—1958) in Gävleborg county. Not all of the farmers have taken part in the study all the time, as this entailed considerable engagement on the part of the farmers in keeping the records of all business events pertaining to the management of their woodlots. For this reason, and to make comparisons between different years in the period quite correct, the results have been recorded separately for those farms that have been engaged during the whole period (identical farms) and for the whole number of participating farms.

An important part of the study was to investigate the impact of the size of the forest holding on the yield of the forests. For this reason the farms were divided into five groups according to the size of their forest holdings. In each such group a further division was made in subgroups according to the extent of their agricultural land. The study has shown that the division according to the size of the forest holdings has been very significant, while the further division into agricultural subgroups usually has not been clearly reflected in the ensuing group figures.

The study has been carried on by recording all events pertaining to the

management of the farms—fellings, logging and transportation to places of delivery (truck road, river bank, etc.), income by delivery sales and by sales of stumpage, input of labour in logging and silviculture, own and hired, all expenditures as well as all income in cash and, lastly, the use of wood and timber on the farm (Appendix — Bilaga 1 and 2). Thus a considerable amount of bookkeeping has been required from the participating forest owners. For this reason the participating forest owners belong to those most interested in good management of their forests. Consequently the results are not to be considered as a true average of the yield of farm forestry in Sweden. A comparison has been made with the yearly published data from the great number of farms that carry on a special bookkeeping for the Royal Board of Agriculture, mainly referring to agriculture but also containing some data on forestry (Chapter XIII). This comparison has shown that the results of the study now made shows a better yield in several respects than the last mentioned continuous appraisal. The difference averages about 10 to 15 per cent.

It should be added that a considerable amount of cooperation with the forest owners has been necessary in order that the field work should function. Thus the personnel of the department of forest economics has at intervals visited the forest owners, especially in the beginning of the period, to instruct them and to discuss problems that arise. In this matter the department has enjoyed the hearty cooperation of the County Forestry Boards and their field officers. The diaries and journals kept by the forest owners have each year been forwarded to the department, where they have been carefully checked and a simple collocation prepared for the forest owners in each county without disclosing the identity of any other farm than their own.

In the following the most important results of the study will be briefly reviewed, while the details may be gathered from the tables and charts.

The economic yield of farm forestry which represents one of the important objects of this study, if not the most important, is obviously dependant upon the amount of fellings per hectare and the stumpage realized. It is true that from this stumpage the cost of maintenance (silviculture, etc.) and administration should be deducted, but they are of secondary importance and, moreover, tend to adjust themselves to the amount of stumpage realized. So far as administration or overhead is concerned this cost is very low in farm forestry as compared to state and company forestry, which has been confirmed in this study also.

The yearly fellings per hectare of sawlogs, pulpwood, etc. has been carefully recorded and converted to the corresponding quantities of standing timber (m³sk). The results are recorded for different forest groups (table VI:1) and for different years (table VI:7). The small quantities cut per hectare in Västerbotten county are significant of the low yield from the

forests in northernmost Sweden. (One m³sk per hectare is equivalent to 14.3 cubic feet per acre.) The economic result will be correspondingly low, all the more so as the stumpage values also are lower in northern Sweden, as will be shown shortly. On the other hand, the cut thus recorded does not answer to the estimated growth. This refers also to the bookkeeping farms in Gävleborg and Jönköping county and is, as a matter of fact, a general feature of farm forestry in Sweden to-day. This can be closer studied in table VI:10 where the yearly cut also is compared to the allowable cut according to the simple working plans which have been furnished to all the bookkeeping farms. Also in regard to the allowable cut the yearly cut has generally been lower, although the allowable cut in its turn has been calculated lower than the yearly growth. The farms with small forest holdings have been cutting more in comparison to growth as well as to the allowable cut than the farms with bigger forest holdings. However, this tendency is somewhat irregular, as the impact of the human factor and the individual resources and requirements in this and other respects is rather conspicuous in farm forestry, as confirmed by this study.

There are several explanations to the low level of the yearly cut compared to growth and allowable cut which will not be enlarged upon here, only that in the case of southern Sweden the pulp and paper industries have not been kept up tho the increasing yield of the forests in this part of the country. This will now be changed by a considerable extension of the capacity of these industries.

One of the most important findings of this study is that the yearly cut per hectare has a systematic tendency to decrease with increasing size of the forest holdings. This has been touched upon already, dealing with the cut in relation to growth and allowable cut. It can be more closely studied in the aforementioned table VI:1. One reason for this may be that the big forest owners consider that they do not need the income from increased fellings. Another reason may be that their own labour force (the owner and his family) is fully occupied with a smaller cut. A common feature of the big forest holdings is that the owner hires labour for the felling while he does the hauling himself with horse or tractor. If he cares to further increase fellings he may hire more labour or sell stumpage. As a matter of fact, the sale of stumpage is common in all forest groups, but it is more frequent with increasing size of the forest holding.

As intimated above stumpage values are lower in northern Sweden than in southern parts of the country. While the prices of sawlogs and pulpwood at points of delivery not differ too much in different parts of the country the cost of logging and of transportation to a mill is higher in northern Sweden than in southern parts. This is reflected in the calculated stumpage values of the total cut per m³sk (delivery sales, stumpage sales and farm

use, mostly fuelwood) as presented in table VII:6 and also in the sales of stumpage (table VII:1).

As for the stumpage value realized in different forest groups it does not differ much, and anyway not in any systematical way (table VII:7). This seems perhaps remarkable in view of the fact that the cut on the smallest forest properties to a rather large degree is made up by farm use (fuelwood) with a very low stumpage value if any stumpage value at all. However, this may be balanced by the better location of the smallest forest properties in relation to roads and the farm house.

The forest property as a means of improving the income of the farmer in wooded regions with only little agricultural land has been a major constituent of Swedish land policy. It has long been prohibited to sell off forest land from a farm in so far as it was considered needed for the support of the farm. In the beginning of this century it was prohibited to companies to continue the practise of buying farm land, and some twenty years ago it was also prohibited to any person who did not intend to stay on the land to buy farm land. This contribution to the economy of the farmer by the ownership of a forest property includes not only the income of stumpage but above all the income from work in the forest, preferably in the logging which gives a cash income.

Against this background it is interesting to study the input of labour on the part of the forest owner and his family on farms with different size of forest holdings. It can be seen from table VIII:1 that the input of labour by the owner and his family members increases as the forest property increases. However, the input of labour does not keep up with the increase of the forest property, which can be seen in table VIII:4. This is the natural outcome of the fact that the labour force on the bigger farms which is primarily adopted to the rather small holdings of agricultural land, is not great enough to carry out the work on a big forest area. At the same time the input of hired labour does not make up for the deficiency, as the owner generally chooses the way to keep down the yearly cut per hectare of his forest property, as already pointed out.

With the increasing mechanization of the logging also on the farmers woodlots, mainly by the agency of the Forest Owners Associations, the forest owner skilled in the handling of a tractor equipped for logging will be able to take care of bigger forest properties than now by his own labour, if he chooses to increase the fellings to the capacity of the land. On the other hand, mechanization may increase the dependency also of the small forest owner on skilled hired labour. Such labour is already provided by the Associations and even employed by them in the latest development of the cooperation amongst forest owners as Forest Management Areas working in close cooperation with the Associations.

From what has been explained above it is only natural that the net income of farm forestry shall represent a picture of declining net income towards the north of Sweden and also declining net income per hectare of forest land with increasing size of the forest holdings. This may be closer studied in the tables IX:1—4. In the same tables the owners' cash income is also computed which includes the value of his own labour in logging on delivery sales and on stumpage sales but excludes the estimated value of farm use. This latter concept of income is from a practical point of view more important to the farmer as dependant on the income of his work on the farm than the calculated net income. To this is added the income of his work on forests outside of his own farm, which is of special importance to the small forest owners.

How the net income and the cash income has developed during the different years in the period under consideration can be found from the tables IX:7—11. The influence of the decreasing income and the increasing costs is reflected in the diminishing net income. However, the important cash income has been less influenced by this development.

How the cost of reforestation and other maintenance costs make demands on the income from the calculated stumpage value can be studied in the tables IX:12—15. The relationship of these costs to the calculated stumpage value has been computed in table IX:16. From this table can be seen that the cost of silviculture amounts to about 15—25 per cent in Västerbotten county, about 8 per cent in Gävleborg county and about 10 per cent in Jönköping county with considerable deviations in the forest groups and still greater deviations in the case of the different farms, not recorded here. The high percentage in Västerbotten county is explained by the need for restoration of old cut over lands with residual stands of low value and a high cost of reforestation, as the conditions of cheap natural regeneration are lacking to a great extent.

In chapter XI the state of reforestation on the bookkeeping farms has been further analyzed in relation to the recommendations in the working plans. It can be seen from this special study that the recommendations have generally not been fully realized. This can be explained by the fact that the recommendations refer to the corresponding calculation of the allowable cut, which has generally not been realized. Moreover, the cut has probably to a certain extent been made by selection cutting instead of by clear cutting as recommended, which will reduce the need for reforestation. It is interesting to see that the extent of reforestation has been on the increase during the period. Moreover, the small forest owners have fulfilled the programs to a greater extent than the big forest owners. This may be explained by the better resource of own labour in relation to the program and in the last instance by the personal interest of the forest owners. It should be added

that it is generally considered that the smallest forest owners have less resources to manage their forest properties than the big forest owners. Their labour will preferably be spent in securing an additional cash income from outside the own farm.

In chapter X an attempt has been made to calculate the financial return in farm forestry. This has been made in the way that the net income has been put in relation to the estimated sales value of the farms about 1960. The sales value has been estimated on the basis of officially reported sales values in relation to the assessed values of farm properties in different parts of the country. However, these sales values vary considerably in the individual cases and also from year to year, dependant upon the market. For this reason the financial return calculated in this way can only be considered very approximate.

In this connection it should be important to take into consideration the relationship between the cut actually removed and the allowable cut. The net income from the forest property should be adjusted in a corresponding way. It has not been possible to make this adjustment in an exact way, which is a rather complicated matter. The adjustment of the net income has been made according to the surplus or deficiency of the yearly cut during the bookkeeping period in relation to the allowable cut. How the financial return works out at this assumption is also shown in table X:2. This shows as might be expected a somewhat higher rate of return on an average for all farms and also a higher rate of return for the big forest properties than for the small.

In the last instance, this rate of return should not be mistaken for the rate of return that can be expected on investments in reforestation or other costs of maintenance. This is, as a matter of fact, usually much lower. To a certain degree this is due to the regulations of the forest law. Irrespective of the law, however, many forest owners, including the farmers, make these investments quite voluntarily as a natural cost of maintaining a sustained yield from their forest property.

It stands to reason that in the case of farm forestry with its strictly personal management the divergencies in the individual cases from the averages presented in this study will be considerable. Other divergencies will be caused by differences in the growing stock and in marketing conditions, etc. Such divergencies have been examined in the case of the yearly cut, the input of labour and the cash net income and plotted on charts (figure 40—42). No further analysis has been done of these divergencies in this study. Such an analysis should be an interesting subject for a further investigation into the agencies and conditions that are at work in farm forestry.

Ägare:

Bilaga 2

Gård:

Socken:

DAGBOK

för

BONDESKOGAR

År

Utdrag ur fastighetslängden

Areal i ha							Taxeringsvärde i kronor					Brandförsäkringsvärde å byggnader
Tomt trädgård	Åker	Kultiverade beten	Naturbeten	Skogsmark	Övrig mark	S:a 1—6	Jordbruksvärde	Därav skogsmarksvärde	Skogsvärde	S:a Skogsmark och skogsvärde Kol. 9+10	Huvudsumma Kol. 8+10	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13

Skogshögskolan 1954

Anvisning för förande av dagboken

Dagboken är uppdelad i fem avdelningar:

1. Inkomster (kontanta) och sålda virkeskvantiteter.
2. Utgifter (kontanta, natura och arbetsbyten).
3. Husbehovsavverkning.
4. Lager av avverkat virke.
5. Ägarens inkomster genom arbete i annans skog och på egna rotposter.

1. Kontanta inkomster och sålda virkeskvantiteter

Denna avdelning är avsedd för anteckning av såväl kontanta inkomster som det försålda virkets kubikmassor, vilka senare antecknas i vederbörlig sortimentskolumn. Under varje sortimentsrubrik finnes en ruta där sortimentets måttenhet antecknas, t. ex. f3to för timmer i de sydliga länen eller f3tr i de nordliga länen. Fullständigt förkortningschema återfinnes i slutet av anvisningarna. I de fall, då måttenheten är styck t. ex. stolpar, antecknas dimensionerna i verifikationskolumnerna, om de redan finnas antecknade där. Så görs också i övriga fall då kubikmassan ej direkt kan framräknas ur den angivna måttenheten, t. ex. löpfot.

De kolumner, som ha blanka kolumnhuvuden, är avsedda för mindre vanliga sortiment, t. ex. sågad vara, varvid skogsägaren alltså får fylla i rubriken själv.

Endast ett sortiment kan föras in på varje rad, då penninginkomsten eljest kommer att hänföra sig till flera olika sortiment, varvid man alltså inte kan få fram de olika sortimentvärden.

Penninginkomster antecknas i de båda därför avsedda kolumnerna, varvid den första är avsedd för det belopp, som uppbäres på i datumkolumnen angiven dag, medan den andra kolumnen är avsedd för anteckning av total försäljningssumma för hela posten. Dubbelföringen har tillgripits för att dels få med hela betalningen för en viss post i totalkolumnen, och dels få med verkliga uppburna belopp i den andra kolumnen, vilket bl. a. kan vara till hjälp vid deklarationsarbetet.

Regeln är, att varje rotpost som säljes skall införas i dagboken med sin totala kubikmassa och totala värde, när kontraktet avslutas, då ju säljaren vid det tillfället överläter posten till köparen. Samtidigt införas i »Uppburet»-kolumnen den vid tillfället i fråga verkliga uppburna ersättningen. Senare — liksom eventuellt tidigare — inflytande delbetalningar för posten införas *endast* i »Uppburet»-kolumnen, då ju kubikmassa och totalbelopp redan redovisats.

Inkluderar försäljningssumman för en rotpost även utdrivning av denna — helt eller delvis — skall det belopp, som belöper sig på detta arbete, dragas av från totalsumman, och i stället föras på avdelningen »Ägarens inkomster av arbete i annans skog och på egna rotposter».

Leveransvirkesförsäljningen följer samma regler, varvid det i allmänhet torde vara lämpligt att ta in kubikmassa och totalbelopp i samband med redovisning från köparen eller i samband med inmätningen. I övrigt blir förfarandet detsamma, som vad beträffar rotposterna.

Alla inkomster införas med sina bruttosummor, avdrag för t. ex. provision och insatser skall alltså inte göras. Denna utgift föres i stället på utgiftssidan.

I »Text»-kolumnen skall angivas köpare, leveransplats, t. ex. bilväg, flottled eller industri, barkningsgrad, specifikation av dimensioner enl. ovan samt vad som för övrigt kan vara av intresse.

Verifikationskolumnen är avsedd för anteckning av nr. på vederbörlig verifikation, varvid numreringen går från 1—100, när det gäller inkomsterna. Verifikationerna skall samlas in den utdelade verifikationspärmen, men skall inte sändas in tillsammans med bokföringsböckerna utan behållas av vederbörande skogsägare. I de fall, då specifikationer utförts på verifikationerna men ej i »Text»-kolumnen, görs avskrift, som sändes in tillsammans med bokföringsböckerna.

Datumanteckningen i därför avsedd kolumn får inte glömmas, utan datum skall alltid antecknas så snart en inkomst föres in, antingen det sker i samband med införande av totalsumma och kubikmassa, eller om inkomsten bara avser en senare eller tidigare inflytande dellikvid.

Kolumnen för statsbidrag är avsedd för de fall, då skogsägaren fått bidrag för t. ex. skogsdikning eller någon annan åtgärd. Åtgärden i fråga anges i textkolumnen, där även kvantiteten anges t. ex. löpmeter utförda diken.

2. Kontanta utgifter:

Denna avdelning föres i princip på samma sätt, som när det gäller de kontanta inkomsterna.

Texten skall ange en kort specifikation, t. ex. vilka inventarier som inköpts eller hur många timmar och vilka dagar arbetslönen avser med hänvisning till arbetskraftsjournalen. Det är mycket viktigt att få överensstämmelse mellan denna och de kontanta utgifterna liksom även med arbetsbytena. När det gäller kolumnen »Natura» skall texten likaledes kortfattat ange vad som avses, medan utförligare specifikationer göres i verifikationerna.

Beträffande arbetsbytena skall i texten, liksom när det gäller kontanta utgifter, de avsedda datona redovisas efter dagsverksjournalen, medan timantalet anges i kolumnen »Arbetsbyte» och givetvis även i resp. åtgärds-kolumn. Utförligare specifikationer får i förekommande fall göras på verifikationerna.

Kontanta utgifter, naturautgifter och arbetsbyten får aldrig redovisas på samma rad, medan däremot resp. utgiftslag på en rad kan upptaga flera olika åtgärder, åtskillnad kan göras med ledning av de olika åtgärds-kolumnerna.

Verifikationerna numreras från 101—200.

Kostnadernas fördelning på olika åtgärder framgår i huvudsak av rubrikerna i kolumnhuvudena, men vissa förtydligande torde behövas.

Förädling:

Avser utgifter för t. ex. sågning, kolning och tjärbränning.

Avverkning:

Huggning avser kostnader för all slags lejd huggning inklusive semesterersättning, även av egna rotposter i den mån ägaren åtagit sig utdrivningen. Detta skall i så fall anges i texten, då denna kostnad vid bearbetningen skall frångäras ägarens inkomst av arbete på egna rotposter, till vilket vi återkomma längre fram.

I kolumnen *körning m. m.* antecknas även flottning eller annan transport till leveransplats.

Aptering, tillsyn, försäkringar m. m. avser kostnaderna för dessa åtgärder, varvid med tillsyn menas direkt arbetsledning. Hit föres alltså bl. a. tunnning och olycksfallsförsäkring för avverkningsarbetare.

Kojor, basvägar m. m. avser tillfälliga kojbyggnader, vintervägar — även plogning, lastage- och vältplatser.

Skogsvård:

Rubrikerna »*Hyggesrensning, bränning, markberedning*» och »*Sådd, plantering och plantskogsröjning*» torde inte behöva någon förklaring.

Röjningsgallring i ungskog avser sådana ingrepp i bestånd, huvudsakligen i åldern 20—40 år, där utbytet ger ringa eller intet ekonomiskt netto, d. v. s. att en stor del av utfallet inte går att utnyttja, medan vad som kan tillvaratas huvudsakligen blir ved och liknande sortiment.

Under rubriken röjningsgallring föres också röjningar i yngre bestånd, vilka dock nått över plantskogsstadiet.

Vägar, Diken:

Rubrikerna torde inte behöva någon närmare förklaring, men det bör erinras om att *tillfälliga* basvägar o. s. v. föres under »*Avverkning*».

Inventarier:

Till inventarier för skogsbruket räknas de som huvudsakligen användas där t. ex. yxor, sågar, filar, kälkar och skogsvårdsredskap. Däremot räknas inte utgifter för egen häst eller egen traktor dit, då dessa betraktas som huvudsakligen tillhörande jordbruket. Ej heller medtages utgifter för selar, broddning o. s. v.

Kälkar betrakta vi huvudsakligen som skogsredskap, varför det ansetts berättigat, att utgifter för dessa medtagas, medan däremot t. ex. en gummihjulsvagn huvudsakligen får anses som ett jordbruksredskap, även om det delvis utnyttjas inom skogen, och sålunda ej tas upp i denna bokföring. Huvudprincipen är alltså att utgifterna, speciellt för redskapen, belastas skogs- resp. jordbruk allt efter deras huvudsakliga användningsområden.

Allmänna omkostnader:

Innefattar sådana utgifter, som inte lämpligen kan hänföra till en viss åtgärd utan mer eller mindre utpräglat hänföra sig till hela skogsbruket. Sådana kostnader äro utgifter för förvaltning och bevakning, provisioner, t. ex. till skogsägareförening för en på auktion såld rotpost, skogsindelning, stämpling, brandförsäkringsavgifter, skogsvårdsavgifter. Skatter tagas däremot inte alls upp i bokföringen.

Insatser:

Hit föras t. ex. insatser i skogsägareföreningen. Dessa skall alltså, som ovan nämnts, inte dragas *direkt* från försäljningssumman — liksom inte heller provisioner.

Till sist bör beträffande utgifterna påpekas, att det är viktigt att inga utgifter glöms bort. Det tidigare försöket med bokföringen har visat, att smärre utgifter för redskap, t. ex. yxor, sågblad, filar, reparation av kälkar eller andra körredskap o. s. v. liksom försäkringspremier lätt förbises.

3. Husbehovsavverkning:

Dennas storlek anges i *ungefärliga* mått, såvida inte exakta värden kan anges, vilket dock sällan torde vara fallet. I sortimentskolumnen antecknas sortiment och kvalitet, t. ex. prima barr. Måttenheter anges enligt nedanstående förkortningsschema liksom i förekommande fall barkningsgrad. I »Kubikmasse»-kolumnen anges den uppskattade kubikmassan i resp. måttenhet. Denna uppskattning kan beträffande veden lämpligen ske, då den körts fram och ligger upplagd i längdängder på vedbacken, och i övrigt sker uppskattningen av husbehovsvirket på bästa möjliga sätt.

Någon värdering av husbehovet göres inte, utan detta sker centralt vid bearbetningen. Däremot kan ytterligare upplysningar beträffande kvalitet o. s. v. anges i anteckningskolumnen, t. ex. om veden har tillvaratagits i form av byggesavfall eller i samband med röjning. I anteckningskolumnen anges vidare ungefärliga dimensioner för sådana sortiment vars måttenhet är stycketal.

I de fall där virke lämnats i byte för annat byggnadsmaterial, antecknas detta inte som husbehovsavverkning, utan tages upp som kontant inkomst.

4. Lager av avverkat virke:

Denna avdelning föres efter i princip samma system som vad beträffar husbehovsavverkningen, varvid »Ingående lager» upptar vad som finns av olika sortiment vid bokföringsårets början och »Utgående lager» motsvarande uppgifter för årets slut. Vid kontinuerlig bokföring kommer alltså föregående års »Utgående lager» att exakt stämma med nästa års »Ingående lager». Någon värdering av lagret göres inte, utan detta kommer att ske centralt liksom ifråga om husbehovsavverkningen.

Lagret skall omfatta såväl avsalu- som husbehovsvirke, oavsett om det är framkört till bilväg resp. annan leveransplats eller ligger kvar i skogen. Anteckning härom skall dock göras i anteckningskolumnen, t. ex. »husbehov, skogen». Det bör understrykas, att virke som är inmätt och således införts i dagboken under inkomster, givetvis inte tages upp som lager, även om det ligger kvar på leveransplatsen.

5. Ägarens inkomster genom arbete i annans skog och på egna rotposter:

I denna avdelning införes *ägarens* samtliga inkomster av skogsarbete dels i annans skog och dels på egna rotposter.

I fråga om arbete i annans skog torde det inte vara några problem hur inkomsten skall föras. Observera dock att det gjorts åtskillnad på md = mansdagsverken och dd = dragardagsverken. Har vederbörande alltså kört i annans skog, skall anteckning om dagantal ske både i »md»- och »dd»-kolumnen, då den sistnämnda bara avser dragarna. Uppdelningen i olika åtgärder följer eljest i huvudsak samma normer som för »Kontanta utgifter».

Vidare bör märkas, att här alltid skall anges nettobelopp, så att ersättning till eventuella medhjälpare frändrages innan inkomsten införes. I enlighet härmed antecknas inte heller dessas dagsverken.

Arbete på egna rotposter antecknas enligt i huvudsak samma principer som ovan angivits för arbete i annans skog. Dock skall här bruttobelopp införas, ifall ägaren t. ex. åtagit sig att driva ut posten och därvid anlita lejd hjälp, varvid även medhjälparnas dagsverken antecknas. Avdrag för dessa kostnader göres i utgiftsavdelningen enligt vad där sagts. I övrigt gäller samma regler som för arbete i annans skog.

Uppgifterna angående arbetsförtjänster på egna rotposter och i annans skog införas inte dag för dag utan på en gång, då betalning erhålles, men för att kunna hålla reda på dagsverksantal måste löpande anteckningar göras, lämpligen på ett löst papper, som kan läggas in i dagboken.

»Text»-kolumnen skall, när det gäller arbete i annans skog, upptaga arbetsgivare och övriga upplysningar av intresse. När det gäller egna rotposter skall bl. a. datum för arbeten antecknas, så att överensstämmelse med arbetskraftsjournalen erhålles.

»Utdrag ur fastighetslängden» på försättsbladet ifylles av ägaren eventuellt efter konsultation med taxeringsnämndsordföranden eller länsskogvaktaren. Kolumn 13 är avsedd att ange brandförsäkringsvärdet.

Sammanfattning:

De väsentliga i bokföringen är att den föres noggrant, så att ingenting blir bortglömt. Därför är det viktigt att föra in samtliga transaktioner *omedelbart*, då de inträffa. Speciellt gäller detta för utgifterna.

Skulle i något fall tveksamhet uppstå, är det lämpligt att anteckna transaktionen på ett särskilt papper, som lägges in i dagboken. Införandet kan sedan ske då vederbörande skogsvårdsstyrelsetjänsteman eller representant från Skogshögskolan kommer på besök för att diskutera uppkomna problem.

Huvudsaken är att ingenting blir glömt.

Förkortningar:

Kubikmeterm ³
Kubikmeter fast måttm ³ f
Kubikmeter travat måttm ³ t
Skogskubikmeter (hel trädstamsvolym med bark)	..m ³ sk
Kubikfot (engelsk)f ³
Flottningskubikfotf ³ f1
Kubikfot toppmått (cylinderkubikfot)f ³ to
Kubikfot topprotmåttf ³ tr
Kubikfot mittmåttf ³ mi
Löpfotlf
Löpfotlf
Styckst
Obarkadob
Randbarkadrb
Fläckbarkadfb
Helbarkadhb

Skogshögskolan i november 1954.

Göran von Malmberg.

Ägare:

Bilaga 2

Fastighet:

Socken:

Adress:

ARBETSKRAFTSJOURNAL

för

BONDESKOGAR

År

Arbetare- resp. dragkraftskategori		Datum										Datum										
		Avverkning			Förädling	Skogsvård		Grundarb. m.m.		Allm. arb.		Avverkning			Förädling	Skogsvård		Grundarb. m.m.		Allm. arb.		
		R	Ö	D		Rg	K	a	b	A	D	R	Ö	D		Rg	K	a	b	A	D	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
Manlig över 16 år	Ägaren																					
	Övriga familjemedl.																					
	Fast anställd																					
	Tillfälligt lejd																					
Skogsvårdsstyrelsens personal																						
Kvinnlig över 16 år	Familjemedlemmar																					
	Lejd																					
Barn	Familjemedlemmar																					
	Lejd																					
Häst	Egen																					
	Lejd																					
Traktor	Egen																					
	Lejd																					
Egen bil Km																						

Teckenförklaringar

Avverkning:

R = Avverkning av skog försåld på rot från den egna fastigheten

Ö = Övrig avverkning t. ex. av leverans- eller husbehovsvirke

D = Diverse t. ex. aptering, tillsyn, inmätning m. m.

Skogsvård:

Rg = Röningsgallring

K = Kulturarbeten t. ex. hyggesrensning, bränning, plantering, plantskogsröjning m. m.

Allmänna arbeten:

A = Administration

D = Diverse t. ex. stämpling och skogsindelning.

Grundarbeten och

Inventarier:

a = Underhåll och reparationer

b = Nybyggnad eller nyan-skaftning

Anvisningar för förändring av arbets- och dragkraftsjournalen

Journalen avser det *manuella* arbete, som nedlägges av mänsklig arbetskraft och dragare på den *egna skogen*. Det arbete som av brukaren, annan familjemedlem eller fast anställd utföres i *annans skog* — såväl mans- som dragaragsverken — införes i *dagboken* på där angivet sätt.

Allt arbete på den *egna skogen* noteras i journalen och redovisas i *timmar* på olika verksamhetsgrenar enligt nedan närmare angivet schema. På samma sätt anges också den arbetskategori, som utfört arbetet. Det är att märka, att vid alla dragaragsverken antecknas timantalet både på dragare, t. ex. »Egen häst» och på körsvennen, t. ex. »Ågaren».

Den tid, som skall redovisas är den totala arbetstiden, d. v. s. effektiv arbetstid plus gångtid till och från arbetsplatsen. Matraster och andra *längre* raster skall sålunda inte räknas in i tiden.

Journalen föres varje dag, som något arbete i skogen utförts, då det eljest är stor risk att införandet glöms bort eller, om det så småningom blir gjort, antecknas med felaktig tidsangivelse.

Som framgår omfattar varje uppslag i journalen fyra dagar. På den översta raden i varje avdelning står »Datum», och där är det meningen att vederbörande dags datum ifylls.

När det gäller avverkningsarbete, vägbyggnad o. s. v. som utföres av lejd arbetskraft, kan det vara omöjligt att fylla i kontinuerligt varje dag, då man kanske inte träffar vederbörande. Under sådana förhållanden är det lämpligt, att arbetaren själv dag för dag antecknar sina timmar på olika göromål och sedan lämnar detta till arbetsgivaren = ägaren i samband med avlöningen, varefter ägaren för in siffrorna i journalen. *Rotposter, som avverkas av köparen medtages ej i redovisningen, såvida ej ägaren, annan familjemedlem eller fast anställd utför arbetet på desamma.* Avverkas däremot rotposterna av säljaren = skogsägaren föres arbetet in som vanligt under avverkning, varvid naturligtvis även tidsåtgången för av ägaren anställda upptages.

Arbetskraftsjournalen är i huvudsak uppställd efter samma indelning som dagbokens avdelning för »Utgifterna», och det är viktigt, att de båda redovisningarna kompletteras varandra. Därför måste, som påpekats i dagbokens anvisningar, redovisningen göras så, att en identifiering av arbetskraftsjournalens poster i dagbokens utgiftsindelning kan ske. Detta torde i huvudsak inte behöva möta några svårigheter, men viss tvekan kan uppstå, när det gäller *arbetsbyten*. I de fall detta förekommer, förs timantalet in i arbetskraftsjournalen som vanligt, d. v. s. att om en granne hjälper till vid en kultur, så förs hans timmar upp på »Lejd tillfällig arbetskraft» under »Skogsvård (K)». Beträffande införandet i dagboken hänvisas till dess anvisningar under »Utgifter».

Åtgärdsrubrikernas innehåll:

Avverkning avser avverkning och transport av virke inkl. av- och inmätning, *tillfälliga* basvägar, även plogning av dessa, lastage- och vältplatser samt kojor. Stämpling räknas inte till avverkning utan till »Allmänna arbeten» i enlighet med dagbokens utgiftsindelning. Detta sätt att föra stämplingstiden kan synas oegentligt, men bygger bl. a. på förfarandet vid den allmänna fastighetstaxeringen.

Ibland kan gränsen mellan avverkning och skogsvård vara ganska flytande. Detta gäller t. ex. när man hugger husbehovsved av marbuskar och resträd på ett hygge. En del av detta arbete bör rimligtvis höra till hyggesrensning. På motsvarande sätt är det vid röjning i ungskog, varvid man tar tillvara en del ved. Arbetet med att göra ved eller andra sortiment av de nedhuggna stammarna liksom all körning

skall alltid föras som avverkning, själva fällningsarbetet bör dock föras under Skogsvård Rg eller K under förutsättning att det utfällda virket saknar eller har mycket lågt rotvärde. Fördelning av arbetstiden på avverkning och skogsvård är svår att göra men torde kunna uppskattas med tillräcklig noggrannhet.

När det gäller husbehovsveden räknas avverkningstiden tills veden ligger upplagd på vedbacken. Skulle det bli orimligt lång körtid, t. ex. från ett långt bort beläget utskifte, medräknas körning endast fram till bilväg. Den fortsatta transporten betraktas som ett arbete för jordbrukets eller hushållets räkning, inte för skogsbrukets. Upphuggningen till småved tillhör också jordbrukets arbeten och medtages alltså inte i skogens arbetskraftsredovisning.

Beträffande uppdelningen i underavdelningar under avverkning torde inte mycket vara att tillägga utöver de teckenförklaringar, som finns på varje uppslag. Följande skall dock anföras.

R avser avverkning av skog, som sålts på rot från den *egna* fastigheten, om arbetet utföres i ägarens regi eller av denne, annan familjemedlem eller fast anställd.

Ö avser all övrig avverkning, såväl till avsalu som husbehov. Märk här vad som ovan sagts om den flytande gränsen till »Skogsvård».

D avser de åtgärder som i dagboken förts till »Aptering, tillsyn m. m.» samt »Kojor, vägar m. m.»

Förädling avser tidsåtgång för t. ex. sågning, kolning och tjärbränning.

Skogsvård avser samma åtgärder som anges i dagbokens utgifter för skogsvård, varvid Rg alltså omfattar röjningsgalling och K såväl hyggesrensning, bränning och markberedning som sådd, plantering och plantskogsrojning. Observera att till hyggesrensning och röjningsgalling i allmänhet inte föres annat arbete än själva nedhuggningen av stammarna. Hugges ved av stammarna föres detta arbete under avverkning liksom utforsling av denna ved.

Grundarbeten avser samma åtgärder som ingår i dagbokens utgifter för vägar, diken och inventarier.

Allmänna arbeten motsvaras till en del av dagbokens »Allmänna omkostnader», huvudsakligen gäller detta underkolumnen D, medan underkolumnen A inte har någon direkt motsvarighet i dagboken.

A avser, som framgår av teckenförklaringen, administration, d. v. s. den tid ägaren — och eventuellt annan personal — lägger ned på dessa saker. Som administration räknas t. ex. att anställa personal och sätta in den i arbetet, planera olika åtgärder, till den del det inte är direkt hänförligt till resp. åtgärd, visa upp rotposter för spekulanter, kontakta köpare, avsluta köp, förhandlingar vid upplåtelse av mark för kraftledningsgator o. s. v.

D avser diverse arbeten, som visserligen beröra hela skogsbruket, men inte är att hänföra till administration t. ex. stämpling, skogsindelning, deltagande i skogsdag eller skoglig kurs o. s. v. Specifikation göres under anteckningar.

Det väsentliga är, att journalen föres med omsorg, så att uppgifterna bli tillförlitliga, då de eljest mista mycket av sitt värde. Vid tveksamhet står skogsvårdsstyrelsens personal till tjänst med upplysningar liksom Skogsekonomiska institutet, Skogshögskolan, Stockholm 51.

Skogshögskolan i september 1956.

Sture Engé.

Litteratur

- ABETZ, K. 1955. Bäuerliche Waldwirtschaft. Hamburg und Berlin 1955.
- »— 1959. Ertrag und Einkommen aus Landwirtschaft und aus Forstwirtschaft in gemischten bäuerlichen Betrieben. Forstwissenschaftliches Centralblatt. Hamburg und Berlin. 1959.
- »— 1960. Ertrags- und Einkommensverhältnisse in Landwirtschaft und in Forstwirtschaft gemischter bäuerlicher Betriebe Südbadens, insbesondere des Schwarzwaldes. Forstwissenschaftliches Centralblatt 79. 1960.
- ANDERSSON, W. 1960. The small forest landowner and his woodland. Southeastern Forest Experiment Station. Station Paper nr 114. Asheville, N. C. 1960.
- BARRACLOUGH, S. och GOULD, E. 1955. Economic Analysis of Farm Forest Operating Units. Petersham, Massachusetts 1955.
- ELSTRAND, E. 1961. Jord nyttet till jordbruk eller skogsbruk. N. L. I. Saermelding nr 20. Oslo 1961.
- FRAUENDORFER, R. 1958. Betriebswirtschaftliche Untersuchungen im steirischen Bauernwald. Wien 1958.
- GRØN, A. H. 1934. Omsætningsbalance og Nettofortjeneste i Dansk Skovbrug. Den 4 Nordiske Skovkongres. København 1934.
- HALLANDER, Å. 1951. Bondeskogsbruk i Jönköpings län. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1951.
- HAMILTON, H. 1955. Produktionen vid ett småländskt herrgårdsskogsbruk. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1955.
- HEADY, E. och JENSEN, H. 1954. Farm Management Economics. New York 1954.
- HEIKINHEIMO, L. 1955. Maaseudun miestyövoiman arkiajan käyttö. Maaseudun työvoiman tutkimuksia II. (Engelsk resumé: Use of rural manpower in Finland.) Acta Forestalia Fennica 63. Helsinki 1955.
- HEUSER, O. 1952. Die Kosten im landwirtschaftlichen Betrieb. Berichte über Landwirtschaft 1952.
- HJELM, L. 1956. Undersökning rörande jord- och skogsbrukets relativa lönsamhet. Medd. från Jordbrukets Utredningsinstitut. Nr 2. 1956.
- JØRGENSEN, F. 1956. Konkurransforholdet mellom jordbruk og skogsbruk sett i relasjon till den nye jordloven. Norsk skogsbruk 1956.
- »— 1961. Økonomisk jordanvendelse på kombinerte jord- og skogsbrukseidder. Norsk skogsbruk 1961.
- »— 1962. Målsettningsproblemer i skogsbruket. Norsk Skogsbruk 1962.
- JUTILA, K. T. 1937. Maa- ja metsätalouden välisistä vuorosuhteista Suomen Kansantaloudessa. (Tysk resumé: Über die wechselseitigen Beziehungen der Land- und Forstwirtschaft in der Volkswirtschaft Finnlands.) Silva Fennica 42. Helsinki 1937.
- KLOSE, F. 1961. (Sammanfattning på svenska av Ch. v. Malortie.) Skogsbrukets betydelse för Tysklands jordbruk och för Europamarknaden. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift. 1961
- LANGSAETER, A. 1942. Regnskapssammendrag for en del privatskoger 1933—1938. Meddelelser fra Det Norske skogforsøksvesen nr 28.
- LOTHIGIUS, W. 1935. Massa- och värdeavkastningen hos ett sydsvenskt herrgårdsskogsbruk. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1935.
- VON MALMBORG, G. 1957. Den ekonomiska betydelsen av skogsinnehav för brukningsdelar av olika storlek och ägoslagsfördelning m. m. S. O. U. 1957:8.

- VON MALORTIE, Ch. 1960. Försök att jämföra två herrgårdsskogsbruks driftsresultat. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1960.
- MARK, G. och DIMMICK, R. 1962. Managing the family forest. Department of agriculture, North-West Frontier, Peshawar. Farmers bulletin nr 2187. 1962.
- MITCHELL, W. C. and WESTER, H. H. 1961. Ten-year earnings from two small woodlands. Upper Darby, Pa. Northeastern Forest Experiment Station. Station Paper. Nr 145. 1961.
- MOSEER, W. 1961. Forstliche Zustandserfassung und Planung für bäuerliche Betriebswirtschaften. Mitteilungen der Forstlichen Bundes-Versuchsanstalt Mariabrunn. Nr 57. 1961.
- MOSHER, M. M. 1962. The economic value of eighteen northeastern Washington farm forests. Bulletin of the Washington Agricultural Experiment Station nr 632, 1962.
- NILSSON, N. E. 1961. Riksskogstaxeringens produktionsöversikter. Medd. från Statens skogsforskningsinstitut. Band 50, nr 1, 1961.
- OSARA, N. A. 1935. Suomen pienmetsätalous. (Tysk resumé: Die Kleinwaldwirtschaft in Finnland). Metsätieteellisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 21. Helsinki 1935.
- PADBERG, K. und SCHÜHLY, P. 1955. Der Einfluss des bäuerlichen Waldes auf den Geldumsatz der landwirtschaftlichen Betriebe. Berichte über Landwirtschaft 1955.
- PERSSON, E. och BOVALLIUS, R. 1944. Virkesförbrukning och dagsverksåtgång. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1944.
- PIHA, A. 1941. Maatlametsätöiden liikejäämä ja sen rakenne (Tysk resumé: Der Betriebsüberschuss der finnischen Guts- und Bauernwälden und seine Struktur). Acta Forestalia Fennica 49. Helsinki 1941.
- »— 1954. Työpanos maatilametsätaloudessa. (Tysk resumé: Der Arbeitseinsatz in der Guts- und Bauernforstwirtschaft). Acta Forestalia Fennica 61. Helsinki 1954.
- »— 1957. Metsätulot ja maatilän pääoman muodostus. (Tysk resumé: Waldeinkünfte und Kapitalbildung in landwirtschaftlichen Betrieben). Acta Forestalia Fennica 65. Helsinki 1957.
- RISTIMÄKI, T. 1955. Kääpiöviljemien miestyövoiman käyttö. Maaseudun työvoiman tutkimuksia IV. Engelsk resumé: Use of manpower on dwarf farms). Acta Forestalia Fennica 63. Helsinki 1955.
- SAARI, E. 1929. Etelä-Suomen yksityistilojen metsätalouden tuotto. (Engelsk resumé: Return of private farm forests in South Suomi). Acta Forestalia Fennica 34. Helsinki 1929.
- »— 1961. Die Finnische Bauernwaldwirtschaft. Archiv für Forstwesen nr 10, 1961.
- SPEER, J. 1954. Die Parität zwischen Landwirtschaft und Forstwirtschaft. Allg. Forstzeitschrift 9, 1954.
- STODDARD, Ch. 1961. The small private forest owner in the United States. Washington D. C. 1961.
- STREYFFERT, Th. 1953. Bondeskogsbrukets ekonomi. Skogen 1953.
- »— 1954. Principiella synpunkter på kostnadernas fördelning i skogsbruket. Svensk Skogsvårdsförenings tidskrift 1954.
- »— 1956. Skogsbrukets företagsformer. Kungl. Skogshögskolans Skrifter. Nr. 23 a. Stockholm 1956.

- »— 1960. Utvecklingstendenser beträffande rotvärden och priser på skogsprodukter. Kungl. Skogshögskolans Skrifter, Nr. 33. 1960.
- SUNDBERG, U. 1960. Om arbetsåtgången i svenskt och utländskt skogsbruk vid 1950-talets slut. Kungl. Skogshögskolan. Serien Kompendier 1960:1.
- THORMODSEATER, A. och ELSTRAND, E. 1960. Driftskombination Jordbruk—Skogsbruk. Norges Lantbruksøkonomiske Institutt. Saermelding nr 17. Oslo 1960.
- THULIN, S. 1961. Avverkningar, arbetsinsatser och nettointäkter i bondeskogsbruk. Medd. från Jordbrukets utredningsinstitut nr 3, 1961.
- AF UGGLAS, C. 1946. Studie i det mindre skogsbrukets bokföringsfråga. Svenska Skogsvårdsföreningens tidskrift 1946.
- WESTERMARCK, N. och HJELM, L. 1956. Lantbrukets driftsekonomi. Oslo och Stockholm 1956.
- ZAPF, R. 1960. Die wirtschaftliche Bedeutung des Waldanteils im bäuerlichen Betrieb. München, Bonn, Wien 1960.
- KUNGL. LANTBRUKSSTYRELSEN och KUNGL. SKOGSSTYRELSEN. 1958. Utredning ang. överförande av sämre jordbruksjord till skogsmark. Stencil 1958.
- KUNGL. LANTBRUKSSTYRELSEN. Räkenskapsresultat från svenska lantbruk. Kungl. Lantbruksstyrelsens Meddelanden, serie B. Stockholm 1956—1962.
- KUNGL. SKOGSSTYRELSEN. 1955—1962. Skogsstatistisk årsbok 1953—1960. Stockholm.
- STATISTISKA CENTRALBYRÅN. Jordbrukarnas kontanta inkomster och utgifter. Åren 1953—1960. Stencil.
- »— 1956. Jordbruksräkningen 1951. Stockholm 1956.
- »— Statistisk Tidskrift 1954—1962. Priserna på jordbruksfastigheter.
- DANSK SKOVFORENING. Regneskabsoversigter for dansk privatskovbrug. Köpenhamn 1956—1960.
- ANVISNINGAR till utformning och metodik för skogshushållnings- och skogsvårdsplaner samt enbart förrådsinventeringar, som upprättas genom skogsvårdsstyrelsernas försorg. Jönköping 1952.